

HARIDUS- JA
TEADUSMINISTEERIUM

Haridus- ja Teadusministeeriumi arengukavade ja programmide 2019. aasta täitmise analüüs

Mai 2020
Tartu

Haridus- ja Teadusministeeriumi arengukavade ja programmide 2019. aasta täitmise analüüs

Koostanud: Haridus- ja Teadusministeeriumi analüüsiosakond, analüüsi aluseks on 2019. a programmide aruanded (andmed 2020. a aprilli seisuga).

Viitamine: HTM (2020). Haridus- ja Teadusministeeriumi arengukavade ja programmide 2019. aasta täitmise analüüs. Tartu: HTM.

Haridus- ja Teadusministeerium
Munga 18, Tartu 50088, Eesti
Tel: +3727350120
E-post: hm@hm.ee
<http://www.hm.ee/>

© Haridus- ja Teadusministeerium, 2020

Väljaandja: Haridus- ja Teadusministeerium

Keeleline korrektuur: Inga Kukk, Kadri Koreinik

Sisukord

Haridus- ja Teadusministeeriumi arengukavade ja programmide 2019. aasta täitmise analüüs ..	1
Sissejuhatus.....	4
Lühikokkuvõte.....	6
Haridus.....	6
Noortevaldkond.....	9
Teadus.....	10
Eesti keel.....	12
Riigivalitsemine (arhiivindus).....	13
Tulemusvaldkond: haridus.....	14
1. Eesti elukestva õppe strateegia 2020	14
1.1. Muutunud õpikäsitus.....	18
1.2. Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning koolijuhid	22
1.3. Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus	24
1.4. Digipööre elukestvas õppes	27
1.5. Võrdsed võimalused elukestvas õppeks ja õppes osaluse kasv	29
2. Ülevaade strateegia täitmisest programmide kaupa.....	32
2.1. Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid	32
2.2. Digipöördede programm	43
2.3. Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm.....	50
2.4. Koolivõrgu programm.....	62
2.5. Kutseharidusprogramm	68
2.6. Üldharidusprogramm.....	81
2.7. Kõrgharidusprogramm	92
2.8. Täiskasvanuharidusprogramm.....	105
Noortevaldkonna arengukava 2014–2020	117
1. Strateegia eesmärkide täitmine.....	117
2. Ülevaade noortevaldkonna programmi elluviimisest.....	118
3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele.....	137
Tulemusvaldkond: teadus.....	138
Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti”	138
1. Strateegia eesmärkide täitmine.....	138
2. Ülevaade teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programmi meetmete elluviimisest	142
3. Hinnang teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programmi tegevuste tulemuslikkusele.....	154
Tulemusvaldkond: eesti keel ja eestlus.....	155
Eesti keele arengukava 2019. aasta täitmise analüüs.....	155
1. Keeleprogrammi eesmärkide täitmine.....	155
2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest.....	166
3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele.....	171
Tulemusvaldkond: riigivalitsemine (Rahvusarhiiv)	172
1. Programmi eesmärkide täitmine.....	172
2. Ülevaade programmi meetme elluviimisest.....	172
3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele.....	173
Valitsemisala rahastamine ning valitsussektori kulutused haridusele ja teadusele.....	174

Sissejuhatus

Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala annab oma panuse Vabariigi Valitsuse eesmärkide saavutamisse neljas tulemusvaldkonnas: haridus, teadus, eesti keel ja eestlus ning riigivalitsemine. Tulemusvaldkondade strateegilised suunad on kirjas valdkondade arengukavades. Valitsuse seatud eesmärkide elluviimiseks on koostatud programmid, mille abil planeeritakse, eelarvestatakse ja viiakse ellu arengukavade rakendamiseks vajalikke meetmeid ja tegevusi ning mille põhjal toimub aruandlus (vt joonis 1). Kuni 2019. aastani oli programme 13. 2018. aastal otsustati seoses karjääriteenuste reformiga ja karjääriteenuste üleminekuga Rajaleidja keskustest töötukassasse lõpetada õppe- ja karjäärinõustamise programm. 2020. aastal liidetakse üldharidusprogramm ning programm „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ja koolijuhid“. Seega oli 2019. aastal töös 12 programmi ja 2020. aastal on programme 11. Käesolev analüüs käsitleb 2019. aastat, kui HTM tulemusvaldkondade eesmärgi viidi ellu 12 programmi kaudu.

Analüüsis seiratakse nelja strateegia elluviimise edukust:

- 1) Eesti elukestva õppe strateegia 2020, mida rakendatakse kaheksa programmi abil;
- 2) Noortevaldkonna arengukava 2014–2020, mille rakendamiseks on noortevaldkonna programm; programm aitab kaasa hariduse tulemusvaldkonna eesmärkide täitmisele;
- 3) „Teadmistepõhine Eesti 2014–2020“, mille elluviimiseks on kinnitatud teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm;
- 4) Eesti keele arengukava 2011–2017, mida pikendati Vabariigi Valitsuse korraldusega 2018. aasta septembris¹ kuni aastani 2020 ja mille elluviimiseks on kinnitatud keeleprogramm.

Riigivalitsemise valdkonda antakse panus arhiivinduse tegevustega arhiivindusprogrammi kaudu.

Joonis 1. Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala strateegiline raamistik 2019. a seisuga.

¹ VV korraldus 27.09.2018, RT III, 28.09.2018, I.

Analüüsi fookuses on valdkondade 2019. aasta areng, mida hinnatakse strateegiates ja programmides kokkulepitud indikaatoritest lähtudes. Põhjalikumalt avatakse 2019. aasta aktuaalsed fookusteemad, mille kohta on avaldatud värskeid uuringuid ja analüüse. Fookusteemad on õpetajaskond (sh õpetajate kutsekindlus ja karjääriteed), põhihariduse kvaliteet (PISA 2018 uuringu tulemused), üleminekud erinevate haridusastmete ja -liikide vahel, kõrghariduse ja üliõpilaskonna muutused (rahvusvahelistumine, kõrghariduse keelsus) jne.² Fookusteemasid on käsitletud programmipeatükkide esimestes alapeatükkides pealkirja all „Olulisemad muutused ja suundumused“. Programmide puhul esitatakse lisaks meetmete tulemus- ja väljundindikaatorite saavutustasemetele ülevaade ka olulisematest 2019. aastal ellu viidud tegevustest.

² Haridus- ja Teadusministeeriumi tellitud ja läbiviidud uuringud aastatel 2013–2019:
<https://www.hm.ee/et/tegevused/uuringud-ja-statistika-0>

Lühikokkuvõte

Haridus

Haridusvaldkonnas on heaks uudiseks, et nii kõrg- kui kutsehariduse lõpetanute hõive ja palgad kasvavad. See näitab, et tööturul on nõudlus erialaste oskustega spetsialistide järele. Endiselt suureneb täiskasvanute osalus elukestvas õppes ning õppivate täiskasvanute seas on järjest enam ka madalama haridusega inimesi. Positiivne on ka see, et küll aeglaselt, aga järjekindlalt väheneb eri- ja kutsealase haridusega inimeste osakaal. Kõrghariduses on kooskõlas tööturu vajadustega eelisarendatud IKT valdkonda, mille lõpetajate arv kasvab. Kiiresti kasvab ka välisüliõpilaste arv ja osakaal, eriti doktoriõppes. Üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk on kasvanud Eesti keskmisest palgast kiiremini, kuid suhe keskmisse palka pole viimase aastaga enam tõusnud – 2019. aastal moodustas õpetajate keskmine palk 112% Eesti keskmisest. 2019. aastal avaldati aasta varem tehtud PISA testi tulemused, mis kinnitasid taas Eesti põhihariduse kõrget taset. PISA 2018 Euroopa riikide pingereas on Eesti 15-aastased noored nii lugemises, matemaatikas kui ka loodusteadustes esimesel kohal. Maailmas on meie õpilased lugemises viiendal, matemaatikas kaheksandal ja loodusteadustes neljandal kohal.

Suurimad väljakutsed on õpetajaskonna vananemine ning seetõttu üha süvenev õpetajate puudujääk. Endiselt valmistavad probleeme sage katkestamine nii kõrg- kui kutsehariduses, madala haridustasemega mitteõppivate noorte suur osakaal, tugiteenuste ebapiisavus erinevatel haridusastmetel ja piisava eesti keele kui teise keele oskuse saavutamise põhikooli lõpuks. PISA 2018 testi tulemused kinnitavad, et eestikeelse ja venekeelse kooli tulemused ei ole võrdsustunud. Lisaks iseloomustab praegust haridussüsteemi kohati liigne jäikus ja lineaarsete õpiteede loogikast lähtuv õppekorraldus, mis ei arvesta tänapäeva muutunud – sageli küpsema ja kogenuma ning oma valikutes ja soovides kindlama – õppija vajadusi ega võimalda kohaneda kiiresti muutuva tööturu vajaduste ja nõuetega.

2019. aastal lõppes elukestva õppe strateegia vahehindamine, mis annab tõendus põhists teavet strateegia elluviimise tulemuslikkuse ja mõju kohta. Hindamisraport on ühtlasi üks järgmise strateegiaperioodi planeerimise sisendeid.

Alljärgnevalt on esitatud EÕS peamiste näitajate arengusuunad ja saavutustasemed 2019. aastal.

1. **4–6-aastaste laste osakaal alushariduses** on alates 2010. aastast vähehaaval kasvanud (90,4% 2010. aastal, 92,8% 2018. aastal).³ Mitteamalaste kohta pole kesksel infot. Saame eeldada, et osa nendest lastest käivad lastehoius, on vanemate soovil vanema(te) või vanavanema(te)ga kodus või on nt kolinud koos vanematega välismaale, teavitamata sellest rahvastikuregistrit. On ka neid, kes ei ole leidnud lasteaiakohta. Aasta-aastalt on kasvanud eestikeelses alushariduses osalevate muukeelsete laste osakaal, sh keelekümblejate arv ja osakaal.
2. **Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte** osakaal on ligi 10% ja see on viimastel aastatel püsinud; murettekitav on keskharidusega inimeste osakaalu kasv nooremates vanuserühmades ja soolised lõhed põhikoolijärgses õppes (madala haridustasemega mitteõppivaid naisi on ca 7%, mehi aga 13%). Elukestva õppe strateegia siht aastaks 2020 on, et madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaal oleks alla 9%.
3. **Õpilaste arvu piirkonniti ebavõrdsed muutused** nõuavad koolivõrgu jätkuvat reformimist. Põhikooliõpilaste arv on viimasel kümnendil kasvanud Harju-, Tartu- ja Raplamaal – kasv vastavalt 43%, 23% ja 4%. Kõige enam on põhikooliõpilaste arv viimasel kümnendil vähenenud Jõgeva-, Valga- ja Hiiumaal. 2019/20. tegutseb kokku 531 üldhariduskooli⁴ – 361 alg- ja põhikooli, 157 keskkooli ja gümnaasiumi ning 14 täiskasvanute gümnaasiumi. Kümme aastat tagasi oli 44 üldhariduskooli rohkem. Riigigümnaasiume on 16 ja sarnaselt eelmise õppeaastaga on ka sel aastal võimalik neis õppida 13 maakonnas. Sellest õppeaastast algas õppetöö uues riigigümnaasiumis Kohtla-Järvel. Aastaks 2023 on kavandatud rajada kokku 25 riigigümnaasiumi. Asutatud on mitmeid erakoole – võrreldes 2009/10. õppeaastaga on

³ Selle näitaja arvutamisel on kasutusel erinevad meetodid. Kui võrd sihttase (95%) on seatud Eurostati meetodika järgi, oleks otstarbekas ka muutust jälgida Eurostati meetodika alusel arvutatud näitaja alusel (2018. a näitaja – 92,8%). Samas on välja toodud ka Eesti meetodika, mille järgi alushariduses osalemine on mõnevõrra kõrgem.

⁴ Allikas: www.haridussilm.ee.

erakoolide arv kasvanud 24 võrra (33-lt 57-ni), pooled neist tegutsevad Tallinnas. Samas on viimastel aastatel loodud uusi erakoole ka piirkondades, kus õpilaste arv on viimasel kümnel aastal langenud.

4. **Põhikoolilõpetajate jagunemine kutse- ja üldkeskhariduse vahel** on endiselt tasakaalust väljas üldkeskhariduse kasuks. 2020. a eesmärk on jaotus 35/65, kuid viimasel viiel aastal on kutsehariduse valinud 25–26% ja üldkeskhariduse 70–72% põhikoolilõpetajatest⁵. 8. ja 11. klassi õpilaste seas läbiviidud küsitluse tulemused näitasid, et õpilaste teadlikkus kutseõppe võimalustest on endiselt väike ning teave kutseõppe võimalustest ja eelistest ei jõua noorteni. Andmed näitavad siiski, et kolme aasta jooksul pärast põhikooli lõppu jõuab kutseharidusse oluliselt enam noori – 37–38%.
5. **Õppe- ja karjäärinõustamise süsteem** käivitus täismahus 2015. aastal ning sellest ajast on programmi kaudu tuge saanud õpilaste arv hüppeliselt kasvanud: perioodil 2014–2019 sai Innove Rajaleidja keskustest õppenõustamis- ja karjäärinõustamist⁶ enam kui 130 000 last ja noort. Väga mahukas ja kavandatust oluliselt suurem on olnud Rajaleidja keskuste töö lapsevanemate ja haridustöötajate nõustamisel. 2019. aasta tegevusi mõjutas aasta algusest rakendunud karjäärinõustamise reform, mille käigus karjäärinõustamine ja karjääriinfoteenus liikus Rajaleidja keskustest Eesti Töötukassasse, Innove jätkas õppenõustamisteenuste pakkumist.
6. **Kõrgharidusega 30–34-aastaste osakaal** on Eestis endiselt kõrge. 2019. aastal oli kõrgharidus 46,2%-l Eesti 30–34-aastastest⁷. Kuigi üliõpilaste arv tervikuna on kümne aastaga vähenenud kolmandiku võrra, on tasuta õppekohtadel õppivate üliõpilaste arv sama ajaga ligi viiendiku võrra suurenenud. See esitab kõrghariduse rahastamisele omakorda suuri väljakutseid. Valdkondadest on viimasel kümnendil ainsa erandina jõudsalt nii üliõpilaste kui ka lõpetajate arvu poolest kasvanud IKT valdkond, kus 2019/20. õa õppis neljandiku võrra rohkem üliõpilasi kui kümne aasta eest. Kõigis teistes valdkondades on üliõpilaste arv vähenenud. Võrreldes eelneva aastaga langes 2019/20. õa vastuvõetud üliõpilaste arv kõige enam äriduse, halduse ja õiguse valdkonnas (-12%); viimase kolme aastaga on selle valdkonna osatähtsus vähenenud 23%-lt 20%-le kõigist vastuvõetud⁸. Üliõpilaskonnas toimuvad muutused: üliõpilaste arv tervikuna väheneb, ent mitte kõrghariduse teisel astmel – magistriõppes oli vastuvõtt 2019/20. õppeaastal kümne aasta suurim. Võrreldes eelneva aastaga kasvas see 2,3%, seevastu kõige suurem aastane langus toimus doktoriõppesse vastuvõtt (-16,5%). Proportsioonide muutus üliõpilaste jaotuses kõrghariduse astmete vahel (suhteliselt rohkem teise astme tudengeid) toob kaasa ka üliõpilaste keskmise vanuse tõusu – üliõpilase keskmine vanus on kümne aastaga kasvanud 25 aastalt 27 aastale. Eesti üliõpilaskonna vananemist mõjutab üldkeskhariduse lõpetajate üha sagedasem valik mitte jätkata õpiteed Eesti kõrgkoolis.
7. **Eesti üliõpilaste lühiajaline õpiränne** on sihiks seatuga (10%) võrreldes endiselt madal⁹ (2019. a – 3,1%), kuid on viimastel aastatel kasvanud. 2019/20. õppeaastal on välisüliõpilaste osakaal keskmiselt 12,2%, seejuures magistriõppes on välisüliõpilaste osakaal kõigist üliõpilastest 20,4% ja doktoriõppes koguni 25,5%. Rahvusvahelise taustaga üliõpilased on üha aktiivsemad ka Eesti tööturul: 2018. aastal Eestis kõrghariduse lõpetanutest jäi Eestisse tööle umbes neljandik.
8. **Loodus- ja täppisteaduste, IKT ning tehnika, tootmise ja ehituse (LTT) erialade lõpetanute osakaal** kõrghariduses on viimastel aastatel kasvanud, kuid 2019. aasta näitaja¹⁰ (27,9%) on mõnevõrra madalam kui üle-eelmisel aastal (28,8%) ja aastaks 2020 seatud siht (29%). LTT lõpetanute osakaalu kasv on oluline eesmärk, pidades silmas tootlikkuse kasvu. Samas on kolme valdkonna sees, mida indikaator tervikuna mõõdab, suured erinevused. **IKT valdkonna** spetsialistide järele on suur nõudlus ning ka üliõpilaste ja lõpetanute osakaal kasvab kiiresti, nii et IKT valdkonnas liigutakse seatud sihi poole edukalt. Tehnikavaldkonna mitmes õppesuunas on suur spetsialistide puudus, lõpetanute arvud aga kahanevad, nii et eesmärgi

⁵ Põhikoolijärgsete valikute statistika kohta vt http://www.haridussilm.ee/?leht=alus_yld_3.

⁶ Allikas: toetuse saajad, Innove

⁷ Allikas: Eurostat

⁸ Allikas: EHIS

⁹ Allikas: EHIS

¹⁰ Allikas: EHIS

saavutamise nimel tuleb veel pingutada. Looduse valdkonna mitmes õppesuunas on küll nõudlus lõpetajate järele suur, kuid probleemiks on pigem madalad palgad. Paljud lõpetanud ei suundu kohe tööturule, vaid jätkavad õpinguid akadeemilisel suunal. LTT lõpetajate osakaalu kõrghariduses on mõjutanud erialastipendiumid, IT Akadeemia programm, sh sektori ettevõtete toetus programmile, LTT ja teaduse populariseerimise meetmed ning kõrghariduse rahvusvahelistumist, mobiilsust ja spetsialistide järelkasvu toetavad meetmed. Kindlasti mõjutab noorte valikuid ka tööturuperspektiiv.

9. **Eesti õpetajate palgakasv on olnud üks OECD riikide kiiremaid** – viimase kuue aastaga on üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk¹¹ kasvanud ligi 70%: kui 2013. aastal oli munitsipaalkoolide õpetajate keskmine brutokuupalk 930 eurot, siis 2019. aastal oli see 1576 eurot ja moodustas 112% sama aasta Eesti keskmisest palgast. Kutseõppeasutuste õpetajate palk jääb pisut alla üldhariduskoolide õpetajate keskmisele palgale (1513 eurot). 2019. a tõstsid omavalitsused lasteaiaõpetajate keskmise brutopalka 96%-ni üldhariduskooli õpetajate töötasu alammäärast e 1204 euronile ning sellega täideti eesmärk, et 2019. aastaks peaks lasteaiaõpetajate palk olema vähemalt 90% kooliõpetaja miinimumist ehk 1125 eurot kuus. Ometi jääb lasteaiaõpetajate töötasu alla nii munitsipaalkoolide õpetajate kui ka Eesti keskmisele brutopalgale, rääkimata kõrgharidusega ja täiskoormusega töötajate keskmisest palgast. Munitsipaalkoolide õpetajate palk on pisut väiksem kui riigikoolide õpetajate oma. Õpetajate palgad erinevad maakonniti – 2019. aastal varieerus õpetajate keskmine brutokuupalk KOV üldhariduskoolides 1370 eurost Läänemaal kuni 1662 euronile Harjumaal. **Õpetajate palgakasv** on jätkuvalt riigi strateegiline eesmärk. Sihiks on, et aastaks 2020 on õpetajate keskmine palk võrdne kõrgharidusega töötaja keskmise palgaga või sellest suurem ning 120% riigi keskmisest palgast.
10. **Palgakasvu kõrval on suur väljakutse stabiilse ja professionaalse õpetajaskonna tagamine kogu riigis.** Õpetajate üldarv on küll viimase viie aastaga veidi kasvanud, kuid suur osa õpetajatest ei tööta täiskoormusega (sageli mitte omal soovil, vaid kooli väiksuse tõttu, 2019/20. õa töötab linnades osakoormusega 40% õpetajatest ja valdades 46%) ning piirkonniti ei jätku kõikide ainete õpetajaid. Tulevikuvaates on oodata, et õpetajate puudujääk pigem süveneb kui väheneb. Oletuse aluseks on ühelt poolt praegune õpetajate vanuseline koosseis – ligi pooled Eesti õpetajatest on vähemalt 50-aastased, 30-aastasi ja nooremaid õpetajaid on üldhariduskoolides alla 11%. Eriti napib nii praegu kui eeldatavasti tulevikus reaalainete ja matemaatika õpetajaid, samuti annab puudujääk juba praegu teravamalt tunda maapiirkondades, kus aineõpetajatele ei ole võimalik tagada täiskoormusega tööd. Samas ei ole noorte huvi õpetajakoolituse erialade vastu kuigi suur, ehkki konkursinäitaja¹² õpetajakoolituse erialadele ülikoolides oli 2019. aasta andmetel tõusnud pisut üle keskmise e 1,1 ja õpetajaametisse sisenemiseks on ka alternatiivseid teid (nn karjääripööre, mille kaudu koolidesse jõuavad inimesed erinevates eluetappides ja ka teistelt elualadelt). On oht, et õpetajate juurdekasv ei kompenseeri lähiaastate asendusvajadust.
11. **Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastased) osakaal** on aasta-aastalt vähehaaval kahanenud – kui 2010. a oli ilma erialase või kutsealase hariduseta 31,7% 25–64-aastastest, siis 2018. ja 2019. aastal – 27%. Tööturul on kõige haavatavamad põhihariduse või sellest madalama haridusega inimesed. Keskhariduseta inimesed on sagedamini töötud (25–64-aastaste keskhariduseta inimeste seas oli töötuse määr 2019. a 7,8% vs 4,0% keskmiselt) või hoopis tööturult eemal (25–64-aastaste keskhariduseta inimeste tööjõus osalemise määr oli 2019. a 67,7% vs 84,7% keskmiselt), ka on neil sagedamini madalamad palgad. 2019. aastal oli 25–64-aastasi keskhariduseta inimesi Statistikaameti andmeil 83 000, kõige enam oli neid 25–29-aastaste seas (16,5%) ja kõige vähem 50–59-aastaste seas (u 5%). Eri- või kutsealase hariduseta inimeste osakaalu vähendamiseks on oluline vähendada **katkestamist** formaalhariduses ja tõsta täiskasvanute osalust kutse- ja kõrghariduses.
12. **Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr on 2019. aastal tõusnud kõigi aegade kõrgeimale tasemele.** Eesti tööjõu-uuringu¹³ andmete kohaselt osales eelmisel aastal

¹¹ Allikas: Saldoandmik, EHIS, Statistikaamet

¹² Allikas: SAIS

¹³ Statistikaameti tööjõu-uuringuga hinnatakse Eesti tööturu olukorda. Kogutud andmeid kasutatakse majanduse ja tööturu olukorra jälgimiseks ja riiklike poliitikate mõju hindamiseks.

täiskasvanute õppes 20,1 protsenti 25–64-aastastest elanikest, mida on 0,4 protsenti võrra rohkem kui 2018. ja 2,9 protsenti võrra rohkem kui 2017. aastal. Sellega on Eesti Euroopa Liidu riikide seas Põhjamaade järel neljandal kohal. Elukestvas õppes osalemise määr on kasvanud eelkõige mitteformaalõppes osalemise arvel, aga suurenenud on ka täiskasvanute osalus kutse- ja kõrghariduses. Näiteks kutseõppes oli täiskasvanud õppijate osakaal 2019. aastaks tõusnud juba 41,7%¹⁴. Iseloomulik on, et osalus kasvab kõige kiiremini kolmanda haridustasemega täiskasvanute seas, ent viimastel aastatel on elukestvas õppes järjest aktiivsemalt osalenud ka madala haridustasemega (põhiharidus ja madalam) inimesed¹⁵ – kui kümme aastat tagasi oli selle sihtrühma osalus ca 2%, siis 2019. aastal 4,5 korda kõrgem – 9,1%. See on väga positiivne areng, kuna nii Eestis kui ka teistes riikides kipuvad nii formaal- kui mitteformaalõppes vähem osalema need sotsiaaldemograafilised grupid, kes seda kõige rohkem vajaksid – madalama haridustasemega vanemad inimesed.

13. **Eesti keelt vähemalt tasemel B1 valdavate vene õppekeelega põhikooli lõpetajate**¹⁶ osakaal on võrreldes 2011. aastaga küll pisut suurenenud (56% – 2011, 62,5% – 2019), kuid aastaks 2020 seatud sihi (90%) saavutamine pole reaalne. Et kajastada kõigi eesti keelest erineva emakeelega noorte eesti keele oskuse arengut sõltumata sellest, kas nad õpivad eesti või vene õppekeelega koolis või keelekümbuses, jälgime lisaks vene õppekeelega põhikooli lõpetajate eesti keele oskusele ka teiste eesti keelest erineva emakeelega põhikoolilõpetajate eesti keele oskust¹⁷ – 2019. aastal saavutas neist eesti keeles vähemalt B1-taseme 70,5%. Ka selle näitaja puhul pole tõenäoline jõuda 2020. a sihttasemeni (90%).

14. **Pärast gümnaasiumide eestikeelsele õppele üleminekut** on gümnaasiumilõpetajate eesti keele oskus paranenud. Eesti keele kui teise keele riigieksami vähemalt 60% tulemusega sooritanute osakaal eksamil käinud gümnaasiumilõpetajate arvust on 2019. aastal 77,4% (2012. aastal 70,3%). Kasvanud on ka nende noorte osakaal, kes sooritavad B2-taseme eksami kõrgel tasemel (üle 75 punkti) ja võiksid teha gümnaasiumi lõpus C1-taseme eksami – viimastel aastatel on ligi 2/3 eesti keele kui teise keele riigieksami sooritanutest saanud nii kõrge tulemuse.

2019/20. õppeaastal töötab Eesti üldhariduskoolides 15 843 õpetajat, kellest 93% keeleoskus vastab nõuetele. Nõuetele vastava keeleoskusega õpetajate osakaal kutseõppeasutustes on 97% (1963 õpetajast) ja koolieelsetes lasteasutustes 91% (7997 õpetajast). Kõigis neis asutustes on nõutava eesti keele oskuse tasemega õpetajate osakaal käesoleval õppeaastal samal tasemel kui eelmisel õppeaastal. 2019/20. õppeaastal on üldhariduskoolides, kutseõppeasutustes ja koolieelsetes lasteasutustes kokku 1060 õpetajat (2018/2019. õppeaastal oli neid 1929), kelle eesti keele oskus ei vasta nõuetele. Keeleoskuse tõstmine pole aga oluline mitte ainult eestikeelsele õppele üleminekuks (nt gümnaasiumides), vaid ka sellepärast, et koolides, kus õpetajate keeleoskus ei vasta nõuetele,¹⁸ on ka õpilaste keeleoskus kehvem. Suur osa eestimaalasi toetab varajast eesti keeles õpet ja mitmekultuurilist klassiruumi. Vaja on täiendavaid samme, et tagada eakohane keeleõpe kõikidele lastele.

Noortevaldkond

Noortevaldkonna olukorra hindamisel tuleb silmas pidada, et noorte (7–26 a) arv ja osakaal elanikkonnas väheneb. Kui 2012. aasta alguses elas Eestis umbes 303 000 noort, siis 2019. aasta alguses oli noori 275 879. Statistikaameti prognoosi järgi jätkub noorte osakaalu vähenemine kogurahvastikust kuni 2020. aastani. Kuigi rändesaldo on viimastel aastatel positiivne, sh nooremate vanusgruppide seas, pole hüppelist noorte arvu kasvu oodata.

Mitteõppivate, mittetöötavate ja koolitustel mitteosalevate noorte (15–29 a NEET-noored) arv on 2010. aastaga võrreldes oluliselt vähenenud (31,6% 2000. a; 9,8% 2019. a). Hinnanguliselt on Eestis selles

¹⁴ Allikas: EHIS

¹⁵ Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

¹⁶ Allikas: Innove ja EHIS

¹⁷ Allikas: Innove ja EHIS

¹⁸ Eesti õppekeeles või eesti keelt õpetavad õpetajad – vähemalt C1, kõik muud õpetajad – vähemalt B2

vanuserühmas üle 20 000 noore, kes ei õpi, tööta ega osale koolitustel¹⁹. Murettekitavad on regionaalsed erinevused, nt Kirde-Eestis on NEET-noorte osakaal 16,4%, kusjuures regionaalsed lõhed on viimase aastaga suurenenud. Tallinnas oli NEET-noorte osakaal vaid 6,3%.

Positiivne on, et noorte osalus noorsootöös kasvab ja rahulolu on kõrge. Kõikide noortevaldkonna arengukava indikaatorite puhul liigutakse seatud sihtide suunas.

1. Noorsootöö tulemused on olnud positiivsed. Kasvanud on **noorte osalemine noorsootöös**²⁰, st nende noorte osakaal, kes osalesid huvihariduses, noortekeskuste tegevuses, noorteühingute aastatoetust saanud üleriigilistes noorteühingutes, laagrites, malevates ning kohalike omavalitsuste noortevolikogudes ja noorte aktiivgruppides. Kui 2010. aastal oli nendes tegevustesse kaasatud 37% noortest, siis 2019. aastal 59,9% kõigist 7–26-aastastest noortest (2% enam kui aasta tagasi). Osaluse tõus tuleneb nii osalejate suuremast aktiivsusest kui organiseeritud noorsootöövõimaluste kättesaadavuse paranemisest. Osaluse tõusu on soodustanud ka osalemisvõimalusi pakkuvate asutuste arvu kasv – võrreldes eelneva aastaga lisandus nt 32 huvikooli. Avatud noortekeskuste arv²¹ on kasvanud vähem – 222-lt (2009) 281-le (2019), kuid võrreldes huvikoolidega on just avatud noortekeskused muutunud noortele kättesaadavamaks maapiirkondades. Umbes pool kõigist noortest huvikooliõppuritest õpivad spordi valdkonna õppekavadel, veidi enam kui neljandik muusika ja kunsti valdkonna õppekavadel. Teistes valdkondades on osalus väiksem – näiteks vaid 3% kõigist huvikooliõppuritest on tegev tehnika või looduse valdkonnas. Tehnika ja looduse valdkonna huvialadega tegeldakse pigem üldhariduskoolide huviringides.
2. Oluliselt on **paranenud noorsootöö piirkondlik kättesaadavus**, mida mõeldakse noorte arvuga huvikooli (353 noort) ja noortekeskuse kohta²² (982 noort). 2020. aasta sihid on vastavalt 400 ja 1000 ning need on juba täidetud. Tänuväärset tööd on tehtud tõrjutusriskis noortega – mitteõppivate, mittetöötavate ja koolitustel mitteosalevate (NEET) noorte osakaal on vähenenud. ESFi toel on neile pakutud mitmekülgseid tugiteenuseid ja teenuste tulemuslikkus on kõrge.
3. Noorte osalemist ühiskonnaelus on seiratud ka **organiseeritud osalusvõimaluste (noorte volikogud jms) arvu** kaudu. Seda indikaatorit muudeti haldusreformi tõttu, alates 2018. aastast mõeldakse noorte osalusvõimaluste taset osakaaluna omavalitsuste koguarvust. 2019. aasta lõpuks oli organiseeritud osalusvõimalus loodud 71 ehk 89,9% omavalitsustes ning sellega saavutati 2019. aastaks seatud sihttase. Järgnevatel aastatel tuleb taset hoida ning jätkata nii KOV-ide kui ka noorte toetamist, et noortevolikogud või aktiivgrupid saaksid loodud ka nendes üksikutes omavalitsustes, kus noortel ei ole veel aktiivse organiseeritud osalemise võimalust.
4. Noorsootöötajate asjatundlikus paraneb, kuid tähelepanu vajab noorsootöötaja kutse väärtustamine (90%-l noorsootöötajatest on kõrgharidus, kuid neist 60%-l puudub eriharidus või kutse noorsootöö alal). Seetõttu on edaspidigi oluline pakkuda noorsootöötajatele süsteemselt enesetäiendamise võimalusi.

Teadus

Teaduses on mitmeid näitajaid, mis peegeldavad Eesti teadustöö head taset, kuid Eesti teaduse arengut pärsib jätkuvalt **alarahastamine**. Eestis on välja kujundatud kvaliteedikonkurentsil põhinev toimiv ja arenev teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni (edaspidi TAI) süsteem. Kasvab teadlaste rahvusvahelise koostöö aktiivsus ja teaduse kõrget taset näitav publitseerimisaktiivsus ning edukus EL teadus- ja arendustegevuse (edaspidi TA) raamprogrammis Horisont. Doktorikraadi kaitsmiste arv on alates 2017. aastast küll olnud väikses langustrendis, kuid arvestades sisseastujate vähenemist alates 2013/14. õa-st, on kaitsmiste arvu mõningane vähenemine ootuspärane. Eesti on välisteadlastele järjest atraktiivsem, välisteadlaste arv Eesti avalikes teadusasutustes on järjest tõusnud.

¹⁹ Allikas: Statistikaamet

²⁰ Allikas: HTM arvutused EHISe ja ENTK andmete põhjal

²¹ Allikas: ENTK

²² Allikas: Statistikaamet, HTM, ENTK

Teadusvaldkonna suurimateks väljakutseteks on ettevõtete kaasamine teadus- ja arendustegevusse ning teaduse rahastamine. Eesti eripära on kõrge projektipõhisus ja välisallikate suur osakaal teaduse rahastamises – eriti avalikus sektoris teostatud TA puhul. Teadus- ja arendustegevus Eesti ühiskonna ja majanduse huvides on tagasihoidlik, ettevõtlussektori teadus- ja arenduskulutused on väikesed. Ülikoolide ja ettevõtete koostöö on vähene – Eesti jääb EL innovatsiooniliidritest selgelt maha ettevõtluse ja teadusasutuste ühispublikatsioonide arvu poolest. Erasektori osakaal avaliku sektori teadus- ja arendusasutuste finantseerimisel on küll kasvanud ja ulatus 2018. a 5,8%-ni, kuid jääb sihiks seatud 7%-le veel selgelt alla.

Strateegia üldeesmärgi neljast indikaatorist (tootlikkus, investeeringud TAI-sse jm), mis on tihedalt seotud makromajanduslike näitajatega, on viimase aastaga toimunud märkimisväärne edenemine kahe osas – tootlikkus hõivatu kohta ning koht innovatsiooni tulemustabelis. Eesti TAI arengu strateegiliste eesmärkide tasandil on arengud pigem positiivsed:

1. Teadlaste aktiivsust ja teaduse kõrget taset näitav **publitseerimisaktiivsus** on endiselt kõrge - 2018. a üle 1600 kõrgetasemelise artikli miljoni elaniku kohta)²³. Sellega on 2020. aastaks seatud eesmärk (1600 artiklit) täidetud. Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegias (TAI strateegia) on seatud eesmärgiks jõuda tasemele, kus 11% Eesti kõrgetasemelistest teadusartiklitest kuulaks 10% maailmas enim tsiteeritud teadusartikli hulka. Viimasel viiel aastal on see olnud üle 7,4% ning 2018. aastal jõuti eesmärgile lähedale – 10%²⁴.
2. Statistikaameti andmete järgi on **Eesti teadus- ja arendustegevuse investeeringute tase** alates 2012. aastast olnud languses: 2,28%-lt SKP-st (2011) oleme 2018. aastaks langenud 1,4%-ni (viimase aastaga toimus küll tõus, 2017. a näitaja oli 1,28%), sh on erasektori investeeringud langenud 1,44%-lt 0,59%-le. Eesti TA süsteemi eripära on kõrge projektipõhisus (baasrahastuse väike osakaal) ja välismaiste rahastusallikate (tõukefondid ja Horisont 2020) suur osakaal teaduse rahastamises. 2018. aasta lõpust aktiveerus ühiskondlik debatt teaduse rahastamise ümber, aasta lõpus allkirjastati erakondade ülene Eesti teaduslepe, mis seadis sihi jõuda 3 aasta jooksul avaliku sektori TA rahastuses 1%-ni SKP-st. Ka Eesti TAI süsteemi rahvusvaheline hindamine²⁵ tõi oma ühe peamise soovitusena välja vajaduse kindlustada TAI oluline roll riiklikus poliitikas koos avaliku sektori TAI rahastamise tõusuga 1%-ni SKP-st ning edaspidi rahastuse hoidmine vähemalt samal tasemel;
3. **Kõrg- ja keskkõrgtehnoloogiliste sektorite hõive osakaal koguhõives**²⁶ on viimase viie aastaga kasvanud 7%-lt 8,4%-ni (2018), 2020. aasta eesmärk on 9%. Alates 2011. aastast on vahe EL28 keskmisega (8,7% 2018. a) samm-sammult vähenenud. Kaudselt näitab teaduse panust majandusse ettevõtete tootlikkus hõivatu kohta (% EL keskmisest), mis 2018. a oli 78% ning jääb veidi maha 2020. aastaks seatud sihist (80%).
4. **Doktorantuuri lõpetajaid** oli 2018. aastal 235²⁷. Seda on vähem kui viimasel kolmel aastal ning 2020. aasta siht – 300 lõpetajat aastas – on kaugel. Kui varasemad neli aastat püsis doktorantide vastuvõtt enam-vähem samal tasemel (tänu välisdoktorantide osakaalu suurenemisele), siis 2019/20 õa. vastuvõetute üldarv vähenes võrreldes eelneva aastaga 16%. Ka doktorantuuri katkestanute arvud on kõrged, ületades lõpetajate osakaalu doktorantide üldarvust. Viimase viie aasta põhiliseks suundumuseks on eelkõige välisdoktorantide osakaalu tõus. Aasta-aastalt järjest enam jäävad välisdoktorandid Eestiga seotuks ka pärast õpingute lõpetamist – 2017/18 õa. doktorikraadi kaitsnud välisüliõpilastest osales aasta pärast Eesti tööturul 65% (aasta varem 40%)²⁸. Üha enam tuleb tähelepanu pöörata doktorikraadi omandanute rakendamisele nii avalikus kui erasektoris, et nad saaksid oma võimeid ja oskusi ühiskonna arengute huvides parimal viisil kasutada.
5. **Eesti positsioon Euroopa innovatsiooni tulemustabelis** on 2018. aastal hüppeliselt paranenud 17. kohalt 12. kohale (95% EL keskmisest). Sellise muutusega on Eesti siirdunud nn mõõdukate innovaatorite rühmast tugevate innovaatorite rühma. Selle tabeli põhjal olid Eesti tugevused nt

²³ Allikas: Eurostat, Thomson Reuters Web of Science.

²⁴ Allikas: Euroopa innovatsiooni tulemustabel (*European Innovation Scoreboard*).

²⁵ https://www.hm.ee/sites/default/files/pr_estonia_-_final_report_.pdf

²⁶ Allikas: Eurostat

²⁷ Allikas: www.haridussilm.ee

²⁸ Statistikaameti uuringu kohaselt

kõrghariduses ja elukestvas õppes osalevate inimeste osakaal ühiskonnas, rahvusvaheliste ühispublikatsioonide arv, kulutused teadustööga mitteseotud innovatsioonile, VKEde innovatsioon, innovaatiliste VKEde koostöö teiste osapooltega ning kaubamärgi ja tööstusdisainilahenduste registreerimistaotluste arv. Teadusasutuste ja ettevõtluse koostöö positiivsele poolele asetub erasektori finantseeritud avaliku sektori TA kulutuste osakaal, mis on viimase viie aastaga kahekordistunud, moodustades 5,8% avaliku sektori TA kuludest.

Eesti keel

Eesti keele kui emakeele oskus püsib lõpueksamitulemuste põhjal stabiilne. Eesti keele kui teise keele oskus on küll kümne aasta jooksul paranenud, kuid viimastel aastatel jäänud suhteliselt samale tasemele. Eesti keele õpe välismaal või selleks võimaluste loomine Eestis on oluline nii tagasipöördumise motivatsiooni loomiseks-hoidmiseks kui selleks, et tagasipöördujail oleks lihtsam nt Eesti koolis hakkama saada. Võõrkeelteoskus gümnaasiumilõpetajate hulgas paraneb, tähelepanu vajab muukeelse elanikkonna võõrkeelteoskus.

1. **Emakeeleoskuse** näitajad on nii gümnaasiumi kui ka põhikooli eesti keele lõpueksami tulemuste põhjal pikemas vaates parenenud, kuigi viimasel kolmel aastal toimub pigem paigalseis. 2019. aastal oli eesti keele kui emakeele lõpueksami keskmine tulemus põhikoolis 75,3 ja gümnaasiumi riigieksamil 63,7 punkti; võrdluseks 2010. a vastavalt 70,7 ja 58,6 punkti²⁹. Viimasel kolmel aastal on enam-vähem püsiv olnud ka nende lõpetajate osakaal, kes saavutavad eesti keele kui emakeele riigieksamil 80 ja rohkem punkti, ning nende osakaal, kelle tulemus on alla 20 punkti.
2. **Eesti keele õppes väljaspool Eestit**³⁰ on viimastel aastatel olnud stabiilne väliskõrgkoolides eesti keelt õppivate üliõpilaste arv (2019/20. õa 950) ja kasvanud on välismaal eesti keelt õppivate laste arv (2019/20. õa 3700; võrdluseks 2010/2011. õppeaastal oli neid 1600). Neljandat aastat on samal tasemel püsinud välismaal eesti keele õpet pakkuvate üldharidus- ja pühapäevakoolide, seltside, lasteaedade, mudilasringide ja keelekursuste arv – 80. Eesti keele ja kultuuri õpet toetatakse 30 väliskõrgkoolis, kus selleks valmisolek on olemas. Võõrsil elavate eestlaste arv jääb hinnanguliselt 150 000–200 000 vahele, s.o umbes 15% kõikidest eestlastest. Statistikaameti andmeil on alates 2015. aastast hüppeliselt kasvanud sisse- ja väljarändajate, sh Eesti kodakondsusega ja/või Eestis sündinud sisse- ja väljarändajate arv. Kokku on alates Euroopa Liidu laienemisest (2004) Eestisse sisse rännanud üle 48 000 Eesti kodakondsusega isiku, sh üle 31 000 rändepöörde järgselt e aastatel 2015–2018, kui sisse- ja väljarände ületas väljarände. Nii välja- kui sisse- ja väljarändavad lapsed ja noored ning nende vanemad vajavad erilist tähelepanu ennekõike keeleõppes. Tagasipöördumise otsust mõjutab kõige enam perekonna ja sugulaste olemasolu Eestis, eelistus elada Eestis ja soov, et lapsed käiksid Eestis koolis, ning tahe teha Eesti elu paremaks. Lastega tagasipöördujatele on oluline, et nad leiaksid lasteaia- ja koolikoha ning e lapsed kohaneksid kiirelt ja sujuvalt Eesti haridussüsteemis. Üldhariduskoolide jaoks on keelega seotud probleemid ainsad, mis takistavad laste kohanemist. Vanemate jaoks on probleemne (soovitud) lastaia ja koolikoha leidmine, aga ka koolikatsete vormiline ja sisuline pool.
3. **Eesti keelt oskavate mitte-eestlaste osakaal on järk-järgult kasvanud.** Tööjõu-uuringu andmetel on nende eesti keelt oskavate mitte-eestlaste osakaal, kelle kodune keel pole eesti keel, 70%. Ainult kodukeele oskusega on 18,5% ehk ca 59 000 mitte-eestlastest. Kultuuriministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi uuringu (2018) järgi on nende inimeste arv, kes ei oska üldse eesti keelt, arvestuslikult 11 000–21 000 inimest. Paranenud on peamiselt kuni 30-aastaste mitte-eestlaste eesti keele oskus. Eesti tööturul edukaks toimetulekuks on aga vaja väga head eesti keele oskust – kui eestlastest ja hea keeleoskusega mitte-eestlastest töötab juhi või tippspetsialistina ligi 40%, siis keskmise keeleoskusega mitte-eestlastest umbes 15% ning eesti keele oskuseta mitte-eestlastest veidi üle 10%.

²⁹ Allikas: HTM

³⁰ Allikas: HTM

4. **Võõrkeelte oskus** (nii inglise, vene kui ka saksa keele oskus) **on Eesti 15–74-aastaste täiskasvanute seas viimase kümne aastaga oluliselt paranenud**. 2019. aastal oskas vähemalt kaht kodusest keelest erinevat keelt 61,2% 15–74-aastastest (2010. a – 56%)³¹. Kuigi esimese võõrkeele õppimine on Eesti üldhariduskoolides kohustuslik alates kolmandast klassist, õppis 2019/20. õppeaastal veerand 1. ja 2. klassi lastest vähemalt üht võõrkeelt³². 2. klassis õpib võõrkeelt *ca* 40% õpilastest.
5. Eesti koolides (nagu mujalgi Euroopas) on võõrkeeltest populaarseim inglise keel – seda õpib kokku üle kahe korra enam õpilasi kui sellele populaarsuselt järgnevat vene keelt (2019/20. õppeaastal õpib inglise keelt A-võõrkeelena 95,8% statsionaarse õppe õpilastest)³³. Võõrkeelteoskus ei peaks piirduma inglise keele oskusega. Oluline on laiendada õpitavate keelte valikut, tõhustada õpet, koostada õppematerjale ja koolitada õpetajaid, lisaks teavitada nii üksikindiviide kui ka ühiskonda laiemalt mitmekeelsuse väärtustest. **Tähelepanu vajab muukeelse elanikkonna võõrkeelteoskus**. Kui PIAAC 2012 andmetel oli noorimas uuritud vanusegrupis (16–24-aastased) inglise keele mitteoskajaid eestlaste hulgas vaid 4%, siis vene kodukeelega inimeste hulgas rohkem kui iga neljas (27%). Vabalt valdajaid ja hästi toimetulijaid oli eestlaste hulgas 80% ja muukeelse elanikkonna hulgas 46%. Samas on mitme võõrkeele oskusest saadav palgalisa muukeelse elanikkonna hulgas kõrgem kui eesti emakeelega inimestel.

Riigivalitsemine (arhiivindus)

Rahvusarhiiv alustab oma 100. juubeliaastat väga heas seisus. Arhiivi kasutatakse enam kui kunagi varem, arhiivis hoitakse rohkem säilikuid kui kunagi varem, arhiiv kogub säilikuid varasemast jõudsamalt. Rahvusarhiivi tehniline ja intellektuaalne võimekus digiühiskonnas mõjusalt kaasa lüüa on kolme viimase aastaga eriti jõudsalt arenenud.

1. Perioodi tähtsaim ülesanne Rahvusarhiivi tegevuskavas oli digitaalse teabe kogumine ja arhiiviainesele juurdepääsu avardamine. 2019. aastal saavutati neis valdkonnas edu. Digitaalarhiivi hoidlamaht kasvas 60% ja jõudis peaaegu poolteise petabaidini. Kasvu taga on peamiselt digiteerimine, aga ka digitaalselt sündinud ainese rekordiline vastuvõtmine 2019. aastal. Veebianalüütika andmetel kasvas Rahvusarhiivi veebikülastuste arv ja seega ka arhiivi kasutamine – 1,5 miljonist külastuskorrrast moodustasid veebikülastused koguni 99,5%.
2. Kultuuriministeeriumi kureeritavates massdigiteerimise projektides on Rahvusarhiivi juhtimisel töö alanud 14 mäluasutuse dokumendipärandi digiteerimisel. Teostamisel on riigihanked kroonikafilmi ja fotonegatiivide digiteerimiseks.
3. 2019. a augustis kirjutati alla Rahvusraamatukogu hoone rekonstrueerimise projekteerimislepingule. Projekteerimistöö jõuab lõpule 2021. a märtsis ja Rahvusarhiiv raamatukogu partnerina vastutab töö raames kolme Tallinnas paikneva üksuse raamatukoguhuone Endla tänava poolsesse tiiba ümberasumise kavandamise eest.
4. 2019. a märtsis rakendus tööle elektrooniline koostöökeskkond Astra, mis lihtsustab arhiivimoodustajate tööd, vähendab nende halduskoormust ja bürokraatiat. Kogumise valdkonnas lisandus eespoolmainitud digiainesele senisest palju mahukam paberdokumentide vastuvõtmine. Ka arhivaalide digiteerimine kasvas rekordiliselt: aasta jooksul lisandus umbes kaks miljonit kujutist ja sadakond filmi, st veebis kättesaadav arhiiviaines suurenes umbes kümnendiku võrra. Teadusvaldkonna saavutustest tuleb esile tõsta kaht: koostöös Riigikantsleiga ilmus K. Aru kaheköiteline monograafia riigivanem Jaan Tõnissonist ning mitme Eesti ja Taani partneri toel avati väljapanek „Dannebrog 800“.

³¹ Allikas: Statistikaamet

³² Allikas: EHIS

³³ Allikas: EHIS

Tulemusvaldkond: haridus

1. Eesti elukestva õppe strateegia 2020

2014. aastal vastu võetud Eesti elukestva õppe strateegia 2020 (EÕS) **üldeesmärk on, et „kõigile Eesti inimestele on loodud nende vajadustele ning võimetele vastavad õpivõimalused kogu elukaare jooksul, et tagada neile isiksusena väarika eneseteostuse võimalused ühiskonnas, töö- ja pereelus“**. Üldeesmärgi elluviimiseks on seatud viis strateegilist eesmärki:

- 1) muutunud õpikäsituse³⁴;
- 2) pädevad ja motiveeritud õpetajad ning koolijuhid;
- 3) elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus;
- 4) digipöore elukestvas õppes ning
- 5) võrdsed võimalused elukestvas õppeks ja õppes osaluse kasv.

Strateegia eesmärkide saavutamisel annavad lisaks Haridus- ja Teadusministeeriumile oma panuse ka Kultuuriministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Siseministeerium ning Sotsiaalministeerium.

Haridus- ja Teadusministeerium lähtub EÕS eesmärkide poole liikumise hindamisel võtmenäitajatest – allpool loetletud indikaatoritest ehk mõõdikutest.

Mõõdik	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
							siht	tegelik	sihttase		
Erinevate osapoolte rahulolu elukestva õppe toimimisega ²	Metoodika on väljatöötamisel, rahulolu uuritakse ja seiratakse ühtse metoodika põhjal alus-, üld- ja kutsehariduses. Kõrghariduses osaleb Eesti rahvusvahelises uuringus <i>Eurostudent</i> . Nii kutse- kui ka kõrghariduses toimuvad regulaarsed vilistlaste uuringud.										
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal (%) ³	29,2	29,5	28,9	28,5	28,6	27	25,5	27	25	25	25
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr (%) ⁴	12,6	11,6	12,4	15,7	17,2	19,7	19	20,1	20	20	20
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal, sh mehed, naised (%) ⁴	9,7	12	12,2	10,9	10,8	11,3	<9,5	9,8	<9	<9	<9
	13,6	16	14,2	14,3	14,2	16,1		12,7			
	5,8	7,9	10	7,4	7,3	6,4		6,9			
1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive määr ^{3;5}	76,8	80,9	80,4	77,1	81,5	81,7	81	83,3	82	82	82
Digipädevustega 16–74-aastaste inimeste osakaal (%) ⁶	-	76	87	87	88	-	-	90	95 ⁸	-	-
Tiptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%), sh											
funktsionaalne lugemisoskus	8,4	-	-	11,1	-	13,9	10	13,9 ¹⁰	-	15,4	-
matemaatiline kirjaoskus	14,6	-	-	14,2	-	15,5	16	15,5 ¹⁰	-	17	-
loodusteaduslik kiriaoskus	12,8	-	-	13,5	-	12,2	14,4	12,2 ¹⁰	-	13,7	-

³⁴ Muutunud õpikäsituse kesksed märksõnad on õppijakesksus, võtmepädevuste olulisus, vajadus siduda õppeprotsessis uued teadmised olemasolevatega, loimida erinevaid aine- ja eluvaldkondi, õppida/õpetada mitte ainult faktiteadmisi, vaid õppida õppima ja probleeme lahendama ning teha seda meeskonnas. Vt täpsemalt www.hm.ee/opikasisus ja järgmise peatüki infot.

Üldhariduskoolide õpetajate keskmine töötasu, võrreldes kõrgharidusega töötaja keskmise töötasuga Eestis	0,83	0,88	0,94	0,91	0,91	selgub 2020	1	selgub 2021	≥1,0	≥1,0	≥1,0
Munitsipaal- ja vabariiklikult õpetajate keskmine palgatase, võrreldes riigi keskmise palgaga (%) ⁷	98	102	107	105	106	113	120	112	120	120	120

¹ Siin ja edaspidi vastavad indikaatorite sihttasemed 2019–2022 perioodiks kinnitatud programmide sihttasemetele.

² 2017. a toimus üldhariduskoolides, lasteaiades ja kutsekoolides esimest korda eri osapoolte (õppijad, vanemad, õpetajad) rahulolu mõõtmine võrreldaval viisil.

³ Eesti Statistikaameti andmed

⁴ Eurostati andmed. Indikaatorite arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust.

⁵ ISCED 2011 tase 3–8

⁶ Eurostati andmed, tabel isoc_sk_dskl_i, http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/isoc_sk_dskl_i

⁷ EÕS 2020 üldharidusprogrammi 2019–2022 mõõdik

⁸ Sihttase korrigeeritud (alates 2018), et tagada vastavus infoühiskonna arendamise indikaatorile „Interneti mittekasutajate osakaal 16–74-aastaste Eesti elanike seas“ (sihttase 5%).

⁹ Siin ja edaspidi tekstis '-' – sel aastal ei mõõdetata

¹⁰ 2018. a PISA testi tulemused

Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastased) osakaal oli Eestis 2019. aastal teist aastat järjest 27% e u 194 000 inimest³⁵. Indikaatori 2019. a sihttaset ei saavutatud ning viimastel aastatel ei ole sihttasemele kuigi palju lähenetud. Eesmärk vähendada eri- ja kutsealase hariduseta inimeste osakaalu on oluline, kuna hariduse omandamine aitab tööturule pääseda ning loob eeldused enesearendamiseks ka edaspidi. Eriti haavatavad on põhi- või keskhariduseta inimesed, sest võrreldes kõigi 25–64-aastastega on nende töötuse määr suurim ja tööjõus osalemise määr madalam³⁶.

Elukestvas õppes osalemise määr³⁷ on viimasel kolmel aastal kiirelt kasvanud, jõudes 2019. aastal 25–64-aastaste elanike puhul 20,1%-ni. Seda on 0,4% rohkem kui eelneval ja 3% rohkem kui 2017. aastal. Jõudsalt on tõusnud madala haridustasemega (põhiharidus või madalam) ehk keskhariduseta inimeste osalus. Kui 2015. aastal osales madala haridustasemega 25–64-aastastest elukestvas õppes vaid 4%, siis 2019 juba 9,1%. Kuigi elukestvas õppes osalemise määr on kasvanud eelkõige suurema osaluse tõttu mitteformaalõppes, näitavad andmed täiskasvanud õppijate järjest suuremat huvi nii kutse- kui ka kõrghariduse vastu.

Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaal³⁸ on viimase kuue aasta vaates vaatamata vahepealsele tõusule samal tasemel ning selget suunda paremuse poole ei ole märgata. Muret teeb sooline tasakaalutus: madala haridustasemega mitteõppivaid mehi on endiselt palju rohkem kui naisi.

Viimasel viiel aastal on **kuni kolm aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive näitaja** paranenud: 2019. aastal jõudis see 83,3%-ni, st ületati 2020. aastaks seatud siht (82%). Näitaja paranes tööhõive üldise kasvu toel. Võrreldes eelmise aastaga on kõige enam paranenud kutseõppe lõpetanute hõive (ca 10% võrra). Kõige enam on tööga hõivatud kõrghariduse lõpetanud, kelle hõivemäär on 87,5%. Ka registriandmetel põhinev HTM uuring „Edukus tööturul“ näitab, et 2011.–2018. aastatel on kutseharidusega inimeste tööhõive kasvanud 68%-lt 72%-ni. Kõrgharidusõppe lõpetanute varasem 80% tööhõivemäär on 2018. aastal märkimisväärselt langenud. 2017. aastal kutse- või kõrgharidusõppes õpingud lõpetanud inimestest oli 2018. aastal tööga hõivatud 78%. Kõige enam olid tööga hõivatud integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanud (84%), samuti oli keskmisest kõrgem doktoriõppe, magistriõppe ja rakenduskõrgharidusõppe lõpetanute tööhõivemäär. Kõige

³⁵ Sh need, kes on asunud erialast haridust omandama, kuid on õpingud katkestanud

³⁶ 2019. aastal oli 25–64-aastaste keskhariduseta inimeste töötuse määr 7,8% (vrd 4,0% kõigil) ja tööjõus osalemise määr 67,7% (vrd 84,7%).

³⁷ Mõõdetakse Eesti tööjõu-uuringu andmete ja metoodika põhjal viimase nelja nädala jooksul.

³⁸ Madala haridustasemega noorte osakaal leitakse Eesti tööjõu-uuringu andmete põhjal, mistõttu tuleks vaadata pigem suundumust kui üksikaastaid.

vähem oli hõivatuid põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanute seas (51%), keskmisest mõnevõrra madalam on ka kutsekeskhariduse lõpetanute tööhõivemäär (71%). Kõigi 2005.–2017. aastatel lõpetanute hõivemäär oli 75%. Siiski pole märkimisväärne osa lõpetajatest leidnud Eesti tööjõuturul rakendust. Kõige enam „kaob“ kutsehariduse lõpetanuid tootmise, ehituse, isikuteeninduse ja tervise valdkonnas, kõrghariduses aga sotsiaal- ja käitumisteadustes, tervise ning keelte ja kunstide valdkonnas.

2019. aastal avaldati aasta varem sooritatud **PISA testi tulemused**, mis kinnitasid taas Eesti **põhihariduse kõrget taset**. PISA 2018 Euroopa riikide pingereas on Eesti 15-aastased noored nii lugemises, matemaatikas kui ka loodusteadustes esimesel kohal. Maailmas on meie õpilased lugemises viiendal, matemaatikas kaheksandal ning loodusteadustes neljandal kohal. 2018. aasta test keskendus funktsionaalsele lugemisoskusele. Eesti õpilaste keskmine tulemus **funktsionaalses lugemises** oli 523 punkti. Tipptasemel lugejate arv on suurenenud 11,1%-st (2015) 13,9%-ni (2018), OECD riikides keskmiselt oli 2018. aastal tipptasemel lugejaid 8,5%. Eesti õpilaste keskmine tulemus **matemaatilises kirjaoskuses** oli 2018. aastal 523 punkti. Matemaatilise kirjaoskuse tippsooritajate osakaal on tõusnud 14,2%-lt (2015) 15,5%-le (2018). Paraku erinevad matemaatilise kirjaoskuse tulemused sooti ja õppekeeleti. Poiste matemaatilise kirjaoskuse keskmine tulemus oli 528 punkti, tüdrukutel aga 519. Eesti õpilaste keskmine tulemus **loodusteadlikus kirjaoskuses** oli 530. punkti. Loodusteadlikus kirjaoskuses on 2018. aasta tippsooritajate osakaal 12,2%, mis on mõnevõrra vähem kui 2015. aastal (13,5%). Parimat loodusteaduste tulemust näitasid eesti õppekeeleaga tüdrukud (544 punkti), eesti õppekeeleaga poiste tulemus oli 537 punkti. Vene õppekeeleaga poisid ja tüdrukud saavutasid keskmiselt vastavalt 500 ja 499 punkti³⁹.

Digipädevustega 16–74-aastaste Eesti inimeste⁴⁰ osakaal kasvab. Kui 2014. aastal oli digipädevustega inimeste osakaal selles vanusegrupis 76%, siis 2019. aastaks on näitaja tõusnud 90%-ni. Algset eesmärki (80%) on tõstetud 95%-ni, kuid seda on 2020. aasta lõpuks siiski keeruline saavutada. Digipöörde hindamiseks on olulised informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogia (IKT) valdkonna vastuvõetute, õppijate ja lõpetajate arvnäitajad. IKT valdkonda vastuvõetute osakaal on aasta-aastalt kasvanud: kui 2013/2014. õppeaastal moodustasid kõrghariduses IKT valdkonda vastuvõetud 8,8%, siis 2019/20. õppeaastal on see näitaja 11,4%. Suurenenud on ka IKT valdkonna üliõpilaste osakaal 7,1%-st 2013/14. õppeaastal 10,1%-ni 2019/20. õppeaastal. Valdkonna lõpetajate osakaal on samal perioodil suurenenud 4,6%-lt 8%-le.

Suureks proovikiviks on õpetajate keskmise palga edasine tõus. Viimase kuue aastaga (2013–2019) on **üldhariduskoolide õpetajate** palk kasvanud ligi 70%. Kohalike omavalitsuste koolide õpetajate 2019. a keskmine brutopalk on 1576 eurot⁴¹, mis ületab Eesti keskmist brutopalka 12%. Viimase aastaga pole õpetajate palga suhe keskmise palka enam tõusnud: 2018. aastal moodustas õpetajate palk 113% Eesti keskmisest. **Kutseõppeasutuste õpetajate palk** jõudis riigi keskmisele palgale järele 2017. aastal, kuid jääb üldhariduskoolide õpetajate keskmisele palgale endiselt veidi alla. Märkimisväärselt madalam on **lasteaiaõpetajate töötasu**, mis jääb alla munitsipaal- ja riiklike koolide õpetajate ja Eesti keskmisele brutopalgale. Võrdluses OECD riikide kõrgharidusega ja täiskoormusega töötajate keskmisega on Eestis alushariduses töötavate õpetajate palk eriti madal. 2017. aasta andmetel oli see 63% täisajaga töötava kõrgharidusega töötaja keskmisest palgast (OECD riikides keskmiselt 78%). Riik on alates 2017. aastast jaganud toetusi kohalikele omavalitsustele, kes annavad ka ise panuse lasteaiaõpetajate palgatõusu⁴².

Õpetajate keskmise palga indikaatorite järgmiste aastate sihttasemeid pole lisaressurssideta võimalik saavutada, sh on oluline tõsta ka koolieelsete lasteasutuste ja kutseõppeasutuste õpetajate palka.

³⁹ <https://www.innove.ee/uudis/pisa-2018-est-i-pohi-haridus-on-euroopas-esikohal/> ; https://issuu.com/innove/docs/pisa_2018-19_raportweb

⁴⁰ Peetakse silmas inimesi, kellel on vähemalt minimaalsed digipädevused ehk kes kasutavad nt internetti. Eurostati metoodika.

⁴¹ 31.12 seisuga

⁴² KOVile antakse toetust juhul, kui tema vastaval aastal kehtiv lasteaiaõpetaja töötasu alammäär on:

1) 2017. aasta 1. septembrist vähemalt 840 eurot; 2) 2018. aasta 1. jaanuarist vähemalt 85% üldhariduskooli õpetaja töötasu alammäärast toetuse saamise aastal; 3) 2019. aasta 1. jaanuarist vähemalt 90% ning magistrikraadiga või sellega võrdsustatud tasemega lasteaiaõpetajal vähemalt 100% üldhariduskooli õpetaja töötasu alammäärast toetuse saamise aastal.

Kokkuvõtteks võib öelda, et ligi pooled EÕS üldeesmärgi indikaatoritest on täidetud kavandatud või paremal tasemel. Lõpetanute hõive ja täiskasvanute osalus elukestvas õppes kasvab, õpilaste oskused põhikooli lõpus on maailma tiptasemel. Täiskasvanute osakaal, kel on olemas vähemalt madalad IKT oskused, on ligi 90%. Heade digioskustega täiskasvanuid on endiselt vähe. Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal on püsinud stabiilsena. Ülejäänud indikaatorite puhul on 2020. a sihttasemetega saavutamine pigem vähetõenäoline. Neid on võimalik täita, kui elukestva õppe strateegia raames käivitatud meetmed on tulemuslikud, eraldatavad ressursid piisavad ja väliskeskkond soodne.

2019. aastal lõppes elukestva õppe strateegia vahehindamine, mille käigus anti strateegiale üldine hinnang (meetmete ja tegevuste vastavus seatud eesmärkidele, programmide sisemine ja omavaheline loogika ja kooskõla, indikaatorite asjakohasus jne). Lisaks analüüsiti vahehindamise käigus põhjalikumalt õpetajate ja koolijuhtide professionaalse arengu toetamist ning muutunud õpikäsituse rakendumist, digipööret hariduses, koolivõrgu korrastamist ning täiskasvanuhariduse, kutsehariduse ja elukestva õppe vastavust töömaailma vajadustele. Vahehindamisel oli kaks peamist eesmärki:

1. anda sõltumatu eksperthinnang selle kohta, mil määral aitavad EÕS programmid ja meetmed ning struktuurfondidest kaasrahastatavad tegevused saavutada strateegias ja rakenduskavas püstitatud eesmärgid ning mida tuleks veel teha;
2. koostada ettepanekud ja poliitikasoovitused haridussüsteemi arengu suunamiseks ka pärast strateegia ja ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava raamperioodi lõppu ning anda sisendit järgmise strateegia koostamiseks.

Hindamise [lõpparuanne](#) koos [lühikokkuvõttega](#) valmis 2019. a septembris ja seda tutvustati ka EÕS juhtkomisjonile. Vahehindamine on ühtlasi üks olulisi sisendeid uue haridusstrateegia koostamisel.

2019. aastal jätkus uue haridusstrateegia koostamine aastateks 2021-2035. Muuhulgas toimus kevadel suur visioonikonverents ning juulis ja augustis toimusid Eesti eri paigus avalikud hariduse tuleviku arutelud. Töö käigus valmisid 2019. aastal valdkonna ekspertide, spetsialistide ja erinevate osapoolte ning sihtgruppide seisukohti, arusaamu ja tulevikuväljavaateid kajastavad visioonid ning strateegia esmaversion.

1.1. Muutunud õpikäsitus

Elukestva õppe strateegia⁴³ peab oluliseks probleemiks, et teoorias omaks võetud ja dokumentides kinnitatud õpikäsitus, õppijate eri tüüpi andekuste väärtustamine ning erivajaduste märkamine ei ole muutunud õppeprotsessi lahutamatuks osaks. Ühiskonnas keskendutakse hariduse ja koolide kvaliteedi puhul liialt numbrilistele hinnetele, sh kesksete eksamite ja testide tulemustele, jättes kõrvale õppija individuaalse arengu. Õppijakesksem lähenemine ja probleemipõhisemad õppimisviisid võiksid leevendada ka kõrget väljalangevust (eriti meessoos hulgas) kõikidel haridustasemetel ja -liikides.

Eesmärk on iga õppija individuaalset ja sotsiaalset arengut toetava, õpioskusi, loovust ja ettevõtlikkust arendava õpikäsituse rakendamine kõigil haridustasemetel ja -liikides.

Strateegia esimese eesmärgi näitajate sihttasemete saavutamist toetavad järgmised programmid: „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“, kutseharidusprogramm, kõrgharidusprogramm ja üldharidusprogramm.

Mõõdik	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
							siht	tegelik			
Madalal tasemel oskustega õpilaste osakaal (%), ¹ sh											
funktsionaalne lugemisoskus	-	-	10,7	-	-	11,1	7,5	11,1 ⁴	-	10,1	-
matemaatiline kirjaoskus	-	-	11,2	-	-	10,2	8	10,2 ⁴	-	9,2	-
loodusteaduslik kirjaoskus	-	-	8,7	-	-	8,8	5	8,8 ⁴	-	7,8	-
Põhikoolist väljalangevus statsionaarse õppe kolmandas kooliastmes (%), sh	0,6	0,5	0,5	0,3	0,3	0,3	hoida taset	0,3	<1	<1	<1
poisid	0,7	0,6	0,7	0,4	0,4	0,3		0,4			
tüdrukud	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2		0,2			
Õppetöö katkestajate määr gümnaasiumis (väljalangevus gümnaasiumi 1. õppeaastal) (%) ²	1,1	1,1	0,9	0,9	0,8	1,2	<0,9	1,2	<1	<1	<1
Õppetöö katkestajate määr kutseõppeasutustes (kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal) (%) ²	25,8	25,6	24,7	22,4	22,4	23,4	22	23,4	<21	<20	<20
Õppetöö katkestajate määr kõrghariduses 1. õppeaastal (%) ³	22,5	23	21,3	22,3	21,2	21,6	15	21	<15	<15	<15

¹ PISA uuringus alla 2. taseme saavutanud 15-aastaste õppijate osakaal

² Allikas: EHIS. Õpilaste osakaal, kes arvatakse välja õpilaste nimekirjast õppeaasta jooksul, õpilaste koguarvust. Kutsekeskharidus, 10. nov seisuga. Katkestajate hulka ei loeta neid sisseastujaid, kes reaalset õppetööle ei ilmunud (kuulusid õppurite nimekirja alla 31 päeva), samuti selliseid õpilasi, kes vahetasid õppeasutuses samas õppekavarühmas eriala.

³ Õpingute katkestamine kõrghariduses õpingute alguses, % - aasta n kohta: 11.11.n-2 - 10.11.n-1 õppima asunud, kes seisuga 10.11.n polnud lõpetanud ega ei õppinud samal õppekohal/11.11.n-2 - 10.11.n-1 õppima asunud.

⁴ 2018. a PISA testi tulemused

⁴³ Peatükkide 1.1.-1.5. alguses kasis toodud info kajastab elukestva õppe strateegia kinnitamise seisu, mitte 2019. a seisu.

Vaatamata tiptulemusele PISA riikide seas, on Eesti puhul murettekitav **madalal tasemel oskustega õpilaste osakaalu mõningane kasv** võrreldes 2015. a testiga.

Eesti haridussüsteemis on statistiliselt olulised erinevused eesti keeles ja vene keeles õppijate ning tüdrukute ja poiste tulemuste vahel. PISA 2018 uuringus olid eesti õppekeelega õpilaste tulemused **lugemises** oluliselt paremad kui vene õppekeelega õpilaste tulemused, vastavalt 534 ja 492 punkti. Võrreldes 2015. aastaga on vahe suurenenud kümne punkti võrra 42-le punktile. Poiste lugemistulemused on endiselt kehvemad, kuid vahe tüdrukute tulemusega on vähenenud 44-lt punktilt 30,7-le. Paranenud on nii poiste kui tüdrukute tulemused.

Poiste ja tüdrukute keskmised tulemused (vastavalt 528 ja 519) **matemaatikas** erinevad statistiliselt oluliselt. Poiste kõrgemat keskmist tulemust mõjutab kahe kõrgema saavutustasemeni jõudnud suurem poiste arv: 5. ja 6. saavutustasemel on poisse enam kui tüdrukuid. PISA 2018 näitas sarnaselt varasemaga, et eestikeelse testi sooritanud õpilased said vene keeles sooritanutest oluliselt kõrgema tulemuse (531 ja 502 punkti). Riigisisese võrdluses jääb maakoolide õpilaste keskmine tulemus linnakoolide omast maha (517 ja 527 punkti).

Loodusteadustes edestasid tüdrukud poisse 5 punktiga. Eesti õppekeelega õpilaste keskmine sooritus oli 541 punkti ja vene õppekeelega koolide õpilaste sooritus 499 punkti. Vahe 42 punkti on märkimisväärne, sest 39 punkti on võrreldav õpilase keskmise aastase edenemisega⁴⁴.

Väljalangevus üldhariduskoolide päevasest õppest on endiselt suhteliselt madal, põhikooli kolmandas astmes on see 0,3% ja gümnaasiumi esimesel õppeaastal 1,2%.

Probleemne on **katkestamine kutsekeskharidusõppes**. 2019. a näitaja jäi eelneva aastaga samale tasemele. Kuigi õpingute katkestamine esimesel õppeaastal on püsinud kõrge, jätkavad ligikaudu pooled õpingud katkestanud õpilastest õpinguid mõnes teises kutseõppeasutuses või gümnaasiumis. Koolid pakuvad õpilastele tugimeetmeid, millega noor suunatakse talle sobivasse õppevormi ja/või erialale. Ometi langeb viimastel aastatel stabiilselt u kümnendik kutsekeskhariduses alustanud õpilastest pärast esimest õppeaastat haridussüsteemist välja.

Kõrgharidusõppe katkestas 2013.–2019. aastatel õpingute alguses 21–23% sisseastunud tudengitest. Ka kõrghariduses ei näita 2019. aasta katkestamismäär (21%) eelnevate aastatega võrreldes paranemise märki, vaid pigem püsib samal tasemel.

Katkestamise vähendamine kutsekeskharidus- ja kõrgharidusõppes on endiselt paras proovikivi. 2018. aastal valminud kutsehariduse tugisüsteemide analüüs tõi tähtsaimate meetmetena esile tervikliku tugiteenuste süsteemi väljaarendamise, süsteemse (sh individuaalse) toe pakkumise jms.⁴⁵ Seega on oluline arendada tugisüsteeme ja tegeleda nii ennetusega põhikoolis (sh erialavalikute põhjalikum toetamine) kui otsida lahendusi õpiteede paindlikumaks muutmiseks, et iga õppija individuaalsed huvid ja võimed leiaksid parima võimaliku rakenduse.

Juba 2017. aastal töötati HTM ja Tallinna ning Tartu ülikoolide koostöös ning varasematele uuringutele ja analüüsidele tuginedes välja õpikäsituse muutumise raamistik, mille eesmärk on pakkuda taustsüsteemi ja tuge õpikäsituse rakendajatele (haridusasutused, nende partnerid) ning aidata hinnata muutunud õpikäsituse rakendumist.⁴⁶

Õpikäsituse muutumise aspekte käsitles ka **EÕS vahehindamine**, mille raportis järel dati, et strateegia perioodil on töötatud välja õpikäsituse nüüdisajastamist suunav raamistik, osapooled on teema tähtsust kinnitanud, kuid õpikäsitusest pole tekkinud ühtset arusaama ja selle rakendumine vajab tähelepanu ka uuel arengukava perioodil⁴⁷. Käivitatud on mitmed programmid ja loodud võrgustikud, et muuta koolikultuuri õppijakeskseks ja suurendada õppijate heaolu. Üleriigilised regulaarsed koolide

⁴⁴ <https://www.innove.ee/uudis/pisa-2018-eesti-pohiharidus-on-euroopas-esikohal/>; https://issuu.com/innove/docs/pisa_2018-19_raportweb

⁴⁵ Haaristo, H.-S., Kirss, L. (2018). Eesti kutseõppeasutuste tugisüsteemide analüüs. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/kutsetugi_raport.pdf

⁴⁶ Raamistik koos seda toetavate alusmaterjalidega on kättesaadav: www.hm.ee/opikasisus

⁴⁷ Haaristo, H.-S., Kasemets, L., Räis, M.-L. jt (2019). Elukestva õppe strateegia vahehindamine. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis, Eesti Rakendusauuringute Keskus CentAR.

https://www.hm.ee/sites/default/files/1.elukestva_oppe_strateegia_vahehindamise_aruanne_0.pdf

rahuloluküsitlused näitavad, et kõigist koolielu aspektidest on nii üldhariduskoolide kui ka kutseõppeasutuste õppijad endiselt kriitilisemad just aktiivsust toetava õpetamise suhtes. Eesti koolides leidub mitmeid häid praktikaid, et anda õppijat toetavat ja arendavat tagasisidet, kujundada digioskusi ja üldpädevusi ning mitmekesistada õppekeskkondi (nt projekt-, muuseumi-, õuesõpe vms). Kahjuks ei jõua parimad praktikad ja uuenduslikud õppemeetodid igasse kooli. Puuduvad tõhusad sekkumised struktuurireformide ja õppekorralduslike muudatuste elluviimiseks, et soovitud uuendused jõuaks kõikidesse haridusasutustesse ja ühtlasi oleks tagatud õppe kvaliteet. Kõrghariduses on samuti valdavalt traditsioonilised õppevormid, uuenduslikumaid formaate on enam kasutusele võetud rakenduskõrgkoolides. Suurem osa üliõpilastest on rahul nii õppejõudude kui ka õpetamise kvaliteediga, aga hindavad kriitilisemalt õppejõudude oskust siduda oma ainet eluliste näidetega ning oskust anda ainet loovalt ja huvitavalt, rakendades uuenduslikke õppemeetodeid^{48, 49}.

2019. aasta olulisemad meetmed ja tegevused

2019. aastal jätkati mitmeid olulisi tegevusi nüüdisaegse õpikäsituse juurutamiseks programmis „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“, sh töö õpetajate koostöövõrgustikega, haridusasutuse juhi kompetentsimudeli uuendamine ja tutvustamine, koolijuhtide järelkasvuprogrammide korraldamine, õpikogukondade toetamine, ülikoolide ja koolide koostööprojektid ning koolimeeskondade ühine õppimine haridusuuenduste rakendamiseks (sh nii maakondlikud kui ka maakondadevahelised haridusasutuste vahelised õpiüritused). Tartu Ülikoolis töötatakse välja meetmed nüüdisaegse õpikäsituse ja kaasava hariduse rakendamiseks, toetatakse õppejõudude professionaalset arengut, sh nende aine- ja valdkonnadidaktilise teadustöö võimekuse kasvu. Koostöös Tallinna Ülikooliga arendatakse eDidaktikumi ja õpianalüütilisi lahendusi ning digipedagoogikat. Mõlemas ülikoolis uuendatakse ka õpetajakoolituse õppekavad, et luua paindlikud õppevormid ja võimalused pädevuste arendamiseks.

Üldharidusprogrammist jätkati muutunud õpikäsituse rakendamist toetavate koostöövormide loomist ja juurutamist, sh algatus Huvitav Kool ning turvalisuse ja väärtusarenduse programmid. 2019. a lõpu seisuga on Huvitava Kooli algatusega liitunud 340 kooli, s.o ca 65% Eesti üldhariduskoolidest. Algatus hõlmab kõiki maakondi. Heaks tavaks on muutunud oma kogemuse jagamine teiste koolidega. Suurema hulga koolide kaasamiseks ei piisanud ressursse. 2019. aastal lõppes algatuse I etapp, millega saavutati põhieesmärk: vahendada ühiskonna ootusi koolidele ja haridusvaldkonnas igapäevaselt hõivatutele ning muuta Eesti kool huvitavaks õpilasele, õpetajale, lapsevanemale, hariduse toetajatele ja sõpradele; anda riigi ja avalikkuse ühine selge sõnum, et kool saab olla ja peab olema huvitav, et õpilase loomuliku uudishimu arendamine on esmane ja kool peab toimima loovalt; toetada õppekavades nende põhimõtete rakendamist ja arendamist ning hindamist. Õnnestumisteks võib pidada kiusamisvaba haridustee partnerite koalitsiooni senisest paremat koostööd ja koolide kasvavat huvi KiVa programmiga liituda. Samuti on hästi edasi edenenud ja laienenud Liikuma Kutsuva Kooli võrgustik.

Rohkem tuleb toetada nüüdisaegse õpikäsituse rakendamist vene õppekeele koolides ja suunata neid kogukondadega koostööd tegema, formaalset ja mitteformaalset haridust sidustama ning vanemaharidusega tegelema.

2018. a PISA andmetel on veerand Eesti 15-aastastest kogenud kiusamist mõnel korral kuus (vrd OECD keskmine 23%). Võrreldes 2015. aastaga on näitaja kasvanud 4%. PISA tulemustest ilmneb, et poisid kogeavad kiusamist rohkem kui tüdrukud, samuti vene keeles õppivad õpilased. Eesti õpilased peavad koolitundide distsipliini paremaks kui OECD riikides keskmiselt, kuid võrreldes 2009. aastaga hinnatakse distsipliini kehvemaks. PISA 2018 andmetel on vene õppekeele koolide õpilased koolikliima näitajate poolest eesti õppekeele koolide õpilastest kehvas seisus: nende seotus oma kooliga on nõrgem, nende koolis väärtustatakse vähem koostööd ja nad kogeavad rohkem kiusamist. Samuti hindavad nad madalamalt õpetajate toetust ja entusiasmi õpetamisel. Kuigi eluga rahulolu hinnangutega jäävad Eesti õpilased osalenud riikides 36. kohale (vrd 2015. a 18. kohaga), on ligi 70%

⁴⁸ SA Poliitikauuringute Keskus Praxis (2017). Eesti üliõpilaste eluolu 2016: rahvusvahelise üliõpilaste uuringu EUROSTUDENT VI Eesti analüüs.

⁴⁹ Ernst & Young Baltic AS (2017). Eesti kõrgkoolide 2015. a vilistlaste uuring.

õpilastest eluga rahul. Suurem rahulolu on poistel, kõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga õpilastel ja erakoolide õpilastel. Kiusamist kogenud õpilased on kooliga ka vähem rahul.

Tuge vajavate õpilaste osakaal (22%) põhihariduse statsionaarse õppe õpilastest on aastaga protsendi võrra langenud. Tugispetsialistide arv kasvab aasta-aastalt. Tuge vajavatele õpilastele mõeldud koolides õpib 2019/20. õppeaastal 2,5% kõigist statsionaarses õppes põhihariduse omandajatest. Tavakoolide eriklassides omandab statsionaarses õppes põhiharidust 2,4% tavakoolide õpilastest. **Õppetöö katkestamise ennetamiseks ja kaasava hariduse edendamiseks töötab lisaks koolides ja KOVide nõustamiskeskustes töötavatele tugispetsialistidele Innove Rajaleidja keskuste võrgustik, mis pakub eelkooliealistele lastele, üldharidus- ja kutseõppeasutustes õppijatele ning lapsevanematele (eriti keerulisemate juhtumite puhul) õppenõustamist. Kõikides maakondades tegutsevad koolivälised nõustamismeeskonnad, kes annavad soovitusi õpilase arengu toetamiseks, õppe ja kasvatus korraldamiseks ning tugiteenuste rakendamiseks.**

Ehkki kutseõppurite üldine rahulolu õpingutega on kõrge, püsib kõrge ka õpingute katkestamise määra. Seega ei tulene katkestamise põhjused õpingutega rahulolematusest, vaid on koolivälised ja kooli poolt raskesti mõjutatavad. Õpilased vajavad õpingute lõpetamiseks rohkem nii koolipoolset individuaalset tuge kui ka pereliikmete ja tööandjate toetust. Ülioluline on tagada õppimisvõimalusi puudutava info kättesaadavus, katkestaja nõustamine ja tugi, et ta saaks jätkata õppetööd mõnes teises (kutse)õppeasutuses ega langeks haridussüsteemist välja. Alates 2016/17. õppeaastast on katsetatud ka kutsevaliku õppekavasid, meedet, mis võimaldab paindlikku ligipääsu õppele ja millel on lai sihtrühm: nii põhikooli kui gümnaasiumi katkestajad, õpivalikuteta põhikoolilõpetajad, erivajadusega isikud, välispäritolu õppijad, muukeelsed õppijad jt.

Üldharidusprogrammi, kutseharidusprogrammi ja kõrgharidusprogrammi raames toetatakse jätkuvalt õppijate toimetulekut formaalhariduses, sh tagatakse sotsiaaltoetused ja -teenused.

1.2. Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning koolijuhid

Ühiskondlikud ja õpilaste arvu muutused ei jäta puudutamata ka õpetajaid, õppejõude ja haridusasutuste juhte. Arutelude fookuses on õpetajakutse, õpetajate ja koolijuhtide professionaalse arengu võimalused, vääriline töötasu ning õpetaja ja koolijuhi ametikoha väärtustamine. Strateegilise visiooni kohaselt töötavad 2020. aastal Eesti õppeasutustes ennast väärtustavad, motiveeritud ja asjatundlikud õpetajad ning haridusasutuste juhid. Selleks tuleb toetada nende professionaalset arengut. Enesetäiendus on oluline kõikidele õpetajatele ja koolijuhtidele, sest olenemata põhiõppe ettevalmistuse tõhususest ei suuda ülikoolid tulevasi õpetajaid ette valmistada kõikideks tööteel ette tulevateks katsumusteks. Elukestva õppe strateegia rõhutab selle valdkonna olulisema probleemina õpetaja elukutse vähest atraktiivsust, mille tõttu napib üldhariduskoolis noori ja meesõpetajaid, konkurss õpetajakoolituse õppekavadele on väike ning õpetajaks õppinud ei asu kooli tööle.

Eesmärk on viia õpetaja/õppejõu ja koolijuhi töö hindamine ja tasustamine vastavusse nende ametikohtadele esitatud nõuete ja töö tulemuslikkusega.

Strateegia teise eesmärgi näitajate sihttasemete saavutamisse panustatakse programmi „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“ ning üldharidusprogrammi kaudu.

Mõõdik	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
							siht	tege-lik			
30-aastaste ja nooremate õpetajate osakaal üldhariduskoolides ¹ (%)	10,3	10,3	10,6	10,7	10,6	11	12	10,8	12,5	12,5	12,5
Konkurss õpetajakoolituse õppekohtadele ²	-	-	-	0,9	1	0,9	on kasvanud	1,1	on kasvanud		
Õpetajate sooline struktuur naised/mehed üldhariduskoolides ¹ (%)	85,9: 14,1	85,8: 14,2	85,7: 14,3	85,8: 14,2	85,8: 14,2	85,5: 14,5	80: 20	85,5: 14,5	75: 25	75: 25	75: 25

¹ Allikas: EHIS

² Indikaator näitab konkurssi õpetajakoolituse õppekavadele suhtes konkursiga kõigile kõrghariduse õppekavadele. Konkurss on arvatud SAISI andmete põhjal, jagades kandidaatide arvu õppima tulekut kinnitanute (mis ei pruugi kajastada kõiki õppima asujaid) arvuga ning võrreldes seda sama näitajaga kõikide õppekavade lõikes. Arvesse on võetud vaid ülikoolide andmed, kõik õppevormid ja õppeastmed (v.a doktoriõpe). Õpetajakoolituse õppekavadeks on arvestatud hariduse õppevaldkonda kuuluvad õppekavad, v.a need, mis ei anna pedagoogilist väljundit. Keskmiseks konkursiks on arvestatud üks.

30-aastasi ja nooremaid õpetajaid on Eestis ca 11% – viimasel viiel aastal on see näitaja püsinud enam-vähem muutumatuna, seatud sihttase jäi saavutamata. 40–49-aastaste õpetajate arvu märkimisväärne langus toimus kümnendi esimesel poolel, nüüdseks on nende arv enam-vähem püsima jäänud. 60+ vanuses õpetajate arvu kasvu mõjutab ühe tegurina ka pensioniea tõus. Kõik näitajad kinnitavad õpetajaskonna jätkuvat vananemist.

Konkurss õpetajakoolituse kohtadele on püsinud keskmise lähedal, 2019. aastal tõusis see veidi üle kõigi õppekavade keskmise. Enim hindavad ülikoolidesse õpetajakoolituse õppekavadele sisseastujad koolieelse lasteasutuse õpetaja koolitust (suhe keskmise konkursi 2,0) ja klassiõpetajate koolitusega seotud õppekavasid (suhe keskmise konkursi 1,3).

Üldhariduskoolide õpetajaskonna valdav enamik on naised (85,5%). Üldhariduskoolides on meeste osakaal püsinud viimase 10 aasta jooksul 14%; meesõpetajate vanusjaotus on samuti püsinud dekaadi jooksul üsna muutumatuna. Meesõpetajate osakaal on suurem kutsehariduses, kutseõppeasutustes on mehi 2019/20. õppeaastal 39%, viimase kümne aasta jooksul on meesõpetajate osakaal pisut tõusnud (vrd 36% 2010/11. õa). Kõrgkoolide õppejõudude seas valitseb sooline tasakaal – viimasel seitsmel õppeaastal moodustavad mehed üle poole kõigist õppejõududest.

Õpetajate arv on kasvanud eeskätt nooremates kooliastmetes, kus on olnud ka õpilaste arvu suurem kasv. Tähelepanuväärsed on piirkondlikud erinevused, mida otseselt on mõjutanud rahvastikuprotsessid (ränne, iive). OSKA raport „Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus“ toonitab, et kooli tööle jõuab piisavalt vaid uusi tasemeõppe lõpetanud lasteaia- ja klassiõpetajaid, ülejäänud õpetajakutsealadel tasemeõppe lõpetajaid napib ning suur osa õpetajakoolituse lõpetanud ei asu õpetajana tööle või jäävad õpetajatööle vaid lühiajaliselt. Ka HTM analüüs õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavatest õpetajatest⁵⁰, TALIS 2018 ning OECD EAG Eesti õpetajate temaatiline ülevaade⁵¹ osundavad, et õpetajaskonna järelkasvu kindlustamisega on tõsiseid probleeme.

Kokkuvõttes pole olukord eelmiste aastatega võrreldes oluliselt muutunud, mistõttu on sihttasemete saavutamise prognoos nii 2020. aastaks kui ka 2021–2022. aastateks pessimistlik.

2019. aasta olulisemad meetmed ja tegevused

Õpetaja ja haridusasutuse juhi ameti atraktiivsuse suurendamise eeltingimuseks on **väärikas palk**. Riigi eesmärk on tõsta õpetajate keskmine palk 120 protsendini Eesti keskmisest palgast ja samaväärseks kõrgharidusega spetsialisti keskmise palgaga. Alates 2014. aastast on üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk võrreldes Eesti keskmise palgaga olnud kõrgem ja kasvanud Eesti keskmisest palgast kiiremini, kuid õpetajate palga suhe keskmise palka pole viimase aastaga enam tõusnud – ka 2019. a moodustas õpetajate keskmine palk 112% Eesti keskmisest. Õpetajate keskmine palk jääb alla 25–64-aastaste kõrgharidusega töötajate keskmise palga, moodustades sellest 91% (2017). Esialgsel andmetel oli 2019. aastal (KOVidele kuuluvate) üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutopalk 1576 eurot (vrd 1478 eurot 2018. a) ning töötasu alammäär tõsteti 2019. aastal 1250 euroni.

Programmi „**Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid**“ vahendite toel jätkati õpetajaameti väärtustamise ja atraktiivsuse suurendamise tegevuskavaga. 2019. aasta kevadel korraldati noortele ja karjääripöörjatele suunatud ulatuslik õpetajaameti mainekampaania. Sügisel alustas „Hariduse tulevikutegijate“ programmi 3. lend, programmi sihtrühm on bakalaureuseüliõpilased, kes ei õpi õpetajaks. Samuti sügisel alustas õpetajatele suunatud programmi „Õpetaja – hariduse kõneisik“ 4. lend⁵². Võeti vastu koolijuhtide järelkasvuprogrammi 3. ja õppejuhtide arenguprogrammi 2. lend. Kaks viimast arenguprogrammi on suur nõudlusega ja osalejad hindavad neid kõrgelt. Jätkati õpetajakoolituse stipendiumide ja õpetaja lähtetoetuse väljamaksmist ning algaja õpetaja kutse aasta toetamist.

Strateegilise eesmärgi „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning koolijuhtid“ tulemusi käsitleti ka **EÕS vahehindamises**, mis järeldas, et programmi tegevused on aidanud juurutada õppeasutustes muutuva õpikäsituse ja kaasava hariduse põhimõtteid, kuid kaasava hariduse valdkond, vastavate täienduskoolituste kvaliteet ja kättesaadavus vajavad endiselt tähelepanu, et tagada õpetajate valmisolek minna kaasa muutustega kaasava hariduse korralduses. Kuigi Eesti õpetajate palgakasv on olnud üks OECD riikide kiiremaid, jääb õpetajate ja koolijuhtide konkurentsivõimelise palga tagamine proovikiviks. Palgakasvu kõrval muutuvad üha aktuaalsemaks õpetajate ja koolijuhtide hoiakud ja töö kvaliteet ning õpetajate oskus tulla toime uuenduslike õppemeetodite ja -vahenditega.

⁵⁰ Selliov, R., Vaher, K. (2018). Õpetajakoolituse lõpetanud ja alustavad õpetajad EHISe andmetel. Tartu: Haridus- ja teadusministeerium. <https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/opetajad.pdf>

⁵¹ OECD (2018). Education at a Glance 2018, Estonian Factsheet. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/eag_2018_estonian_factsheet.pdf

⁵² Arenguprogrammi eesmärk on toetada aktiivseid positiivsete hoiakutega õpetajaid hariduselus toimuva ühiskonnale vahendamisel.

1.3. Elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus

Ühiskonna jätkusuutlikuks toimimiseks on oluline, et iga inimene oleks tööturul võimetekohaselt rakendatud ning suudaks tööturu muutustele kiiresti ja paindlikult reageerida. Elukestva õppe strateegia järgi on selle valdkonna olulisemaid probleeme ebakõla elukestva õppe raames pakutava ja tööturul vajaliku vahel. Õppeasutused ja ettevõtted ei tee elukestva õppe süsteemi arendamiseks aktiivset koostööd, info tööturu ja majanduse arengute kohta pole süsteemne ning karjäärinõustamisteenused on ebaühtlase kvaliteedi ja kättesaadavusega; tööturu jaoks ei valmistata ette piisaval arvul sobiva kvalifikatsiooniga oskustöötajaid.

Eesmärk on luua kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega ning tööturu arenguvajadusi arvestavad õppimisvõimalused ja karjääriteenused, et suurendada erialase ettevalmistusega inimeste arvu eri vanuserühmades ja piirkonniti.

Eesmärgi kahe näitaja sihttaseme⁵³ saavutamine sõltub nelja programmi koostööst: üldharidusprogramm, koolivõrgu programm, tööturu ja õppe tihedama seostamise programm ja kutseharidusprogramm. Üliõpilaste mobiilsuse ning loodus- ja täppisteaduste, tehnika, tootmise ja ehituse (LTT) erialade lõpetajate osakaalu sihttasemeid aitab saavutada kõrgharidusprogramm⁵⁴.

Mõõdik	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
							siht	tege- lik			
LTT erialade lõpetajate osakaal (%) kõrghariduses (ISCED 11 järgi) ¹	27,1	26,4	26,5	27,4	28,8	27,7	28,5	27,9	29	30	30
Karjäärinõustamise läbinud põhikoolilõpetajate osakaal (%) [*]	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	-
Kutsehariduse statsionaarses õppes õpinguid jätkavate põhikoolilõpetajate määr (%)	26,7	27,5	26,6	26,2	25,2	25,8	33,5	25,7	35	35	35
Keskhariduse tasemel õppurite jagunemine (%) üldkeskhariduse ja kutsekeskhariduse vahel ²	67/ 33	67,8/ 32,2	68,9/ 31,1	69,9/ 30,1	71,5/ 28,5	73,2/ 26,8	61/ 39	73,7/ 26,3	60/ 40	60/ 40	60/ 40
Üliõpilaste lühiajaline mobiilsusränne (%) ³	3,6	3,3	1,43	1,8	2,2	3,4	10	3,1	10	10	10

¹ Allikas: EHS. 2017. aastast hinnatakse ISCED 2011 klassifikaatori järgi.

² Allikas: EHS, arvestatud üld- ja kutsekeskhariduse õppekavade järgi õppijaid.

³ Kuni 2014. a allikad: rahvusvahelistumise strateegia vahearuanne, 2012; SA Archimedes; EHS. Üliõpilaste mobiilsuse puhul mõõdetakse Eesti üliõpilaste lühiajalist õpirännet, täpsemalt mobiilsusstipendiumide arvu suhtena kõigi üliõpilaste kohta. Alates 2014/2015. õa-st arvutatakse näitaja EHIS andmete alusel, andmed ei ole varasemate õppeaastatega võrreldavad. Sihttaseme (10) saavutamine ei ole realistlik.

* Karjäärinõustamise läbinud põhikoolilõpetajate osakaalu pole võimalik seirata.

Loodus- ja täppisteaduste, tehnika, tootmise ja ehituse valdkond (LTT) on Eesti kõrghariduses hästi edenenud. LTT erialade lõpetajate osakaal kõrghariduses on kasvanud perioodil 2013–2019 27,1%-lt peaaegu 28%-ni (vrd sihttase 28,5%). 2010. aastal oli see osakaal kõigest 23,6%

⁵³ Kutsehariduse statsionaarses õppes õpinguid jätkavate põhikoolilõpetajate määr (%) ja keskhariduse tasemel õppurite jagunemine üldkeskhariduse ja kutsekeskhariduse vahel.

⁵⁴ Nii üliõpilaste õpirände kui ka LTT lõpetajate osakaalu näitajate täitmist toetavad ka teaduse tulemusvaldkonda kuuluvad meetmed ja tegevused.

Õppurite jagunemine üldkeskhariduse ja kutsekeskhariduse vahel kohe pärast põhikooli lõppu pole viimastel aastatel märkimisväärselt muutunud, noorte haridusvalikud on jäänud samaks. Kuna üldkeskharidusse suundub muude piirkondadega võrreldes oluliselt suurem osakaal Tallinna ja Tartu põhikoolilõpetajatest ning just nendes linnades õpilaste arv kasvab, võib näitaja püsimist indikaatori täitmise mõttes pidada positiivseks arenguks. Olulised erinevused on õpilaste valikutes maakondade lõikes, ka see suundumus on püsinud läbi aastakümnete muutumatuna. Keskmisest enam on põhikoolilõpetajaid kutseõppesse asunud Ida-Virumaal, Valga-, Rapla- ja Pärnu maakonnas. Tavapäraselt on põhikooli lõpetamise järel kutseõppesse suundunud õpilaste osakaal väike nii Harju kui ka Saare maakonnas. 44% kõigist põhikoolilõpetajatest lõpetas põhikooli Harjumaal ning seega on just selle maakonna põhikoolilõpetajate valikutel Eesti keskmisele näitajale kõige suurem mõju. Samuti on erinevused poiste ja tüdrukute valikute vahel – 2019. aastal jätkas peale põhihariduse omandamist gümnaasiumis õpinguid 77% tüdrukutest ning 60% poistest. Poiste ja tüdrukute erinevad valikud kanduvad edasi ka üldkeskhariduse järgsesse ellu ning väljenduvad kõrgharidusega naiste ülekaalus. Samas teevad paljud põhikooli- ja gümnaasiumilõpetajad valiku kutseõppe kasuks hiljem; kolme aasta jooksul pärast põhikooli lõpetamist läheb kutseõppesse 37% noortest.

Tööturg näitab siiski kasvavat nõudlust kutseharidusega inimeste järele. Samas osutavad mitmed analüüsid (nt OSKA raportid), et kutseoskuste omandamise kõrval on järjest suurem roll üldpädevustel ning ülekantavatel oskustel ja teadmistel. See on veel üks lisaargument, miks tulevikus tuleks võtta suund pigem kutse- ja üldkeskhariduse lähendamisele kui vastandamisele ning püüda pakkuda rohkem sujuvaid üleminekuid ja kombineeritud õppimisvõimalusi.

Eesti üliõpilaste lühiajaline õpiränne on 2015.–2018. aastatel veidi kasvanud, kuid 2020. aastaks seatud siht (10%) jääb endiselt väga kaugele: 2019. aastal viibis välisriigis lühiajalisteks õpinguteks 3,1% üliõpilastest. Lühiajalise õpirände näitajale avaldab mõju töötavate tudengite suur osakaal, samuti üliõpilaskonna vananemine, mistõttu on paljudel õppimise kõrval ka muid, õpirännet piiravaid kohustusi. Mobiilsusnäitaja võiks olla suurem, küsitav on ka andmete kvaliteet ja indikaatori metoodika, mille järgi üliõpilaste liikuvust analüüsida. Näitaja valmistab probleeme ka rahvusvaheliselt – mobiilsuse indikaatoriga jätkatakse nii EL kui ka OECD tasandil tööd.

2019. aasta olulisemad meetmed ja tegevused

Tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi raames viiakse ellu meetmed **praktikasüsteemi arendamiseks kutse- ja kõrghariduses, sh õpetajakoolituse koolipraktika, kutsehariduse maine parendamiseks ning töökohapõhise õppe laiendamiseks**⁵⁵. 2019/20. õppeaastal õpib töökohapõhises õppes 1919 õppijat, mis on pea 200 võrra rohkem kui eelmisel õppeaastal. Kõige enam on „õpipoisse“ neljanda taseme kutseõppe esmaõppes. Kokku moodustavad töökohapõhises õppes õppijad 8% kõigist kutseõppe õpilastest. 2019. aastal pakkus töökohapõhises õppevormis õpet 26 kutseõppeasutust. 2018/19. õa lõpetas 12,4% kutsehariduse lõpetajatest töökohapõhises õppevormis. Alustati töökohapõhise õppe katsetamist kõrghariduses, õpet rakendab kolm kõrgkooli – Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor (turismi- ja restoraniettevõtlus), Tallinna Tervishoiu Kõrgkool (tegevusterapeut) ja Tallinna Tehnikaülikool (äriinfotehnoloogia magistriõppekava).

Programmi toel on korraldatud kutsemeistrivõistlused 33 erialal ja koolitatud kokku 6449 praktikajuhendajat. 2019. aastal jätkus praktikaprotsessi kvaliteedi hindamine eesmärgiga ühtlustada koolide praktikaga seonduvaid tegevusi, tuua esile parimad tavad ja probleemid. Et äratada ettevõtjate huvi ja kutsuda neid osalema töökohapõhises õppes, teavitas Eesti Tööandjate Keskliit tööandjaid praktika ja õpipoisiõppe võimalustest ning kutseõppe alasest koostööst laiemalt.

Ettevõtlusõppe vastu on suur huvi. 2017. a lõpuks valmisid nii üldharidus-, kutse- kui kõrgkoolidele ettevõtlusõppe moodulid, mida asuti juurutama. 2019. a lõpuks osales ettevõtlusprogrammis 409 õppeasutust (s.o 66% kõigist üldhariduskoolidest, 88% kutse- ja 89% kõrgkoolidest), kes soovisid ettevõtlusmooduli kasutusele võtta. 69% õppeasutustest on ettevõtlusmooduli juba kasutusele võtnud (sh 47% kõigist üldhariduskoolidest, 62% kutse ja 79% kõrgkoolidest). Ettevõtlusõppe programm on aidanud kaasa õpilasfirmade arvu kiirele kasvule. 2019. aastal oli Eestis rekordiliselt 444 õpilasfirmat,

⁵⁵ Euroopa Sotsiaalfondi projekt PRÖM, <https://www.innove.ee/prom/>
Mõnes kohas kasutatakse töökohapõhise õppe sünonüümina ka terminit „õpipoisiõpe“.

mis on kaks korda enam kui 2015. aastal. Huvi ei pruugi enam samas tempos kasvada, sest aktiivsemad koolid on juba liitunud ja uute koolide kaasamine on üha keerulisem. 2019. aasta lõpuks oli liitunud koole 290, enne ettevõtlusõppe programmi käivitumist 200 ringis.

Oskuste koordinaatsioonisüsteem OSKA annab infot tööturul vajaminevate olulisemate ametite ja oskuste kohta. 2019. aasta lõpu seisuga on valminud OSKA raportid kokku 21 valdkonnas. OSKA tegevused edenevad kavakohaselt, uuringud valmivad tähtaegselt. Uue tegevusena käivitati valdkondlikes uuringutes tehtud ettepanekute rakendumise seire. 2018. aastal alustati virtuaalse keskkonna väljatöötamist, et tutvustada uuringute tulemusi ja ettepanekuid. OSKA veebikeskkond (<https://haridusportaal.edu.ee/oska>) on alates 1. maist 2019 avalikkusele kättesaadav. OSKA 2020+ kontseptsioon on koostatud ja partneritega kokku lepitud.

LTT lõpetajate osakaalu kõrghariduses on mõjutanud erialastipendiumid, IT Akadeemia programm, sh sektori ettevõtete toetus programmile, nutika spetsialiseerumise stipendiumid, LTT ja teaduse populariseerimise meetmed ning kõrghariduse rahvusvahelistumist, mobiilsust ja järelkasvu toetavad meetmed⁵⁶. LTT kui prioriteetsete ja tööandjate ning Eesti majanduse kasvuvõime seisukohast oluliste valdkondade arendamist soodustatakse ka kõrgkoolide tulemusrahastuse toel. Eriti silmatorkav on olnud IKT valdkonna kasv, nii õppijate kui lõpetajate osas. 2018/19. õppeaastal oli IKT valdkonnas ca 50% võrra rohkem lõpetanuid kui kümme aastat varem.

Täiskasvanuhariduse programmist jätkuvad meetmed põhi- ja keskhariduseta inimeste tasemekoolitusse tagasitoomiseks, 2019. aastal sai toetust 18 projekti, mille eesmärk on tuua haridustee katkestanud täiskasvanud tagasi põhi- ja üldkeskharidusõppesse ning toetada nende õpingute edukat lõpetamist. Projektid keetsid 2018. aasta septembrist kuni 2020. aasta augustini. Õppijate väljalangevust vähendavad oluliselt tasanduskursused eri õppeainetes (nt matemaatika, võõrkeeled) ja õppimisoskuste arendamine; õpilastele pakutakse individuaalseid konsultatsioone ja juhendamist.

2019. aastal omandas kutseõppeasutustes täienduskoolituse riikliku koolitustellimuse (RKT) kursustel uusi oskusi 14 328 täiskasvanut, tunnistusega lõpetas kursused 13 400 (93,5%). RKT koolitustel olid eelistatud viiekümneaastased ja vanemad erialase hariduseta ja keskhariduseta ning aegunud oskustega täiskasvanud. Koolitustellimuses on arvestatud OSKA raportite soovitusetega. 2019. aastal jätkati 2018. aastal käivitatud täienduskoolituse kvaliteediarendamise ja koolitusturu korrastamisega. Samuti on jätkunud VÕTA arendamine.

EÕS vahehindamine toonitab, et keskne tegevus antud strateegilise eesmärgi saavutamisel on olnud tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi OSKA arendamine. Nii OSKA senised tegevused kui ka metoodiline arendamine peaksid kindlasti jätkuma uuel strateegiaperioodil. Oluliseks peetakse põhi- ja keskharidusjärgse õppe korraldamist töömaailma vajadustest lähtuvalt ning samuti täiskasvanute õppe rahastuspõhimõtete väljaarendamist. Kuigi mitteformaalses õppes osalemine on Eesti tööjõu-uuringu järgi märkimisväärselt kasvanud ja suurimat osa õppest finantseerivad tööandjad ja inimesed ise, sõltub täiskasvanute mitteformaalse õppe riiklik finantseerimine suures osas tõukefondide vahenditest. Tõukefondidest finantseerimise vähenemise puhuks puudub alternatiivne rahastusskeem. Praktika on õppe oluline osa, mille kaudu on võimalik parandada õppe ja tööturvajaduste vastavust. Uuel perioodil tuleks enam tähelepanu pöörata praktika korraldusele ja kvaliteedile, et vähendada kvaliteedierinevusi õppeasutuste vahel. Samuti on oluline jätkata tegevusi, mis motiveerivad tööandjaid praktikakohti pakkuma. Teadlike valikute kujundamiseks on olulised info- ja nõustamisteenused. Karjäärinõustajate institutsiooni töötukassaga ühendamiseks on tehtud oluline samm karjäärinõustamise teenuse korrastamise suunas. Vahehindamine rõhutab, et kutsehariduse maine tõstmise asemel tuleks kõigepealt mõtestada kutsehariduse koht nii Eesti haridusmaastikul kui ka õpiteede kontekstis ning vastavalt sellele kujundada mainetegevused.

⁵⁶ Täpsemalt vt teaduse tulemusvaldkonna aruandest ja kõrgharidusprogrammi peatükist.

1.4. Digipööre elukestvas õppes

Uue põlvkonna digitaristu (isiklikud digiseadmed, kooli digitaristu, koosvõimelised infosüsteemid, veebiteenused, pilvelahendused, avaandmed) ja selle kasutamise meetodid loovad võimaluse kiiresti rakendada uut õpikäsitust ja tõsta õppekvaliteeti. Digitaalse õppevara kasutamine õppetöös aitab õppimist kõitvamaks muuta ning avarab elukestva õppe võimalusi. Kogu elanikkonna parem tehnoloogia kasutamise oskus ja innovaatus aitavad kaasa tootlikkuse kasvule majanduses. Elukestva õppe strateegia juhib tähelepanu, et pea kolmandikul Eesti tööealisest elanikkonnast puuduvad minimaalsed digioskused ning et tööks vajalikud IKT oskused on ebapiisavad; õppijate ligipääs digitaristule ja digitaalne õppevara on puudulik ja ebaühtlane.

Eesmärk on rakendada õppimisel ja õpetamisel ajakohast digitehnoloogiat otstarbekamalt ja tulemuslikumalt, parandada kogu elanikkonna digioskusi ning tagada ligipääs uue põlvkonna digitaristule.

Digipöörde elluviimiseks on loodud digipöörde programm, mis aitab saavutada ka strateegias kinnitatud digipöörde tulemusnäitajate sihttasemeid.

Mõõdik	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
							Siht	tege-lik			
Õppijate osakaal erinevatel haridustasemetel, kes kasutavad õppetöös arvutit vm personaalset digivahendit (%)*	-	-	-	48(G), 36(P)	43(G), 34(P)	46(G), 35(P)	ei mõõdet	-	100	100	100
Põhikoolilõpetajate osakaal, kellel on tõendatult olemas IKT baasoskused (%)**	-	-	-	80	82	84	-	83	100	100	100

*2016. ja 2017. aastate näitajad on arvatud rahuloluküsitluse tulemuste põhjal ning ei ole algtaseme ning 2018. a näitajaga võrreldavad. Indikaatori – õppetöös arvutit kasutavate õpilaste osakaal (~33%) – algtase määra rahvusvahelise uuringu *ICT in Education* Eesti tulemuste põhjal. Kuna uuringu *ICT in Education* uued tulemused avalikustati 2019. a märtsis, oli võimalik 2018. aasta näitaja puhul taas lähtuda selle uuringu tulemustest. 2018. a keskhariduse näitaja sisaldab ka kutsekeskhariduse omandajaid, keda küsitluses osales väga vähe.

** 2016. ja 2017. aastate näitaja on arvatud rahuloluküsitluse tulemuste põhjal. Mõõdeti 8. klassi õpilaste osakaalu, kes hindasid oma IKT oskuste taset keskmisest kõrgemaks. 2018. a näitaja kajastab katsetuslikku digipädevuste tasemetööd, mille järgi 84% 9. klassi õpilaste oskused olid keskmised või üle selle. 2019. aastal korraldati tasemetöö 8. klassi õpilaste seas.

Põhikooli lõpetajate IKT baasoskused on head, seda on näidanud nii õpilaste enesehinnangulised vastused rahuloluküsitlusele (2016–2017) kui ka 2018. ja 2019. aasta digipädevuste tasemetöö tulemused. 2019. aasta digioskuste tasemetöö põhjal olid 83% õpilaste oskused kas keskmised või üle selle. Seniste tulemuste põhjal ei saa ennustada, kas 2020. aastaks seatud eesmärki (100%) on võimalik saavutada. Täpsemalt tuleb seda analüüsida järgmise aasta aruandes, arvestades 2020. a märtsist alanud distantsõppe kogemust, mis kindlasti tõstab nii õpilaste kui ka õpetajate digioskuste taset ja ehk toob kaasa ka uued ootused digioskuste olemusele.

Õpilaste ligipääs arvutitele ja nutiseadmetele on koolides aasta-aastalt paranenud. Õpilastele meeldib õppetöös arvutit kasutada: põhikooli õpilastele seetõttu, et arvuti muudab õppimise huvitavamaks, gümnasistidel võimaldab arvuti õppida sobivas tempos, kohas ja ajal. Kuna ka kodudes on arvuti ja internetiühendus peaaegu kõigile kättesaadav, on interneti kasutamine muutunud Eesti laste igapäevaelu lahutamatuks osaks. Õpilased on hästi varustatud isiklike nutiseadmetega, millega saab teha kodutöid, aga koolitunnis vajaduse korral ka õppida. Valdav osa õpilastest arvab, et õpetajad suunavad neid parasjagu õppides digilahendusi kasutama.

Kuigi õpetajatele pakutakse arvukalt IKT-alaseid täiendkoolitusi, kus õpetajad osalevad aktiivselt, leiab vaid ca 30% õpetajatest, et nende ettevalmistus IKT vahendite kasutamiseks õpetamisel on hea.

2019. aasta olulisemad meetmed ja tegevused

Olulised edusammud tehti õppevara ühiskasutuskorralduse käivitamisel (Klass+) ning ka digitaalsete õppekeskkondade ja -materjalide kasutuselevõtu korraldamisel/toetamisel. IKT haridust toetavas Progeitiigri programmis osaleb juba üle 95% üldhariduskoolidest ja 69% lasteaedadest. Korraldati üldhariduskoolide digiküpsuse uuring, mille sisulisem analüüs Tallinna Ülikooli poolt osundas nõ digiküpsimate koolide puhul olulisima ühise omadusena kooli juhtkonna strateegilist lähenemist ning internetiühenduse toimivust.

2018. aastal läbi viidud koolide digitaristu uuendamise toetusmeede lõi olulised eeldused digitaalsete õppematerjalide süsteemsemaks kasutuseks õppetegevuses. Välja on töötatud ja kättesaadavaks tehtud suures mahus **digitaalset õppematerjali**. E-koolikotis on u 10 000 digitaalset õpiobjekti, sh gümnaasiumi riikliku õppekava kursuste digitaalsed õppematerjalid loodus-, kunsti-, sotsiaal- ja matemaatikavaldkonnas ning alates 2019. aastast ka gümnaasiumi uute IKT kursuste õppematerjalid. Tagati põhihariduse omandamiseks vajalike digitaalsete õpikute kättesaadavus kõigile põhikoolidele. Töötatakse välja ja võetakse kasutusele **digitaalseid hindamisvahendeid**, harjutusvara, teste jms. Jätkus diagnostiliste e-testide arendus, need aitavad õpetajat kujundaval hindamisel. Digitaalse õppevara portaali on arendatud, arvestades õpetajate tagasisidet; selle kasutajate arv on neljakordistunud. Toetati u 150 haridusasutust IKT hariduse andmiseks vajalike seadmetega, sh haridusrobotitega. Kaardistati kutsehariduses kasutusel olev õppevara, millest nõuetele vastav tõsteti e-koolikotti. Avati taotlusvoor, mis stimuleerib õppevara loomist, lahenduste edasiarendamist ja kasutuselevõttu.

EÕS vahehindamine tõi digipöörde edenemise kohta välja, et digipöörde programmi raames on toetatud õppijate ja õpetajate digipädevuste arendamist, loodud digitaalseid õppematerjale, uuendatud digitaristut (projektorid, arvutid, võrguühendused jne). Toonitatakse, et digipöörde programmis kavandatud tegevuste tulemusena on oluliselt laienenud koolide võimalused digiõppevara eesmärgipäraseks kasutamiseks. Leiti, et vajadust täiesti uute alternatiivsete lahenduste järele digiõppevara kättesaadavuse tagamiseks pole, oluline on jätkata kavandatud tegevustega ja mõelda läbi jätkusuutlik plaan digitaalsete võimaluste integreerimiseks õppetegevusse ning õpetajate toetamine selleks (nt haridustehnoloogiline tugi igas koolis). Samuti osundasid eksperdid, et digitaalse õppematerjali puhul on oluline läbi mõelda selle kestlikkus ning ajakohastamise/arendamise jätkusuutlik plaan. Digioskuste omandamine õpetajakoolituse raames on ajaga paranenud. Enam kui pooled õpetajakoolituse lõpetanutest on omandanud olulise osa oma digioskustest kõrgkoolis. Et säilitada tööks piisavat digioskuste taset ja nüüdisajastada teadmisi ja oskusi on vaja soodustada õpetajate ja õppejõudude järjepidevat täienduskoolitustel osalemist. Tulemused näitavad, et põhikooliõpilaste baasdigioskused on heal tasemel – 83% 9. klassi õpilaste IKT oskused olid vähemalt keskmisel tasemel. Kutsekeskhariduse lõpukursuste õppurite oskustase seevastu on gümnaasiumilõpetajate omast madalam.

1.5. Võrdsed võimalused elukestvas õppeks ja õppes osaluse kasv

Eesti riik peab tagama kõikidele inimestele võrdsed võimalused saada võimetekohast kvaliteetset haridust. Samas on rida sotsiaalseid, keelelisi ja soolisi, aga ka majanduslikke ja piirkondlikke takistusi, mis neid võimalusi piiravad. Endiselt on probleemiks võrdsete haridusvõimaluste tagamine erivajadustega lastele ja noortele. Täiendus- ja ümberõpe ei jõua sageli seda vajavate sihtgruppideni. Vaatamata paranemise märkidele, on koolist väljalangevus Eestis endiselt kõrge. Eesti haridusvaldkonna rahastamise osakaal avaliku sektori eelarvest on võrreldav edukate riikidega. Et suurendada osalust elukestvas õppes, peaks rahastamine senisest rohkem arvestama sihtrühmade võimalusi, vajadusi ja eripärasid. Rahastamisotsused, aga ka sihtrühmadele mõeldud tugiteenused peavad lähtuma riigi prioriteetidest ja võimalustest, olema avalikud ja selged.

Eesmärgi indikaatorite sihttasemete saavutamisse annavad panuse mitu programmi. Üldharidusprogrammis on planeeritud tegevused, mille toel peaks 2020. aastaks osalema alushariduses vähemalt 95% koolieelikutest (4-aastased kuni koolikohustuslikud lapsed) ning 90% eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajatest peaks valdama eesti keelt tasemel B1. Üldharidusprogramm, kutseharidusprogramm ja kõrgharidusprogramm aitavad saavutada eesmärki, et vähemalt 40% 30–34-aastastest omandab kolmanda taseme hariduse.

Ressursikasutuse efektiivsust iseloomustab töäjõukulude osakaal (%) valitsussektori hariduskuludes, sh õpetaja töäjõukulude osakaal (%) valitsussektori üldhariduskuludes. Koolivõrgu programmi ja programmi „Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid“ on planeeritud tegevused, mille tulemusena kasvab õpetajate palgaosa hariduskuludes. Eesmärk on saavutada koolimajades parem pinnakasutus ja loobuda halduskulusid suurendavast ebavajalikust pinnast.

Mõõdik	2014	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
						siht	tege-lik			
4-aastaste kuni kooliealiste laste osakaal alushariduses, sh põhikoolis õppivad 6-aastased (%) ¹	91,7	91,9	92,6	92,9	92,8	95	selgub 2021	95	95	95
Vene õppekeelega põhikooli lõpetajate osakaal, kes valdavad eesti keelt tasemel B1 ² ; vene õppekeel/ koos keelekümlusega (%)	63,2	64	61,1	57/62,6	61,4/63,5	82	62,5/67	90	90	90
Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate osakaal, kes valdavad eesti keelt vähemalt tasemel B1 (%) ²	67	67,5	68,7 ^{P1}	65,7	69,2	78	70,5	82	90	90
Kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal vanuserühmas (%) ¹	43,2	45,3	45,4	48,4	47,2	40	46,2	40	40	40
Töäjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludest (%)	67	68	68	67	64	59,4	selgub 2021	59,9	60	60
sh õpetaja töäjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludest (%) ³	46	47	46	45	44	46	selgub 2021	48	50	50
Haridusvaldkonna pinnakasutuse optimeerimine (m ²)	3,5 milj	-	-	3,4 milj	-	ei mõõdeta	-	vähe- neb	3 milj	3 milj

¹ Allikas: Eurostat

² Allikas: Innove ja EHIS. 2017. a kohta on näidatud eraldi vene õppekeel/ koos keelekümblyusega

³ Allikas: Statistikaamet, saldoandmik

^{P1} Uus arvutusmetoodika. Seoses üleminekuga koolipõhiselt analüüsilt isikupõhisele arvutatakse 2016. aastast eesti keele kui teise keele eksamil (mis on ühitatud eesti keele B1-taseme eksamiga) B1-taseme saavutanud lõpetajate osakaalu kõikidest põhikoolilõpetajatest (sõltuvalt kooli õppekeelest või õppija emakeelest). Varem mõõdeti B1-taseme saavutanud lõpetajate osakaalu ainult eestikeelse põhikooli lõpetajatest, kes on sooritanud eesti keele kui teise keele B1-taseme eksami või eesti keele kui emakeele eksami. Lõpetajate üldkogumist jäid seega varem välja need lõpetajad, kes lõpetasid põhikooli eesti keele kui teise keele koolieksamiga ja kellel puudus B1-taseme keeleoskust tõendav sertifikaat.

Alushariduses osaleb Eurostati andmetel Eestis ligi 93% 4–6-aastastest lastest, mis on veidi alla EL keskmise (94,8% aastal 2018). Alushariduses osalemine sõltub mitmetest teguritest: lasteaiakohtade olemasolu (ennekõike suuremates linnades), vanemate tööhõive, kohatasu suurus jne. Seatud eesmärgi (95%) saavutamine on proovikivi. Aasta-aastalt on vähenenud nende laste osakaal, kes osalevad vene õppekeelega koolieelsete lasteasutuste töös. Samas on suurenenud keelekümblyajate osakaal koolieelsetes lasteasutustes.

Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate osakaal, kes valdavad eesti keelt vähemalt tasemel B1⁵⁷ on püsinud viimastel aastatel üsna stabiilsena (ca 70% saavutab B1-taseme). On vähetõenäoline jõuda perioodi lõpuks seatud eesmärgini (90%). Põhihariduse statsionaarses õppes õpib 2019/20. õppeaastal pea 31 300 eesti keelest erineva emakeelega õpilast, kellest 13% õpib eesti keeles. Vene keeles statsionaarses õppes põhihariduse omandajate osakaal on viimase kümne aastaga langenud 20%-lt 17%-le. Vene keeles saab statsionaarses õppes põhiharidust omandada kaheksas maakonnas. Gümnaasiumiastme statsionaarses õppes õpib 99% õpilastest vähemalt 60% ainetest eesti keeles. Vaja on senisest süsteemsemat ja mitmekesisemat lähenemist eesti keele kui teise keele õppele. Suur osa eestimaalasi toetab varajast eesti keeles õpet ja mitmekultuurilist klassiruumi. Täiendavate sammudega tuleb tagada eakohane keeleõpe kõikidele lastele.

Võrreldes kümne aasta taguse ajaga on püsivalt kõrge **kolmanda haridustasemega** (kõrgharidus) **30–34-aastaste osakaal** – 46,2% vanuserühmast (2019). Kuna üldkeskhariduse omandamise järel jätkab õpinguid üha vähem inimesi ja kõrgharidusõpinguid katkestatakse sageli, osutub saavutatud taseme hoidmine pikemas perspektiivis proovikiviks. Selle indikaatori väärtused sõltuvad mh sisse- ja väljarändest ehk tööjõu rahvusvahelisest liikumisest. Kõrge saavutustase on tingitud mh sellest, et selles eärühmas on sisserännanute või tagasipöördunud seas palju kõrgharidusega inimesi ning väljarännanute seas seevastu on üle-esindatud põhi- ja keskharidusega inimesed.

Ressursside kasutamisel hariduses on sihiks seatud, et **tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludest** oleks 2020. aastal 60%. Eesmärk on saavutada parem pinnakasutus koolimajades ja loobuda halduskulusid suurendavast mittevajalikust pinnast. 2018. aastal moodustas tööjõukulude osakaal 64%, see on viimase kolme aasta näitajatest madalaim, kuid ületab siiski sihttasest. Tasapisi on vähenenud **õpetajate tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludest** (44%), mistõttu sihttasest 2020. aastaks ilmselt ei saavutata.

Kokkuvõtteks: kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal on piisavalt kõrge ja pigem on küsimus selles, milline kolmanda taseme haridusega inimeste valdkondlik struktuur oleks tööturгу arvestades optimaalne. Tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludest on viimastel aastatel püsinud sihttasemest kõrgemal. 4–6-aastaste laste osalus alushariduses on vähehaaval kasvanud. Eesti keele kui teise keele õpetamise valdkonnas on indikaatorite sihttasemete saavutamine problemaatiline.

2019. aasta olulisemad meetmed ja tegevused

2017. aastal töötati välja +1 õpetaja programmi põhimõtted, mida katsetati järgnevatel aastatel. Programmi raames on võimalik asuda tööle Ida-Virumaa või Tallinna koolis täiendava õpetajana, kelle põhiülesanne on arendada õpilaste eesti keele oskust. Katseprojektis osalevad lasteaiad nii Tallinnast kui ka Ida-Virumaalt, kokku 53 lasteaiarühma. Programm aitab teise emakeelega lastel mängu kaudu

⁵⁷ Eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajad on kõik põhikooli lõpetajad, kelle emakeel ei ole eesti keel ja kes on põhikooli lõpetanud eesti õppekeeles, vene õppekeeles või eesti keelekümblyuses. Vene õppekeelega põhikooli lõpetajad on põhikooli lõpetajad, kes on põhikooli lõpetanud vene õppekeeles nende emakeelest sõltumata. Kuna vene õppekeeles põhikooli lõpetajate eesti keele oskus on keskmiselt kehvem kui keelekümblyuses või eesti keeles põhikooli lõpetanud eesti keelest erineva emakeelega noorte eesti keele oskus, on vaja seirata mõlemat indikaatorit.

omandada eesti keelt ning eestikeelne tegevus hõlmab kogu õppe-kasvatustegevust. 2019. aasta alguses avalikustati katseuuringu aruanne, mille järgi on huvi +1 õpetaja programmi vastu ka koolidel. Katseuuringus osalenud koole kaasati ka programmi ettevalmistamisse ning seetõttu on koolid motiveeritud ka edaspidi programmi arendamises ja juurutamises osalema. 2019. aastal lisandus 30 lasteaiarühma ja 2020. aastal laieneb programm ka üldhariduskooli esimestesse klassidesse. Eesti keele õppe taseme tõstmiseks jätkati vene õppekeele koolides keelekümbelprogrammi tegevustega. Õpetajatele pakutakse metoodilist tuge ja täienduskoolitusi ning lisatasu. Toimib Eesti-sisene õpilasvahetuse programm. Kõik koolid, kus asub õppima uussisserändajaid, sh rahvusvahelise kaitse saajaid ja taotlejaid, saavad vajaduse korral SA Innove keelekümbelkeskusest ja piirkonna Rajaleidja keskusest tuge.

2019. aastal jõudis lõpule töö **kõrgharidusseadustikuga**, et lihtsustada ja korrastada kõrghariduse regulatsioone ning seada esikohale õppur ja tema õigused ning kohustused. 2019. aastal võeti vastu kõrgharidusseadus ja nelja ülikooli (TLÜ, EMÜ, EMTA, EKA) seadused. Ülikoolide nõukogudes on suurem osakaal ülikoolivälistel liikmetel, mis peaks suurendama ülikoolide sidusust riigi ja ühiskonna eesmärkidega. Vilistlasuuringu andmetel on üliõpilased omandatud kõrgharidusega rahul ning tunnevad end tööturul konkurentsivõimelisena. Kõrghariduse omandanute konkurentsivõime näitajad on head. Kõrgharidusõppega on üldiselt rahul ka IKT õppekavade lõpetanute tööandjad. Probleemne on kõrghariduse rahastamine, mis ei võimalda hoida õppejõudude palku konkurentsivõimelisena, vaatamata riigi suurenenud osalusele kõrgharidusreformi järel.

Kutsehariduse valdkonnas jõustusid kutseõppeasutuste tegevustoetuse põhimõtted ning nende rakendamise tingimused ja kord. Rahastamispõhimõtteid muudeti, et suurendada koolide motivatsiooni ja autonoomiat. Senine riiklik koolitustellimus kaotati ning koolitusmahud riiklikult olulistes valdkondades räägitakse edaspidi iga kooliga ja kooli nõunike koguga läbi, lähtudes OSKA soovistest ja regionaalsest vajadusest. Kutseõppeasutuse seaduse ja kutseharidusstandardi muudatustega sätestatud õppeliigid on seostatud Eesti kvalifikatsiooniraamistikuga ning rakendunud on uut tüüpi väljundipõhised õppekavad. Õpe on oluliselt paindlikumaks muutunud, pakkudes nii esma- kui jätkuõppe võimalusi mitmesugustele sihtrühmadele, sh on rakendunud 5. taseme õpe ehk kutseeriharidusõpe, mis seni puudus.

Üldhariduskoolide kogupinda on vähendatud kavandatud aeglasemas mahus. Eeldused pinnakasutuse parandamiseks on loodud nii põhikoolide, gümnaasiumide, HEV (hariduslike erivajadustega õpilaste) koolide investeringute meetmest kui ka kaasava hariduse meetmest. 2019. aasta sügisel alustas õppetööga Kohtla-Järve riigigümnaasium. Samuti jõuti koolivõrgu korrastamises kokkuleppele piirkondades, kus protsess on seni olnud aeglasem (Tallinn, Rakvere, Kuressaare, Narva), kuid mille mõju koolivõrgu korrastamisele saab olema suur. Riigi ja kohalike omavalitsuste kokkuleppel on muutumas täiskasvanute üldharidusõpe. Eraldiseisvad täiskasvanute gümnaasiumid on tegevuse lõpetanud või lõpetamas Haapsalus, Võrus, Rakveres ja Raplas, kus õppe korraldamise võtavad üle kutseõppeasutused. See parandab õppurite õppetingimusi, võimaldab neile lisavalikuid, vähendab ülearust õppepinda ning muudab ressursikasutuse efektiivsemaks. Eestis ei ole praegu enam ühtegi maakonda, kus soovijatel ei oleks võimalik mittestatsionaarses õppes õppida. **Muutuste tegemine koolivõrgus** on kohalike omavalitsuste reformi tõttu keerukas, sest paljudel juhtudel on omavalitsuste liitumislepingutes fikseeritud, et lähitulevikus koolivõrgu muudatusi ei tehta. Loodetavasti on kohalike omavalitsuste liitumine loonud pikemas perspektiivis eeldused koolivõrgu edasiseks korrastamiseks pärast üleminekuperioodi.

EÕS vahehindamises tõdetakse, et riigi tugi nõrgema konkurentsivõimega täiskasvanute õppe toetamisel jääb aktuaalseks ka pärast 2020. aastat. Täiendavalt tuleks arendada asutuste vahelist koostööd, et märgata inimeste koolitusvajadust ja suunata neid õppesse. Tegevused keskhariduseta täiskasvanute tasemeõppesse toomiseks on olnud efektiivsed, kuid nende jätkamiseks tuleb tagada piisav rahastus. Eesti keele õppe järele on suur nõudlus ja vajadus; see peab jääma keskseks ka uuel strateegiaperioodil. Rahvastikumuutuste tõttu jääb püsima vajadus koolivõrgu korrastada. Tähelepanu tuleb pöörata väljalangevusele kutse- ja kõrgharidusõppes. Oluline on arendada tugisüsteeme ja otsida lahendusi õpiteede paindlikumaks muutmiseks, et õppijate individuaalsed huvid ja võimed leiaksid parima võimaliku rakenduse. Tuge vajavate õpilaste arv kasvab, ent 40–60% õpetajatest tunnetab, et koolipõhised tugiteenused ei ole kättesaadavad. Kuigi koolides töötavate tugispetsialistide arv on kasvanud, jääb puudu koolipsühholoogidest ja logopeedidest.

2. Ülevaade strateegia täitmisest programmide kaupa

2.1. Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid

Programmi eesmärk on viia õpetajate ja haridusasutuse juhtide hindamine ja arendamine vastavusse õppija vajadusi arvestava, loovust ja innovaatsust arendava õpikäsitusega.

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
					siht	tegelik			
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal, sh mehed, naised (%)	12,2/ 14,2/ 10,0	10,9/ 14,3/ 7,4	10,8/ 14,2/ 7,3	11,3/ 16,1/ 6,4	<9,5	9,8/ 12,7/ 6,9	<9	<9	<9
Tippetasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%):									
funktsionaalne lugemisoskus	11,1	-	-	13,9	-	-	-	15,4	-
matemaatiline kirjaoskus	14,2	-	-	15,5				17	
loodusteaduslik kirjaoskus	13,5	-	-	12,2				13,7	

2.1.1. Olulisemad muutused ja suundumused

Õpetajaskonna koosseisu ja järelkasvu, õpetajatöö alustamise ja jätkamise küsimused tuleks asetada laiemasse tööturu ja sotsiaalsete muutuste konteksti: töö iseloom ja -valikud on muutunud, tööturg on avardunud, rahvusvahelistumine ja üleilmastumine, aga ka distantsõpe võivad mõjutada ka õpetajakutse valikut ja õpetajate tööteed. Õpetaja töötee ei ole enam lineaarne – paljud õpetajakoolituse üliõpilased töötavad juba õpingute ajal, kõik lõpetajad ei asu lõpetamise järel õpetajana tööle. Õpetajaametisse asumiseks on lisaks õpetajakoolitusele loodud alternatiiv (nn karjääripöörajatele), nii jõuavad koolidesse inimesed erinevates eluetappides ja ka teistelt elualadelt.

Õpikeskkond ei ole muutunud Eestis kümne aasta jooksul kultuuriliselt oluliselt mitmekesisemaks⁵⁸. Suurenenud on haridusliku erivajadusega (HEV) laste osakaal, mis nõuab õpetajatelt täiendavat tähelepanu ja erioskusi. Kaasava hariduse rakendamine on olnud õpetajate jaoks suurim proovikivi. Vähe on õpetajatevahelist koostööd ning sageli ei toeta seda ka koolijuhid. Täiendusõppest hoolimata on muutused õpetamispraktikates võrreldes 2013. aastaga jäänud tagasihoidlikeks. Kasvanud on õpetajate enesetõhusus, v.a IKT valdkonnas. Kõige enam tuntakse puudust digioskuste alastest täienduskoolitusest. Võib oletada, et 2020. a märtsis alanud eriolukorras saadud distantsõppe kogemus toetab digioskuste arengut märkimisväärselt.

- Viimase kümne õppeaasta jooksul on õpetajate arv kasvanud Harju-, Rapla- ja Tartumaal. Harju- ja Tartumaa on ainukesed positiivse loomuliku iibe ja rändesaldoga maakonnad, kus koos õpilaste arvu kasvuga luuakse koolidesse uusi ametikohti.
- Õpetajate koormus on piirkonniti ebaühtlane: maalistes asustusüksustes töötavad osakoormusega pooled õpetajad, linna- ja väikelinnakoolides on osakoormusega õpetajaid ligi 40%. TALIS 2018 tulemused näitavad, et võrreldes OECD riikide keskmisega, on Eestis

⁵⁸ Siiski tõdeb veerand õpetajatest, et on saanud erialase ettevalmistuse mitmekesisel klassiruumis õpetamiseks; OECD keskmine on veelgi madalam. Allikas: OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused. I osa. Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. Tallinn: SA Innove 2019.

oluliselt suurem osajaga töötavate õpetajate osakaal (21% vs. 34,6%)⁵⁹. Kas tegemist on vaeghõivatutega, peab selgitama täiendav uurimine^{60,61}.

- Õpetajaskonnas on ülekaalus naised ja vanemad õpetajad; üldhariduskoolides⁶² töötavate kuni 30-aastaste õpetajate arv on viimasel viiel aastal kasvanud, kuid nende osakaal on jäänud suuresti samaks. 30-aastaste ja nooremate õpetajate osakaal kutseõppeasutustes on 2019/20. õppeaastal kümnendi madalaim.
- Konkurss õpetajakoolituse õppekohtadele oli 2019. aastal kõrgem, kui keskmine konkurss kõigile õppekohtadele. Kasvanud on konkurss koolieelse lasteasutuse õpetaja ja klassiõpetaja õppekohtadele.
- Õpetajatööd alustavate või kooli naasvate õpetajate arv on 2019/20. õppeaastal väiksem kui aasta varem.
- Õpetajate palgakasv on olnud kiire, üldhariduskoolide õpetajate keskmine palk moodustab 2019. aastal 112% Eesti keskmisest palgast⁶³.

Õpetajate ja õpetaja täistööajale taandatud ametikohtade arv ning õpetajate töökoormus

- Viimastel aastatel on koos (üldhariduskoolide) õpilaste arvu kasvuga kasvanud nii õpetajate kui ka õpetaja täistööajale taandatud ametikohtade arv üldhariduskoolides (vt joonis 2). Samal ajal on üldhariduskoolide arv kümne aastaga vähenenud 44 kooli võrra (vt koolivõrgu programm)).
- Õpetajate arv on kasvanud eeskätt nooremates kooliastmetes, kus ka õpilaste arvu kasv on olnud suurem. Tähelepanuväärsed on piirkondlikud erinevused, mida on otseselt mõjutanud rahvastikuprotsessid (ränne, iive).
- Eestis on üldhariduskoolide õpilaste ja õpetaja ametikohtade suhtarv OECD keskmisega võrreldes madal: 2019/20. õppeaastal oli meil 12 õpilast õpetaja ametikoha kohta (joonis 2). Näiteks 2017. aastal oli Eesti üldkeskharidust andvate asutuste keskmine lähemal OECD riikide keskmisele: vastavalt 14 ja 13⁶⁴.

⁵⁹ OECD, TALIS 2018 Database, Tables II.3.11 and II.3.12.

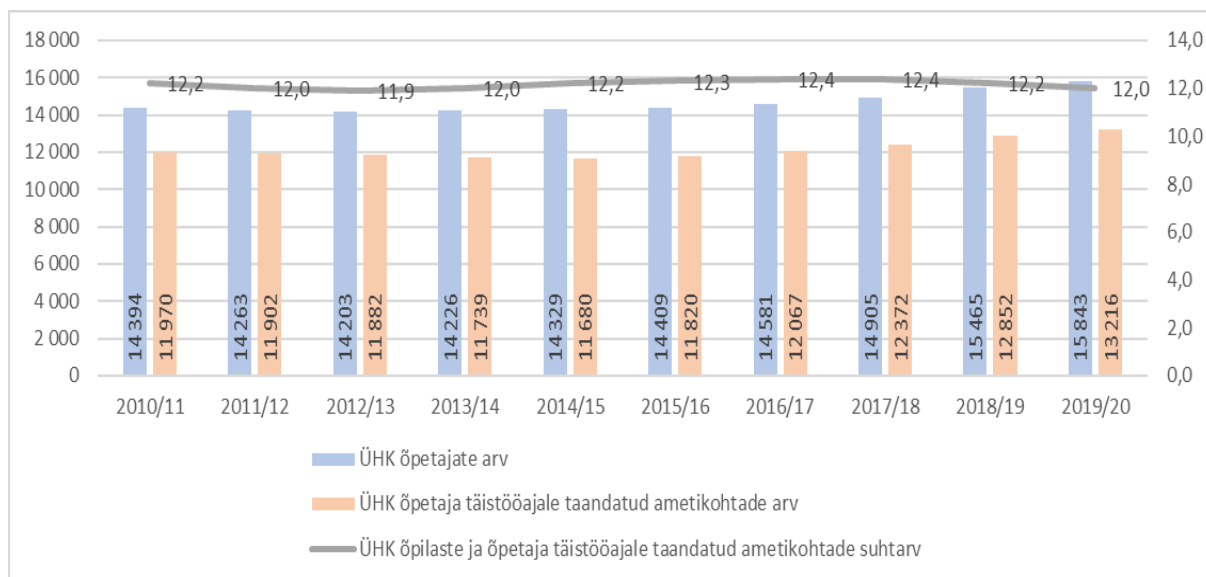
⁶⁰ Vaeghõivatu on osajaga töötaja, kes soovib töötada rohkem ja on valmis lisatöö kahe nädala jooksul vastu võtma. Haridustöötajatele on kehtestatud lühendatud täistööaeg e 35-tunnine töönädal (TLS). Osajaga töötamine ei tähenda tingimata vaeghõivatust. Eestis on osajaga töötamine levinud; enamik osajaga töötajatest on naised, kelle peamised põhjused osajaga töötamiseks on isiklikud või perekondlikud. Allikas: Osajaga töötamine on endiselt populaarne. Statistikablogi. <https://www.stat.ee/pressiteade/2020/018>

⁶¹ Üksnes 35% osakoormusega töötavatest õpetajatest valis osakoormusega töö omal soovil. Rahvusvaheline vaade õpetamisele ja õppimisele. OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2013 tulemused. SA Innove Tallinn 2014. https://www.hm.ee/sites/default/files/talis2013_eeesti_raport.pdf

⁶² Üldhariduskoolide õpetajate hulka loetakse ka Tallinna Balletikooli üldharidusklasside õpetajad ja alates 2019/20. õa-st ka Haapsalu Kutsesõjaväe üldharidusosakonna õpetajad.

⁶³ Keskmise palga suhe on arvutatud õpetajate keskmisest brutopalgast 31.12 seisuga.

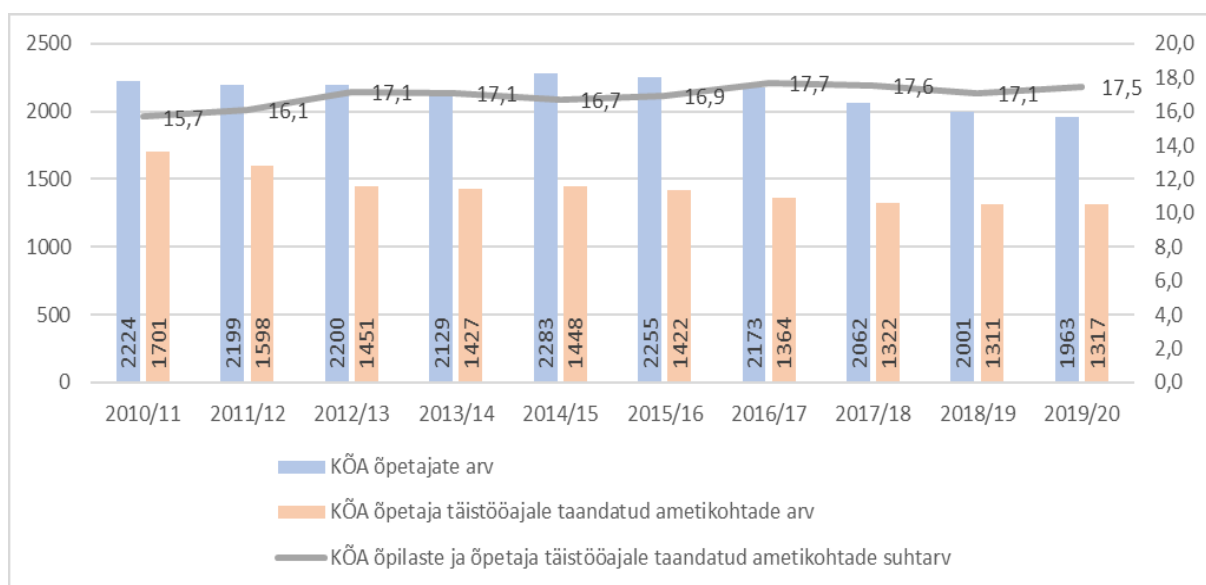
⁶⁴ OECD (2019). Education at a Glance 2019: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>. Tabel D2.2, Ratio of students to teaching staff in educational institutions, by level of education (2017)

Joonis 2. Üldhariduskoolide õpetajate ja õpetaja täistööajale taandatud ametikohtade arv ning üldhariduskoolide õpilaste ja õpetaja täistööajale taandatud ametikohtade arvude suhe.

Allikas: EHIS

Viimase kümne õppeaastaga on nii kutseõppeasutuste kui kutseõppeasutuste õpetaja ametikohtade arv kahanenud ligikaudu 30%, õpilaste arv on samal perioodil vähenenud 16%. Kuna liidetud õppeasutustes õpetatakse üldaineid suuremates gruppides, on tarvis vähem õpetajate ametikohti. Õpilaste ja õpetajate ametikohtade suhtarv, mis kümme aastat tagasi oli üle 16, on nüüd pisut üle 17. OECD riikide keskmisega (14) võrreldes oli Eestis 2017. aastal kutsehariduses oluliselt enam (18) õpilasi ühe õpetaja kohta⁶⁵.

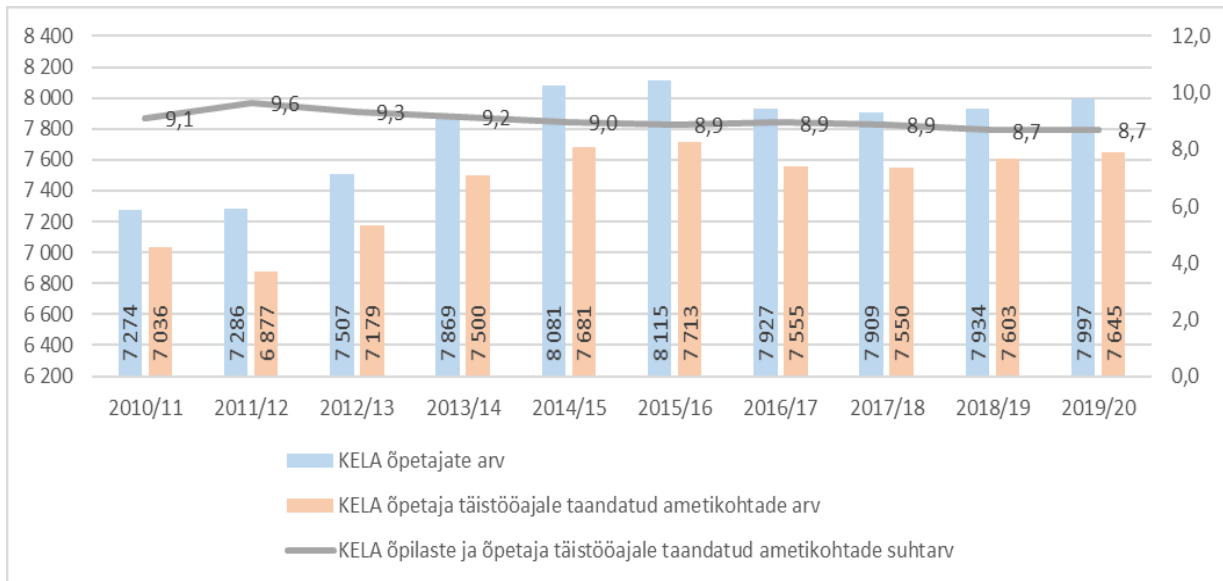

Joonis 3. Kutseõppeasutuste õpetajate ja õpetaja täistööajale taandatud ametikohtade arv ning õpilaste arv õpetaja täistööajale taandatud ametikoha kohta 2010/11–2019/20.

Allikas: EHIS

⁶⁵ OECD (2019). Education at a Glance 2019: OECD Indicators, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>. Tabel D2.2, Ratio of students to teaching staff in educational institutions, by level of education (2017)

- **Alushariduses** on õpetajate ja laste suhtarv umbes üheksa last õpetaja kohta. Viimasel kümnel aastal on õpetajate ja õpetaja ametikohtade arv kasvanud, laste arv on kümne õppeaasta jooksul kõikunud 68 800 ja 64 250 vahel. (Vt joonis 4).

Joonis 4. Alushariduse õpetajate ja õpetaja täistööajale taandatud ametikohtade arv ning laste arv õpetaja täistööajale taandatud ametikoha kohta 2010/11–2019/20.

Allikas: EHIS

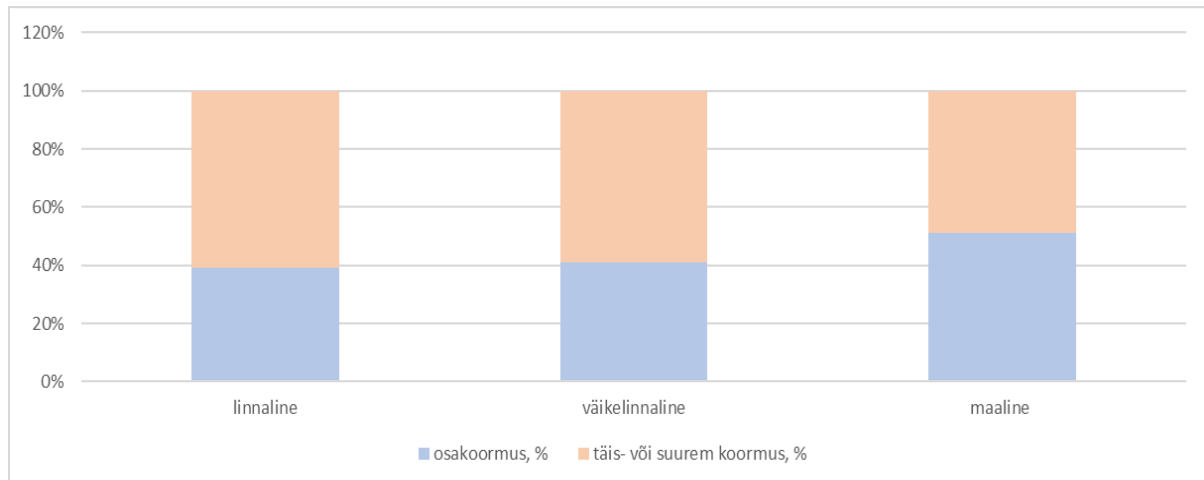
- **Õpetaja keskmist koormust** arvutatakse töötavate õpetajate ja nende täistööajale taandatud ametikohtade arvu suhtena⁶⁶.
- 10.11.2019 seisuga oli üldhariduskoolide õpetajate keskmine koormus 0,83, kutseõppeasutustes 0,67 ning koolieelses lasteasutuses 0,96. Üldhariduskoolide ja koolieelsete lasteasutuste õpetajad töötavad 2019/20. õppeaastal enam-vähem sama keskmise koormusega nagu kümme õppeaastat tagasi, kutseõppeasutustes on õpetajate keskmine koormus aga oluliselt langenud – 2010/2011. õppeaastal oli see 0,76. Õpetajate keskmine koormus on erinev kooli suuruse lõikes: Näiteks kolmandas kooliastmes õpetavate õpetajate kogu koormus on alla 30 õpilasega ja 30-60 õpilasega koolides vastavalt 0,68 ja 0,73 (vrd 0,88 üle 60 õpilasega koolides)⁶⁷. Peale selle on väiksemate koolide kolmandas kooliastmes õpetavate õpetajate seas suhteliselt enam neid, kes ei vasta kvalifikatsiooninõetele. Täis- või suurema koormusega töötavate üldhariduskoolide õpetajate osakaal on viimase kümne õppeaastaga tõusnud 57% protsendini.
- Kui uurida 2019/20. õppeaasta andmeid lähemalt, siis õpetajate koormuses suuremate ja väiksemate linnade vahel erinevusi ei ole: osakoormusega on ca 40% ja vähemalt täiskoormusega ca 60% õpetajatest. Maalistes piirkondades on osakoormusega töötavate õpetajate osakaal linnalistega võrreldes suurem, osa- ja vähemalt täiskoormusega õpetajad jaotuvad enam-vähem pooleks (joonis 5).
- Koolivõrgu korrastamise üks suundi on koondada kolmas kooliaste piirkondlikkesse linna- või valla keskustesse, et pakkuda paremat haridust ning anda õpetajatele paremat erialast rakendust ja kasutada ära nende potentsiaali. Kui üle 60-õpilasega koolides on 58% kolmandas kooliastmes õpetavatel õpetajatel täiskoormus, siis väiksemates koolides on täiskoormusega töötavate õpetajate osakaal tunduvalt madalam (<30 ja 30-60 õpilasega koolides vastavalt 23%

⁶⁶ Keskmise koormuse arvestamisel kõigil haridustasemetel kokku arvestatakse kõiki õpetajaid ühekordselt: õpetaja võib näiteks töötada nii üldhariduskoolis kui ka kutseõppeasutuses, aga õpetajate arvus kajastub ta ühekordselt.

⁶⁷ Õpetajate koormuse näitaja kolmandas kooliastmes on arvestuslik. Vaatluse all on statsionaarse õppega tavakoolid, st v.a HEV-koolid, täiskasvanute gümnaasiumid, kutseõppeasutused (Tallinna Balletikooli üldharidusklassid, Haapsalu Kutsehariduskeskuse üldharidusosakond), väikesaartel asuvad koolid ja veel mõned siin loetlemata erandid. Andmed on 10.11.2019 seisuga. Allikas: EHIS.

ja 29%). Maapiirkondade ja väiksemate koolide õpetajate töökoormusenäitajad on selgelt madalamad.

- Ehkki osakoormusega töötavate õpetajate puhul ei ole teada, kas tegu on vaeghõivatutega, võib viidata nende erinev osakaal (väike)linnades ja maal struktuursetele põhjustele (asustustihedus, väljaränne, koolivõrgu muutused). Samadele põhjustele võib viidata erinevus väiksemate ja suuremate kooli õpetajate keskmise koormuse vahel.

Joonis 5. Osa- ja täis- või suurema koormusega töötavate üldhariduskoolide õpetajate jaotus asustuspiirkondade lõikes, Eesti haldus- ja asustusjaotuse klassifikaatori alusel (EHAK2019v8), 2019/20. õa. *Allikas: EHIS*

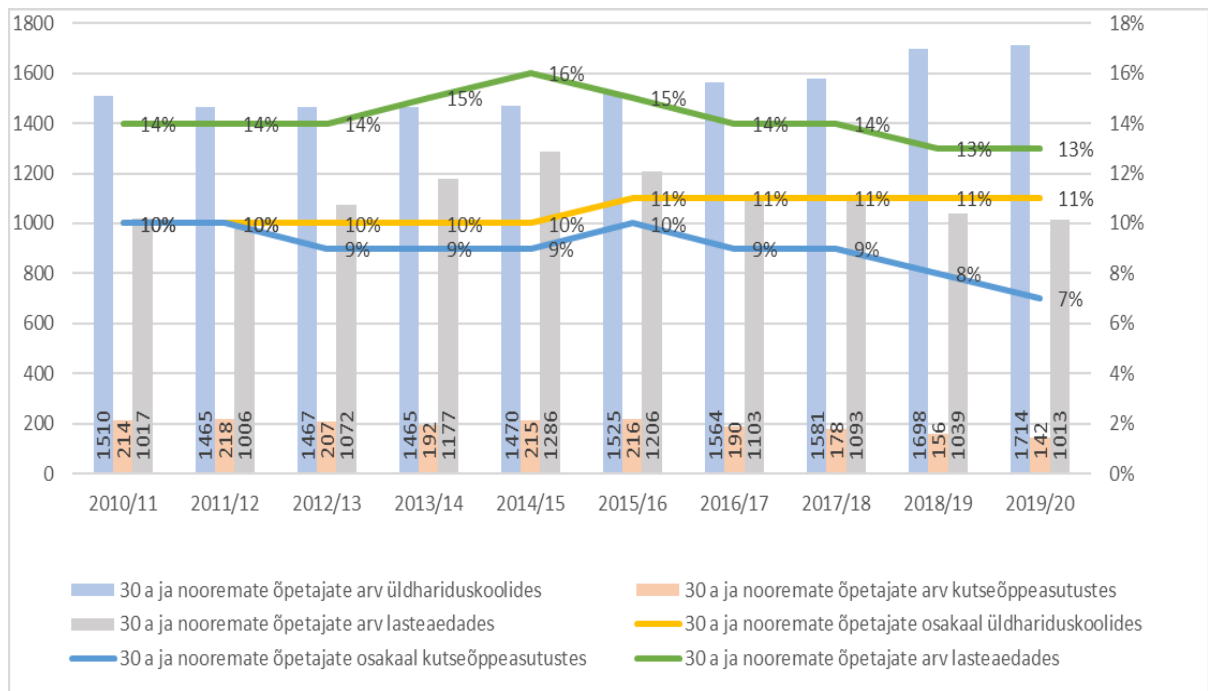
- Osakoormusega töötab 2019/20. õppeaastal 56% kõigist kutseõppeasutuste ja 14% koolieelsete lasteasutuste õpetajatest. Kutseõppeasutuste ja lasteasutuste õpetajate töökoormuse näitajad on viimasel paaril aastal pisut vähenenud.

Õpetajate sooline ja vanuseline koosseis ning noorte õpetajate indikaator

- **Sooline tasakaal õpetajaskonnas puudub** – domineerivad naised. Üldhariduskoolides on meeste osakaal viimase kümne aasta jooksul püsinud 14% juures; meesõpetajate vanusjaotus on samuti püsinud üsna muutumatuna. Umbes 70% naisõpetajatest oli õpetajakutse esimene eelistus karjäärivalikul, meesõpetajatest oleks ca 60% eelistanud muud ametit⁶⁸.
- Koolieelsetes lasteasutustes on meesõpetajate osakaal viimasel kümnel aastal olnud alla 1%. Kutseõppeasutustes on mehi 2019/20. õppeaastal 39%, viimase kümne aasta jooksul on meesõpetajate osakaal tõusnud (vrd 36% 2010/11. õa).
- Noorte õpetajate indikaator näitab **30-aastaste ja nooremate õpetajate osakaalu** õpetajaskonnas⁶⁹. 2010/11.–2014/15. õppeaastal püsis 30-aastaste ja nooremate õpetajate osakaal Eesti üldhariduskoolides stabiilne, noorte arv on kasvanud viimasel viiel õppeaastal. 2019/20. õppeaastal on 30-aastaseid ja nooremaid õpetajaid Eesti üldhariduskoolides 1714 ehk 10,8% kõigist õpetajatest (joonis 6).

⁶⁸ OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused. I osa. Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. Tallinn: SA Innove 2019.

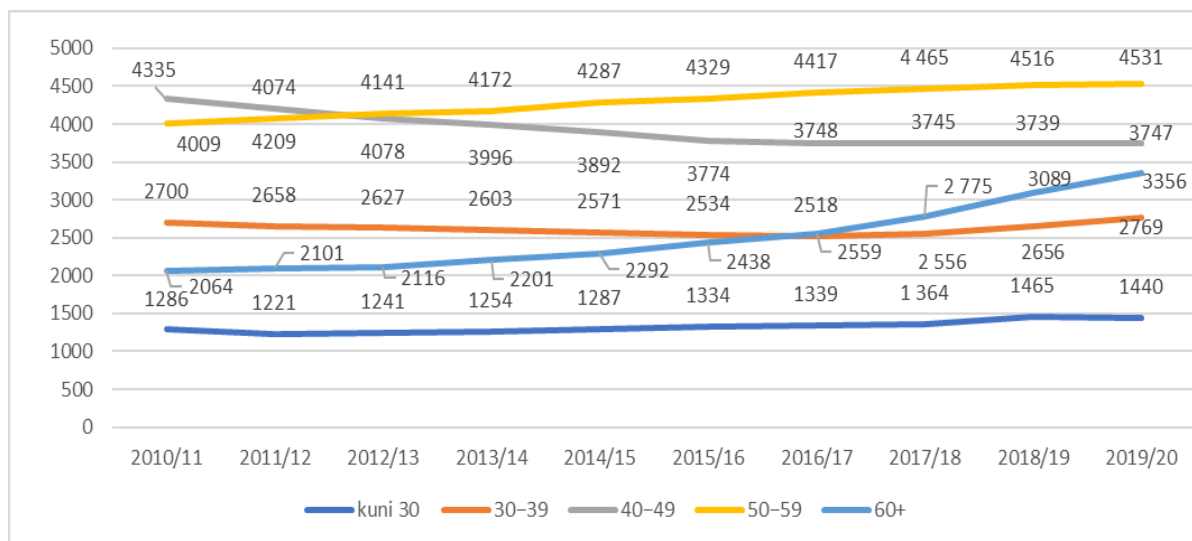
⁶⁹ Noorte õpetajate indikaator, mis mõõdab 30-aastaste ja nooremate õpetajate osakaalu, ei ühildu rahvusvahelises statistikas kasutusel oleva vanusjaotusega – vt õpetajate vanusjaotusi käsitlevaid lõike. Üldhariduskoolide ja kutseõppeasutuste õpetajate vanused on esitatud 10. novembri seisuga, lasteasutuste vanused 31. detsembri seisuga.

Joonis 6. 30-aastaste ja nooremate õpetajate arv ja osakaal Eesti üldhariduskoolides, koolieelsetes lasteasutustes ja kutseõppeasutustes 2010/11.–2019/20. õppeaastal.

Allikas: EHIS

- 2014/15. õppeaastal tipnes laste arv koolieelsetes lasteasutustes, samal ajal töötas koolieelsetes lasteasutustes viimase kümne õppeaasta suurim arv 30-aastaseid ja nooremaid õpetajaid (joonis 7). 2019/20. õppeaastaks on noorte õpetajate arv nimetatud tippajaga võrreldes vähenenud enam kui veerandi võrra.
- Kutseõppeasutustes on noorte õpetajate osakaal möödunud kümnel õppeaastal kõikunud 7% ja 10% vahel; 2019/20. õppeaastal on kutseõppeasutustes 142 noort õpetajat, s.o 7% kõigist kutseõppeasutuste õpetajatest. Nii vähe 30-aastasi ja nooremaid õpetajaid kui 2019/20. õppeaastal ei ole kutseõppeasutustes viimasel kümnel aastal töötanud.
- Noorte õpetajate arv üldhariduskoolides kasvab tasapisi. 40–49-aastaste õpetajate arv langes märgatavalt kümnendi esimesel poolel, nüüdseks on nende arv stabiliseerunud. 60+ vanuses õpetajate arvu kasvu mõjutab ilmselt pensioniea tõus. Kõik näitajad kinnitavad õpetajaskonna jätkuvat vananemist (Joonis 7).

Joonis 7. Üldhariduskoolide õpetajate vanuseline koosseis õppeaastatel 2010/11–2019/20.

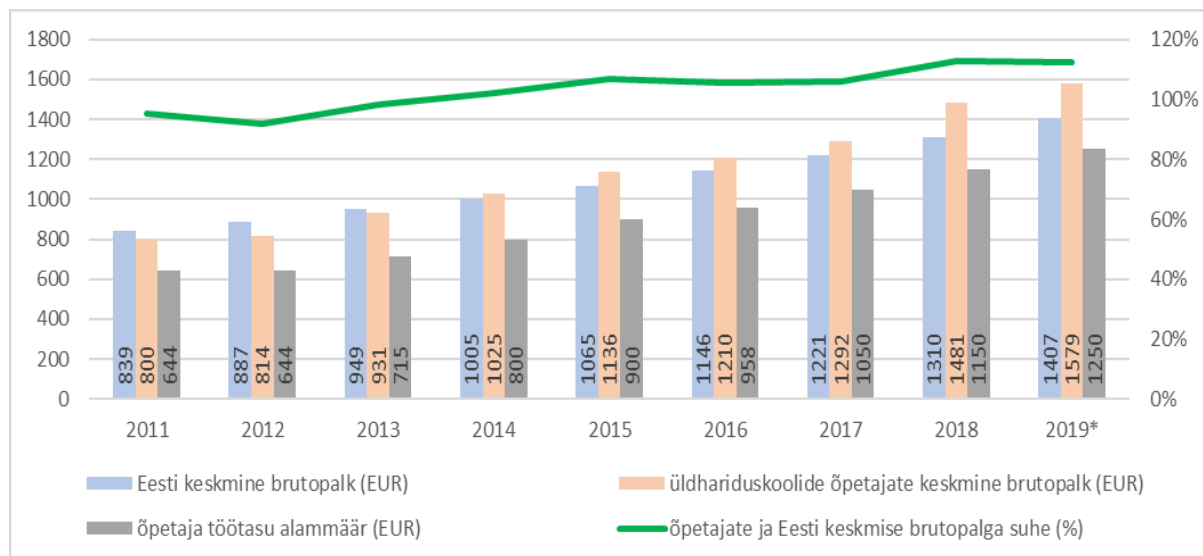
Allikas: EHIS

Õpetajaameti populaarsus: õpetajakoolituse näitajad

- Õpetajaameti atraktiivsus ülikoolide sisseastumiskonkursside põhjal on keskmise lähedal. Konkurss õpetajakoolituse õppekavadele oli 2019. aastal pisut kõrgem, kui keskmine konkurss kõigile õppekohtadele (1,1). Endiselt on ülikoolidesse õpetajakoolituse õppekavadele sisseastujate hulgas hinnatuimad koolieelsete lasteasutuste õpetaja (suhe keskmisse konkurssi 2,0) ja klassiõpetaja õppekavad (suhe keskmisse konkurssi 1,3) (allikas: SAIS)⁷⁰.
- 2010/11–2019/20. õppeaastatel üldhariduskoolides esmakordselt õpetajaametis alustanutest oli u 35% neid, kes olid omandanud õpetajakoolituse õppekavadel hariduse viimasel kümnel õppeaastal (sh kõik läbitud õppekavad) (allikas: EHIS). See tähendab, et ülejäänud alustavad õpetajad olid õpetaja kutse saanud eelmisel kümnendil. Alla 5-aastase staažiga õpetajad arvavad kogenud õpetajatest sagedamini, et nende kutse on ühiskonnas väärtustatud.
- OSKA raport „Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus“ toonitab, et kooli tööle jõuab piisavalt vaid uusi, tasemeõppe lõpetanud lasteaia- ja klassiõpetajaid, ülejäänud õpetajakutsealadel tasemeõppe lõpetajaid napib ning suur osa õpetajakoolituse lõpetanud ei asu õpetajana tööle või jäävad õpetajatööle vaid lühiajaliselt. Olukorda leevendab see, et õpetajaametisse on võimalik asuda ka õpetajakoolitust läbimata.

Õpetajate palgad

- **Õpetajate palk on kasvanud märkimisväärselt** – võrreldes 2011. aastaga oli õpetajate keskmine brutopalk 2019. aastaks peaaegu kahekordistunud. Peaaegu kahekordseks on tõstetud ka õpetajate töötasu alammäära.
- Eesti õpetajate palgakasv, sh võrdluses keskmise palgaga, on olnud kiire, kuid viimase aastaga ei ole õpetajate palga suhe keskmisse palka enam tõusnud – 2019. a moodustas õpetajate keskmine palk 112% Eesti keskmisest. 2020. a eesmärk on 120%.

Joonis 8. Eesti keskmine ja üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk 2011–2019, eurodes. Allikas: Statistikaamet ja HTM.

* õpetajate palganäitaja on 31.12 seisuga.

⁷⁰ Keskset sisseastumise infosüsteemi (SAIS) kasutab 34 haridusasutust üle Eesti, sh kõik avalik-õiguslikud ülikoolid, kus on võimalik õppida õpetajakoolituse õppekavadel. Õpetajakoolituse õppekavade konkursi väljaarvutamiseks on kasutatud ülikoolide andmeid ja arvestatud kõigi kõrghariduse õppevormide ja õppeastmetega (v.a doktoriõpe). Tegemist on konkursipõhiste andmetega (st kui üks isik on esitanud rohkem kui ühe avalduse rohkem kui ühes kõrgkoolis loetakse teda andmetes kandidaadina mitmekordselt). Õpetajakoolituse õppekavadeks on arvestatud hariduse õppevaldkonda kuuluvad õppekavad, mis annavad õpetajakutse.

- Alates 2014. aastast on **üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk võrreldes Eesti keskmise palgaga olnud kõrgem** ja kuni 2018. aastani **kasvanud Eesti keskmisest palgast kiiremini**. Siiski on õpetajate keskmine palk 25–64-aastaste kõrgharidusega töötajate keskmisest palgast madalam, moodustades sellest 91%. Ka OECD riikide õpetajate keskmine palk on 25–64-aastaste kõrgharidusega töötajate keskmisest sama palju madalam⁷¹. Siiski on 39% Eesti õpetajatest sarnaselt OECD riikide keskmisega rahul oma töötasuga. Vaatamata sellele, et veerand õpetajatest arvab, et õpetajakutse ei ole ühiskonnas väärtustatud, on valdav osa üldiselt oma tööga rahul⁷².
- Munitsipaalkoolide õpetajate palk on pisut väiksem kui riigikoolide õpetajate oma.
- **Õpetajate palgad erinevad maakonniti** – 2019. aastal varieerus õpetajate keskmine brutokuupalk KOV üldhariduskoolides 1370 eurost Läänemaal kuni 1662 euronni Harjumaal⁷³.
- **Kutseõppeasutuste õpetajate palk** jõudis riigi keskmise palga tasemele 2017. aastal, kuid jääb üldhariduskoolide õpetajate keskmisele palgale endiselt veidi alla (vt tabel 1).
- Kuigi **lasteaiasõpetajate** töötasu on 2019. ja 2011. aasta võrdluses kahekordistunud, jääb see märgatavalt alla nii munitsipaalkoolide õpetajate kui ka Eesti keskmisele brutopalgale. Võrdluses OECD riikide kõrgharidusega ja täiskoormusega töötajate keskmisega on Eestis **alushariduses töötavate õpetajate palk eriti madal**. 2017. aasta andmetel oli see 63% täisajaga ja kogu aasta töötava kõrgharidusega töötaja keskmisest palgast (vrd OECD riikides keskmiselt 78%)⁷⁴.
- Ometi on palgakindlus oluline teguri õpetajakutse valikul. OECD riikide keskmisega võrreldes on Eestis rohkem õpetajaid, kelle jaoks oli oluline, et õpetajal on kindel töökoht, õpetamine sobib eraeluga ning pakub püsivat sissetulekut⁷⁵.

Tabel 1. Õpetajate keskmine brutokuupalk (eurodes) eri haridustasemetel ja üldhariduskoolide õpetajate palga võrdlus Eesti keskmise palgaga.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Üldhariduskoolide õpetajate keskmine brutokuupalk (ainult KOV koolid)	797	812	930	1 025	1 135	1 206	1289	1478	1576
Üldhariduskoolide õpetajate brutokuupalga alammäär	644	644	715	800	900	958	1050	1150	1250
Eesti keskmine brutokuupalk (SA)	839	887	949	1 005	1 065	1 146	1221	1310	1407
Üldhariduskoolide õpetajate (KOV koolid) keskmine palk Eesti keskmisest palgast (%)	95	92	98	102	107	105	106	113	112
Kutseõppeasutuste õpetajate keskmine brutokuupalk	847	827	898	1 006	1 108	1 143	1289	1440	1513
Alushariduse õpetajate keskmine brutokuupalk (ainult KOV lasteaiad)	572	590	640	686	753	819	904	1038	1204

Allikas: Statistikaamet, HTM.

*Alus-, üld- ja kutsehariduse õpetajate 2019. aasta palgaandmed on 31.12 seisuga

⁷¹ OECD (2019). How much are teachers and school heads paid? *Education at a Glance 2019: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/d39d7757-en>

⁷² Allikas: OECD, TALIS 2018 andmebaas, tabelid II.2.1, II.2.16, II.3.56, II.3.65, II.3.59 and II.3.66.

⁷³ HaridusSilm.ee. 31.12 seisuga

⁷⁴ OECD (2019). How much are teachers and school heads paid? *Education at a Glance 2019: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/d39d7757-en>

⁷⁵ OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2018 tulemused. I osa. Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena. Tallinn: SA Innove 2019.

2.1.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1. Õpetajate ja haridusasutuste juhtide täiendusõppesüsteemi kujundamine, sh kompetentsikeskuste väljaarendamine õpetajakoolituse ning kasvatusteaduste arengu eest vastutavate Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli juures

Meetme eesmärk: õpetajate ja haridusasutuste juhtide täiendusõppega tagada nüüdisaegse õpikäsituse rakendamine ning juhi ja õpetaja rolli mõtestamine sellest lähtuvalt

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
Madalal tasemel oskustega (PISA uuringus alla 2. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%):								
funktsionaalne lugemisoskus	-	-	11,1	-	11,1	-	10,1	-
matemaatiline kirjaoskus	-	-	10,2	-	10,2	-	9,2	-
loodusteaduslik kirjaoskus	-	-	8,8	-	8,8	-	7,8	-
Põhikoolist väljalangevus kolmandas kooliastmes (%)	0,3	0,3	0,3	hoida taset	0,3	<1	<1	<1
Õppetöö katkestajate määr gümnaasiumides (väljalangevus güm. 1. õppeaastal) (%)	0,9	0,8	1,2	<0,9	1,2	<0,8	<0,8	<0,8
Õppetöö katkestajate määr kutseõppeasutustes (kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal) (%)	22,4	22,4	23,4	<21	23,4	<20	<20	<20
Nende õpetajate ja haridusasutuste juhtide osakaal, kes koolituste (maht vähemalt 30 akad. t) lõppedes said kvalifikatsiooni (%)	96	96	96,4	97	97	97	97	97
Nende koolijuhtide osakaal, kes rakendasid meetmeid, et toetada õpetajate koostööd uute õpetamispraktikate väljaarendamiseks (TALIS) (%)	-	-	45	-	-	-	-	-

Võrreldes möödunud aastaga pole katkestamise määr ei üld- ega kutsehariduses muutunud.

Olulisemad tegevused

- Alates programmi käivitamisest kuni 2019. aasta lõpuni on õpetajakoolituse täiendusõppes osaletud kokku peaaegu 22 000 korral ja haridusasutuse juhtide koolitustel ligi 3700 korral, sh Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli kompetentsikeskuste arendamise tegevuse raames koolituse läbinud õpetajad ja haridusasutuste juhid. Juhtide täiendusõpe põhineb haridusasutuse juhi kompetentsimudelil.
- Lõppesid Tartu Ülikooli ja Tallinna Ülikooli kompetentsikeskuste arendamise projektid ja 2018. aasta lõpus alustati uutega. Kompetentsikeskuste arendamise projektidele tehti 2017. aastal vahehindamine, mille ettepanekuid ülikoolid arvestasid uute projektide väljatöötamisel. Kuivõrd kumbki projekt ei saavutanud väljundnäitajaid, tegi uute projektide hindamiskomisjon otsuse, et kui tegevuskava ja eelarvet ei õnnestu plaanipäraselt täita, on rakendusüksusel õigus vajaduse korral projekti eelarvet vähendada.
- Uute projektide raames töötatakse Tartu Ülikoolis välja meetmed sekkumiseks, et toetada nüüdisaegse õpikäsituse ja kaasava hariduse rakendamist, toetatakse õppejõudude professionaalset arengut, sh nende aine- ja valdkonnadidaktilise teadustöö võimekuse kasvu. Koostöös Tallinna Ülikooliga arendatakse eDidaktikumi ja õpianalüütika lahendusi ning digipedagoogikat. Tallinna Ülikooli projekti põhisuunad on õppeprotsessi teaduspõhine arendamine, haridustehnoloogia ja kaasava hariduse arendamine, õpilaste üldpädevuste hindamiseks mõõdikute ja õpetajate juhendmaterjalide väljatöötamine ning õppeasutuste organisatsioonikultuuri arendamine. Mõlemas ülikoolis uuendatakse õpetajakoolituse

õppekavasid, et luua paindlikud õppevormid ja õpetajate kompetentside arendamise võimalused.

- Alates 2019. aastast saavad haridusasutused avatud taotlusvooru kaudu taotleda 5000 eurot projektitoetust oma organisatsiooni vajadustest lähtuvateks õpiüritusteks. Eelistatakse projekte, mis toetavad õppiva organisatsiooni kujundamist ja kaasava hariduse rakendamist.
- Võeti vastu alustavate koolijuhtide arenguprogrammi 5. lend ning jätkati kompetentsimudelil põhinevate koolitustega alg-, kesk- ja meistriklassi tasemel.
- Jätkati õpetajate ja juhtide digipädevuste arendamist. Kokku osales 2019. aastal HITSA läbiviidud täiendusõppes 1694 koolimeeskonna liiget, sh 1241 õpetajat.
- Toetamaks koolijuhte muutuste elluviimisel, pakuti neile *coach*’i (arengunõustaja, suhtlustreener) toe kasutamise võimalust.
- Toetati õpetajate võrgustike tegevust, et tugevdada võrgustike rolli õpetajate ja haridusasutuste juhtide professionaalse arengu ja õppekava rakendamise toetamisel, uueneva õpikäsituse juurutamisel õppes ja koolides professionaalse kapitali arendamisel. Valmis uuring, mis annab ülevaate haridusvaldkonna ühendustest ja pakub välja mudeli nende jätkusuutlikkuse tagamiseks. Uuringu tulemusi tutvustati üleriigilisel ühenduste suveseminaril.
- Valmis rahvusvahelise õppimise ja õpetamise uuringu TALIS 2018 raporti I osa ning viidi läbi neli esimese osa tulemusi tutvustavat piirkondlikku seminari.
- Käivitati arenguprogramm kohalike omavalitsuste haridusametnikele, et tõsta nende võimekust kohalikkude hariduselu korraldada ja juhtide professionaalset arengut toetada. 2019. a septembris alustas õppetööd esimene lend.
- Haridusvaldkonna mentorite toetamiseks viidi läbi minikonverents. Kokku on programmi kestel välja koolitatud 64 mentorit. SA Innove kodulehele on koondatud nende andmed koos tutvustustega. Koolipidajatel või õppeasutuse juhtidel on võimalus nende hulgast endale sobiv valida.

Meetme 1 kinnitatud lõplik eelarve 2019. aastal on 3,27 miljonit eurot. Meetme tegevusi rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi (ESF) 2014–2020 meetmest 1.2 Õpetajate, koolijuhtide ja noorsootöötajate professionaalse arengu toetamine. Meetme tekkepõhised kulud moodustasid ca 3,9 miljonit eurot.

Meede 2. Õpetaja ja haridusasutuse juhi ameti atraktiivsuse suurendamine/ väärtustamine

Meetme eesmärk: luua õpetajate ja haridusasutuste juhtide hindamis- ja tasusüsteem(-id), mis võimaldavad nii töö kui ka arengu kohta tagasisidet anda ning mille toel muutub õpetajaamet köitvaks valikuks nii võimekatele noortele kui ka tööelus pööret kavandavatele teise valdkonna töökogemustega inimestele

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik	sihttase		
30-aastaste ja nooremate õpetajate osakaal üldhariduskoolides (%)	10,7	10,6	11	12,5	10,8	12,5	12,5	12,5
Konkurss õpetajakoolituse õppekohtadele ¹	0,9	1	0,9	on kasvanud	1,1	on kasvanud	on kasvanud	on kasvanud
Õpetajate sooline struktuur naised/mehed üldhariduskoolides (%)	85,8: 14,2	85,8: 14,2	85,5: 14,5	75: 25	85,5: 14,5	75: 25	75: 25	75: 25
Õpetajate osakaal, kes leiavad, et amet on ühiskonnas väärtustatud (TALIS) ² (%)	-	-	26,4	-	-	-	täpsustub 2024	täpsustub 2024

¹ Indikaator näitab õpetajakoolituse õppekavade konkursi suhet kõigi kõrghariduse õppekavade konkursi. Konkurss on arvutatud SAISI andmete põhjal (vt ka märkus 34), jagades kandidaatide arvu õppima tulekut kinnitanute arvuga ning võrreldud seda kõikide õppekavade sama näitajaga. Õpetajakoolituse õppekavadena on arvestatud hariduse õppevaldkonda kuuluvad õppekavad, mis annavad õpetajakutse. Keskmiseks konkursiks on arvestatud üks.

² Uus TALIS uuring viidi läbi 2018. a kevadel, tulemused avalikustatakse 2019. ja 2020. a.

Õpetajate soolise struktuuri 2022. a sihttaset saavutada pole realistlik. Parimal juhul on võimalik hoida praegust taset.

Olulisemad tegevused

- Et tagada õpetajate palgatõus, suurendati toetust koolipidajatele. Munitsipaalüldhariduskoolide õpetajate keskmine brutopalk oli 2019. aastal 112% Eesti keskmisest palgast.
- 2019. aasta kevadel viidi läbi ulatuslik noortele ja karjääripöörajatele suunatud õpetajaameti mainekampaania.
- 2019. aasta sügisel alustas programmi „Hariduse tulevikutegijad“ 3. lend, programmi sihtrühm on bakalaureuseüliõpilased, kes ei õpi õpetajaks.
- 2019. aasta sügisel alustas õpetajatele suunatud programmi „Õpetaja – hariduse kõneisik“ 4. lend. Arenguprogrammi eesmärk on toetada aktiivseid positiivsete hoiakutega õpetajaid hariduselus toimuva vahendamisel ühiskonnale. Novembris toimus arenguprogrammi vilistlastele seminar „Õpetaja ja meedia“.
- 9.–12. klassi õpilastele viidi Tartus ja Tallinnas läbi inspiratsiooniseminar „Superstaariga koolitunnis“.
- Nüüdisaegset koolikeskkonda ja õpetajaametit tutvustati konkursi „Aasta Kool 2019“ abil.
- Võeti vastu koolijuhtide järelkasvuprogrammi 3. ja õppejuhtide arenguprogrammi 2. lend. Mõlema arenguprogrammi järele on suur nõudlus ning osalejad hindavad neid kõrgelt.
- Toetati õpetaja ja haridusasutuse juhi kompetentsimudeli kasutuselevõttu. Selleks viidi läbi 360° tagasiside meetodi ning eneseanalüüsi ja tagasiside oskuste arendamise koolitusi koolide meeskondadele ja juhtkondadele ning infoseminare koolipidajatele. Seoses õpetaja kutsestandardite uuendamisega uuendati ka õpetaja kompetentsimudelit.
- Alustati koolieelse lasteasutuse õpetaja kompetentsimudeli loomist, sest koolieelsete lasteasutuste juhtide huvi selle kasutuselevõtu vastu on olnud väga suur.
- Arendati edasi kompetentside hindamise e-keskkonda, et see vastaks kasutajate vajadustele.
- Arendati edasi kesket täiendusõppe infosüsteemi Juhan, mille kaudu osalejad registreeruvad õpetajatele ja koolijuhtidele mõeldud täiendusõppesse. Juhan võimaldab anda tagasisidet, tutvuda õppematerjalidega, haridusasutuse juhtidel on võimalik saada ülevaade oma töötajate osalemisest erinevatel koolitustel ning haridusametnikul oma piirkonna statistikast. Süsteem on saanud head tagasisidet ja selle kasutuselevõttust on huvitatud ka teised valdkonnad.
- Jätkati õpetajakoolituse stipendiumide ja õpetaja lähtetoetuse maksmist ning algaja õpetaja kutseasta toetamist.

Meetme 2 kinnitatud lõplik eelarve 2019. aastal oli 0,6 miljonit eurot (ei sisalda kohalike omavalitsuste haridustoetust, mis kajastub üldharidusprogrammi koosseisus). Meetme tegevusi rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondi meetmest 1.2 Õpetajate, koolijuhtide ja noorsootöötajate professionaalse arengu toetamine. Tekkepõhised kulud moodustasid u 0,35 miljonit eurot.

2.1.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

Programmi tegevused on aidanud kaasa muutuva õpikäsituse ja kaasava hariduse põhimõtete juurutamisele. Kaasava hariduse valdkond (pakutavate täienduskoolituste kvaliteet ja kättesaadavus) vajab endiselt tähelepanu, et õpetajad oleksid valmis kaasa minema PGSi muutustega kaasava hariduse korralduses. Suurim väljakutse on endiselt õpetajatele väärrika palga tagamine. Lisaks õpetajate palkadele on vaja tõsta teiste haridusvaldkonna töötajate, sh asutuste juhtide, tugispetsialistide, õppejõudude ja alushariduse õpetajate töötasu. Palgakasvu kõrval muutub üha aktuaalsemaks õpetajate hoiakute ja töö kvaliteedi teema. TALIS 2018 tulemused näitavad, et iga kolmas õpetaja vajab täiendusõpet erivajadustega laste õpetamiseks ja üle kolmandiku koolijuhtidest tunneb puudust oskustest, mis võimaldaksid arendada õpetajatevahelist koostööd.

Programmi tegevused toimuvad kavandatud rütmis ning on aidanud kaasa õpetajate ja koolijuhtide professionaalsuse ning õpetajaameti atraktiivsuse kasvule.

2.2. Digipöörde programm

Programmi eesmärk on rakendada õppimisel ja õpetamisel nüüdisaegset digitehnoloogiat otstarbekamalt ja tulemuslikumalt, parandada kogu elanikkonna digioskusi ja tagada ligipääs uue põlvkonna digitaristule.

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
					siht	tegelik			
LTT erialade lõpetajate osakaal (%) kõrghariduses	26,5	27,4	28,8	27,7	28,5	27,9	29	30	30
Digipädevustega 16–74-aastaste inimeste osakaal (%)	87	87	88	-	-	90	95		
Erinevate haridustasemete õppijate osakaal, kes kasutavad õppetöös arvutit vm personaalset digivahendit (%)*	-	48(G), 36(P)	43(G), 34(P)	46(G), 35(P)	-	-	100	100	100
Põhikoolilõpetajate osakaal, kellel on tõendatult olemas IKT baasoskused (%)**	-	80	82	84	-	83	100	100	100

*Aastate 2016 ja 2017 ning 2019 näitaja on arvutatud rahuloluküsitluse tulemuste põhjal ning ei ole algtaseme ja 2018. a näitajaga võrreldav. Indikaatori algtase määrati rahvusvahelise uuringu *ICT in Education* Eesti tulemuste põhjal nende õppijate osakaaluna, kes kasutasid õppetöös digiseadet (keskmiselt 33%). Tänu sellele, et *ICT in Education* uued tulemused avalikustati 2019. a märtsis, on võimalik 2018. aasta näitaja puhul taas lähtuda selle uuringu tulemustest. 2018. aasta keskhariduses õppijate osakaalus sisalduvad nii üldkeskhariduse kui ka kutsekeskhariduse omandajad. Küsitluses osalenud kutsekeskhariduse omandajate arv oli väga väike.

**Aastate 2016 ja 2017 näitaja on arvutatud rahuloluküsitluse tulemuste põhjal. Küsitluses mõõdeti nende 8. klassi õpilaste osakaalu, kes hindasid oma IKT oskuste taset keskmisest paremaks. 2018. a näitaja pärineb katselisest digipädevuste tasemetööst, mille järgi 84% 9. klassi õpilaste oskused olid keskmised või üle keskmise. 2019. aasta tulemus põhineb edasi arendatud digipädevuste tasemetöö tulemustel. Kahe tasemetöö tulemused ei ole võrreldavad, sest 2019. aastal arendati testi ja selle eristusvõimet oluliselt edasi. Mõlemad tasemetööd olid valimipõhised.

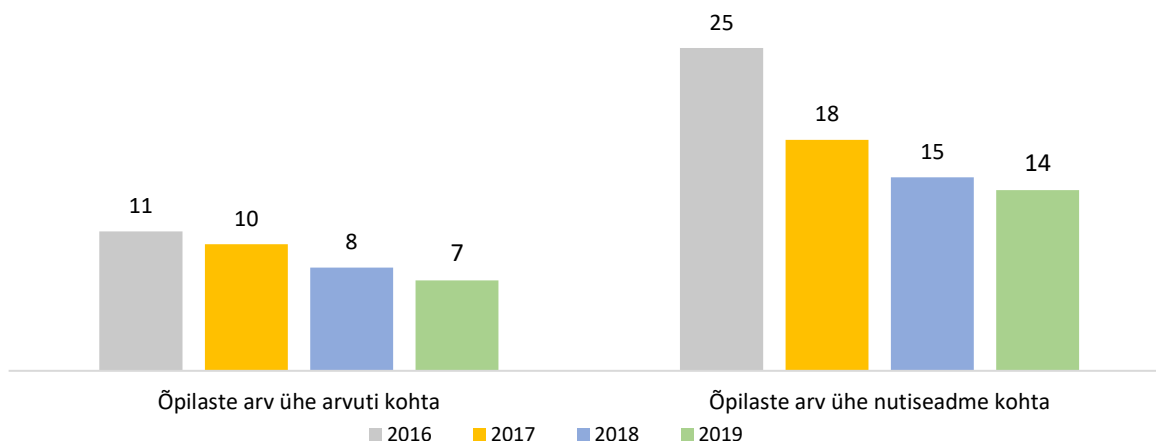
2.2.1. Olulisemad muutused ja suundumused

- LTT erialade lõpetajate osakaal on viimasel paaril aastal pisut langenud ning 2019. aastaks seatud siht jäi saavutamata. Samas on digipöörde programmi vaates olulisem, et IKT valdkonnas on vastuvõetute, õppijate ja lõpetajatega seotud näitajad OSKA soovistega kooskõlas ehk kasvutrendis. PISA 2018 näitas, et on kasvanud noorte huvi LTT erialade ja tervishoiu ametite vastu, kuid endiselt on suur erinevus poiste ja tüdrukute LTT (eriti IT) karjääriorientatsioonis. Kui 2015. aasta PISA uuringus märkis 20% Eesti tüdrukutest, et soovib töötada loodus- ja tehnikateaduste, IKT või tervishoiu spetsialistina, siis 2018. aastal oli see osakaal juba 29%. Samuti on kasvanud poiste huvi nende ametite vastu, 29%-lt 37%-le, sooline erinevus on karjäärivõimalustes püsinud pigem stabiilsena. Peaaegu viiendik Eesti poistest soovib töötada IKT-spetsialistina, kuid tüdrukute seas on huvitatuid ainult 2%. IKT vähene populaarsus tüdrukute seas on üldine suundumus kõigis PISA uuringus osalenud riikides (üheski riigis ei ületanud IKT-st huvitatud tüdrukute osakaal 3%).
- Põhikooli lõpetajate IKT baasoskused on head, seda on näidanud nii õpilaste enesehinnangulised vastused rahuloluküsitlusele (2016–2017) kui ka 2018. ja 2019. aasta digipädevuste tasemetöö tulemused.
- Õpilaste ligipääs arvutitele ja nutiseadmetele on koolides aasta-aastalt paranenud. Arvuti kasutamine õppetöös meeldib õpilastele. Põhikooli õpilastele meeldib arvuti kasutamine õppetöös eelkõige seetõttu, et see muudab õppimise huvitavamaks, gümnasistide jaoks on aga kõige olulisem, et arvuti kasutamine õppetöös võimaldab õppida sobivas tempos, kohas ja ajal.

- Õpilased on hästi varustatud isiklike nutiseadmetega, mida saab kasutada nii kodutööde tegemisel kui ka koolitunnis. Valdav osa õpilastest arvab, et õpetajad suunavad neid õppides digilahendusi kasutama parasjagu.
- Kuigi IKT-alaseid täienduskoolitusi pakutakse õpetajatele arvukalt ning õpetajad osalevad neis aktiivselt, leiab siiski vaid 30% õpetajatest, et nad on IKT vahendite kasutamiseks õppes hästi ette valmistatud.

Õpilaste juurdepääs internetile ja digiseadmed koolides

- Peredes on digiseadmete ja interneti olemasolu muutunud iseenesest mõistetavaks. Statistikaameti andmeil on üle 99%-l lastega leibkondadest kodus arvuti ja internet. 2019. aasta alguses avaldatud uuringu *EU Kids Online* tulemused kinnitavad, et internetist on laste jaoks saanud oluline osa õppeprotsessist – nii koolis kui ka kodus kasutavad lapsed internetti õpitu kordamiseks või harjutamiseks ja kirjatööde tegemiseks, aga ka koolikaaslastega suhtlemiseks ja info saamiseks⁷⁶.
- Koolide arvutitega varustus paraneb iga aastaga (vt Joonis 9). 2019/20. õppeaastal on üldhariduskoolides õpilaste kasutuses kokku 21 888 arvutit, s.o 2273 arvutit enam kui aasta varem. Kui veel 2016. aastal oli Eesti koolides keskmiselt üks arvuti 11 õpilase kohta, siis 2019. aastal on see näitaja 7, kuigi õpilaste arv üldhariduskoolides on 2016. aastaga võrreldes märgatavalt (enam kui 9500 õpilase võrra) kasvanud. 2019/20. õppeaastal on kokku 13 üldhariduskooli (531-st, s.o 2%), kus õpilaste kasutuses ei ole mitte ühtegi arvutit. Valdavalt on tegu erakoolidega.
- Nutiseadmete kättesaadavus koolides on paranenud. Kui 2016. aastal oli koolis ühe õpilaste kasutada oleva nutiseadme kohta keskmiselt 25 õpilast, siis 2019. aastal on see näitaja langenud 14-ni. 2019/20. õppeaastal on üldhariduskoolides õpilaste kasutuses kokku 11 149 seadet, mis on 433 seadet enam kui aasta varem. 114 üldhariduskoolis (531-st, s.o 21%) ei ole 2019/20. õppeaastal mitte ühtegi nutiseadet, mida õpilased saaksid kasutada.

Joonis 9. Keskmise õpilaste arv õpilaste kasutuses olevate arvutite ja nutiseadmete kohta üldhariduskoolides.

Allikas: EHIS

Märkus: Keskmise õpilaste arv ühe arvuti ja ühe nutiseadme kohta on saadud kogu õppijate arvu jagamisel koolis õpilaste kasutuses olevate arvutite või nutiseadmete arvuga.

- Aina enam kasutatakse koolides õpilaste isiklike seadmeid, mistõttu koolide varustus arvutite ja nutiseadmetega ei kajasta kõiki kooli õppetegevuses õpilaste kasutuses olevaid seadmeid. 2019. aasta märtsis avalikustatud rahvusvahelise uuringu *2nd Survey of Schools: ICT in Education*⁷⁷ tulemused näitavad, et 77% Eesti põhikooliõpilastest kasutab koolitundides

⁷⁶ Sukk, M., Soo, K. (2018). *EU Kids Online* Eesti 2018. aasta uuringu esialgsed tulemused. Kalmus, V., Kurvits, R., Siibak, A. (toim). Tartu: Tartu Ülikool, ühiskonnateaduste instituut.

⁷⁷ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2nd-survey-schools-ict-education>

õppimiseks oma nutitelefon. Seda on oluliselt enam kui Euroopa Liidus keskmiselt (30%). 2019. aasta rahuloluküsitluse andmeil on 4. klassi õpilastest 89%-l (2018. a 88%-l), 8. klassi õpilastest 96%-l (2018. a samuti 96%-l) ja 11. klassi õpilastest 98%-l nutiseade (2018. a samuti 98%), mida saab kasutada ka väljaspool kooli. 2018 PISA andmeil on Eesti laste esmane digivahend internetipaketiga mobiiltelefon (93%), millele järgneb sülearvuti (76%)⁷⁸.

- 2019. aasta rahuloluküsitluse andmeil on kõige sagedasem (s.o viimase poole aasta jooksul igal nädalal üks või mitu korda) tegevus, mida õpilased IKT vahendite abil teevad, internetist info otsimine (4. klassi õpilastest 30%, 8. klassi õpilastest 38% ja 11. klassi õpilastest 58%). 4. klassi õpilaste puhul on sageduselt teisel kohal arvutis ülesannete lahendamine või õppemängude mängimine (28% õpilastest). 8. klassi ja 11. klassi õpilaste jaoks on sageduselt teisel kohal tunnis või kodutööna digikeskkonnas ülesannete lahendamine (8. klassist 16% ja 11. klassis 19% õpilastest).

Õpilaste digioskused ja digivahendite kasutus

- 2018. aasta kevadel katsetati koolides digipädevuse hindamist tasemetööna. Tasemetöö tulemused on üsna sarnased eelnevatel aastatel õpilaste antud enesehinnangule oma oskuste kohta – 84% õpilaste oskused olid kas keskmised või üle selle. 2018. aastal tehtud tasemetöö analüüs näitas, et see oli õpilastele pigem lihtne ja ülesanded ei võimaldanud eristada kõrgema tasemega õpilasi. 2019. aastaks töötati välja uus digioskuste tasemetöö, kuhu lisati mh uusi keerukamaid ülesandeid ja suurendati ka testi mahtu. Erisuseks oli 2019. aastal ka see, et kui 2018. aastal oli 9. klassi ja 12. klassi jaoks koostatud erinevad testid, siis 2019. aastal lahendasid nii põhikooli kui ka gümnaasiumi ja kutsekeskhariduse lõpetajad sama testi⁷⁹. Testi edasiarendamise tõttu ei ole 2018. ja 2019. aasta tulemused võrreldavad. **2019. aasta digioskuste tasemetöö põhjal olid 83% õpilaste oskused kas keskmised või üle selle.** Seniste tulemuste põhjal ei ole 2020. aastaks seatud eesmärgi (100%) saavutamine tõenäoliselt võimalik.
- 2019. aasta rahuloluküsitluse põhjal arvab enamik õpilasi, et õpetajad suunavad neid digilahendusi kasutama parasjagu (4. klass – 61%, 8. klass – 56% ja 11. klass – 71%⁸⁰). 4. klassi õpilased on kõige enam rahul sellega, kui palju õpetatakse koolis õppimiseks vajalikke digioskusi (70% arvas, et parasjagu; 2018. a 69%). **8. klassi õpilastest 47% (2018. a 48%) ning 11. klassi õpilastest 57% (2018. a samuti 57%) arvab, et koolis ei õpetata õppimiseks vajalikke digioskusi üldse või õpetatakse liiga vähe.**

Õpetajate digioskused ja digivahendite kasutus

- EÕS vahehindamise raames mõõdeti 2018. aastal PIAAC-online vahendit kasutades õpetajate infotöötlusoskusi ja probleemilahenduse oskust tehnoloogiarikkas keskkonnas. Vahehindamise raporti tulemusi võrreldi 2011. a PIAACi uuringuga (õpetajate alamvalim). Võrreldes 2011. aasta PIAACi tulemustega on õpetajate probleemilahendusoskus oluliselt paranenud. Vähenenud on madalama oskustasemega õpetajate osakaal. Samas ei saa välistada, et just madalamate oskustega õpetajad ei osalenud testis (test oli vabatahtlik ja veebipõhine).
- Vahehindamise kvalitatiivses analüüsis toodi samuti välja, et õpetajate hinnangul on nende digioskused viimase kolme aasta jooksul tänu täienduskoolitustele paranenud. **Siiski hindavad oma digioskusi heaks vähem kui pooled õpetajad. Sagedamini täienduskoolitustel osalenud õpetajad hindasid oma digioskusi kõrgemalt.**⁸¹
- Ka TALIS 2019 raportis (küsitleti põhikooli III astmes õpetavaid õpetajaid) tuuakse välja, et vaid 29,7% õpetajatest tundis end IKT-vahendite kasutamiseks õpetamisel hästi ette valmistatuna, hoolimata sellest, et IKT vahendite kasutamist on nii esmaõppes kui ka

⁷⁸ Tire, G., Puksand, H., Lepmann, T., Henno, I., Lindemann, K., Täht, K., Lorenz, B., Silm, G. (2019). PISA 2018 Eesti tulemused: Eesti 15-aastaste õpilaste teadmised ja oskused funktsionaalses lugemises, matemaatikas ja loodusteadustes. Tallinn: SA Innove.

⁷⁹ Selle uuenenud testi tulemuste ja testimise korralduse kohta vt: <https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2019/09/2019-Digip%C3%A4devuse-tasemet%C3%B6%C3%B6-tulemuste-anal%C3%BC%C3%BCs.pdf>

⁸⁰ 2018. aastal 4. klass – 59%, 8. klass – 54% ja 11. klass – 69%

⁸¹ https://www.hm.ee/sites/default/files/1.elukestva_oppe_strateegia_vahehindamise_aruanne_0.pdf

täienduskoolituses käsitletud juba aastaid. Õpetajatele pakutakse arvukalt täienduskoolitusi ning osalus on aktiivne, kuid koos oskuste arenguga ei ole piisavalt muutunud õpetajate hoiakud.⁸²

- PISA 2018 tulemustest ilmneb, et õpetajad lasevad õpilastel pigem teha digivahendite abil kodutöid kui kasutavad neid seadmeid tunnis⁸³.
- 2018. aasta rahuloluküsitluse andmeil on suurem osa õpetajatest rahul digivahendite ja -materjalidega, mida neil on võimalik kasutada. Kõige rohkem ollakse rahul kasutada olevate digivahenditega⁸⁴ – 76% vastanud õpetajatest on kas pigem rahul (36%) või täiesti rahul (40%).

Võib öelda, et õpetajate digioskustega liigume eesmärgi poole – digipööre õppimisel ja õpetamisel on toimumas, kuid endiselt peame pöörama tähelepanu õpetajate enesetõhususele ja digididaktika oskuste arendamisele. Edaspidi on vaja tagada haridustehnoloogilise toe kättesaadavus koolides, sest tehnoloogia muutudes vajavad õpetajad pidevat tuge. Samuti on personaliseeritud õppe kontekstis vaja rohkem rõhku panna õpetajate andmekirjaoskusele, st kuidas erinevat statistikat õppe kontekstis lugeda.

IKT oskused tööturul

- PISA 2018 andmeil on Eesti 15-aastaste seas kõige populaarsemaks ametiks IKT-spetsialist. Poiste ja tüdrukute eelistused erinevad – kui pea viiendik poistest soovib tulevikus töötada IKT-spetsialistina, siis tüdrukute seas on see näitaja 2%. IKT oluliselt madalam populaarsus tüdrukute seas iseloomustab kõiki PISA uuringus osalenud riike – mitte üheski riigis ei ületanud IKT-spetsialistina töötada soovivate tüdrukute osakaal 3%.⁸⁵
- IKT haridus kui digisisu loomise õppimine (programmeerimine, robotika, veebidisain vmt) ei ole ühtlaselt kättesaadav. Kuigi 2018. aastal kinnitasid peaaegu kõik koolide pidajad, et tagavad IKT hariduse kättesaadavuse kõigile õpilastele, õppis IKT õppeaineid vaid 32% õpilastest.⁸⁶ Samas osaleb IKT hariduse toetamiseks HTM poolt ellu kutsutud Progetiigri programmis juba üle 90% üldhariduskoolidest ja umbes 70% lasteaedadest.⁸⁷
- 2019. aastal moodustasid LTT erialade⁸⁸ lõpetajad kõrghariduses 27,9% (2018. a 27,7%; 2017. a 28,8%; 2010. a aga näiteks 23,6%). Kuigi viimastel aastatel on näitaja pisut langenud, on seatud eesmärgi (30%) saavutamine võimalik. LTT erialade üliõpilased moodustasid 2019. aastal kõigest üliõpilastest 31%. Kuna juba alates 2015. aastast toimub süsteemsem tegevus digiteemadel hariduses, sh Progetiigri teavitustöö, populariseerimine jm, siis see peaks tooma ka kõrghariduses LTT erialadel õppijaid ja lõpetajaid juurde.
- Digipööre programmi vaatepunktist on olulisemad just IKT valdkonda vastuvõetute, õppijate ja lõpetajatega seotud trendid. IKT valdkonda vastuvõetute osakaal on aasta-aastalt kasvanud: kui 2013/2014. õppeaastal moodustasid IKT valdkonda vastuvõetud 8,8%, siis 2019/20. õppeaastal on see näitaja 11,4%. Üliõpilaskonnas on suurenenud IKT valdkonna üliõpilaste osakaal: 7,1%-st 2013/14. õppeaastal 10,1%-ni 2019/20. õppeaastal. IKT valdkonna lõpetajate osakaal on samal perioodil suurenenud 4,6%-st 8%-ni. Samuti on samal perioodil vähenenud IKT valdkonnas õpingud katkestanud üliõpilaste osakaal: 23,2%-st 18%-ni.
- OSKA IKT valdkonna raportis toodi välja, et magistrikraadi omandanute osakaal kõrgharidusega IKT spetsialistide seas peab oluliselt suurenema⁸⁹. Selles osas on areng olnud positiivne. Võrreldes 2013/2014. õppeaastaga on IKT valdkonna magistriõppesse vastuvõetute arv tõusnud 292-st 511-ni ning õppijate arv 793-st 1322-ni 2019/20. õppeaastal. IKT valdkonna magistriõppe lõpetas 2018/19. õppeaastal 301 üliõpilast, mis on samuti märksa enam kui 2013/14. õppeaastal (136 lõpetajat).

⁸² Taimalu, M., Uibu, K., Luik, P., Leijen, Ä. (2019). Õpetajad ja koolijuhid elukestvate õppijatena, OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS 2019 tulemused 1. osa. Tallinn.

https://www.hm.ee/sites/default/files/talis_eeesti_raporti_1_osa.pdf

⁸³ Tire, Puksand jt (2019)

⁸⁴ Küsimuses on esile toodud näiteks arvutid, tahvelarvutid, robotikaseadmed jms.

⁸⁵ Tire, Puksand jt (2019)

⁸⁶ EHIS

⁸⁷ HITSA

⁸⁸ Loodus- ja täppisteadused; informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogiad; tehnika, tootmine ja ehitus.

⁸⁹ Mets, U., Leoma, R. (2016). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: Info- ja kommunikatsiooni tehnoloogia.

Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA. SA Kutsekoda.

- Interneti kasutavate 16–74-aastaste Eesti elanike osakaal kasvab jõudsalt. Kui 2012. aastal oli nimetatud vanusegrupis interneti kasutamise oskusega elanike osakaal 65%, siis 2019. aastaks on näitaja tõusnud 90%-ni (st 10% elanikest ei kasuta interneti). Algne eesmärk 80% on saavutatud. Nüüd on eesmärki tõstetud 95%-ni ja selle saavutamine tundub olevat jõukohane.

2.2.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1. Digikultuuri lõimimine õppeprotsessi

Meetme eesmärk: õppijate ja õpetajate digipädevuse arendamine

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
Põhikoolilõpetajate osakaal, kellel on tõendatult olemas IKT baasoskused (%)*	80	82	84	100	83	100	100	100

* Aastate 2016 ja 2017 näitaja on arvatud rahuloluküsitluse tulemuste põhjal. Küsitluses mõõdeti nende 8. klassi õpilaste osakaalu, kes hindasid oma IKT oskuste taset keskmisest paremaks. 2018. a tulemus pärineb katselisest digipädevuste tasemetööst, mille järgi 84% 9. klassi õpilaste oskused olid keskmised või üle keskmise. 2019. aasta tulemus põhineb edasi arendatud digipädevuste tasemetöö tulemustel. Kahe tasemetöö tulemused ei ole võrreldavad, sest 2019. aastal arendati testi ja selle eristusvõimet oluliselt edasi.

Olulisemad tegevused

- Viidi läbi **digipädevuste tasemetöö**, mis võimaldas esmakordselt mõõta õpilaste digioskusi. 2019. aasta testiks arendati tasemetööd edasi.
- Õppekavaarenduses alustati digipädevustega seotud õpitulemuste integreerimist kõigi ainevaldkondade kavadesse.
- IT hariduse kättesaadavust toetavas Progetiigri programmis osaleb 95% üldhariduskoolidest ja 69% lasteaedadest.
- Uuendati ja võeti kasutusele uued gümnaasiumi IKT kursused.
- Alustati kutsehariduse IKT erialade uuendamisega (vt täpsemalt kutsehariduse programmi peatükist).
- Viidi läbi üldhariduskoolide digiküpsuse uuring.⁹⁰ Tallinna Ülikooli tehtud analüüs tõi digiküpsimate koolide puhul olulisima ühise omadusena välja kooli juhtkonna strateegilist lähenemist ning internetiühenduse toimivust.
- **Õpetajate täienduskoolitus.** Aastatel 2016–2017 läbi viidud põhikoolide digiküpsuse enesehindamise põhjal ajakohastati ja kujundati ümber õpetajate täienduskoolitusprogrammid. Jätkati tasuta täienduskoolituste pakkumist õpetajatele, haridusspetsialistidele ja koolijuhtidele.

Meetme 1 kinnitatud lõplik eelarve 2019. aastal oli 2 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 1,5 miljonit eurot.

⁹⁰ https://media.voog.com/0000/0034/3577/files/Digitaristu_kokkuvote-3.pdf

Meede 2. Eelduste loomine digikultuuri integreerimiseks õppetöösse

Meetme eesmärk: kvaliteetse digitaalse õppevara oskuslik kasutamine muudab õppimise ja õpetamise efektiivsemaks ja õppija vajadusi enim arvestavaks.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
Valdkondade arv, milles on välja töötatud uuenduslik õppevara	6	7	8	-	11	12	12	12
Kutsehariduse õpetajate osakaal, kes kasutavad õppetöös digilahendusi (%)	-	-	-	-	-	-	90	-
Üldhariduse õpetajate osakaal, kes kasutavad õppetöös digilahendusi (%)*	68	67	64	-	ei mõõdetud	-	90	-

*Indikaatori algtase on määratud *ICT in Education* tulemuse põhjal – 2012. aasta näitaja oli 58%. Vahepealsetel aastatel ei ole seda rahvusvahelist uuringut läbi viidud ning 2016.–2017. aasta näitajate puhul lähtusime rahulolu-uuringust, mille tulemused näitavad nende üldkeskhariduse õpetajate osakaalu, kes kasutavad/lasevad õpilastel kasutada õppetöös vähemalt kaht keerukamat digilahendust⁹¹.

Esimese indikaatori puhul on aastaga lisandunud kolm valdkonda, st indikaatorit täidetakse. Teine indikaator põhineb 2014. aastal Eestis läbiviidud uuringu tulemustel⁹², mida ei ole korratud. Seetõttu ei ole olnud võimalust näitajat rohkem seirata.

Kolmas indikaator põhineb Euroopa Komisjoni uuringul *ICT in Education*, mille kordusuuring viidi läbi 2018. aastal ning tulemused avalikustati 2019. aasta märtsis – 2018. aasta vastav näitaja oli 64%. Vahepealsete aastate tasemed (kursiivis) on arvatud koolides läbiviidava rahulolu-uuringu pealt teistsuguse meetodikaga ning seetõttu ei ole algtaseme ja 2018. aasta uuringu tulemustega otseselt võrreldavad. Võrreldes indikaatori algtasemega (2012. aastal – 58%) on liigutud seatud eesmärkide suunas (2018. aastal – 64%). 2019. a kohta andmeid ei ole.

Olulisemad tegevused

- Välja on töötatud suures mahus **digitaalset õppematerjali**.
 - E-koolikotis on u 10 000 digitaalset õpiobjekti.
 - Valmis uuenduslik eesti-vene-eesti sõnastikukeskkond sonaveeb.ee.
 - Valmisid uute gümnaasiumi IKT kursuste õppematerjalid.
 - Jätkati põhikooli digiõpikute kättesaadavuse tagamise pilootprojektiga.
 - Jätkati LÕK digitaalsete õppematerjalide väljatöötamist.
 - Arendati edasi diagnostilisi e-teste, mis toetavad õpetajat kujundava hindamise igapäevasel rakendamisel.
 - Valminud on enesemääratluspädevuse, suhtluspädevuse ja õpipädevuse digitaalsed hindamisvahendid ning arendatud ka matemaatilise kirjaoskuse ja funktsionaalse kirjaoskuse hindamisvahendeid.
 - Kaardistati kutsehariduses kasutusel olev kvaliteetne õppevara ja tõsteti see e-koolikotti.
 - Jätkati haridusuuendust toetavate digitaalsete teenuste ja toodete loomist ja kasutamist toetava programmiga koostöös Sihtasutusega Kredex.
- Toetati koole õppe praktilisemaks muutmisel **uuenduslike ja mitmekesiste õppevahendite** soetamise ning **e-teenuste** arendamise kaudu
 - Toetati 94 kooli ja 91 lasteaeda IKT hariduse õpetamiseks vajalike eriseadmetega, sh haridusrobotid (Progetiiger).

⁹¹ Keerukamad digilahendused võimaldavad teha rühmatöid, lahendada ülesandeid ja teha kontrolltöid digikeskkonnas, teha enesehindamist ning luua keerukamat digisisu (skeemid, pildi- ja helitöötlus). Andmed rahulolu-uuringust.

⁹² Civitta Eesti AS (2014). E-õppe rakendamine kutsehariduses.

- Toetati õppe praktilisemaks muutmist ja koolide omavahelist koostööd õppevara ühiskasutuse projektide kaudu (Klass+).
- Digitaalse õppevara portaali on vastavalt õpetajate tagasisidele edasi arendatud ja selle kasutajate arv on neljakordistunud.
- Juurutati uus õppeinfosüsteem Tahvel 14-s õppeasutuses.
- Valmistati ette EHIS2 arendusetapp ja sõlmiti koostööleping selle arendamiseks.
- Võeti kasutusele autentimis- ja autoriseerimislahendus HARID.
- Käivitati toetusmeede nutika õppevara arendamiseks ning kättesaadavaks tegemiseks koolidele.

Meetme 2 kinnitatud lõplik eelarve 2019. aastal oli 11,5 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid u 11,3 miljonit eurot.

2.2.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

Programmis planeeritud tegevused on endiselt asja- ja ajakohased ning aitavad kaasa EÕS 2020 eesmärkide saavutamisele. Tegevused õpilaste oskuste arendamiseks (õppekavaarendus, õpetajate oskuste arendamine, õpilaste digipädevuse mudeli kasutuselevõtt, digitaristu toetusmeede koolidele, õppematerjalide väljatöötamine, e-hindamine üldhariduskoolides) on rakendunud või rakendumisel. 2019. aastal jätkus koolide võrguühenduse nüüdisajastamine. Oluline edasiliikumine oli õppevara ühiskasutuskorralduse käivitamisel (Klass+) ning digitaalsete õppekeskkondade/õppematerjalide kasutuselevõtmise korraldamisel/toetamisel. Käivitati uuenduslike digitaalsete õppevaralahenduste tekkimist, edasiarendamist ning kasutuselevõttu toetav avatud taotlusvoor. 2019. aastal viidi lõpule arendustegevused keskhariiduse IT õppe uuendamiseks ning valmisid ajakohased kursused. Kursuste piloteerimisega jätkatakse 2020. aastal.

Senisest enam on vaja tähelepanu pöörata koolipõhisele õpetajate valmisolekule ja oskusele digilahendusi meetodiliselt korrektselt ja tulemuslikult kasutada. Oluline on luua kõiki koole ja õpilasi hõlmav süsteemsus õpilaste digipädevuse arendamisel, sõnastades riikliku õppekava õpitulemustes digipädevuse osaoskused. Ühtlasi on oluline hakata ellu viima ettevalmistavaid tegevusi personaliseeritud õpitee loomise ettevalmistuseks – andmete analüütika, uuringud jne.

2.3. Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm

Programmi eesmärk on viia õppimisvõimalused suuremasse vastavusse tööturu arenguvajadustega.

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia ja programmi näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2014	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
						siht	tege-lik			
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal (%)*	29,5	28,9	28,5	28,6	27	25,5	27	25	25	25
1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive määr*, sh	80,9	80,4	77,1	81,5	81,7	81	83,3	82	82	82
naised			69	74,8	77,5		76,2			
mehed			87,7	88,5	85,5		90,2			
Tööandjate rahulolu elukestva õppe toimumisega**	metoodika väljatöötamisel, sihttasemed määratakse 1. mõõtmisel									

Märkus: *Elukestva õppe strateegia näitaja, **programmi näitaja.

2.3.1. Olulisemad muutused ja suundumused

Lõpetanute hõive ja sissetulek

- 1–3 aastat tagasi kutse- ja kõrgharidustasemel õpingud lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive on sarnaselt üldise tööhõivega viimastel aastatel kasvanud, ületades üldiselt eelmise kriisi eelse taseme. Võrreldes eelmise aastaga on kõige enam suurenenud kutseõppe lõpetanute hõive (ca 10% võrra). Kõige enam on hõives kõrghariduse ehk kolmanda taseme õppe lõpetanuid, hõivemäär 87,5% (tabel 2). Suured kõikumised andmetes tulenevad sellest, et indikaatori aluseks olevad andmed tuginevad Eesti tööjõu-uuringule (ETU), mille valimid on suhteliselt väikesed.

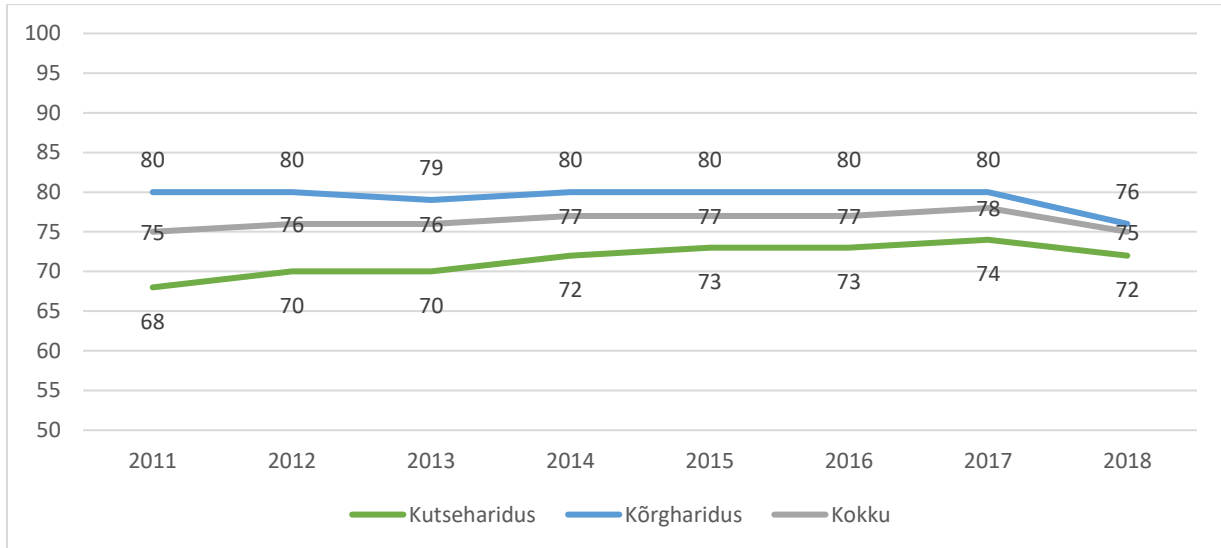
Tabel 2. 1–3 aastat tagasi õpingud lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive määr ISCED 2011 tasemete järgi 2013–2019.

ISCED11	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Teise või kolmanda taseme õpe kokku (ISCED 2011 tase 3–8), sh	76,8	80,9	80,4	77,1	81,5	81,7	83,3
Naised	69,8	79,1	76,5	69,0	74,8	77,5	76,2
Mehed	82,5	82,8	85,2	87,7	88,5	85,5	90,2
Üldkeskharidus ja põhihariduse järgne kutseõpe; 2. taseme järgne 3. taseme eelne haridus (ISCED 2011 tase 3–4), sh	67,9	75,2	73,4	78,7	80,1	74,5	79,4
Üldharidus	-	66,6	47,2	71,2	60,9 ¹	68,8	62,6
kutseõpe	-	79,6	83,2	82,1	86,2	76,6	86,2
naised		73,7	67,1	73,4	73,2	67,8	72,8
mehed		76,5	77,9	83,6	84,9	79,5	84,5
Kolmanda taseme õpe (ISCED 2011 tase 5–8)	85,5	86,7	86,1	75,5	83	89	87,5

Allikas: Statistikaamet

Märkus: Info põhineb Eesti tööjõu-uuringu (ETU) andmetel, mis omakorda lähtub rahvusvahelisest metoodikast ja valimi määramise põhimõtetest. Valimid võivad olla üsna väikesed. Näiteks 2016. aasta kolmanda taseme hariduse omandanute hõivenäitaja järsk langus võrreldes eelneva aastaga tulenes lastega kodus olevate naiste arvu kasvust. Kui võrd valimi rühm on suhteliselt väike (u 100 inimest), mõjutab ka väike lapsehoolduspuhkusel olevate noorte naiste arvu kasv märgatavalt hõivenäitajat.

- Kuigi EÕSs ja ka rahvusvaheliselt on kokku lepitud, et hõivet jälgitakse ETU baasil, saame nii hõivet kui sissetulekut oluliselt täpsemalt hinnata, analüüsid **kutse- ja kõrghariduse omandanute edukust tööturul eri registrite andmeid kasutades**⁹³.
- Analüüsi „Edukus tööturul“ põhjal näeme, et kolmveerand perioodil 2005–2017 kutse- ja kõrgkooli lõpetanud inimestest on 2018. aastal tööga hõivatud⁹⁴ (joonis 10). Perioodil 2011–2018 on kasvanud kutseharidusega inimeste hõivatus – 68%-st 72%-ni. Kõrgharidusõppe lõpetanute tööhõive on varem olnud keskmiselt 80%, kuid 2018. aastal on hõivemäär märkimisväärselt langenud.

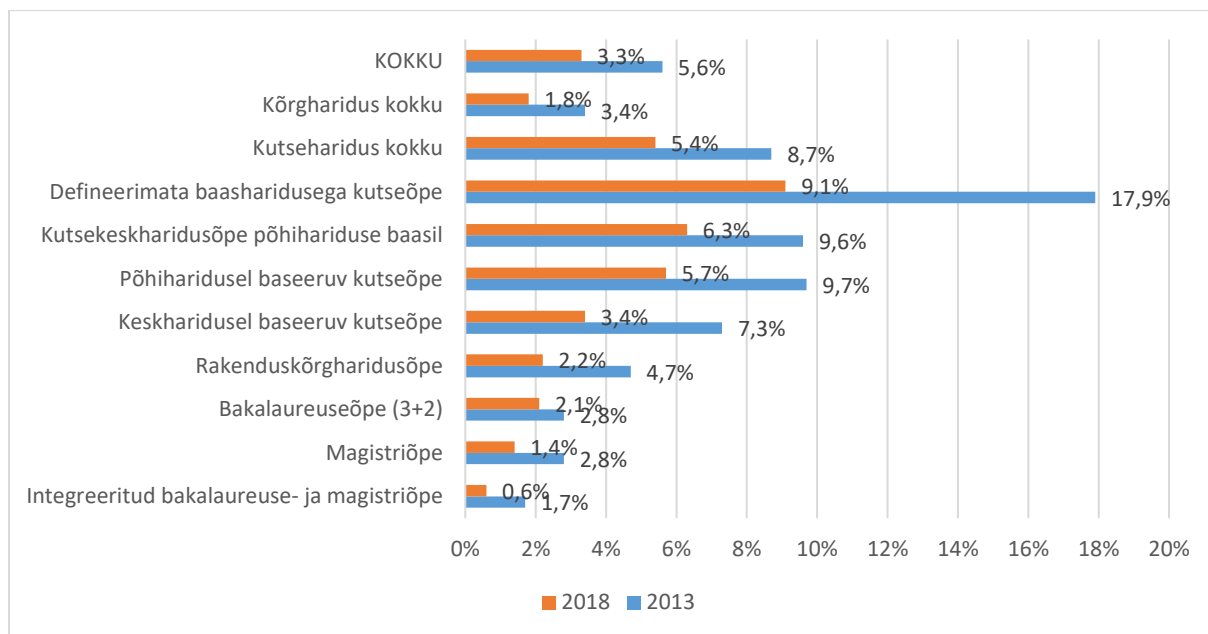
Joonis 10. Tööhõive muutused aastatel 2011–2018.

Allikas: analüüsi „Edukus tööturul“ andmestik.

- 2017. aastal kutse- või kõrgharidusõppes õpingud lõpetanud inimestest on 2018. aastal tööga hõivatud 78%. Kõige enam on tööga hõivatud integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanud (84%), samuti on keskmisest kõrgem doktoriõppe, magistriõppe ja rakenduskõrgharidusõppe lõpetanute tööhõivemäär. Kõige vähem on hõives põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanuid (51%), keskmisest mõnevõrra madalam on ka kutsekeskhariduse lõpetanute tööhõivemäär (71%). Tervikuna on perioodil 2005–2017 lõpetanute hõivemäär 75%. Kõige kõrgem hõivemäär on doktoriõppe lõpetajatel (83%) ja madalaim põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetajatel (56%).
- Lõpetanute töötus lõpetamisjärgsel aastal (vt joonis 11) on kõigil haridustasemetel vähenenud. Tervikuna oli 2017. aastal lõpetanute töötuse määr 2018. aastal 3,3%. Võrreldes 2012. aastal lõpetanute töötust lõpetamisjärgsel aastal 2017. aasta andmetega, näeme, et kõige rohkem on vähenenud defineerimata baasharidusega kutseõppe lõpetanute töötus (ca 9% võrra). Kõrghariduse lõpetanute töötus on olnud kõigil aastatel stabiilselt madal.

⁹³ Varem Statistikaameti läbiviidud analüüsi teeb alates 2016. aastast Haridus- ja Teadusministeerium. Lisaks kokkuvõtlikule analüüsile on Haridussilmas (http://www.haridussilm.ee/?leht=edukus_0) avaldatud kõigi kutse- ja kõrgkoolide aastatel 2005–2015 lõpetanute hõive- ja sissetulekuandmed aastate 2011–2016 kohta eri õppesuundades. Need andmed annavad võimaluse hinnata ka tööturunõudlust ja selle muutust erinevate kvalifikatsioonide puhul. Lisaks andmete avalikustamisele Haridussilmas koostatakse igal aastal kokkuvõtlik analüüs (2018. a analüüsi vt https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/edukus_tooturul_marianne_leppik.pdf). Käesolevas aruandes on analüüsitud värskemaid andmeid, so 2018. aasta andmeid.

⁹⁴ Tööga hõivatus analüüsi „Edukus tööturul“ mõistes on kombinatsioon erinevatest tunnustest. Hõivatutena võetakse arvesse need lõpetanud, kes on vaatlusalusel aastal teeninud tulu (sh FIE ja dividendid) ning kelle tööga hõivatuse periood on olnud pikem kui töötuse periood.

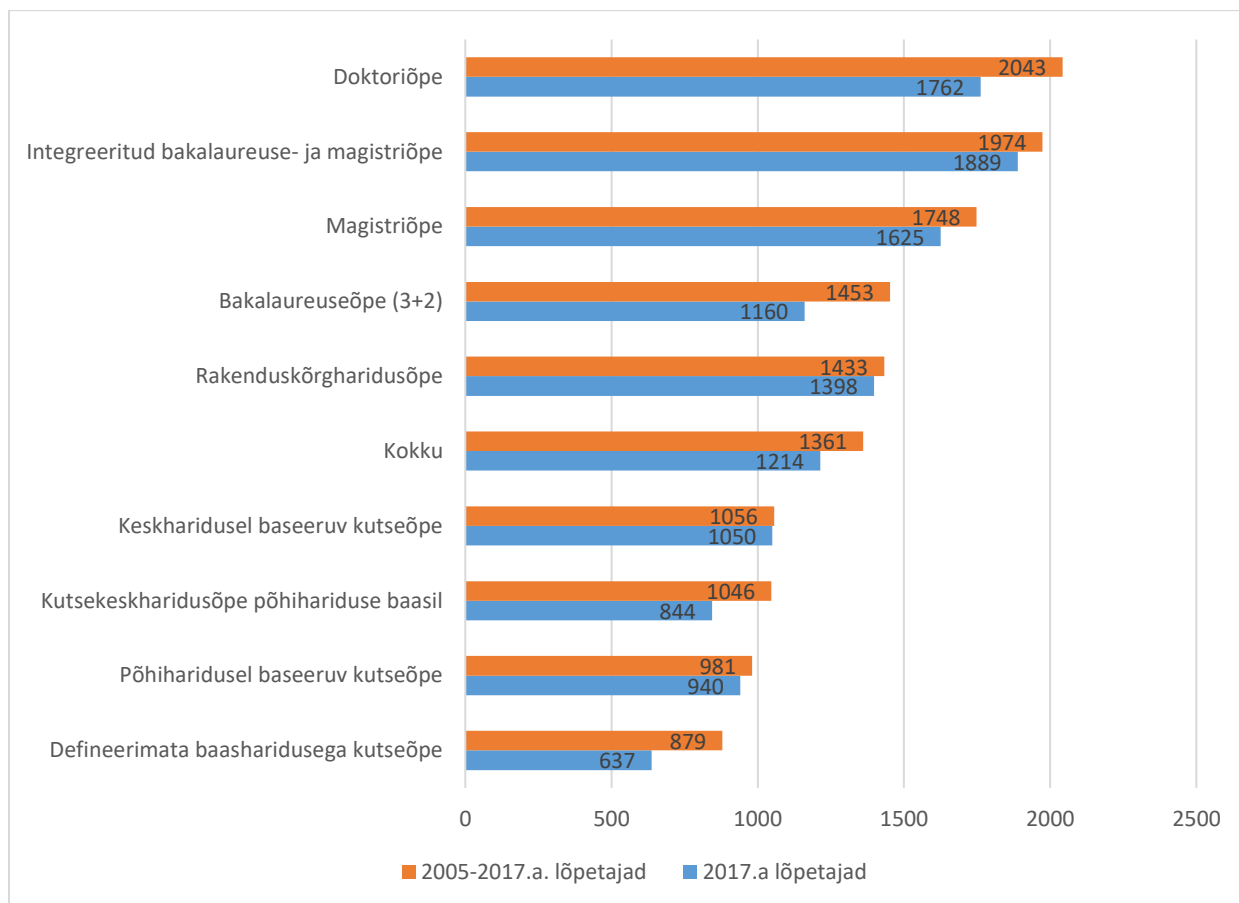
Joonis 11. Kutse- ja kõrghariduse lõpetanute töötus lõpetamisjärgsel aastal.

Allikas: analüüsi „Edukus tööturul“ andmestik

Märkus: Vaadatud on 2012. a lõpetanute töötust 2013. aastal ja 2017. a lõpetanute töötust 2018. aastal.

- Tervikuna⁹⁵ on kutse- ja kõrgharidusõppe lõpetajate sissetulekud 2017. aastaga võrreldes kasvanud *ca* 6% (81 eurot). Õppesuunati kasvas enim bioloogia ja sellega seotud teaduste lõpetajate sissetulek (11,3%), üle 8% kasvasid veel metsanduse, hariduse ja IKT suundade lõpetajate sissetulekud.
- Kutse- ja kõrgkooli lõpetanute lõpetamisjärgsed sissetulekud kasvavad (joonis 12). 2017. aastal lõpetanute sissetulek 2018. aastal on *ca* 150 eurot väiksem kõigi perioodil 2005–2017 lõpetanute palgast. Kõige suurem on palgaerinevus bakalaureuseõppe lõpetanute puhul, kus äsja lõpetanu teenib keskmiselt 300 eurot vähem kui pikemalt tööturul olnu.

⁹⁵ Võrreldud on perioodil 2005–2016 lõpetanute sissetulekut 2017. aastal ning perioodil 2005–2017 lõpetanute sissetulekut 2018. aastal.

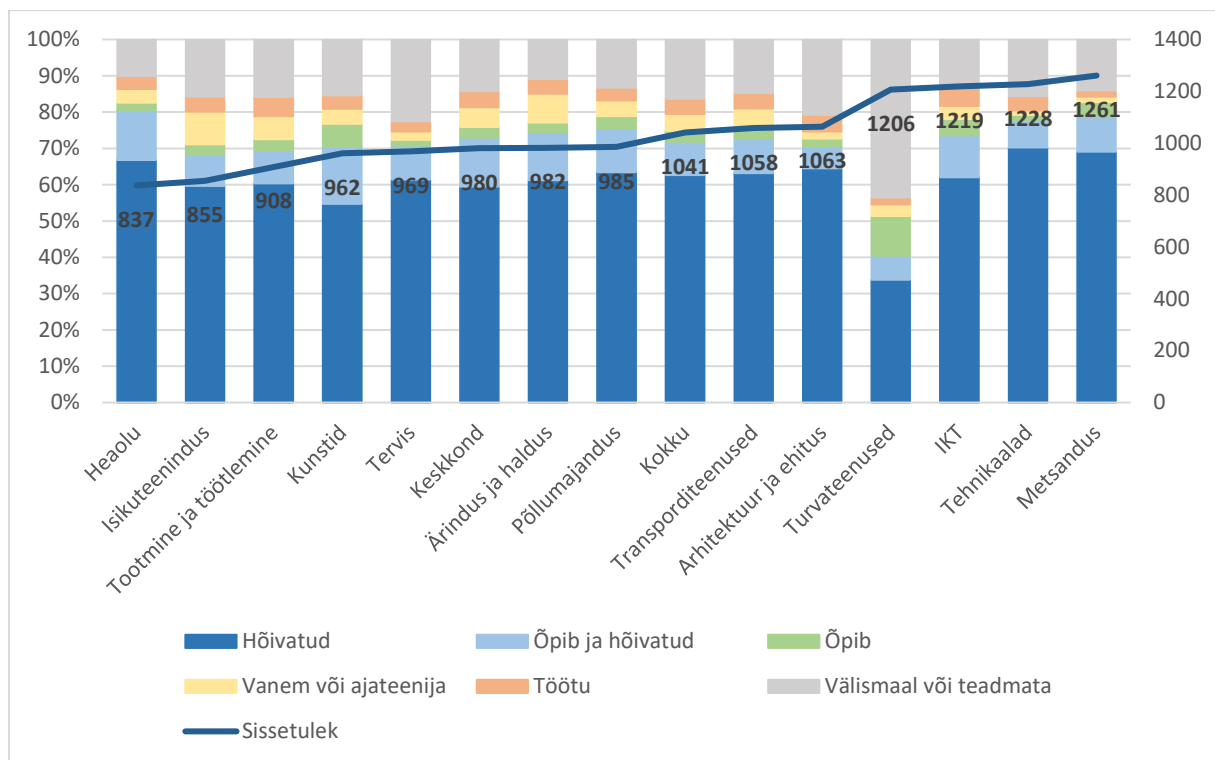

Joonis 12. Kutse- ja kõrghariduse lõpetanute sissetulekud 2018. aastal.

Allikas: analüüsi „Edukus tööturul“ andmestik

Märkus: Vaadatud on 2017. aastal lõpetanute sissetulekut 2018. aastal ning kõigi 2005.–2017. aastal lõpetanute sissetulekut 2018. aastal.

- Õppeliikide järgi teenisid kutseharidusega inimestest 2018. aastal suurimat tulu keskharidusjärgse kutseõppe ja kutsekeskhariduse lõpetanud, madalam oli sissetulek põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanuil. Kõrghariduse omandanuist teenisid suurimat tulu doktoriõppe ning integreeritud bakalaureuse- ja magistriõppe lõpetanud, madalam oli tulu rakenduskõrghariduse ja bakalaureusekraadi omandanuil (nende kahe astme palgad on aastate 2005–2017 kokkuvõttes üsna sarnased).
- Kui vaadata aastatel **2005–2017 lõpetanute** tööturuseisundit ja sissetulekut 2018. aastal, siis ilmneb, et:
 - 14,8% kõrghariduse ja 16,4% kutsehariduse lõpetanutest on Eesti tööturult eemal, nad ei tööta, ei ole töötud, ei tegele väikese lapse kasvatamisega ega ole ka kaitseväes, sh 1/4 neist on rahvastikuregistri andmetel välismaal.
 - Edasiõppijaid on kõrghariduse lõpetanute hulgas veidi enam – 14,8%, kutsehariduses 12,2%. Edasiõppijatest on suur osa õpingute ajal hõivatud – kõrghariduse omandanutest töötab õpingutega samal ajal 83,6%, kutsehariduse omandanutest 75,1%.

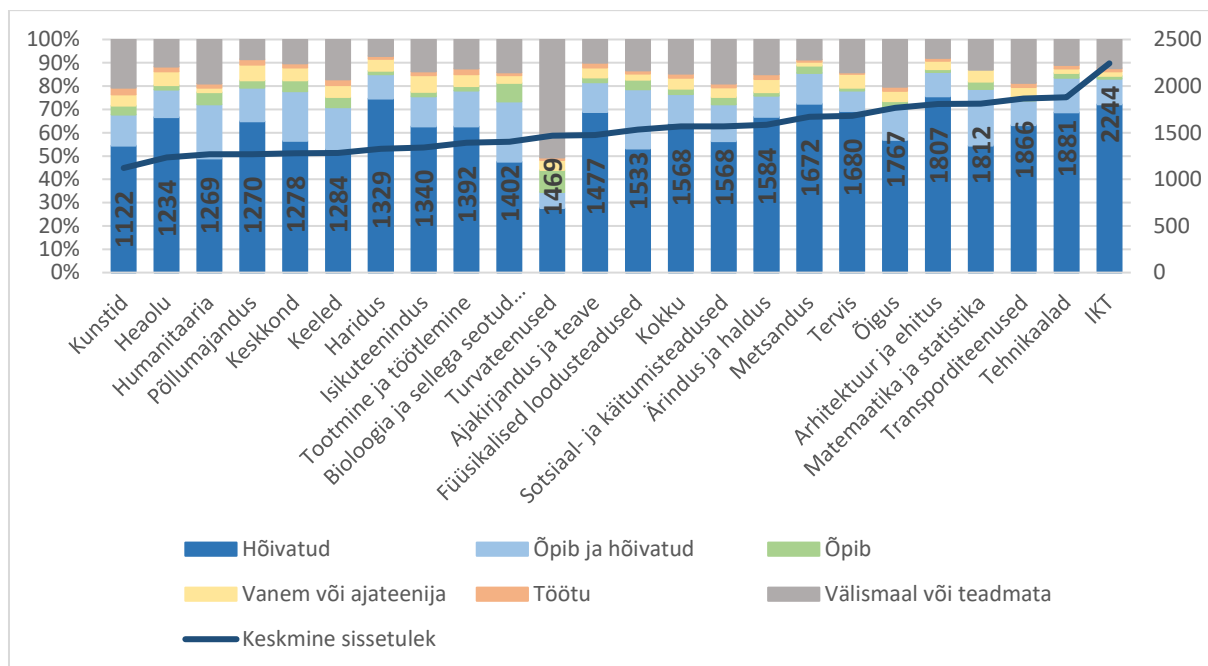

Joonis 13. Perioodil 2005–2017 eri õppesuundades kutsehariduse (kõrgeima haridustasemena) omandanute seisund ja keskmine sissetulek 2018. aastal.

Allikas: analüüsi „Edukus tööturul“ andmestik

Märkus: õppesuunad on reastatud keskmise sissetuleku alusel.

- Eri õppesuundade lõpetanute sissetulekud varieeruvad palju (vt joonis 13 ja joonis 14). Konkurentsilt kõrgeima sissetulekuga on kõrghariduses IKT ning kutsehariduses metsanduse õppesuuna lõpetanud. Kõrghariduses saavad kõrgemat palka veel tehnikaalade, transporditeenuste, matemaatika ja statistika ning arhitektuuri ja ehituse õppesuuna lõpetajad, kutsehariduses tehnikaalade, IKT, turvateenuste ning arhitektuuri ja ehituse õppesuuna lõpetajad. Kutsehariduses on kõige madalamad heaolu ja isikuteeninduse õppesuuna lõpetanute sissetulekud, kõrghariduses kunstide ja heaolu õppesuuna lõpetajate sissetulekud. Selgelt on näha, et kutseharidusõppe lõpetajate sissetulek on madalam kui kõrgharidusõppe lõpetajatel – kõige kõrgema keskmise sissetulekuga õppesuundade lõpetajad kutsehariduses teenivad sama palju kui kõige madalama keskmise sissetulekuga õppesuundade lõpetajatega kõrghariduses.

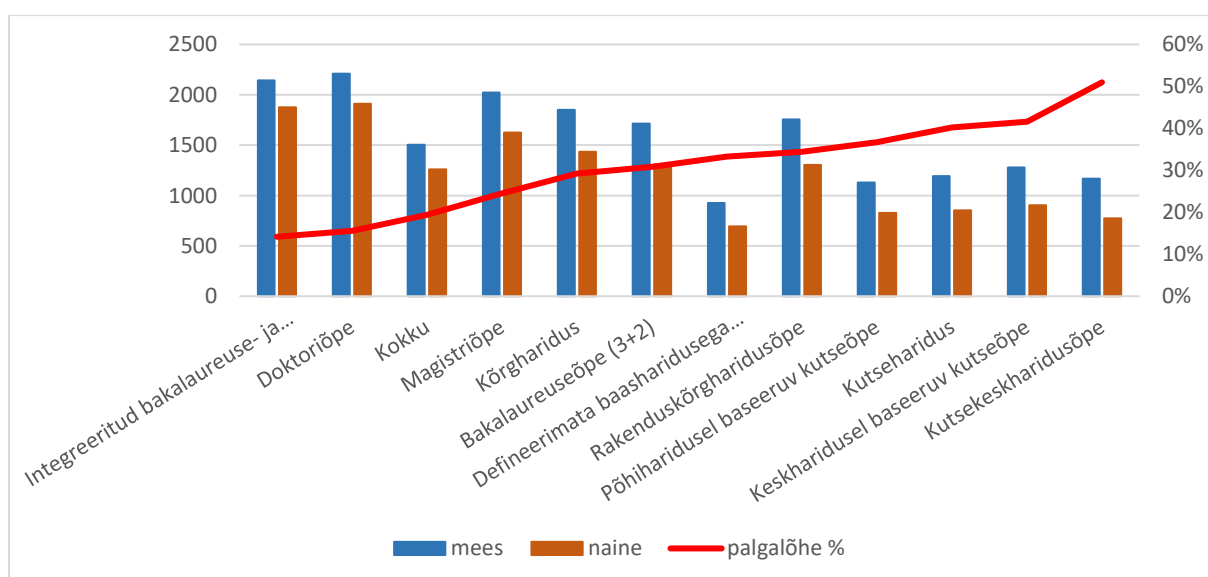

Joonis 14. Perioodil 2005–2017 eri õppesuundades kõrghariduse (kõrgeima haridustasemena) omandanute seisund ja keskmine sissetulek 2018. aastal.

Allikas: analüüsi „Edukus tööturul“ andmestik

Märkus: õppesuunad on reastatud keskmise sissetuleku alusel.

- Võrreldes meeste ja naiste sissetulekuid (vt joonis 15) näeme, et palgalõhe püsib. Kõrgharidusega meeste palk on naiste omast 29% kõrgem, kutseharidusega meeste palk naiste palgast keskmiselt 40% kõrgem. Suurim palgalõhe on kutsekeskharidusõppe lõpetanutel (51%), samuti keskhariduse järgse kutseõppe lõpetanutel (42%). Kutsekeskhariduse on lõpetanud rohkem mehi kui naisi (hõivatuid 18 890 vs 8414), samal ajal keskhariduse järgses kutseõppes domineerivad naised (hõivatuid 14 224 vs 9604). Kutsehariduses tervikuna domineerivad mehed järgmistel suundadel: IKT, metsandus, turvateenused, kalandus, tehnikaalad. Naiste seas on eelistatumad õppesuunad ärendus ja haldus, kunstid, põllumajandus, heaolu, isikuteenindus. Need on õppesuunad, mille keskmine sissetulek on madalamate hulgas.

Joonis 15. Kõrg- ja kutsehariduse omandanud meeste ja naiste sissetulekud ning palgalõhe.

Allikas: analüüsi „Edukus tööturul“ andmestik.

Töökohapõhine õpe

- Viimastel aastatel on kutseõppes palju tähelepanu pööratud töökohapõhise õppe laiendamisele. Töökohapõhist õpet arendatakse põhiliselt 2015. a lõpus käivitatud Euroopa Sotsiaalfondi tegevuse „Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamine“ (PRÕM) raames. Töölase praktilise õppe võimaluste laiendamist õpipoisiõppe vormis peetakse oluliseks Eesti 2035 strateegias⁹⁶. Kutsekoja koostatud OSKA uuringuaruandes⁹⁷ tuuakse ühe põhisõnumina esile, et nii kõrg- kui kutseõppeasutuste õppe sisu ja metoodikat on vaja praktilise tööeluga paremini siduda. Õppes saadavad teadmised peaksid olema interdistsiplinaarsemad.
- Töökohapõhises õppes õppijate arv kasvab (vt Tabel 3). 2019/20. õppeaastal on töökohapõhises õppes 1919 õppijat, ca 200 võrra enam kui eelmisel õppeaastal. Kõige rohkem on õpipoisse neljanda taseme kutseõppe esmaõppes. Kokku moodustavad töökohapõhises õppes õppijad 8% kõigist kutseõppe õpilastest. Töökohapõhises õppevormis pakkus 2019. aastal õpet 26 kutseõppeasutust.

Tabel 3. Töökohapõhine õpe.

	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
Õpilasi, sh	583	617	678	1381	1718	1729	1919
mehi	301	382	348	578	589	677	654
naisi	282	235	330	803	1129	1052	1265
ESFi meetme toel õppivate õpilaste arv			30	997	1349	1404	1314
Katkestanute osakaal 10.11. seisuga*	23,5%	25,3%	22,2%	16%	17,4%	14,5%	-
Lõpetas	260	351	420	816	990	1010	-

*Katkestamine on arvestatud uue metoodika alusel – 2018. aastast alates ei loeta katkestajaks õpilasi, kes on jätkanud õpinguid samas koolis teises õppekavarühmas, surnud või välismaale kolinud. Teisalt võetakse nüüd näitaja arvutamisel arvesse ka neid õpilasi, kes ei olnud 10. novembril õpilaste nimekirjas, vaid võeti õppima õppeaasta kestel.

Allikas: EHIS

⁹⁶https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/riigikantselei/strateegiaburoo/Eesti2035/paindlikud_ja_inimese_vajadusi_ar_vestavad_oppimisvoimalused_kogu_elu_jooksul.pdf

⁹⁷ Kutsekoda (2018). Eesti tööturg täna ja homme. <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/12/Eesti-t%C3%B6%C3%B6turg-t%C3%A4na-ja-homme-2018.pdf>

2.3.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede. Õppe seostamine tööturu vajadustega

Meetme eesmärk: õpe kutse- ja kõrghariduses vastab suuremal määral tööturu arenguvajadustele.

Tegevus	Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
					siht	tegelik	Sihttase		
Tõõjõuvajaduse seire- ja prognoosi-süsteemi loomine	Tegutsevad valdkondlikud ekspertkogud ja koordineerimisnõukogu (OSKA)	8+1	14+1	19+1	22+1	23+1	24+1	24+1	24+1
	Koordineerimisnõukogu poolt Vabariigi Valitsusele esitatav tööturuoskuste analüüsi ülevaade*	1	1	2	3	3	4	4	4
Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel	Õppeasutuste arv, kes osalevad ettevõtlusprogrammis, et võtta kasutusele ettevõtlusmoodul*	174	295	368	365	409	370	370	370
	Osalenud õppeasutuste osakaal (%), kes on ettevõtlusmooduli kasutusele võtnud	-	50	59	75	69	-	-	-
	Ettevõtlusõppe täiendusõppes osalenud õppetööd läbiviivate spetsialistide arv*	641	1456	2225	2450	2 766	2900	-	-
Kutsehariduse kvaliteedi tõstmine	Kutseõppeasutuste ja kutseõpet andvate rakenduskõrgkoolide õppekavariühmade akrediteerimiskordade (hindamisühikute) arv*	71	85	92	190	146	270	270	270
Kutsehariduse maine tõstmine	Kutsemeistrivõistluste erialade arv**	32	33	34	30	32	30	30	30
Praktikasüsteemi arendamine kutse- ja kõrghariduses, sh õpetajakoolituse koolipraktika	Praktikajuhendamise koolitustel osalenud juhendajate arv*	185	1533	3448	5100	6449	5350	5350	5350
	Programmis osalevate õppeasutuste osakaal kõigist vastavatest õppeasutustest (%)	84(Ku)/79(Kõ)	79(87/62)	78(78/55)	90	90(100/75)	90	-	-
Töökohapõhise õppe laiendamine	Töökohapõhises õppes osalenute arv (PRÕM)*	1356	2631	4141	6200	4985	7200	7200	7200
	Töökohapõhises õppes osalenutest edukalt lõpetanute määr (%)***	12,4/77,8	36,1/ 84	47/ 82,6	-	54,4/ 85,5	75	75	75
	Töökohapõhises õppes osalevate ettevõtete arv (ettevõtted, mis on programmi kestel õpipoisiõpet pakunud)*	302	635	889	300	954	330	330	330
Keeleõpe	Täiendavas keeleõppes osalenute arv* (PRÕM)	535	1199	2708	-	3265	2500	2500	2500
	Tegevustes osalenute arv* (keeleõppe avatud vooru tegevus)	0	261	700	-	1346	500	500	500
Uuringud seiramaks hariduse ja tööturu seoseid (kumulatiivne) 64	Läbi viidud uuringuid-analüüsi*	3	4	5	7	6	8	9	9
	Oskuste, hariduse ja tööturu seoseid kaardistavate aruannete arv*	8	8	8	10	9	10	10	10

Märkus: * Mõõdiku arvestus on kumulatiivne. ** Aastapõhine arvestus (mitte kumulatiivne). Kutsemeistrivõistluste 2021. a ja 2022. a tegevusteks programmis raha ei ole, kuid tegevusi on vaja jätkata. *** Esimene number näitab kõikide perioodi jooksul alustanute kumulatiivset lõpetamist (PRÕM, ÜKP rakenduskava näitaja metoodika). Teine number näitab jooksvat õpingute lõpetamise määra EHISE andmete põhjal, arvestades katkestamise uut metoodikat.

Olulisemad tegevused, õnnestumised ja väljakutsed

- **OSKA** indikaatorid on täidetud. **OSKA** tegevusi viiakse läbi vastavalt tegevuskavale, uuringud valmivad tähtaegselt. Uue tegevusena hakati seirama valdkondlikes uuringutes tehtud

ettepanekute rakendumist. Tegevust on jätkanud OSKA nõunike kogu, kelle ettepanekuid on arvestatud OSKA tegevuste läbiviimisel. Alates 2017. aastast esitatakse kord aastas Vabariigi Valitsuse kabinetiarutelule ülevaade tööturul olevatest ja vajatavatest oskustest. OSKA tegevusi on täpsustatud, nt loobuti kompetentside enesehindamise keskkonna väljaarendamisest, korrigeeriti valdkondlike uuringute valmimise ajakava ja uuringute arvu. 2018. a alustati virtuaalse keskkonna väljatöötamist, et tutvustada uuringute tulemusi ja ettepanekuid. OSKA veebikeskkond (<https://haridusportaal.edu.ee/oska>) on alates 2019. aasta maikuust avatud. OSKA 2020+ kontseptsioon on koostatud ja partneritega kokku lepitud ning esitati 9.11.2019 valitsuse majanduskomisjonile. Majanduskomisjon otsustas, et haridus- ja teadusministril koostöös väliskaubandus- ja infotehnoloogiainistriga tuleb liita Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi pikaajalise tööjõuproгноosi mudel OSKA tööjõuvajaduse prognoosisüsteemiga ning kahe praeguse meetodika baasil töötada välja uus meetodika. OSKA tööjõuvajaduse prognoosisüsteem ja töötukassa tööjõubaromeeter jäävad eraldiseisvateks teineteist täiendavateks prognoosisüsteemideks.

- Valminud on 21 valdkondlikku OSKA raportit:
 - arvestusala;
 - info- ja kommunikatsioonitehnoloogia;
 - metalli- ja masinatööstus;
 - metsandus ja puidutööstus;
 - sotsiaaltöö;
 - ehitus;
 - energeetika ja kaevandamine;
 - keemia-, kummi-, plasti- ja ehitusmaterjalitööstus;
 - põllumajandus ja toiduainetööstus;
 - tervishoid;
 - transport, logistika, mootorsõidukite remont ja hooldus;
 - haridus ja teadus;
 - kaubandus, rentimine ja parandus;
 - majutus, toitlustus ja turism;
 - personali- ja administratiivtöö ning ärinõustamine;
 - rõiva-, tekstiili- ja nahatööstus;
 - audiovisuaalvaldkond, sõna ja keel, turundus ja kommunikatsioon, disain ja kunst, trükitööstus;
 - etenduskunstid, muusika, raamatukogundus, museoloogia, käsitöö ja sport;
 - kinnisvarateenused;
 - siseturvalisus ja õigus;
 - vee- ja jäätmemajandus ning keskkond.
- **Ettevõtlusõppe** indikaatorid on täidetud. Huvi ettevõtlusõppe vastu on suur, eelkõige tänu tõhusale teavitamisele ja positiivsetele näidetele (Eesti õpilasfirma Festera võit Euroopa võistlusel 2017. a). Huvi kasv ei pruugi siiski jätkuda, kuna aktiivsemad koolid on juba liitunud ja uusi koole on üha keerulisem kaasata. **Ettevõtlusprogrammi** elluviimine on olnud üldjoontes plaanipärane, takistused ja tõrked on edukalt ületatud. Kõikide tegevuste elluviimine ja ettevõtlusõppe rakendamine on sõltunud meetodika ja moodulite väljatöötamisest. See võttis enam aega ja kujunes töömahukamaks, kui algselt planeeritud. Lisaks algselt planeeritule koostati nõ loimimismoodul, kus on kirjeldatud, kuidas iga ettevõtluspädevuse alapädevust (kokku 14) arendada eri õppeainete raames I–IV kooliastmes (põhikooli ja gümnaasiumi õppekava). Tegu on õpetajate seas väga hinnatud materjaliga, kuna paljud koolid eelistavad õpetada ettevõtlust lõimitult, mitte valikõppeainena, või kasutavad mõlemat lahendust paralleelselt. Materjali on kavas pidevalt täiendada ja edasi arendada, sh lisada täiendavaid teemasid (nt karjääriõpetus), et pakkuda aineõpetajatele ettevõtlus- ja karjääriõppe lõimitud õpetamisel enam tuge. Peamine probleem on olnud vajaliku kvalifikatsiooniga spetsialistide leidmine – teaduritel ja õpetajatel on lisaks programmi ülesannetele ka muud igapäevased ülesanded (õppe- ja teadustöö) koolis ja ülikoolis.

- **Kutsehariduse kvaliteedi** tõstmise indikaator – 01.01.2019 jõustunud kutseõppeasutuse seaduse alusel loetakse 6-aastase akrediteeringutega õppekavarühmades õppe läbiviimise õigus tähtajatuks ning need õppekavarühmad läbivad alates 2019. a kutseõppe kvaliteedi hindamise. Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA) on vastavalt ministri 18.12.2018 käskkirjale „Toetuse andmise tingimused tegevuse „Kutsehariduse kvaliteedi hindamine ja kindlustamine““ kavandanud kvaliteedihindamise ajakava aastateks 2019–2020.
- 2019. a esimeseks poolaastaks kavandatud kutseõppe kvaliteedi hindamised toimusid katsevooruna, kuna haridus- ja teadusministri määrus „Kutseõppe kvaliteedi hindamise tingimused ja kord“ jõustus 7.06.2019. Tegelikult on perioodil 2015–2020 akrediteeritud 146 kooli õppekavarühma (alates 2019 läbiviidud kvaliteedihindamist), s.o kumulatiivselt on 54% aastaks 2020 kavandatud sihttasemest (270 hindamiskorda). Kutseõppe kvaliteedi hindamiste arv sõltub kutseõpet pakkuvate koolide ja tähtajatu õppe läbiviimise õigusega õppekavarühmade koguarvust Eestis. Kutseõpet pakkuvate koolide arv on nende aastate jooksul vähenenud, koole on suletud või liidetud või on koolid otsustanud, et nad ei jätka õppe pakumist mõnes õppekavarühmas. Samuti on kutseharidusstandardis muudetud õppekavarühmade jaotust. Nii on 2019. a lõpu seisuga Eestis kokku üldse 247 kutseõppe tasemeõppe õppekavarühma.
- 2019. a toimus kokku 53 kvaliteedi hindamist koolide õppekavarühmades ja üks õppekavarühma esmahindamise kordushindamine. Kutseõppeasutuse seaduse alusel siseneb neist kvaliteedi hindamisse kokku 237 õppekavarühma, mille puhul senine kuueaastane õppe läbiviimise õigus loeti tähtajatuks. Kolmeaastane ehk tähtajaline õppe läbiviimise õigus jäi kokku üheksale kooli õppekavarühmale. Nendel õppekavarühmadel on tähtajatu õppe läbiviimise õiguse saamiseks võimalus taotleda õppekavarühma kordushindamist. Esmahindamise kordushindamine tuleb läbida ka õppekavarühmades, mis kuni 2018. aastani kehtinud seaduse alusel said uue õppekavarühma avamisel tähtajalise õppe läbiviimise õiguse (10 õppekavarühma).
- Vastavalt haridus- ja teadusministri määrusele „Kutseõppe kvaliteedi hindamise tingimused ja kord“ hinnatakse kooli ühe õppesuuna õppekavarühmi samal ajal. Kuna kvaliteedi hindamises osalevate õppekavarühmade arv on suur, on hindamised edaspidi vaja kavandada pikemale perioodile kui kaks aastat, et jagada koolide ja EKKA hindamiskoormus aastati ühtlaselt. Osapoolte tagasisidet hindamisprotsessile arvestab EKKA hindamiskorralduses, ekspertide valikul ja koolitustel protsessi pidevaks parendamiseks, nt kavandatakse hindamiskülastustel rohkem aega praktilise õppetöö vaatluseks ja sisulisteks aruteludeks osapooltega. EKKA osaleb järjepidevalt Euroopa kutseõppe kvaliteedi tagamise võrgustiku EQAVET töös ja siseriiklikes võrgustikes.
- Kutseõppe akrediteerimistulemustest 2018/2019. õppeaastal ilmneb kitsaskohana õppekasvatusprotsessis eesmärgistamise ja järjepideva parendamise oskus. Vaja on panustada õppekavarühmade arengusuundade kujundamisse ning terviklikku õppekavastrateegiasse. Tugevusena ilmneb õppekavarühmades üha enam töökohapõhise õppevormi rakendamine, mis sobib täiskasvanud ja töötavale õppijale. EKKA on koolide taotluste alusel koostanud kvaliteedihindamiste ajakava aastaks 2020. Kokku on ajakavas plaanitud 66 õppekavarühma hindamist: 58 kooli õppekavarühma kvaliteedihindamist ja 8 kooli õppekavarühma esmahindamise kordushindamist.
- **Kutsemeistrivõistluste** erialade arv on kasvanud 32-ni ja indikaator on ühe kutsevõistluse võrra ületatud. **Kutsehariduse maine** tõstmisega tegeleti vastavalt tegevuskavale, kuid senine tegevus ei ole suurendanud kutseõppes jätkavate põhikoolilõpetajate osakaalu. Oskuste festivali Noor Meister 2019 raames korraldati 17 eriala kutsemeistrivõistlused, lisaks korraldati kuuel erialal eraldi võistlused. 2019. a esimesel poolel valmis ja näidati ETV-s saatesarja „Noor meister“, mille raames toimusid võistlused üheksal erialal. Kajastati Eesti võistlejate osalemist WorldSkillsil ning hallati kutsehariduse sotsiaalmeedia kanaleid. Koostati ja teostati siseriiklike võistluste kommunikatsiooniplan. Euroopa kutseoskuste nädala tähistamiseks ning kutsehariduse võimaluste tutvustamiseks korraldati 17. oktoobril 21 kutseõppeasutuses oskuste öö, mille raames koolid pakkusid põnevaid tegevusi ja võimalust omandada õhtu jooksul vähemalt üks uus oskus.

Praktikasüsteemi arendamine kutse- ja kõrghariduses, sh õpetajakoolituse koolipraktika.

- 2019. aastal jätkus praktikasüsteemi kvaliteedi hindamine, et ühtlustada koolide praktikaga seonduvaid tegevusi, tuua välja parimad tööviisid ja probleemkohad.
- Eesti tööandjate keskliit tegeles eelkõige tööandjate teavitamisega praktika ja õpipoisiõppe võimalustest ning kutseõppe alasest koostööst laiemalt, et saada rohkem ettevõtteid töökohapõhises õppes osalema. Valiti parimaid praktikakohti (sh regionaalne ja väikeettevõtte) ja praktikante (kutsehariduse, kõrghariduses, töökohapõhises õppes).
- 2019. aastal toimusid taotlusvoorud „Tööandjate ja õppeasutuste koostöö toetamine praktikasüsteemi arendamisel“ tegevused. Kokku on avatud taotlusvoorude raames koolitatud 4131 praktikajuhendajat. PRÕMi ja avatud taotlusvoorude raames on kokku koolitatud 6449 praktikajuhendajat, mis on üle 1000 juhendaja enam kui planeeritud.
- 2015.–2019. aastal katsetati praktika sõidu- ja majutustoetuste maksmist, kui praktika toimus väljaspool Tartut ja Tallinna ning õppija kodu ja kooli asukoha maakonda. Kokku toetati ligi 1962 kutse- ja kõrghariduses õppija praktikat, kellest 1600 õppis tervishoiu või majanduse kasvualdkondade õppekavadel. Praktika sõidu- ja majutustoetust soovitaks tagasisideküsitluse põhjal kaasõppijatele 89% ning praktikaga oli rahul 76% õpilastest. Toetust kasutasid kõige rohkem tervishoiukõrgkoolide õppijad. Toetuse puudustena toodi esile, et seda ei saanud kasutada Tartus ja Tallinnas praktilisel osalemiseks ning et toetus võiks laekuda juba enne praktika algust. Koolide praktikabaaside võrgustik oluliselt ei laienenud v.a Ida-Virumaa õppijate praktikavõimalused eestikeelses keskkonnas.
- **Töökohapõhise õppe laiendamine.** Teadlikkus töökohapõhisest õppes on tööandjate seas kasvanud ja meedias kajastatakse seda õppevormi pidevalt. Töökohapõhises õppes õppijate arv on olnud keskmiselt 1700 aastas, s.o 7% kõigist kutsehariduse tasemeõppe õppijatest ja 12,4% lõpetajatest. Enamik õpib neljanda taseme õppekavadel ning pooled õppijad 1–2-aastastel õppekavadel. Populaarsemad õppekavarühmad on sotsiaaltöö ja nõustamine, lastehoid ja teenused noortele ning mehaanika ja metallitöö. Töökohapõhises õppevormis õppijate keskmine vanus on 39,6 aastat ning üle 80% õppijate vanus on üle 25 aasta.
2017. aastal alustati töökohapõhise õppevormi katsetamist kõrghariduses. Õpet rakendab kolm kõrgkooli: Eesti Ettevõtluskõrgkool Mainor (turismi- ja restoraniettevõtlus, õppijate arv 15), Tallinna Tervishoiu Kõrgkool (tegevusterapeut, õppijate arv 17) ja Tallinna Tehnikaülikool (äriinfotehnoloogia magistriõppekava, õppijate arv 15). Katseprojekti esimesed tulemused selguvad 2021. aastal, kui lõpetavad viimased projekti kaasatud õppijad.
2018. aastal töötati välja töökohapõhise õppe kvaliteedihindamise põhimõtted ja protsess, mida katsetati 2019. aastal viies kutseõpet pakkuvas koolis.
- **Keeleõppe indikaatori sihttase** 2500 täiendavas keeleõppes õppijat (PRÕM, kokku kutse- ja kõrghariduses) saavutati. 2015.–2019. a õppis eesti keelt 1802 õppijat. Täiendavas võõrkeeleõppes osales 1463 inimest. Lisaks on avatud vooru kaudu pakutavas keeleõppes osaletud kokku 1346 korral (siht 500).

Meetme 1 (ehk kogu programmi) kinnitatud eelarve 2019. aastal oli 9,81 miljonit eurot. Tegelikud kulud moodustasid 12,26 miljonit eurot.

2.3.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Tööturul on suur nõudlus töökatte järele, mis peegeldub ka lõpetanute hõives ja palgas. On positiivne, et kutsehariduse lõpetanute lõpetamisjärgne palk kasvab, seejuures kiiremini kui kõrghariduse lõpetanute oma. See viitab, et kaua räägitud tööturunõudlus peegeldub ka reaalses valmiduses maksta kõrgemat palka. Nii kutse- kui kõrgkoolide vilistlased hindavad oma konkurentsivõimet tööturul üldiselt heaks, kutsehariduses eristuvad selles osas veidi venekeelsed vastajad, kõrghariduses välisüliõpilased. Lisaks erialastele oskustele on samavõrra tähtsad lõpetanute üldised oskused, sh ennekõike keelteoskus. Nii eesti kui võõrkeelte oskuse nõrgem tase jätab vene kodukeelega noored täna tööturul kehvemasse olukorda. Keeleõpe vajab jätkuvalt tähelepanu.

OSKA analüüsid on saanud laialdast tähelepanu. Raporteid koostatakse ajakava kohaselt, käivitatud on ettepanekute seire, mis annab ülevaate nii ettepanekute asjakohasusest kui ka osaliste valmisolekust ja suutlikkusest tehtud ettepanekud ellu viia. 2018. aastal analüüsis Praxis OSKA rakendumise tulemuslikkust. Uuringu kokkuvõttena tõdeti, et OSKA on esimene tööriist, mis annab kõigis majandussektoreis terviklikku infot selle kohta, kui palju ja milliste oskustega inimesi vajatakse järgmise viie kuni kümne aasta jooksul. Praxis hinnangul ei ole samalaadset väärtuslikku infot võimalik saada teistest allikatest. Uuringus anti ka soovitusi erinevate meetodiliste aspektide edasiarendamiseks. 2020. a kujundatakse välja OSKA 2020+ visioon.

Ettevõtlusprogrammi tulemusel on kasvanud koolide esialgu tagasihoidlik valmisolek ettevõtlust õpetada ning lapsevanemate ja noorte huvi ettevõtluse õppimise vastu. Ettevõtlusõppe rakendamist toetab suurenenud koostöö eri osalistega, sh ettevõtjad ja ettevõtjate organisatsioonid, ministriumid, koolid, EAS ja paljud teised. Programmi tulemuste analüüsimiseks on kavas hakata jälgima ka koolilõpetajate ettevõtlusaktiivsust ja andmeid noorte ettevõtlustulu ning ettevõtlustulu saavate noorte arvu kohta.

Kutseõppe kvaliteedi tõstmise tegevused – nii õppekavarühmade akrediteerimine kui ka kutsehariduse kvaliteedi tagamise süsteemi arendustegevused – on toimunud vastavalt kavandatule. Alates 2019. a sügisest toimuvad kutseõppe kvaliteedi hindamised ja kordushindamised kutseõppeasutuse seaduse muudatusi arvestades uute põhimõtete alusel. Et koolide ja EKKA koormust ühtlasemalt jagada, on koolide õppekavarühmade kvaliteedihindamised vaja kavandada pikemale perioodile, s.o kuni 2023 (ca 45-60 kooli õppekavarühma aastas).

Senised kutsehariduse maine tõstmise tegevused ei ole suurendanud noorte huvi kutsehariduses jätkamise vastu. 2019. aastal jätkatakse kutsemeistrivõistluste korraldamist uuendatud formaadi alusel, mis aitab võistlusi rohkem meediapilti tuua.

Töökohapõhises õppes õppijate arv on kasvanud, kuid õppijate keskmine vanus on kõrge. Tööandjad näevad töökohapõhist õpet ennekõike võimalusena tõsta olemasolevate töötajate kvalifikatsiooni. Väljakutse on noorte kaasamine õppesse ning koolide ja ettevõtete koostöö.

2.4. Koolivõrgu programm

Programmi eesmärk on demograafiliste muutustega arvestav ja kaasava hariduse põhimõtetest lähtuv koolivõrk, mis tagab võrdse ligipääsu kvaliteetsele haridusele kõigis Eesti piirkondades.

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
Tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludes (%), sh õpetajate tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludes (%)	68/46	67/45	64/44	60/48	selgub 2021	60/50	60/50	60/50
Gümnaasiumiastmega koolide arv (tk)	168	164	160	-	157	-	-	~100
Haridusvaldkonna pinnakasutuse optimeerimine (m ²)	-	3,4 mln	ei mõõdetud	väheneb	ei mõõdetud	3 milj	3 milj	3milj

Programm aitab kaasa järgmise indikaatori saavutamisele:

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	Tegelik	Sihttase		
Tõhustatud ja erituge vajavate õpilaste osakaal, kes on kaasatud tavaõppesse (%)*	25	20	-	välja-töötamisel	-	Väljatöötamisel		

* Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse hariduslike erivajadustega õpilaste toetamisega seotud muudatuste jõustumine tõi kaasa olulised muudatused andmete kogumises ja töötlemises. Senine praktika, kus kool sai märkida nii rakendatava tugiteenuse kui ka vajatava tugiteenuse, asendus ainult rakendatavate tugiteenuste fikseerimisega. Kuni indikaatori uute väärtuste arvutamiseni indikaatorit tulemusnäitajates ja koolivõrgu programmi aruandes ei kuvata.

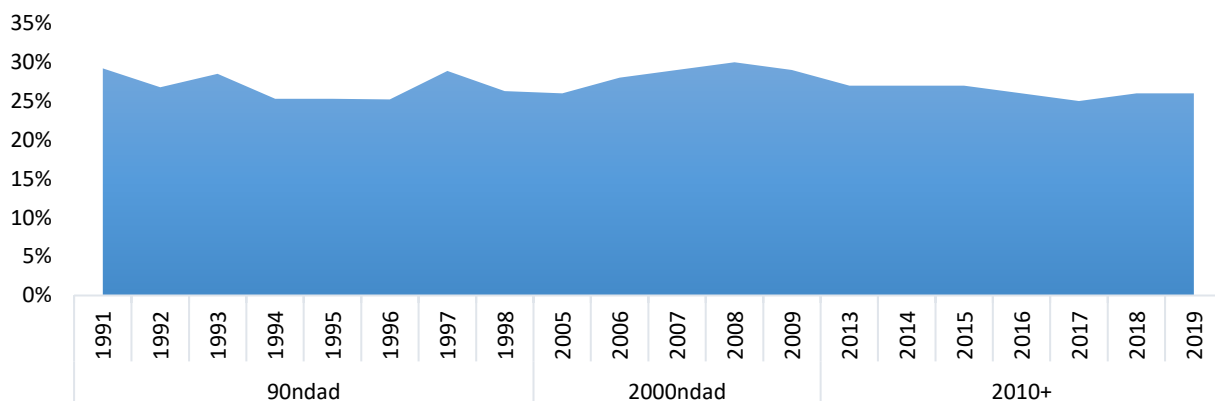
2.4.1. Olulisemad muutused ja suundumused

- Koolivõrgu korrastamist on pidurdanud omavalitsusreform, sest omavalitsuste liitumislepingutega on koolivõrgu ümberkorraldamise otsused edasi lükatud ning need tehakse 2022. aastast. Seni tegelevad kohalikud omavalitsused hariduse arengukavade koostamisega. Ümberkorralduste tempot on mõjutanud ka see, et riigigümnaasiumide loomise kokkulepped suure mõjuga piirkondades on võtnud eeldatust rohkem aega ning kaheksa kooli valmimine jääb 2022. ja 2023. aastasse. Seetõttu pole gümnaasiumiastmega koolide arv vähenenud loodetud määral ja eesmärkideni jõudmine (alla 100 gümnaasiumiastmega riigi- ja munitsipaal-kooli) võib kesta mõne aasta kauem.
- Kaasava hariduse rakendamine on viibinud ja selle ühe osana ei ole oodatud tempos vähendatud HEV koolide arvu. Samas nt HEV õpilaste integreerimiseks kaasava hariduse väikelahenduste toetusmeetme vastu huvi on olemas, taotlusi on esitatud isegi rohkematele koolidele, kui algselt planeeriti. Suurem huvi meetme järgi kinnitab, et peab nende tegevustega jätkama ning pikem eesmärk on, et kõik koolid oleksid võimelised HEV lapsi vastu võtma.

Õpiteed: keskhariiduse tasemel õppurite jagunemine

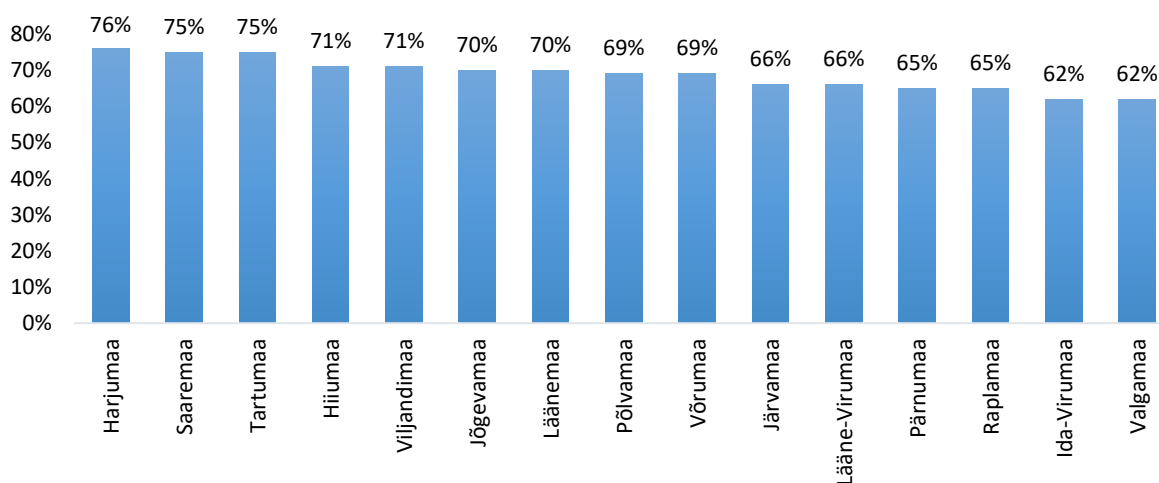
- Pärast põhihariduse omandamist jätkab valdav osa õpilastest õpinguid gümnaasiumis (71%), kutseõppeasutuses jätkab 26% ja 3% põhikooli lõpetajatest järgmisel õppeaastal õpinguid ei

jätka⁹⁸. Nagu järgnevalt jooniselt näha, ei ole õpilaste põhikoolijärgsed valikud läbi viimaste aastakümnete oluliselt muutunud (Joonis 16).

Joonis 16. Pärast põhihariduse omandamist kutseõppeasutuses õpinguid jätkavate õpilaste osakaal 1991–2019.
Allikas: Statistikaamet ja EHIS

- Õpilaste valikud erinevad oluliselt maakondade lõikes (joonis 17). See olukord on püsinud aastakümnete jooksul muutumatuna. Samuti erinevad endiselt poiste ja tüdrukute valikud: 2019. aastal jätkas pärast põhihariduse omandamist gümnaasiumis õpinguid 77% tüdrukutest ja 60% poistest. Poiste ja tüdrukute erinevad haridusvalikud jätkuvad ka pärast üldkeskhariduse omandamist ja väljenduvad lõpuks kõrgharidusega naiste ülekaalus. Põhihariduse järgselt õpingute mittejätkajate osakaal on viimastel aastatel püsinud stabiilsena – 3%. Varem on mittejätkajaid olnud mõnevõrra rohkem, näiteks 2005. aastal 6%.

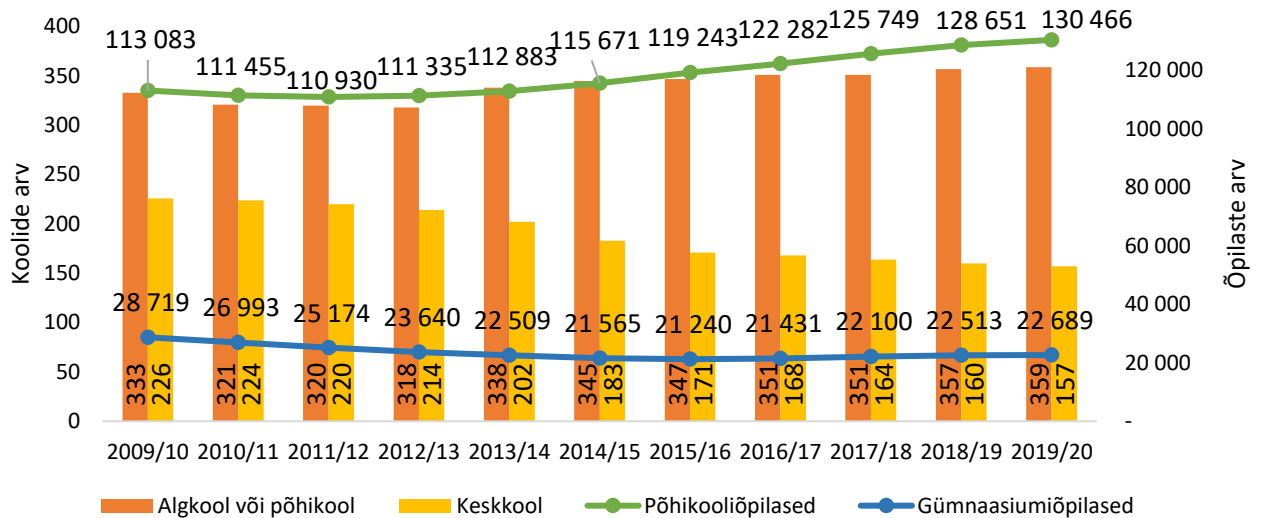
Joonis 17. Pärast põhiharidust gümnaasiumis jätkanute osakaal maakonniti, 2015–2019
Allikas: EHIS

Põhikoolide ja gümnaasiumide võrk

- 2019/20. õppeaastal tegutseb kokku 531 üldhariduskooli – 157 neist on keskkoolid ja gümnaasiumid ning 14 täiskasvanute gümnaasiumid. Kümme aastat tagasi oli 44 üldhariduskooli rohkem.
- Peamiselt on üldhariduskoolide arv vähenenud gümnaasiumiastmega munitsipaalkoolide arvelt – praeguseks on neist võrreldes 2009/10. õppeaastaga alles 58%, võrreldes 2005/06. õppeaastaga aga 54%. Gümnaasiumivõrgu korrastamine on suuresti olnud seotud riigigümnaasiumide loomisega. Sarnaselt eelmise õppeaastaga on ka sel aastal võimalik

⁹⁸ Andmed 2019. aastal põhihariduse statsionaarses õppes RÕK õppekava järgi omandanud õpilaste valikute kohta.

riigigümnaasiumides õppida 13 maakonnas. Sellest õppeaastast algas õppetöö ka ühes uues riigigümnaasiumis Kohtla-Järvel. Riigigümnaasiume ei tegutse veel Saaremaal ja Lääne-Virumaal. Harjumaa esimene riigigümnaasium alustas 2018/19. õppeaastal Viimsis, riigigümnaasiumid plaanitakse luua veel Tallinna ning Harku, Saue ja Rae valda. Samuti on plaanis Ida-Virumaal luua riigigümnaasium Narva.

Joonis 18. Õpilaste ja koolide arv üldhariduse statsionaarses õppes 2009–2019.
Allikas: EHIS

- Suurimad muutused **gümnaasiumivõrgus** peaksid eelduste kohaselt lähiaastail aset leidma just neis piirkondades, kus riigigümnaasiumid tulevikus tööd alustavad. Näiteks Narvas tegutseb käesoleval õppeaastal kuus munitsipaalgümnaasiumi, uue riigigümnaasiumi loomisel korraldatakse neist valdav osa ümber põhikoolideks⁹⁹. Gümnaasiumivõrku tuleb edaspidi kokku tõmmata neis maakondades, kus riigigümnaasium juba tegutseb ja õppijate arv järjepidevalt langeb. 2019/20. õppeaastal tegutseb 23 munitsipaalkooli, kus gümnaasiumiastme statsionaarses õppes on kokku vähem kui 45 õpilast (ehk keskmiselt alla 15 gümnaasisti ühes klassis). Kõige väiksemas gümnaasiumiastmega munitsipaalkoolis õpib sel õppeaastal kokku 22 gümnaasisti ehk keskmiselt 7 õpilast klassi kohta. Vähem kui 45 õppijaga gümnaasiumid asuvad valdavalt kahaneva rahvastikuga maakondades, kuid nende seas on ka Tartu- ja Harjumaa koole. Nii väikeste gümnaasiumiastmete pidamine pole ei ressursside ega hariduse kvaliteedi seisukohalt jätkusuutlik.
- **Põhikoolide** arv on viimastel aastatel kasvanud. Üks põhjus on selles, et märkimisväärne hulk gümnaasiume on ümber korraldatud põhikoolideks. Lisaks on asutatud uusi erakoole – kui 2009/10. õppeaastal tegutses 20 erapõhikooli, siis 2019/20. õppeaastaks on selliseid koole juba 39. Samal perioodil on nelja kooli võrra suurenenud ka gümnaasiumiastmega erakoolide arv. Erakoole ei teki siiski ainult juurde, mõned koolid või nende filiaalid on viimasel kümnendil oma tegevuse lõpetanud.

Üldhariduskoolid tuge vajavatele õpilastele

- Õpilaste arv tuge vajavatele õpilastele mõeldud koolides on viimased viis-kuus aastat püsinud stabiilsena. Kümne aasta vaates saab täheldada mõningast langust (3800-lt 3304-le).
- Riigi suund on vähendada riigi pidamisel olevate tuge vajavate õpilaste koolide arvu ning anda nende koolide pidamine üle kohalikele omavalitsustele. Seetõttu on õppijate arv riigi peetavates

⁹⁹ Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Narva linna kokkuleppe kohaselt on linnal tulevikus õigus jätkata gümnaasiumi pidamisega ja pakkuda õppekohti 20%-le gümnaasistidest. Seega on tõenäoline, et üks linnale kuuluv gümnaasium jätkab Narvas tegutsemist ka pärast riigigümnaasiumi loomist.

tuge vajavate õpilaste koolides viimase kümne aasta jooksul langenud 2011-lt 1067-le. Riigi koolide arv on samal perioodil vähenenud 25-lt 15-le. Osa koole on suletud¹⁰⁰, osa koolide pidamine on riigilt üle antud kohalikele omavalitsustele. Näiteks Kosejõe Kooli pidamine anti 2018. aastal üle kohalikule omavalitsusele, Lahmuse Kool ja Näpi Kool alustasid KOV koolina tegevust 2019. aastal.

- Kohalike omavalitsuste peetavate tuge vajavate õpilaste koolide arv on viimase 10 aasta jooksul suurenenud 13-lt 17-le. Kolm kooli on riigi poolt üle antud ja Viljandis on muutunud ühe kooli liik (varasem tavakool). KOV koolides on õppijate arv kümnendi jooksul kasvanud 1651-st 2025-ni.
- Kahe kooli võrra on kasvanud ka tuge vajavate õpilaste erakoolide arv – kui 2009/2010. õppeaastal oli selliseid koole viis, siis käesoleval õppeaastal on neid seitse. Erakoolides on tuge vajavate õpilaste arv viimase kümne aasta jooksul suurenenud 138-lt 212-le.
- Kirjeldatud muudatuste tõttu ei ole tuge vajavate õpilaste koolide koguarv viimastel aastatel vähenenud ning 2020. aastaks seatud sihti ei ole tõenäoline saavutada.

Pinnakasutus ja haridusressursside jaotus

- Üks koolivõrgu programmi eesmärke on vähendada koolide kasutuses olevat üleliigset pinda, et koolipidajatel oleks tänu kinnisvara ülalpidamiskulude vähenemisele võimalik kasutada rohkem ressursse hariduse sisu tarbeks, sh õpetajate palk, õppevahendid. Seatud siht – kasutada 60% valitsussektori üldhariduskuludest personalikulude katteks – on saavutatud. Samas oli õpetajate tööjõukulude osakaal valitsussektori üldhariduskuludes 2018. aastal 44% (võrreldes eelneva aastaga 1% võrra madalam). Seatud sihi (50%) saavutamine on järgmistel aastatel siiski tõenäoline.
- Oleme liikumas pinnakasutusega seotud eesmärgi suunas – 2017/18. õppeaastal oli veel kasutuses 3,4 mln m² taristut¹⁰¹ (2014. aastal 3,5 mln m²). Seatud eesmärgini jõudmine eeldab siiski suuremahulisi muutusi haridustaristus järgmistel aastatel. Seda toetab mh koolivõrgu programmi põhikooli meede, mille teisest voorust otsustati toetada 12 kohalikku omavalitsust (kokku toetatakse põhikoolimeetmest 34 omavalitsuse projekti). 2019. aastal kasvas oluliselt üldhariduskoolide nüüdisajastatud pinna näitaja. Elluviidavate projektide käigus peaks koolipind vähenema kokku ca 93 000 m².

2.4.2. Ülevaade programmi meetme elluviimisest

Meede. Koolivõrgu korrastamine

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
Riigigümnaasiumide arv	12	12	15	16	16	17	19	24
Nüüdisajastatud riigi ja munitsipaalikutseõppeasutuste arv	-	ei mõõdeta	ei mõõdeta	-	-	24	24	24
Üldhariduskoolide kaasajastatud pind (m ²)	6 619	9 561	35 040	-	71 346	84 000	täpsustub 2020	täpsustub 2020
HEV õpilaste integreerimiseks toetust saavate koolide arv	0	0	0	20	14	60	60	60
Ruutmeetrid õpilase kohta üldharidusvõrgu korrastamisel toetust saanud objektidel (m ²)	9,3	8,6	7,8	11,5	7,8	11,5	11,5	11,5

Riigigümnaasiumide loomine jätkub kavakohaselt ning koos sellega korrastub koolivõrk. Omavalitsuste huvi riigigümnaasiumide loomise ja koolivõrgu korrastamise vastu on osutunud oodatust suuremaks ning seetõttu on ka üldhariduskoolide nüüdisajastatud pind viimase aastaga senisest suuremas tempos

¹⁰⁰ Näiteks Helme Sanatoorne Internaatkool, Kaelase Kool ja Kõpu Internaatkool.

¹⁰¹ Ei sisalda teadusasutusi jt HTM allasutusi, mis ei ole koolid.

kasvanud. Üldharidusvõrgu korrastamisel toetust saanud objektidel on ruutmeetreid õpilase kohta kavandatud tasemel ja isegi vähem.

Olulisemad tegevused, õnnestumised ja väljakutsed

- Põhikoolivõrgu korrastamise meetme teisest voorust toetatakse 12 kohaliku omavalitsuse esitatud investeerimisettepanekut kokku 45,5 miljoni euroga. Toetuse eesmärk on aidata kaasa koolivõrgu korrastamisele, viies üldhariduskoolide hoonetes õppekohad vastavusse demograafiliste muutustega. Kokku toetatakse põhikoolimeetmest Euroopa Regionaalarengu Fondi (ERF) toel perioodil 2014–2020 34 omavalitsuse projekti, mille käigus saab nüüdisajastatud *ca* 105 000 m² ja koolipind väheneb kokku *ca* 93 000 m².
- Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning rahastamise aluste muutmisega loodi eeldused riigi ja KOV vastutuse selgemaks jaotamiseks, samuti tuge vajavate õpilaste koolide arvu vähendamiseks ja HEV õpilaste kaasamiseks tavaõppesse. Nimetatud muutustele tõttu vajasisid uuendamist HEV koolide toetusmeede ja kaasava hariduse toetusmeetme printsiibid. Uuendatud meetmed rakendusid alates 2018. aastast ning sekkumise tulemusi saab tõendus põhisiselt hinnata alates 2022. aastast.
- 2019. aastal kinnitati „Hariduslike erivajadustega õpilastele suunatud põhikoolide võrgu korrastamine perioodil 2014–2020“ investeringukava, millega riik toetab nelja kohaliku omavalitsuse pidamisel oleva kooli õppekeskkonna parandamist *ca* 16 miljoni euroga.
- Üldhariduskoolide kogupinda on vähendatud kavandatud aeglasemas mahus, kuid eeldused näitaja parandamiseks on loodud nii põhikoolide, gümnaasiumide, HEV koolide meetmest kui ka kaasava hariduse meetmest.
- 2019. aasta sügisel alustas õppetööga Kohtla-Järve riigigümnaasium. Samuti liiguti koolivõrgu korrastamise kokkulepetega edasi piirkondades, kus seni on olnud aeglasemad (Tallinn, Rakvere, Kuressaare, Narva). Saavutatud kokkulepped aitavad edaspidi koolivõrgu korrastamisele suuresti kaasa.
- ÜKP rakenduskava tulemusreservi jagamise otsusega eraldas Vabariigi Valitsus täiendavalt ERFi raha koolivõrgu korrastamise meetmele, mille tulemusel saab koolivõrgu investeringute meetmest ehitada täiendavalt riigigümnaasiume Ida-Virumaale ja Harjumaale (möödiku 2023. aasta sihttase tõsteti varasema 115 000 asemel 160 000 ruutmeetrit).
- Mõnes piirkonnas tehakse riigi ja kohalike omavalitsuste kokkuleppel muutusi täiskasvanute gümnaasiumite tegevuses ja täiskasvanute üldharidusõppes. Eraldiseisvad täiskasvanute gümnaasiumid on tegutsemise lõpetanud või lõpetamas Haapsalus, Võrus, Rakveres, Raplas ning õppe korraldamise võtavad üle kutseõppeasutused. See parandab õppurite õppetingimusi, pakub lisavahend, vähendab ülearust koolipinda ja muudab ressursikasutuse efektiivsemaks. 2018. aastal alustasid mittestatsionaarse õppe pakkumisega kaks riigigümnaasiumi. Tänu sellele ei ole Eestis enam ühtegi maakonda, kus soovijatel pole võimalik mittestatsionaarses õppes õppida.
- Muutuste tegemine koolivõrgus on kohalike omavalitsuste reformi tõttu lähiaastail siiski keerukas, sest paljudel juhtudel on liitumislepingutes fikseeritud, et lähitulevikus uues omavalitsuses koolivõrgumuudatusi ei tehta. Samas on ootus, et kohalike omavalitsuste liitumine on loonud keskpikas vaates siiski eeldused koolivõrgu suuremaks korrastamiseks pärast üleminekuperioodi lõppu.

Koolivõrgu programmi 2019. aasta eelarve oli kokku 66 mln eurot. Eelarve täitmine oli kokku 53,4 mln eurot.

2.4.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

2019. aastal jätkus liikumine programmi eesmärkide suunas. Põhisaavutuseks saab lugeda loodud riigigümnaasiumide head mainet ning sellest tulenevat KOVide jätkuvat huvi ja valmisolekut luua oma territooriumile riigigümnaasium ja koolivõrku korrastada. Kohalike omavalitsuste reform küll pidurdab lähiaastatel muutuste tegemist koolivõrgus, kuid loob eeldused suuremateks muutusteks tulevikus. HEV koolide arvu ei ole vähendatud ja HEV õpilasi kaasatud kavandatud tempos, kuid meetmed on käivitatud ja eeldused muutusteks loomisel.

Koolide pinnakasutuse vähendamisega seotud eesmärgi suunas liigutakse suures osas tänu riigikoolidele. Kolme meetme avamine 2018. aastal toetas just kohalike omavalitsuste koolide pinnakasutuse optimeerimist ja taristu kohandamist ning seetõttu väheneb pinnakasutus ka omavalitsustele kuuluvates koolides. Tänu koolivõrgu programmi tegevustele, mille raames optimeeritakse koolide pinnakasutust, on võimalik enam haridusressursse pinna haldamise asemel kasutada õpetajate ja tugispetsialistide palkadeks. Seatud siht – kasutada 60% valitsussektori üldhariduskuludest personalikulude katteks – on saavutatud.

2.5. Kutseharidusprogramm

Programmi eesmärk on luua Eesti elanikkonnale nende vajadustele ja võimetele vastavad kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega kutseõppevõimalused, mis vastavad tööturu arenguvajadustele.

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
				siht	tegelik				
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%)*	10,9	10,8	11,3	<9,5	9,8	<9	<9	<9	<9
Õppetöö katkestajate määr (%) kutseõppeasutustes (kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal)***	22,4	22,4	23,4	21	23,4	<20	<20	<20	<20
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64) osakaal (%)*	28,5	28,6	27	25,5	27	25	25	25	25
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr (%)**	15,7	17,2	19,7	19	20,1	20	20	20	20
Keskhariduse omandanute osakaal 4 aastat pärast põhikooli lõpetamist	78,5	79,5	80,4	80	80,7	82	82	82	82

Märkused: * Statistikaameti andmed

** Statistikaameti andmed. Mõõdiku arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust ning see kajastab küsitlusele eelnenud nelja viimase nädala jooksul tasemehariduses või koolitusel osalenute osatähtsust 25–64-aastaste hulgas. Elukestvas õppes osalemise hulka loetakse nii osalemine tasemeõppes kui ka koolitustel.

*** 2018. aasta näitaja on arvutatud uue metoodika alusel. Enam ei loeta katkestajaks õpilasi, kes on jätkanud õpinguid samas koolis teises õppekavarühmas, surnud või välismaale kolinud. Teisalt võetakse nüüd näitaja arvutamisel arvesse ka neid õpilasi, kes ei olnud 10. novembril õpilaste nimekirjas, vaid võeti õppima õppeaasta kestel.

2.5.1. Olulisemad muutused ja suundumused

Noorte edasiõppimisvalikud

- Noorte põhikooli lõpetamise järgsed haridusvalikud ei ole oluliselt muutunud (vt tabel 4 ja koolivõrgu programmi ptk 2.4.1).

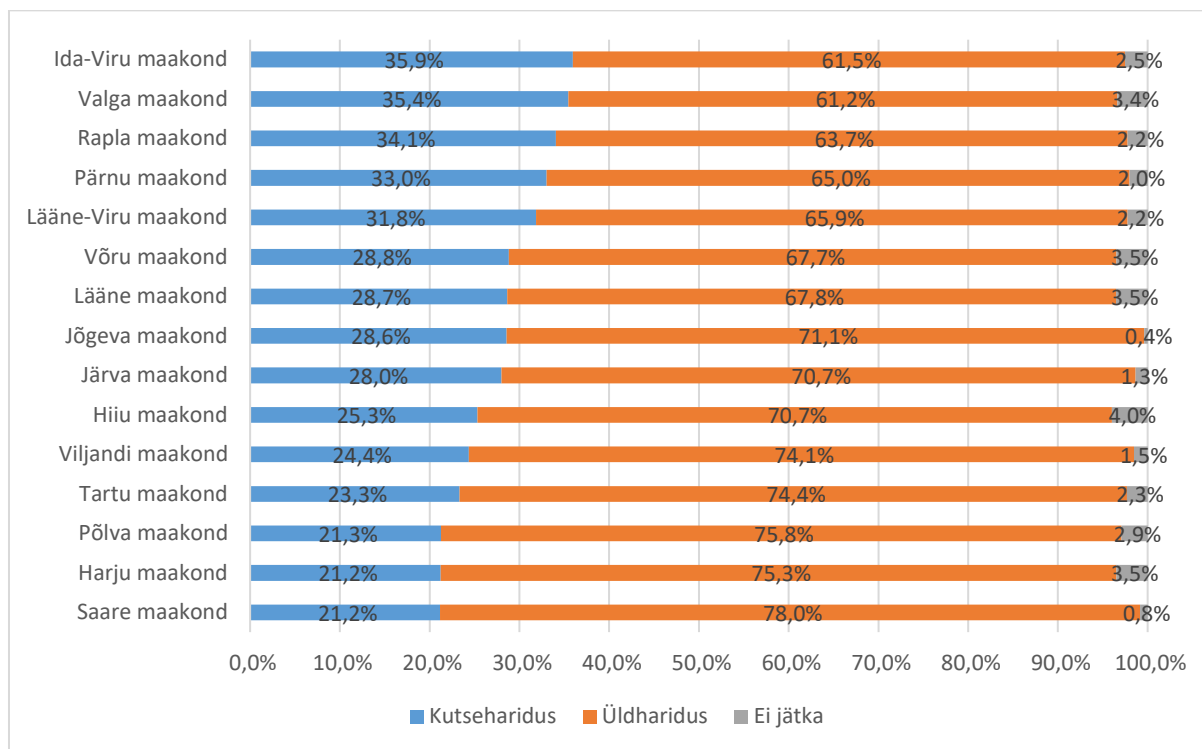
Tabel 4. Põhikoolilõpetajate (statsionaarne õpe, riiklik õppekava) haridusvalikud (%).

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Jätkas üldhariduses	71,5	70,0	69,1	70,2	69,5	70,5	71,1	72,1	71,7	71,5
Jätkas kutsehariduses	25,5	26,8	28,0	26,7	27,5	26,6	26,2	25,2	25,5	25,7
Ei jätkanud samal aastal õpinguid (Eestis)	3,0	3,2	3,0	3,1	3,1	2,9	2,8	2,7	2,8	2,8

Allikas: EHIS

- Piirkonniti on keskmisest enam põhikoolilõpetajaid kutseõppesse suundunud Ida-Virumaal, Valga-, Rapla- ja Pärnumaal (vt joonis 19). Tavapäraselt on põhikooli lõpetamise järel kutseõppesse suundunud õpilaste osakaal väike Harju ja Saare maakonnas. 44% kõigist põhikoolilõpetajatest oli Harjumaal ning seega on just selle maakonna põhikoolilõpetajate valikutel Eesti keskmisele näitajale kõige suurem mõju.

- Põhikoolilõpetajate valikutes on ka soolised ja keelelised lõhed – peaaegu pooled vene õppekeelega kooli lõpetanud noormeestest jätkavad kutseõppes, eesti õppekeelega kooli lõpetanud neidudest aga jätkab kutseõppes vaid 15%.
- Pärast põhikooli lõpetamist kutseõppes õpinguid alustanud noored õpivad peamiselt kutsekeskhariduse tasemel (2019/20. õa 97% kõigist õppijatest), õppekavarühmadest on populaarseim majutamise ja toitlustamise õppekavarühm (17%), kus ca 65 % õppijatest on tüdrukud.

Joonis 19. 2018/19. õppeaastal põhikooli lõpetanute edasiõppimisvalikud maakonniti (%).

Allikas: EHIS

- Üldkeskhariduse omandanud õppuritest on kutsehariduses jätkajate osakaal lõpetamisele järgneval õppeaastal viimastel aastatel kahanenud (vt tabel 5). 2019/20. õa jätkas kutseõppes 7,5% gümnaasiumilõpetajatest, s.o ca 2% vähem kui üheksa aastat tagasi. Muret tekitavalt on kasvanud nende gümnaasiumilõpetajate osakaal, kes ei jätka samal aastal oma õpinguid (Eestis) – 2010. aastal oli neid 24,3% ning üheksa aastat hiljem lausa 41,4%.

Tabel 5. Gümnaasiumilõpetajate (statsionaarne õpe, riiklik õppekava) haridusvalikud (%).

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Jätkas kõrghariduses	66,3	62,3	61,2	57,9	56,4	58,6	56,0	55,9	57	51,2
Jätkas kutsehariduses	9,4	10,6	10,9	12,3	12,5	10,4	9,9	8,9	7,5	7,5
Ei jätkanud samal aastal õpinguid (Eestis)	24,3	27,1	28,0	29,8	31,1	31,0	34,1	35,2	35,6	41,4

Allikas: EHIS

Õppijad ja lõpetajad

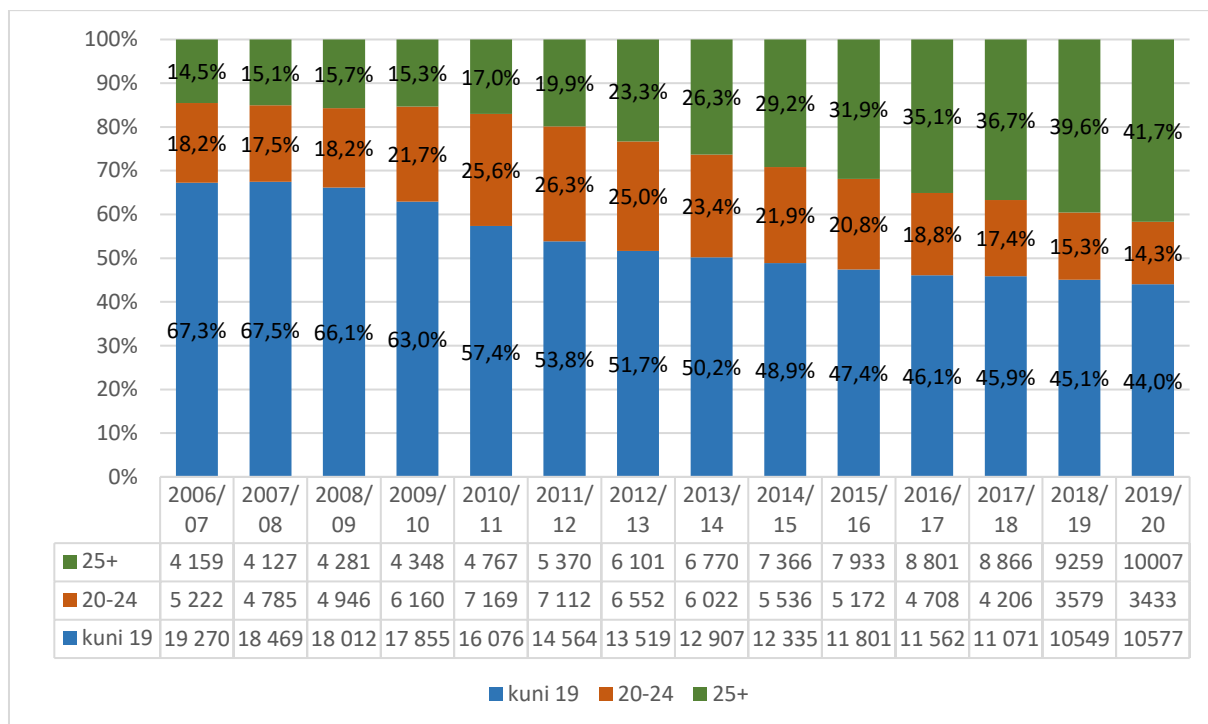
- 2019/20. õppeaastal tegutseb Eestis 32 kutseõppeasutust: 26 Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) haldusalas, neli eraomanduses ning kaks kohaliku omavalitsuse omanduses. Lisaks toimub kutseõpe viies rakenduskõrgkoolis.

Tabel 6. Õpilaste arv kutseõppe õppeliikides 2010/11.–2019/20. õppeaastal.

	Õppeliik	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
Kuni 01.09.2013 kehtinud õppeliigid	Põhihariduse nõudeta kutseõpe	354	366	421	371	249	76	90	36	2	-
	Kutseõpe põhihariduse baasil	581	655	966	1 005	785	524	294	68	-	-
	Kutseõpe keskhariiduse baasil	10 180	10 597	10 633	11 077	9 180	4 982	2 253	815	-	-
	Kutsekeskharidus kokku	16 897	15 428	14 152	13 245	12 420	11 700	11 308	10 717	10 027	9 897
Alates 01.09.2013 kehtivad õppeliigid	Teise taseme kutseõpe	-	-	-	-	54	69	103	77	129	170
	Kolmanda taseme kutseõpe	-	-	-	-	145	671	927	953	1 052	1 261
	Neljanda taseme kutseõpe kokku	-	-	-	-	1 336	4 136	6 380	7 452	8 269	8 668
	Viienda taseme kutseõpe kokku	-	-	-	-	1 068	2 749	3 716	4 025	3 908	4 021
	KOKKU	28 012	27 046	26 172	25 698	25 237	24 907	25 071	24 143	23 387	24 017
	Kutsekeskharidus-õppe osakaal	60,3%	57,0%	54,1%	51,5%	49,2%	47,0%	45,1%	44,4%	42,9%	41,2%

Allikas: EHIS

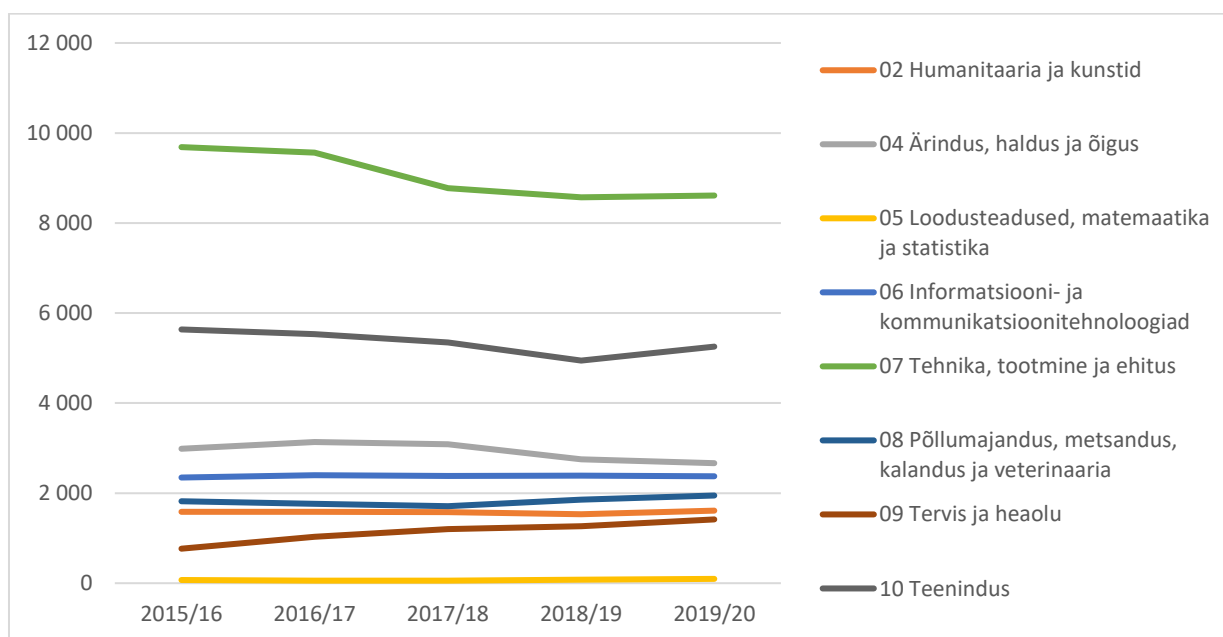
- Viimaste aastate õppijate arvu vähenemine pöördus 2019/20. õppeaastal kasvuks. 10.11. seisuga õppis kutseõppes 24 017 õpilast, s.o 630 võrra rohkem kui aasta varem (vt tabel 6). Tõusu taga on peamiselt õppijate arvu suurenemine neljanda taseme kutseõppe esmaõppes (336 õppijat enam), samuti on suurenenud kolmanda taseme kutseõppesse õppima asunute arv. Kutsekeskhariduses on võrreldes eelmise õppeaastaga 115 õppijat vähem ning kokku on kutsekeskharidusõppes õppijate osakaal kutsehariduses 41,2%. Siiski on näha, et kutsekeskhariduse õppijate arv hakkab vähehaaval suurenema – eelmise aastaga võrreldes on õppijate arvu langus pidurdunud ja 2019/20. aastal sisseastujate arv suurenenud 111 õppija võrra. Kutseõppes tervikuna võeti 2019/20. õppeaastal vastu 815 õppijat enam kui eelmisel õppeaastal.

Joonis 20. Kutseõppes õppijad vanuserühmade kaupa.

Allikas: EHIS

- Täiskasvanud õppijate arv kasvab endiselt. 2018/19. õppeaastaga võrreldes kasvas täiskasvanud õpilaste arv koguni 748 õpilase võrra ning 25-aastaste ja vanemate õppurite osakaal kutsehariduses tõusis 41,7%-ni (vt joonis 20). 2018/19. õppeaasta oli esimene, mil kutseõppesse astus rohkem täiskasvanuid kui alla 19-aastaseid õppijaid ning sama suund jätkus 2019/20. õppeaastal (5519 täiskasvanud õppijat ja 5034 alla 19-aastast õppijat). Kutsekeskharidusõppes on täiskasvanud õppijate osakaal püsinud viimase nelja aasta jooksul stabiilne (2% kõigist õppijatest), nende arv aga on 2016/17. õppeaastaga võrreldes ligi 100 õpilase võrra vähenenud.

Joonis 21. Kutseõppe õpilaste arv valdkonniti.

Allikas: EHIS

- Enim on õppijaid jätkuvalt tehnika, tootmise ja ehituse valdkonnas (36% kõikidest kutseõppes õppijatest), ent viimase kümne aasta jooksul on valdkonna õpilaste arv vähenenud *ca* 30%. Sama on juhtunud teeninduse valdkonna õpilaste arvuga, mis 2019/20. õppeaastal siiski veidi kasvas (331 õppijat rohkem kui eelmisel õppeaastal) (vt joonis 21). Need on valdkonnad, kus on traditsiooniliselt kõige enam õppijaid kutsekeskhariduse õppekavadel. 2019/20. õppeaastal oli kõikides õppevaldkondades vastuvõetud õppijate arv suurem kui eelmisel õppeaastal. Viimase viie aastaga on tervise ja heaolu valdkonna õpilaste arv kasvanud 54%. Tõenäoliselt on kasv tingitud täiskasvanud õppijate lisandumisest, mille tingis sotsiaalhoolekande seaduse muudatus, millega hooldustöötajatele kehtestati uued kvalifikatsiooninõuded. Järgnevatel aastatel hakkab tervise ja heaolu valdkonna erialadel õppijate arv tasapisi vähenema. Kuna hooldusteenuse maht tervikuna tõuseb, ei ole hooldustöötajate koolituses siiski suurt langust oodata.
- 2019/20. õppeaastal moodustavad haridusliku erivajadusega õpilased 5,5% õpilaskonnast (*ca* 1300 õppijat) ning HEV-õpilaste arv on viimastel aastatel tõusnud. Eelmise õppeaastaga võrreldes on HEV-õpilaste osakaal tõusnud 1% võrra (*ca* 300 õpilast enam). Viimase kümne aasta jooksul ei ole HEV-märkega õpilaste arv ületanud 4% õpilaskonnast. Samal ajal erineb HEV õppijate arv õppekavarühmiti oluliselt, sest kõiki õppeid ei saa kõikidele HEV õppijatele kohandada. Suurem osa erivajadusega õppijaist (68,6%) õpib kutsekeskhariduse õppekavadel, 25,8% teise ja kolmanda taseme kutseõppes. Enamasti on haridusliku erivajadusega õppijad noored (kuni 19-aastased, 2019/20. a 82,3% kõigist haridusliku erivajadusega õppijatest), kuid aastate jooksul on sarnaselt üldisele täiskasvanud õppijate arvu ja osakaalu suurenemisele kasvanud ka haridusliku erivajadusega 25+ õppijate arv (2019/20. a 85 õppijat).
- Kutseõppe lõpetajate arv on püsunud suhteliselt stabiilne, viimasel neljal aastal on igal aastal lõpetanud pisut üle kolmandiku kõikidest õppijatest (igal aastal üle 8200 lõpetaja, vt tabel 7). Kutsekeskhariduse lõpetanute arv on pärast viimaste aastate tõusu 2018/19. õppeaastal taas langenud. Võrreldes 2017/18. õppeaastaga on lõpetajaid *ca* 14% (335) vähem.

Tabel 7. Lõpetajate arv kutseõppe õppeliigiti 2011/12.–2018/19. õppeaastal.

Õppeliik	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Põhihariduse nõudeta kutseõpe	190	252	190	158	50	28	19	2
Teise taseme kutseõpe			25	31	45	47	42	74
Kolmanda taseme kutseõpe				208	542	711	640	717
1 Põhihariduse nõudeta kutseõpe kokku	190	252	215	397	637	786	701	793
Kutseõpe põhihariduse baasil	408	598	634	345	356	187	72	0
Neljanda taseme kutseõppe esmaõpe			28	381	1 507	2 668	2 931	3 356
Neljanda taseme kutseõppe jätkuõpe				63	78	114	127	135
2 Kutseõpe põhihariduse baasil kokku	408	598	662	789	1 941	2 969	3 130	3 491
Kutsekeskharidusõpe	3 564	2 960	2 698	2 752	2 483	2 161	1 014	4
Neljanda taseme kutseõppe esmaõpe (kutsekeskharidusõpe)					18	473	1 738	2 413
3 Kutsekeskharidusõpe kokku	3 564	2 960	2 698	2 752	2 501	2 634	2 752	2 417
Kutseõpe keskhariduse baasil	3 973	4 051	4 063	3 891	2 407	956	369	1
Viienda taseme kutseõppe esmaõpe				56	472	841	965	859
Viienda taseme kutseõppe jätkuõpe				117	295	375	380	560
4 Kutseõpe keskhariduse baasil kokku	3 973	4 051	4 063	4 064	3 174	2 172	1 714	1 420
Kokku	8 135	7 861	7 638	8 002	8 253	8 561	8 297	8 121

Allikas: EHIS

Katkestamine ja väljalangemine

- Alates 2018. aastast arvutatakse kutsehariduses katkestamise näitajat uue metoodika alusel. Enam ei loeta katkestajaks õpilasi, kes on jätkanud õpinguid samas koolis teises õppekavarühmas, surnud või välismaale kolinud. Teisalt võetakse nüüd näitaja arvutamisel arvesse ka neid õpilasi, kes ei olnud 10. novembril õpilaste nimekirjas, vaid võeti õppima õppeaasta kestel.
- Lisaks katkestamise näitajale arvutatakse 2018. aastast alates ka kutsekeskharidusest väljalangevust – seda, kui paljud õpingud katkestanutest on haridussüsteemist välja langenud, st ei ole pärast kutsekeskhariduse katkestamist jätkanud õpinguid üheski teises kutseõppeasutuses ega gümnaasiumis. Arvestuse aluseks võetakse 10. novembril kutsekeskhariduse õppekavadel õppinud õpilased ja jälgitakse nende staatust järgmise õppeaasta 10. novembril.
- 2019. aastal oli katkestajate osakaal kutsehariduses tervikuna 21,2%. (vt tabel 8). Kutsekeskhariduse tasemel (1. õppeaastal) katkestajate osakaal on eelmise aastaga võrreldes jäänud samale tasemele.
- Kuigi õpingute katkestamine esimesel õppeaastal on kutsekeskhariduses püsinud kõrge, tasub välja tuua, et ligikaudu pooled õpingud katkestanud õpilastest jätkavad siiski õpinguid mõnes teises kutseõppeasutuses või gümnaasiumis. Koolid pakuvad õpilastele tuge, et suunata noor talle sobivasse õppevormi ja/või erialale. Siiski langeb ligikaudu kümnendik kutsekeskhariduses alustanud õpilastest pärast esimest õppeaastat haridussüsteemist välja. See näitaja on püsinud viimastel aastatel stabiilne.

Tabel 8. Katkestamine ja väljalangevus kutseõppes, 2015–2019.

Näitaja	2015	2016	2017	2018	2019
Õppetöö katkestajate osakaal kutsehariduses (kõik õppeliigid) (%)	20,3	19,2	19,5	21,7	21,2
Õppetöö katkestajate määr kutsekeskhariduse tasemel 1. õppeaastal (%)	24,7	22,4	22,4	23,4	23,4
Väljalangejate osakaal kutsekeskhariduses 1. aastal (%)	11,7	11,4	10,1	11,7	10,6

Allikas: EHIS

Märkus: 2015.–2017. a katkestajate osakaal on arvutatud vana metoodika järgi, 2018. a andmed uue metoodika järgi. Väljalangevuse näitaja on arvutatud tagasiulatuvalt ka aastate 2015–2017 kohta.

- 2019. aastal analüüsiti põhjalikumalt erinevaid katkestamise näitajaid kutsehariduses¹⁰². Katkestamise põhjustena tuuakse kõige enam välja õpingutega mittetoimetulekut – 46% kõigist katkestamistest, sealjuures on õppetööga mittetoimetuleku osakaal katkestamise põhjusena metsanduse ja kalanduse õppesuundades. Katkestamine tööle asumise tõttu on viimastel aastatel jäänud samaks (ca 6%), samuti tervislikud (2%) ning elukohavahetusest tingitud põhjused (2%). Vähenenud on eriala sobimatus (4%) katkestamise põhjusena ja õpingutele mitteilmumine (8%). Silma torkab keskkonna ja põllumajanduse õppesuundades õppetööle mitteilmunute kõrge osakaal (üle 20%), mis põllumajanduses on seotud õppijale koormaks muutuva õppe ja töötamise sidumisega ning keskkonna õppesuunal 5. taseme õppe kõikidele alustajatele mitte võimetekohasusega. Kõrge on õppetööle mitteilmumise osakaal ka kunstide õppesuunal, kus keskmiselt rohkem jäetakse õpe pooleli õppija tervisliku olukorra tõttu. Eriala sobimatus on veidi sagedasem katkestamise põhjus keskkonna ja isikuteeninduse õppesuundades.
- Samas ülevaates analüüsiti, kas katkestamises on erinevusi seoses soo, erineva õppekeele või õppija erivajadusega. Vene keeles õppijad katkestavad veidi enam kui eesti keeles õppijad, samuti katkestavad veidi rohkem mehed. Sarnane on ka väljalangejate näitaja. Erivajadusega õpilased katkestavad isegi veidi vähem kui erivajaduseta inimesed. Vanusegruppidest katkestavad kõige enam 25-29-aastased, kõige vähem alla 19-aastased.
- Analüüsi tulemused näitavad, et katkestamine ei vii alati õpingute lõppemiseni – samal õppeaastal jätkavad pea pooled kutsekeskhariduse katkestajatest õpinguid kutsehariduses ning

¹⁰² Jaggo, I. (2019). Ülevaade kutsehariduse katkestamisest 2005-2017. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

ligi veerand asub õppima üldhariduskooli. Toimub ka vastassuunaline liikumine – kutsekeskharidusse vastuvõetutest on keskmiselt ca 10% katkestanud õpingud üldkeskhariduse tasemel.

Lõpetanute hõive ja sissetulek

- Eesti tööjõu-uuringu andmetel on 1–3 aastat tagasi kutsehariduse lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive 2019. aastal võrreldes eelmise aastaga kasvanud. Kutsehariduse lõpetanute tööhõive määr oli 2019. aastal 86,2%, mis on samal tasemel 2017. aastaga.
- Töötute osakaal lõpetajate seas oli 2018. aastal väike. Kutsehariduse lõpetanute töötus aasta pärast kooli lõpetamist on 5,4%. Kõige kõrgem on töötuse määr põhihariduse nõudeta kutseõppe lõpetanute hulgas (vt ka Tööturu ja õppe tihedama seostamise programmi peatüki joonist 11).
- Analüüsi „Edukus tööturul“ andmed näitavad, et 2017. aastaga võrreldes on kutsehariduse lõpetanute¹⁰³ sissetulekud tervikuna suurenenud 5,2%. Tõus on mõnevõrra väiksem kui eelmise aasta 9,1% (võrdluseks kõrghariduses 6,6% ja 7,7%).
- Lõpetamisjärgne (aasta pärast lõpetamist) sissetulek kasvab samuti. 2010.–2017. aastal lõpetanute sissetulekud aasta pärast lõpetamist on alates 2011. aastast kasvanud. Kutse- ja kõrghariduse võrdluses on palgakasv protsentuaalselt olnud kõrgem kutseõppe lõpetanuil: kutseõppe lõpetanute palk on kuue aastaga tõusnud 42,3%, kõrghariduse lõpetanutel 39,7%. Defineerimata baasharidusega kutseõppe puhul on viimase kuue aasta jooksul sissetulekud küll ca 29% kasvanud, kuid võrreldes 2017. aastaga vähenes 2018. aastal äsjalõpetanute sissetulek 14,3%.
- „Edukus tööturul“ andmed osutavad ka selgele soolisele palgalõhele. Kutsehariduses tervikuna erinevad meeste ja naiste palgad keskmiselt 40%, kõrghariduses aga 29% meessoost lõpetajate kasuks. Palgavahe on suurim kutsekeskhariduse ja keskhariduse baasil kutseõppe lõpetanute seas (vastavalt 51% ja 42%). Palgalõhe põhjused võivad tuleneda valdkondade palgaerinevustest – näiteks kutsehariduses tervikuna on meestest palgasaajaid rohkem IKT, metsanduse, turvateenusete, kalanduse, tehnikaalade suuna lõpetajate seas. Naissoost palgasaajad domineerivad äriduse ja halduse, isikuteeninduse, heaolu, kunstide ja põllumajanduse suuna lõpetanute seas.
- Kasvavast tööjõupuudusest rääkides on oluline tähele panna, et keskmiselt 15,4% erialase hariduse omandanud inimestest jääb Eesti tööturult eemale. Nad ei ole töötud, ei tegele väikese lapse kasvatamisega ega ole kaitseväes, aga 1/4 neist on rahvastikuregistri andmetel välismaal. Enam on neid kutsehariduse lõpetajate hulgas (16,4%). Põhjuseks (lisaks välismaal töötamisele) võib olla mõnedes valdkondades leviv praktika, et tööd pakutakse hooajaliselt ja turvalise töökoha asemel võimaldatakse töötajale vaid „tööampse“.

Töökohapõhine õpe

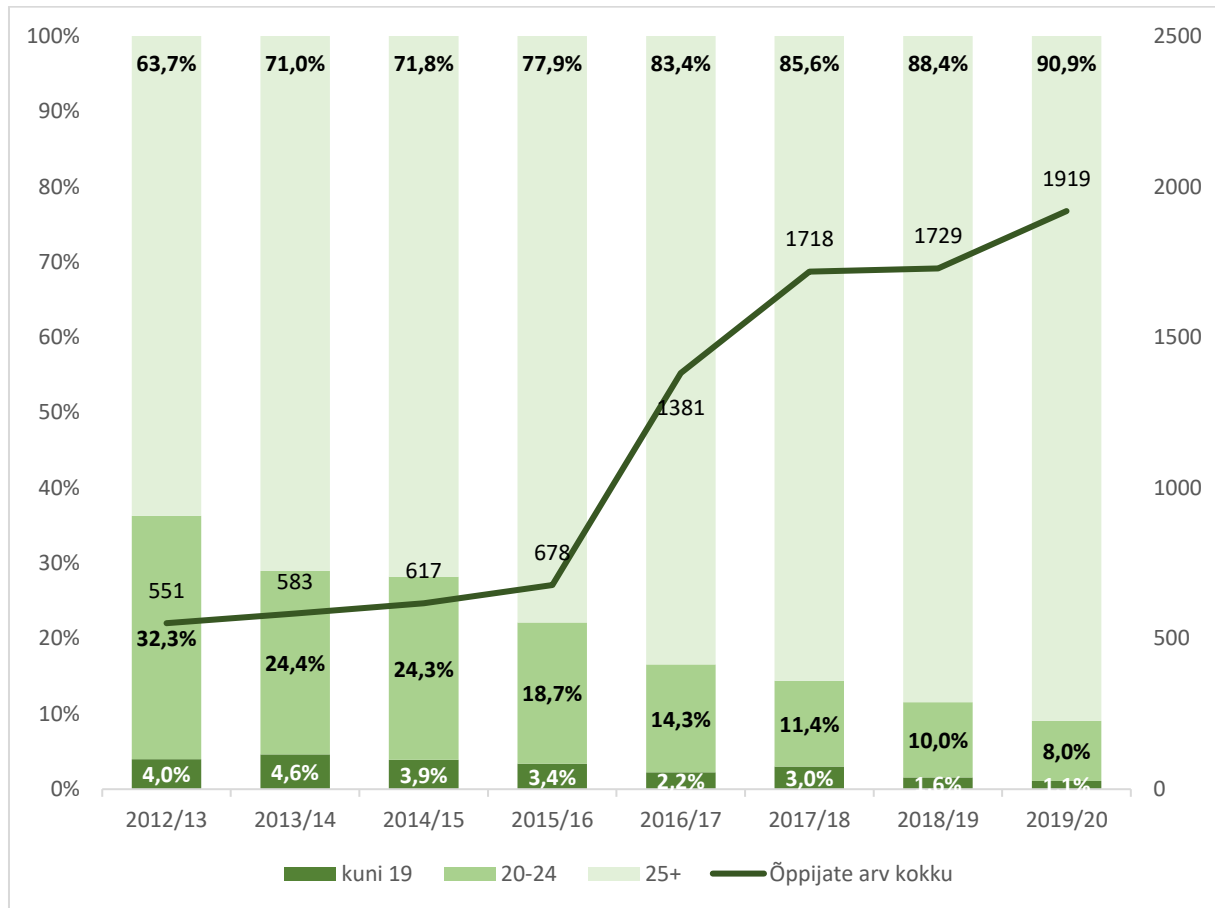
Viimastel aastatel on kutseõppes laiendatud töökohapõhise õppe võimalusi. Töökohapõhise õppe arendamisega tegeletakse suuresti 2015. a lõpus käivitatud Euroopa Sotsiaalfondi tegevuse „Tööturu vajadustele vastava kutse- ja kõrghariduse arendamine“ (PRÕM) raames (tööturu ja õppe tihedama seostamise programm).

- Töökohapõhises õppes osalevate õppijate arv on tänu PRÕMi tegevustele hüppeliselt kasvanud (vt joonis 22). Viimasel kolmel õppeaastal on töökohapõhises õppes osalevate õpilaste arv olnud üle 1700. 2019/20. õppeaastal moodustavad töökohapõhise õppe õpilased 8% kõigist kutseõppe õpilastest. Kui jätta arvestusest välja kutsekeskharidust omandavad õpilased¹⁰⁴, tõuseb töökohapõhise õppe õpilaste osakaal koguni 13,5%-ni.

¹⁰³ Kõik perioodil 2005–2017 lõpetanud

¹⁰⁴ Kutsekeskhariduse tasemel õpivad töökohapõhises õppes üksikud õpilased. 2019/20. õa-l omandab töökohapõhises õppes kutsekeskharidust 9 õpilast.

- 2019. aastal pakkus töökohapõhises õppevormis õpet 26 õppeasutust. Enim oli töökohapõhise õppe õpilasi õppeliikidest neljanda taseme kutseõppe esmaõppes (1248 õpilast) ning valdkondadest sotsiaaltöö ja nõustamise valdkonnas (530 õpilast). Töökohapõhise õppe lõpetas 2018/19. õppeaastal 1010 õpilast (12,4% kõigist kutseõppe lõpetanutest). Kui lõpetajate arvestusest välja jätta kutsekeskhariduse lõpetajad, on töökohapõhises õppes lõpetajate osakaal 17,7%.

Joonis 22. Töökohapõhises õppes õppijad 2012/13–2019/20 vanuse järgi.

Allikas: HaridusSilm.ee

- Töökohapõhises õppes õpivad eelkõige täiskasvanud õppijad ning nende osakaal on aasta-aastalt järjest kasvanud. 2019/20. õppeaastal on 90,9% õpilastest vanemad kui 25-aastased. Nooremates vanuserühmades on õpilaste arv püsivalt madalam. Õppijate vanuse jaotuse ja varasemate uuringute¹⁰⁵ põhjal võib väita, et töökohapõhine õpe on kujunenud võimaluseks pigem juba tööturul rakendunud inimestele, kes soovivad end erialaselt täiendada ja omandada kutsetunnistust. 2018. aastal alustati ESF programmi PRÕM raames katseprojektiga noorte kaasamiseks töökohapõhisesse õppesse, kuid praeguseks ei ole see tulemust andnud – töökohapõhises õppevormis õpib 2019/20. õppeaastal ainult 21 kuni 19-aastast õpilast.

¹⁰⁵ Kantar Emor (2018). Töökohapõhise õppe lõpetajate uuring. https://www.innove.ee/wp-content/uploads/2018/05/Tookohapohise_oppe_2018_Lopparuanne.pdf

2.5.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1. Õppes osaluse kasv ning lõpetajate parem vastavus tööturu vajadustele

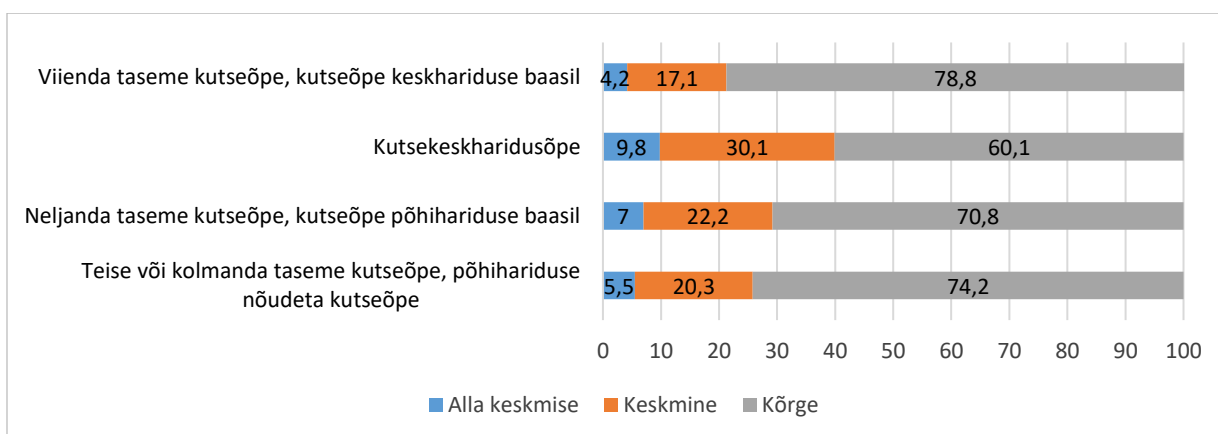
Meetme eesmärk: luua Eesti elanikkonnale nende vajadustele ja võimetele vastavad kvaliteetsed, paindlikud ja mitmekesiste valikutega kutseõppevõimalused, mis vastavad tööturu arenguvajadustele

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
				siht	tegelik				
1–3 aastat tagasi kutsehariduses õpingud lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive määr (%) Allikas: Eurostat	82,1	86,2	76,6	>80	86,2	>80	>80	>80	>80
Kutseharidussüsteemi osapoolte rahulolu kutseõppe toimimisega (metoodika ja allikas täpsustamisel)	90,2(kooliga)/ 81,2 (tööga)*		90,3/ 81,2	-	-	määratakse 1. mõõtmisel			

* 2015.–2016. a kutseõppe õppurite ja vilistlaste rahulolu uuring: 90% kutseõppe lõpetajatest ja õppuritest on õpingutega rahul. Õpetajate tööga rahulolu: 81% on tööga väga rahul.

Eesti tööjõu-uuringu andmetel on 1–3 aastat tagasi kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanud 20–34-aastaste inimeste tööhõive viimastel aastatel kasvanud: 2019. aastal oli nende hõivemäär 83,3%. Kutsehariduse lõpetanute hõivemäär püsib samal 2017. aasta tasemel 86,2%, taastudes eelmise aasta 10%-lisest langusest. Tuleb silmas pidada, et andmete suur kõikumine on peamiselt metoodiline eripära, kuna tööjõu-uuringu valimid on suhteliselt väikesed. Sellised indikaatori metoodikast tulenevad kõikumised tekitavad siiski küsimuse, kas sedalaadi metoodikaga indikaatori kasutamine kutsehariduse programmi tulemusnäitajana on edaspidi üldse õigustatud. Täpsemad lõpetanute hõive andmed saab edukuse andmebaasist ning tulevikus tasub kaaluda sellele andmebaasile tuginevate indikaatorite kasutamist.

2017. aastal alustati kutseharidussüsteemi osapoolte rahulolu uurimist. Kutseõppe õpilaste ja õpetajate rahuloluküsitluste vastused näitavad kõrget rahulolu: kutsekeskhariduse õpilastest tunnevad ennast koolis hästi ja peavad õppimist huvitavaks 92% (võrdluseks – gümnaasiumi 11. klassi õpilaste hulgas oli see näitaja 80%). Teiste haridustasemetega õppijate hulgas on rahulolu veel kõrgem (vt joonis 23). Õpetajate tööga rahulolu on samuti kõrge: 81% on tööga väga rahul.

Joonis 23. Kutseõppe õppijate heaolu koolis.
Allikas: Kutsekoolide rahulolu-uuring 2017

Olulisemad tegevused

- 20.04.2019 jõustus kutseharidusstandard, mis keskendus kolmele olulisele muudatusele.
 - Sätestati tingimused kutsevaliku õppe läbiviimiseks isikuarengu õppekavarühmas, milles seni kutseõppe tasemeõpet ei toimunud. Õpe keskendub erialavalikuga seotud võtmepädevuste ja ülekantavate oskuste arendamisele.
 - Muutusi tasemeõppe õppekavade miinimummahud, mis senise 15 EKAPi asemel on 30 kutsehariduse arvestuspunkti. Eesmärk oli selgemalt eristada täienduskoolitust ja tasemeõpet.
 - Muutusi kutseõppe lõpetamise tingimused. Muudatuse kohaselt on õpilastel õigus sooritada õpingute lõpetamiseks erialane kooli lõpueksam juhul, kui kutseeksami sooritamine ebaõnnestub. Seni kehtinud regulatsiooni kohaselt oli see võimalus vaid kutsekeskhariduse lõpetajatel ja erivajadusega õpilastel.
- 1.08.2019 kinnitas haridus- ja teadusminister kutsehariduse nõukoja moodustamise ja töökorra. Kutsehariduse nõukoda moodustati, et kaasata olulisi sotsiaalseid partnereid sisukamalt kutsehariduse strateegiliste suundade kavandamisse. Tegemist on nõuandva koguga, mis koondab nii erinevate ministeeriumide, tööandjate kui sotsiaalpartnerite esindajaid (sh Eesti Kaubandus-Tööstuskoda, Eesti Tööstuskeskuse Keskliit, Põllumajandus-Kaubanduskoda, Eesti Väike- ja Keskmiste Ettevõtjate Assotsiatsioon, Eesti Kutseõppe Edendamise Ühing, Eesti Töötukassa, Eesti Linnade ja Valdade Liit, SA Kutsekoda ja Eesti Ametiühingute Keskliit). 2019. aastal toimunud esmakohasemisel olid arutelu all kutsehariduse rahastamine ja tööandjate ootused kutseharidussüsteemile. Teisel kohtumisel keskenduti kutsehariduse koolituskohtade kavandamise ja kutseõppeasutuste võrgu teemadele.
- 16.08.2019 jõustus haridus- ja teadusministri määrus „Kutseõppeasutuste tegevustoetuse põhimõtted ning nende rakendamise tingimused ja kord“. Rahastamis põhimõtteid muudeti, et suurendada koolide motivatsiooni ja autonoomiat. Senine riiklik koolitustellimus kaotati ning koolitusmahud riiklikult olulistest valdkondades räägitakse edaspidi iga kooliga ja kooli nõunike koguga eraldi läbi, lähtudes OSKA soovistest ja regionaalsest vajadusest. Koolide tegevuskulud kaetakse riigieelarvest. Kuni 20% kooli tegevuskulude mahust hakkab moodustama tulemusrahastamine, mis sõltub õppetöö tulemustest. Lisaks on võimalik eraldada koolile sihtotstarbelist toetust. 2020. aasta koolide eelarved ja koolitusmahud lähtuvad uutest tegevustoetuste põhimõtetest, kuid tulemusrahastamist rahaliste vahendite puudumisel ei rakendata.
- 14.06.2019 jõustus haridus- ja teadusministri määrus „Kutseõppe kvaliteedi hindamise tingimused ja kord“, mis sätestab kvaliteedi hindamise valdkonnad ja kriteeriumid, kvaliteedi hindamise korralduse ja läbiviimise tingimused. Kvaliteedi hindamise protsess lähtub kujundava hindamise põhimõtetest, selle rakendamiseks kaotati kutseõppeasutuse seaduse 1.01. 2019. a jõustunud muudatusega otsene seos hindamise tulemuse ja õppe läbiviimise õiguse pikendamise vahel, kui koolil on õppekavarühmas tähtajatu õppe läbiviimise õigus. Kvaliteedi hindamine on kujundav hindamine, mille peamine eesmärk on toetada kutseõpet läbiviivat õppeasutust.
- 2019. aasta 1. septembrist jõustus haridusliku erivajadusega õpilaste kutseõppe korraldamist toetav haridus- ja teadusministri määrus „Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“. Määruse peamine eesmärk on vähendada erivajadusega õpilaste ja nende vanemate koormust erivajaduse taas tõendamisel kutseõppesse astudes. Edaspidi peaks info õpilasele vajalike hariduslike tugiteenuste kohta liikuma nii ühelt haridustasemelt teisele siirdumise kui ka koolivahetuse korral Eesti hariduse infosüsteemi kaudu. Koolide jaoks on täpsemalt kirjeldatud nii koolisisese tugisüsteemi korralduse aluseid kui ka dokumenteerimise nõudeid. Erivajadusega õpilase jaoks on lisandunud võimalus nominaalaja pikendamiseks juhul, kui seda on erivajaduse tõttu vaja õppekava õpiväljundite omandamiseks.
- Ressursside otstarbekamaks kasutamiseks ja paindlikuma ligipääsu tagamiseks õpivõimalustele loodi 2019. a jaanuarist kehtima hakanud kutseõppeasutuse seaduse muudatustega kutseõppeasutustele võimalus hakata pakkuma üldharidusõpet mittestatsionaarses õppevormis. Haapsalu Kutsehariduskeskus alustas 2019/20. õppeaastast üldharidusõppega mittestatsionaarses õppevormis põhikooli- ja gümnaasiumiastmes.

- 2018. aastal alustati HITSA, tööandjate, kõrgkoolide ja kutsekoolide koostöös IT akadeemia kutsehariduse programmiga, et viia IT tasemeõpe enam vastavusse tööandjate vajadustega ja luua IT erialade kutsekeskhariduse õppekavadel (tarkvaraarendaja ja IT süsteemide spetsialist) paindlikke võimalusi õpingute jätkamiseks kõrghariduses, pakkuda sisukamat keskharidust (matemaatika, inglise keel ja eesti keel) ja tagada suurem vastuvõtt IT erialadele. 2019. aastal valmis 4-aastane kutsekeskhariduse taseme tarkvaraarendaja õppekava, kuhu asus septembris õppima 162 õppijat (konkurss ühele õppekohale oli 2,2). 2019. aastal alustati IT süsteemide spetsialisti õppekava koostamist, koolitati kutseõpetajaid ja kaardistati õppevara vajadus.
- HITSA on kutsekoolide keskses õppeinfosüsteemis Tahvel välja arendanud põhifunktsionaalsused ja Tahvliga on liitunud 17 kutsekooli. Koostatud on plaan Tahvli edasisteks arendusteks ja ülejäänud 19 kutsekooli liitumiseks Tahvliga aastaks 2020.
- 2019. aastal muudeti haridus- ja teadusministri määrust „Töökohapõhise õppe rakendamise kord“. Suurim muudatus on ettevõttepoolsete juhendajate tasustamise aluste muutmine. Täpsustati ka töökohapõhise õppe korralduslike aspekte.
- Eesti 12-liikmeline võistkond osales 11 võistluslal ülemaailmsel kutsemeistrivõistlustel WorldSkills 2019. Eesti osalejad võitsid meisterlikkuse medalid graafilise disaini, koka ja restoraniteenindaja erialal.

Õnnestumised

- Üleminek uuendatud kvaliteedihindamisele oli sujuv. 2019. a esimese poolaasta hindamised toimusid koolidele vabatahtliku katsevoorus.
- Täiskasvanud õppijate arvu jätkuv kasv näitab, et üha enam täiskasvanuid peab oluliseks oma oskusi ja teadmisi arendada ning soovib aktiivselt osaleda elukestvas õppes. Täiskasvanud õppijate rahulolu õpingutega on väga kõrge, mis annab kinnitust, et nad on rahul nii kutseõppe kvaliteedi kui ka korraldusega.
- Kutseeksamiga lõpetamine on oluliselt kasvanud, mis näitab õppe head kvaliteeti ja kasvavat võimalust lõpetada õpe kutseeksamiga. 2016/17. õppeaastal oli kutseeksamiga lõpetajaid 50%. Järgmisel, 2017/18. õppeaastal sooritas kutseeksami 60,5% kõigist kutseõppe lõpetajatest ja 2018/19. õppeaastal juba 68,8%. Ühtlasi tuleb silmas pidada, et see indikaator näitab kutseeksamiga lõpetanute osakaalu kõigist õppureist, kelle hulka on arvatud lõpetajad ka nendelt erialadelt, kus kutseeksamit pole võimalik teha.
- Kutsemeistrivõistluste arengukavas aastateks 2019–2022 kavandatud meetmed, võistluste formaadi muutus ja kommunikatsiooniplaan aitavad kutsemeistrivõistlusi rohkem meediapilti tuua, mis omakorda suurendab sihtrühmade teadlikkust ja huvi kutsehariduse vastu. Võistluste taseme tõstmine toetab kutseõppe kvaliteedi arendamist ning Eesti võistlejate edukust rahvusvahelistel võistlustel.
- 2019. aastal avati digipöörde programmi raames nutika õppimise taotlusvoor, kus üheksa kutsekooli alustasid õppevara loomist või hankimist, tehes seda koostöös tööandjatega. Mitmed digiformaadis loodud õppematerjalid on ka kättesaadavad teistel erialadel valikõpingutes võimaldades paremini sidustada erinevate erialade õpet.
- 2019. aastal registreeriti 11 kutsevaliku õppekava. Seadusemuudatused, mis võimaldasid isikuarengu õppekavarühmas tasemeõpet läbi viia, jõustusid jaanuarist 2019. Karjäärivalikut toetava õppekava avamist kutseõppes võib lugeda õnnestunuks.

Tähelepanu vajab

- Viimastel aastatel on kasvanud keskhariduseta inimeste osakaal nooremates vanuserühmades. See suundumus on muret tekitav ja tuleks kiiresti peatada. Vaja on jätkata analüüsi, milline peaks olema keskhariduse taseme õppe sisu ja korraldus Eestis, arvestades nii ühiskonnaliikmete ootusi, rahvastiku ja tööturu muutusi (sh rahvastiku paiknemist). Kutsehariduse õppekavade vastavusega tööturu vajadustele on vaja ka edaspidi tegeleda kõigis õppeliikides ja ka täienduskoolituse pakkumisel. Kõigi kutseõppe õppekavade arendamisel tuleb arvesse võtta Euroopa Liidu uuendatud võtmepädevusi ja OSKA raportite soovitusi. Hea näide on 2018. aastal IT akadeemia raames käivitunud kutseharidusprogramm, kus koos partneritega uuendatakse kutsekeskhariduse õppekavasid IT erialadel ja alustati uuendatud

kutsekeskhariduse piloteerimist kolmes kutsekoolis. Kogu keskharidustaseme õppe uuendamise kontekstis on õppekavade arendamisel prioriteediks kutsekeskhariduse sisu ja korralduse nüüdisajastamine ning lõpetajate võimalus jätkata õpinguid kõrghariduses. Ühtse keskharidusstandardi loomine on valmiva haridusstrateegia üks fookusi paindlike õpiteede pakkumisel.

- Endiselt on vaja tegelda nii põhikoolide kui gümnaasiumide õpilaste karjäärorientatsiooni õigeaegse kujundamisega, mis on oluline nii edasiõppimisvalikute tegemiseks kui ka õpingute katkestamise ennetamiseks. Üha enam on gümnaasiumilõpetajaid, kes ei jätka õpinguid samal aastal. Eraldi tähelepanu tuleb pöörata tehnika, tootmise ja ehituse valdkonna erialade tutvustamisele, et leevendada OSKA raportites prognoositud tööjõu puudust.
- Kutseõppeasutuse seaduse tehtud muudatustega loobuti riikliku koolitustellimuse alusel kutseõppeasutuste rahastamisest ning töötati välja uus rahastamismudel, mis koosneb kolmest komponendist baasraha, tulemusraha ja kutseõppe kättesaadavuse tagamine. Eelarveaasta andmete põhjal analüüsis HTM kutsehariduse rahastamise uut mudelit. Tulemusrahastamise tegelike tegevusnäitajate analüüs tõi süsteemis välja mitmed kitsaskohad ning vajaduse uuesti sõnastada tulemusrahastuse kriteeriumid ja ootused selle rakendamisel. Riiklikust koolitustellimusest loobumine kasvatas oluliselt kutseõppeasutuste nõunike kogude rolli, kuna neile on antud otsustusõigus kooli tasandil koolituskohtade loomisel ja jaotusel õppekavade vahel. Vaja on tagada kooli nõunike kogude pädevus ning võimekus kaasa rääkida õppekohtade loomisel OSKA raportite ja tööturu hetkevajaduse põhjal.
- Kuigi kutseõppe õppijate üldine rahulolu õpingutega on kõrge, püsib endiselt kõrge ka õpingute katkestamine. Nagu eespool analüüsitud, ei tulene katkestamise põhjused väga sageli mitte õpingutega rahulolematusest, vaid on koolivälised ja kooli poolt raskesti mõjutatavad. Siiski on selge, et õpilased vajavad õpingute lõpetamiseks rohkem individuaalset tuge kooli poolt ning ka oma pereliikmete ja tööandjate toetust. Väga oluline on ka edaspidi tagada info kättesaadavus õppimisvõimaluste kohta, nõustamine ja tugi kutsekeskhariduse katkestajale, et ta leiaks õppimisvõimaluse mõnes teises kutseõppeasutuses või gümnaasiumis ega langeks haridussüsteemist välja.
- Probleemiks on endiselt HEV õpilastega seonduvad teemad, sh info liikumine õpilase erivajaduse kohta, nõustamine keeruliste juhtumite puhul (depressioon, sõltuvushäired).
- Kutsevaliku õppekava ja mittetatsionaarse üldharidusõppe laiemaks rakendamiseks on vaja koole õppekavade loomisel ja rakendamisel nõustada.
- Kutseeksamiga lõpetamine, sh eksamite sisu, hindamismetoodika ning kvaliteedi arendamine, vajab ka edaspidi tähelepanu ja erinevate osapoolte koostööd.
- Töökohapõhise õppe arendamist tuleb jätkata, et kaasata sellesse nooremaid vanuserühmi, erinevatel põhjustel veel tööturult eemal olevaid inimesi, gümnaasiumijärgselt (ilma erialase hariduseta) tööturule suundunud inimesi ning väikeettevõtteid ja erialaliite.
- Vene õppekeelega kutseõppijate eesti keele oskuse arendamine nõuab endiselt tähelepanu. Kutsekeskhariduses on koolid kohustatud tagama eestikeelsele õppele ülemineku hiljemalt 2020. aasta 1. septembriks. Õppekeeleks loetakse keel, milles toimuv õpe moodustab vähemalt 60 protsenti kooli õppekavas sätestatud õppe mahust. Eesti keele omandamine tööle asumiseks või edasiõppimiseks vajalikul tasemel tagab lõpetajate parema konkurentsivõime. Kolme viimase aasta statistika põhjal on eesti keelest erineva õppekeelega kutsekeskhariduse lõpetajate eesti keele oskuse tase paranenud, ent pisut üle poolte lõpetajatest ei omanda kahjuks veel tööks vajalikku eesti keele oskuse taset. Eesti keelt erialasele tööle asumist võimaldaval tasemel oskavate, st eesti keelt teise keelena vähemalt B1 tasemel valdavate või kutseeksami eesti keeles sooritavate lõpetajate osakaal on aasta aastalt kasvanud. 2016. a oli see 34,6% ja 2019. a 41,7%. Endiselt valmistab probleeme kutseõppesse sisenevate põhikooli lõpetajate keskine eesti keele oskus. Keeleinspektiooni hinnangul on probleemiks ka kutseõppasutuste õpetajate ning koolijuhtide eesti keele oskuse tase. Kutseõppeasutusi puudutab see vähemal määral kui üldhariduskoole, ent piirkonniti on olukord erinev.

Kutseharidusprogrammi kinnitatud lõplik eelarve 2019. aastal oli 93,9 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 94,4 miljonit eurot.

2.5.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

2013. a kutseõppeasutuse seaduse ja kutseharidusstandardi muudatustega sätestatud õppeliikide seostamine Eesti kvalifikatsiooniraamistikuga ning uut tüüpi väljundipõhised õppekavad on rakendunud. Õpe on muutunud oluliselt paindlikumaks ja pakub nii esma- kui jätkuõppe võimalusi väga erinevatele õppijate sihtrühmadele, sh on rakendunud 5. taseme õpe ehk kutseeriharidusõpe.

Kutsehariduses teeb heameelt õpilaste suur rahulolu õpingutega, täiskasvanud õppijate jätkuv huvi kutsehariduse omandamise vastu ja lõpetajate sissetulekute kasv. Samuti kasvas lõpetajate hõive võrreldes 2018. aastaga. Samas ei ole näha õpingute katkestamise vähenemist.

Vaja on leida lahendused, mis tagaksid senisest enam noorte jõudmise keskhariduse omandamiseni. Kutsekeskhariduse õppekavade arendamisele, kvaliteedi edendamisele ja atraktiivsuse suurendamisele suunatud tegevused ei ole toonud loodetud tulemust. Oluline on leida motivaatoreid, mis muudaks ka põhikoolijärgse kutsehariduse võimekate õpilaste seas atraktiivsemaks. Kutsekeskhariduse katkestamine püsib endiselt kõrge ja kuigi paljud jätkavad peale katkestamist õpinguid mõnes teises koolis, langeb liiga suur osa kutsekeskharidusõpet alustanutest juba esimesel õppeaastal haridussüsteemist välja (10,6%).

Õpiraskustega noortega tegelemiseks on vaja lisaressursse ning toetavat kooli tasandi tugisüsteemi, et suurendada personaalset lähenemist (kutsevaliku õppe rakendamine, individuaalsed ja läbimõeldud õppekavad, koostöö kohalike omavalitsusega, sh sotsiaalprobleemidele lahenduste leidmisel, ja ettevõtetega sujuvaks üleminekuks tööellu jms). Sotsiaalministeeriumiga tuleb jätkata senist koostööd ning arendada välja alternatiivseid tasemeõppe võimalusi, et hõlbustada HEV õppurite üleminekut kutseharidusse ja siirdumist tööellu.

Tulemusrahastamise rakendamiseks on vaja lisaressursse, mis muu hulgas aitaksid koolil teha õppeotstarbelisi investeeringuid (masinad ja seadmed), toetada erialase hariduseta inimeste õpingute jätkamist, arendada koostööd töömaailmaga ja läbi viia arendusprojekte. Lisaressursid võimaldavad kutsekoolidel neid ülesandeid täita.

Jätkata tuleb kogu Eesti koolivõrgu planeerimist koostöös üldharidusega, eriti arvestades riigigümnaasiumide asutamist.

2.6. Üldharidusprogramm

Programmi eesmärk on tagada kõigile õpilastele võrdne ligipääs kvaliteetsele üldharidusele ja valmisolek edasisteks haridusvalikuteks.

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
					siht	tegelik			
Madalal tasemel oskustega (PISA uuringus alla 2. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%):									
funktsionaalne lugemisoskus	10,7	-	-	11,1	7,5	11,1*	-	10,1	-
matemaatiline kirjaoskus	11,2	-	-	10,2	8	10,2*	-	9,2	-
loodusteaduslik kirjaoskus	8,7	-	-	8,8	5	8,8*	-	7,8	-
Tiptasemel oskustega (PISA uuringus 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal (%):									
funktsionaalne lugemisoskus	11,1	-	-	13,9	>10	13,9	-	15,4	-
matemaatiline kirjaoskus	14,2	-	-	15,5	16	15,5	-	17	-
loodusteaduslik kirjaoskus	13,5	-	-	12,2	14,4	12,2	-	13,7	-
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%)	12,2	10,9	10,8	11,3	<9,5	9,8	<9	<9	<9
Erinevate osapoolte rahulolu õpikeskkonna ja -korraldusega: kooliga üle keskmise rahul olevate õpilaste osakaal 4. klassis/ 8. klassis/ 11. klassis (%)	-	meto odika väljat öõta mine		87,6/ 64,2/ 71,8	-	85,3/ 64,2/ 70,8	kasvab	kasvab	kasvab
Tavaõppes täiendavaid tugimeetmeid ja tingimusi vajavate õpilaste osakaal, kes saavad üldist tuge (%)**	95	95	98	-	100	-	100	100	100
Tõhustatud ja erituge vajavate õpilaste osakaal, kes on kaasatud tavaõppesse**	-	-	-	-	-	-	välja- töötamis el	välja- töötamis el	välja- töötamis el

* 2018. a PISA uuringu tulemused.

** Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse hariduslike erivajadustega õpilaste toetamisega seotud muudatuste jõustumine tõi kaasa olulised muudatused andmete kogumises ja töötlemises. Senine praktika, kus kool sai märkida nii rakendatava tugiteenuse kui ka vajatava tugiteenuse, asendus ainult rakendatavate tugiteenuste fikseerimisega. Kuni indikaatori uute väärtuste arvutamiseni indikaatorit tulemusnäitajates ja programmide aruannetes (koolivõrk ja üldharidus) ei kuvata.

2.6.1. Olulisemad muutused ja suundumused

- Koolieelsetes lasteasutustes alusharidust omandavate laste osakaal on viimasel viiel aastal küllalt stabiilselt vahemikus 91-93% (92,8% aastal 2018). Seatud eesmärgi (95%) saavutamine on proovikivi. Aasta-aastalt on vähenenud vene õppekeelega lasteasutades käivate laste osakaal ja samavõrra on suurenenud keelekümblejate osakaal.
- Põhihariduse statsionaarses õppes õpib 2019/20. õppeaastal ligi 31 300 eesti keelest erineva emakeelega õpilast, kellest 13% õpib eesti keeles. Eesti keelest erineva emakeelega põhikoolilõpetajate eesti keele oskus on püsinud viimastel aastatel üsna stabiilsena (ca 70% saavutas B1-taseme) ning on vähetõenäoline jõuda perioodi lõpuks seatud eesmärgini (90%).
- Üldhariduskoolide õpilaste koguarv kasvab, kuid piirkonniti on muutused erisuunalised. Viimaste aastate statsionaarse õppe õpilaste arvu kasv tuleneb peamiselt sellest, et 1. klassis alustavaid lapsi on oluliselt enam kui üldharidussüsteemist väljuvaid õpilasi. Lisaks on viimasel paaril aastal Eestisse naasnud märkimisväärselt palju Eesti kodakondsusega inimesi, sh koolieas lapsi. Põhikooliõpilaste arv on viimasel kümnendil kasvanud Harju-, Tartu-, Rapla- ja Pärnumaal – kasv vastavalt 43% , 23%, 4% ja 1%.

- Eesti põhikooliõpilased näitasid PISA testis (2018) taas väga häid tulemusi. Endiselt valmistavad muret vene õppekeelega koolide õpilaste madalamad tulemused. Ka koolikliima näitajate poolest on vene õppekeelega koolide õpilased kehvas olukorras.
- Koolist väljalangevus püsib üldhariduses madal. Pärast põhikooli lõpetamist ei jätka järgmisel õppeaastal õpinguid 3% õpilastest. Põhikooli lõpetajad eelistavad endiselt jätkata haridusteed üldkeskhariduses. 80,7% õpilastest on neli aastat pärast põhikooli lõpetamist keskhariduse omandanud.
- Tuge saavate õpilaste osakaal on põhihariduse statsionaarses õppes võrreldes eelmise õppeaastaga ühe protsendi võrra langenud ja tugispetsialistide arv kasvab aasta-aastalt.
- PISA 2018 tulemustest ilmneb, et ligi 70% õpilastest on eluga rahul. Poiste, kõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste ja erakoolide õpilaste rahulolu on suurem.

Alusharidus

- Nõudlust lasteaiakohtade järele mõjutavad peamiselt sündide arv ja alushariduses osalevate laste osakaal. Sündide arv on viimastel aastatel püsinud stabiilselt 14 000 ringis, mõnel aastal pisut alla selle, mõnel jälle pisut üle. Ka alushariduses osalevate laste osakaal (4. eluaastast kuni koolini¹⁰⁶) on püsinud vahemikus 91–93%.
- Viimasel kümnendil oli alushariduses kõige enam lapsi aastatel 2013–2015 (üle 68 000). Ka lasteaedade arv oli suurim just siis (ca 650). 2019/20. õppeaastal osaleb alushariduses kokku 66 330 last. Koolieelseid lasteasutusi on käesoleval õppeaastal 614.
- Aasta-aastalt on vähenenud laste osakaal, kes osalevad alushariduses vene õppekeeles. Kui 2009/10. õppeaastal moodustasid venekeelsete rühmade lapsed 22%, siis 2019/20. õppeaastal on see näitaja 16%. Samal ajal on pisut vähenenud nende vastsündinute osakaal, kellel vähemalt üks vanematest (ema) on vene rahvusest (23,7%-lt 2009. aastal, 22,6%-le 2018. aastal¹⁰⁷). Venekeelseid rühmi on 2019/20. õppeaastal kokku seitsmes maakonnas. Kõige suurem on vene õppekeelega laste osakaal Ida-Virumaal (47%) ja Harjumaal (23%). Teistes maakondades jääb venekeelsete rühmade laste osakaal 1–3% vahele.
- Venekeelsetes rühmades osalejate arvelt on suurenenud keelekümblejate osakaal (vt tabel 9). Keelekümblusrühmi on 2019/20. õppeaastal kokku viies maakonnas. Kõige rohkem on keelekümblejad laste koguarvust Ida-Virumaal (33%).

Tabel 9. Lasteaiaste jagunemine viimasel kümnel aastal õppekeelte alusel (%)

õppeaasta	eesti õppekeel	eesti õppekeel (keelekümblus)	vene õppekeel	muu õppekeel
2009/10	76,1	1,3	22,5	0,2
2010/11	76,0	2,0	21,8	0,1
2011/12	76,4	2,3	21,2	0,1
2012/13	77,1	2,8	20,1	0,1
2013/14	77,7	2,8	19,4	0,1
2014/15	78,0	3,1	18,7	0,2
2015/16	79,1	3,2	17,4	0,2
2016/17	79,3	3,7	16,9	0,1
2017/18	77,9	4,9	17,1	0,1
2018/19	78,3	5,2	16,3	0,2
2019/20	78,7	5,2	15,8	0,2

Allikas: EHIS

Üldhariduskoolid ja õpilased

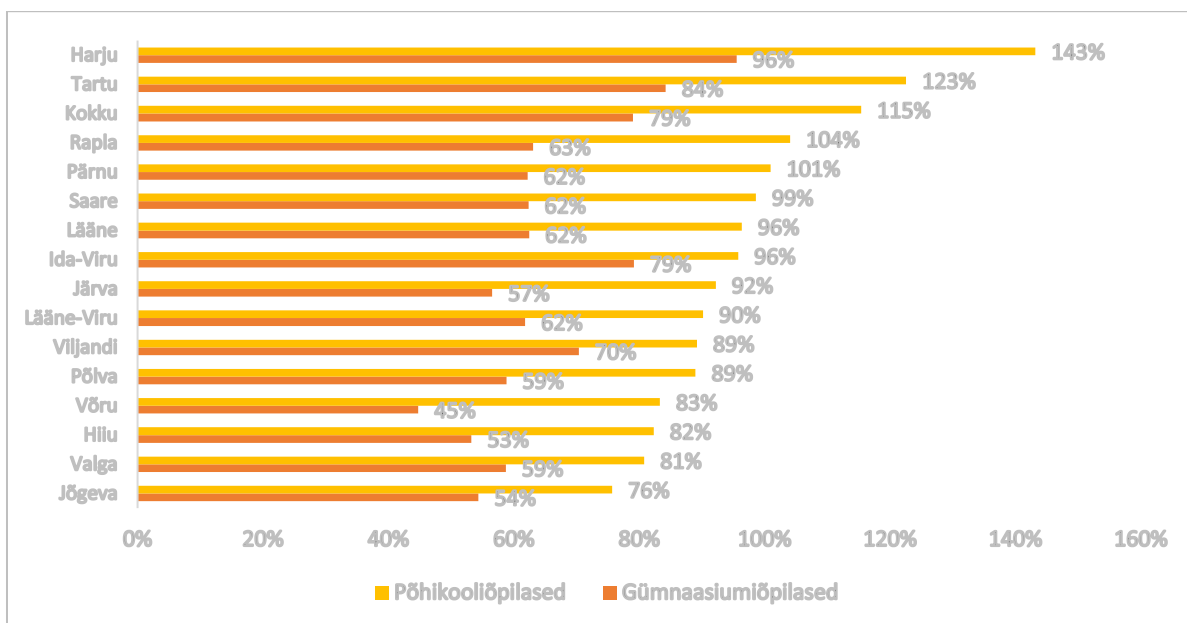
- 2019/20. õppeaastal õpib üldhariduskoolide statsionaarses õppes 153 155 õpilast ja mittestatsionaarses õppes 5579 õpilast. Võrreldes eelmise õppeaastaga on statsionaarsesse õppesse lisandunud ligi 2000 õpilast, mittestatsionaarse õppe õpilaste arv on suurenenud ca 100

¹⁰⁶ Eurostati arvestusmetoodika

¹⁰⁷ Allikas: Statistikaamet

õpilase võrra. Viimase kümne aasta vaates on õppijaid kõige rohkem just käesoleval õppeaastal. Näiteks kümme aastat tagasi oli üldhariduse statsionaarses õppes üle 11 000 õpilase vähem. Viimaste aastate statsionaarse õppe õpilaste arvu kasv tuleneb peamiselt sellest, et 1. klassis alustavaid lapsi on oluliselt enam kui üldharidussüsteemist väljuvaid õpilasi. Lisaks on viimasel paaril aastal Eestisse naasnud märkimisväärselt palju Eesti kodakondsusega inimesi, sh koolieas lapsi. Kui 2014. aastal pöördus Eestisse tagasi kokku 2557 Eesti kodakondsusega inimest ja enne seda veelgi vähem, siis alates 2015. aastast on Eesti kodakondsusega inimeste tagasipöördumine hoogustunud. Näiteks 2018. aastal naasis Eestisse kokku 7836 Eesti kodakondsusega inimest, sh 0–19-aastaste¹⁰⁸ vanusegrupis 1030 last ja noorukit.

- Õpilaste arv muutub piirkonniti väga erinevalt (vt joonis 24). Põhikooliõpilaste arv on viimasel kümnendil kasvanud Harju-, Tartu-, Rapla- ja Pärnumaal – kasv vastavalt 43% , 23%, 4% ja 1%. Kõige enam on põhikooliõpilaste arv viimasel kümnendil vähenenud Jõgeva-, Valga- ja Hiiumaal.
- Gümnaasiumiõpilaste arv on viimasel kümnendil langenud kõigis maakondades. Võrreldes kümne aasta taguse ajaga, on sel õppeaastal gümnaasiumis õppijaid 21% vähem. Kõige vähem on gümnaasiumiõpilaste arv kahanenud Harjumaal (4%) ja Tartumaal (16%). Kõigis teistes maakondades on gümnaasistide arv langenud enam kui 21%. Kõige drastilisemaks näiteks on Võrumaa, kus gümnaasistide arv on vähenenud 55%.

Joonis 24. Põhikooli ja gümnaasiumi statsionaarse õppe õpilaste arvu muutus 2009/2010 vs 2018/2019.

Allikas: EHIS

Märkus: 2009/2010 = 100%. Maakonnad reastatud selle järgi, kus on põhikooliõpilaste arv kõige vähem vähenenud. Neljas maakonnas on põhikooliõpilaste arv kasvanud.

- Statsionaarse õppega üldhariduskoolide arv on võrreldes 2009/2010. õppeaastaga vähenenud 42 kooli võrra. Kõige enam on vähenenud gümnaasiumide arv – 226-lt 160-le. Valdavalt on tegu olnud gümnaasiumide ümberkorraldamisega põhikoolideks. Seetõttu on kasvanud põhikoolide arv.
- Võrreldes 2009/10. õppeaastaga on erakoolide arv kasvanud 24 võrra (33-lt 57-ni). 2019/20. õppeaastal alustas tööd vene õppekeelega Vivere Erakool Tallinnas. Enamik erakooli tegutseb piirkondades, kus põhikooliõpilaste arv on kasvanud, pooled erakoolidest tegutsevad Tallinnas. Samas on viimastel aastatel loodud uusi erakooli ka kohtadesse, kus õpilaste arv on viimasel kümnel aastal langenud.

¹⁰⁸ Allikas: Statistikaamet

PISA 2018

- 2018. aasta PISA test keskendus **funktsionaalsele lugemisoskusele**. Eesti õpilaste keskmine tulemus lugemises oli 523 punkti, millega oleme maailmas viiendal kohal. Tipptasemel lugejate osakaal on võrreldes 2015. aastaga suurenenud (11,1%-lt 13,9%-le). OECD riikides keskmiselt oli 2018. aastal tipptasemel lugejaid 8,6%. Nõrku lugejaid oli 2018. aastal Eestis 11,1%, OECD riikide keskmine näitaja on aga 22,5%. Endiselt ilmnevad erinevused poiste ja tüdrukute ning eesti ja vene õppekeeles õppijate vahel. Tipptasemel lugejaid on eesti õppekeelega tüdrukute seas koguni 20,8%, eesti õppekeelega poiste seas 12,6%, vene õppekeelega tüdrukute seas 6,8% ning poiste seas vaid 4,5%. Nõrku lugejaid on kõige enam vene õppekeelega poiste seas (21,3%) ja vene õppekeelega tüdrukute seas (13%). Eesti õppekeelega poiste seas on nõrku lugejaid 12,2% ja tüdrukute seas 5,8%.¹⁰⁹
- **Matemaatiline kirjaoskus**. Eesti õpilaste keskmine tulemus 2018. aastal oli 523 punkti. Selle tulemusega paigutusime riikide ja majanduspiirkondade pingereas kaheksandale kohale. Matemaatilise kirjaoskuse tippsooritajate osakaal on tõusnud 14,2%-lt 2015. aastal 15,1%-le 2018. aastal. Paraku on ka matemaatilise kirjaoskuse tulemustes soo ja õppekeele lõigetes erisusi. Poiste keskmine matemaatilise kirjaoskuse tulemus oli 528 punkti, tüdrukutel aga 519. Tegu on statistiliselt olulise erinevusega. Poiste seas on oluliselt enam neid, kes jõudsid viiendale ja kuuendale saavutustasemele (tippsooritajad). Eesti õppekeeles õppivate õpilaste keskmine matemaatilise kirjaoskuse tulemus on 531 punkti, vene õppekeeles õppivatel õpilastel aga 502 punkti.¹¹⁰
- **Loodusteadlik kirjaoskus**. Eesti õpilaste keskmine tulemus 2018. aastal oli 530 punkti, millega paigutusime maailmas 4. kohale. Loodusteadlikus kirjaoskuses on 2018. aasta tippsooritajate osakaal 12,2%, mis on mõnevõrra vähem kui 2015. aastal (13,5%). Parimat loodusteaduste tulemust näitasid eesti õppekeelega tüdrukud (544 punkti), eesti õppekeelega poiste tulemus oli 537 punkti. Vene õppekeelega poisid ja tüdrukud saavutasid keskmiselt vastavalt 500 ja 499 punkti.

Haridustee katkestamine ja edasiõppimine

- **Väljalangevus** üldhariduskoolide **statsionaarsest õppest** on väga madal – põhikooli 3. kooliastmes 0,3% ja gümnaasiumi 1. õppeaastal 1,2%. Põhikooli 3. kooliastme väljalangevuse näitaja kohta seatud eesmärk (<1%) on saavutatud. Senise arengu põhjal on ootuspärane saavutada ka gümnaasiumi 1. õppeaasta väljalangevuse sihttase (<1%).
- Põhikoolist ja gümnaasiumist väljalangevuse vähendamine aitab vähendada **madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaalu**. Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaal on langenud 14,4%-lt 2007. aastal (kõige kõrgem tase aegreas) 9,8%-ni (2019. aastal)¹¹¹. Madala haridustasemega mitteõppivate noorte osakaal eesti emakeelega ja eesti keelest erineva emakeelega noorte seas ei erine suurel määral (10,2 vs 9%).
- Pärast põhihariduse omandamist jätkab valdav osa õpilasi õpinguid gümnaasiumis (71%). Kutseõppeasutuses jätkab 26% ja 3% põhikooli lõpetajatest ei jätka järgmisel õppeaastal õpinguid¹¹². **Põhiharidusjärgsed haridusvalikud** on aastast aastasse püsinud võrdlemisi stabiilsena (loe lisaks koolivõrgu programmi peatükist, 2.4.1). Keskkhariduse omandanute osakaal neli aastat pärast põhihariduse omandamist oli 2019. aastal 80,7% ja see näitaja ei ole viimastel aastatel oluliselt muutunud (78% 2014. aastal).
- 2019. aastal statsionaarses õppes üldkeskkhariduse omandanutest **ei jätkanud järgmisel õppeaastal Eestis õpinguid** 41%. Tegu on muret tekitava näitajaga. Kutsehariduses jätkas õpinguid 7% lõpetajatest ja kõrghariduses 52%.

¹⁰⁹ Tire, Puksand jt (2019)

¹¹⁰ Tire, Puksand jt (2019)

¹¹¹ Eurostati andmed (tabel t2020_40). Madala haridustasemega noorte osakaal leitakse Eesti tööjõu-uuringu andmete põhjal, mistõttu tuleks vaadata pigem suundumusi kui üksikaastaid.

¹¹² Andmed 2019. aastal põhihariduse statsionaarses õppes RÕK õppekava järgi omandanud õpilaste valikute kohta

Tuge vajavad õpilased

- 2019/20. õppeaastal vajab ligikaudu 22% põhihariduse statsionaarse õppe õpilastest tuge (2018/19. õppeaastal 23%).
- Üldist tuge vajab 2019/20. õppeaastal 14,8%, tõhustatud tuge 3,6% ja erituge 3,1% (2018/19. õppeaastal samad näitajad 16,1%, 3,9% ja 3,1%).
- Tuge vajavatele õpilastele mõeldud koolides omandab 2019/20. õppeaastal põhiharidust 3246 õpilast (2,5% kõigist statsionaarses õppes põhihariduse omandajatest). Tavakoolide eriklassides omandab statsionaarses õppes põhiharidust 2019/20. õppeaastal 3082 õpilast (2,4% tavakoolide õpilastest).
- Üldhariduskoolide tugispetsialistide arv on viimasel viiel aastal kasvanud. Kui 2014/15. õppeaastal töötas üldhariduskoolides kokku 843 tugispetsialisti, siis 2019/20. õppeaastal on koolides tugispetsialiste kokku 1239 (kasv 47%).
- Suurima osa tugispetsialistidest moodustavad 2019/20. õppeaastal sotsiaalpedagoogid (30%). Neile järgnevad eripedagoogid (27%), logopeedid (23%) ja koolipsühholoogid (20%).
- Kuigi tugispetsialistide arv on aasta-aastalt kasvanud, töötavad tugispetsialistid 2019/20. õppeaastal siiski vaid 241 üldhariduskoolis, s.o vähem kui pooltes üldhariduskoolides. EHISe andmed kajastavad ainult kooli personali koosseisus olevaid tugispetsialiste – kui kohalikus omavalitsuses on näiteks tugispetsialistid koondatud keskustesse, mis koolidele vajaduse korral teenust pakuvad, siis need töötajad EHISe andmetes ei kajastu. Seega ei anna EHISe andmed tugiteenuste kättesaadavuse kohta täit ülevaadet.

Õpilaste heaolu ja kooli keskkond

- 2018 PISA andmeil vastas 25% Eesti 15-aastastest, et neid on kiusatud mõned korrad kuus. OECD keskmine näitaja on pisut madalam – 23%. Eesti 2018. aasta näitaja on samuti 4% võrra kõrgem kui 2015. aastal. 2018. aasta Eesti PISA tulemustest ilmneb, et poisid tajuvad kiusamist rohkem kui tüdrukud. Samuti tajuvad kiusamist enam vene keeles õppivad õpilased.¹¹³
- Samuti ilmneb 2018 PISA tulemustest, et OECD riikide keskmisega võrreldes on Eesti õpilaste arvates meie koolides küll parem distsipliin, kuid näiteks 2009. aasta tulemustega võrreldes on distsipliin Eesti koolide tundides muutunud kehvemaks.¹¹⁴
- Kokkuvõtlikult saab PISA 2018 andmete baasil väita, et erinevate koolikliima näitajate poolest¹¹⁵ on vene õppekeelega koolide õpilased kehvemais seisus kui eesti õppekeelega koolide õpilased: nad tunnevad nõrgemat seotust oma kooliga, kogevad rohkem kiusamist ja tunnevad, et koolis väärtustatakse vähem koostööd. Samuti tunnetavad nad vähem õpetajate toetust ja entusiasmi õpetamisel.¹¹⁶
- Eluga rahulolu hinnangu poolest on Eesti õpilased PISA 2018 uuringus osalenud riikide pingereas alles 36. kohal. Eelmisel korral (2015) olime 18. kohal. Võrreldes eelmise korraga on õpilaste rahulolu eluga langenud ka OECD-s keskmiselt. Siiski on ligi 70% Eesti õpilastest eluga rahul. Poiste, kõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste ja erakoolide õpilaste rahulolu on suurem.

Eesti keelest erineva emakeelega õpilased ja eesti keel teise keelena

- Vene keeles statsionaarses õppes põhihariduse omandajate osakaal on viimase kümne aastaga langenud 20%-lt 17%-le. Vene keeles saab statsionaarses õppes põhiharidust omandada kaheksas maakonnas. Gümnaasiumiastme statsionaarses õppes õpib 99% õpilastest vähemalt 60% ainetest eesti keeles. Inglise keeles statsionaarses õppes õppivate laste arv on kasvanud enam kui kümme korda – kui 2009/10. õppeaastal oli inglise keeles õppijaid 91, siis 2019/20 1004. Inglise keeles saab 2019/20. õppeaastal õppida kahes maakonnas (kokku kaheksas koolis). Statsionaarses õppes on 2019/20. õppeaastal võimalik üldharidust omandada veel ka soome (Tallinna Soome Koolis) ja prantsuse keeles (Tallinna Euroopa Koolis).

¹¹³ Tire, Puksand jt (2019)

¹¹⁴ Tire, Puksand jt (2019)

¹¹⁵ Kuuluvustunne, kiusamine koolis, puudumine, koostöö väärtustamine koolis, õpetajate toetus, õpetajate entusiasm

¹¹⁶ Tire, Puksand jt (2019)

- Põhihariduse statsionaarses õppes õpib 2019/20. õppeaastal ligi 31 300 eesti keelest erineva emakeelega õpilast, kellest 13% õpib eesti keeles.
- 2019. aastal saavutas 70,5% eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajatest eesti keeles vähemalt B1-taseme. Viimastel aastatel on see näitaja püsinud üsna stabiilsena – näiteks 2014. aastal oli vähemalt B1-taseme saavutanute osakaal 67%. Eesti keelest erineva emakeelega põhikoolilõpetajate eesti keele oskus ei ole paranenud sellises tempos, nagu algselt eeldati, ning indikaatori lõppeesmärgi saavutamine (90%) on seniste meetmetega vähe tõenäoline.
- Ka eesti keele kui teise keele lõpuksami tulemused põhikooli ja gümnaasiumi lõpus ei ole viimastel aastatel oluliselt paranenud. Kui 2014. aastal oli keskmine tulemus põhikooli lõpus 67 punkti ja gümnaasiumi lõpus 72 punkti, siis 2019. aastal on need näitajad 69 punkti ja 75 punkti. Gümnaasiumilõpetajate tulemus on jõudnud seatud sihini (75 punkti).
- Viimane lõimumismonitooring (2017), näitas, et enamik (77%) Eestis elavatest inimestest on veendunud, et osaline eestikeelne õpe peaks venekeelsetes õppeasutustes algama juba lasteaias, sest see tagab noortele parema keeleoskuse, suurema valikuvõimaluse hariduse omandamisel ja tugeva konkurentsivõime hilisemas elus. Kaks kolmandikku (67%) Eesti elanikest pooldab varianti, et ühes rühmas või klassis õpivad koos eri rahvusest või erinevat emakeelt kõnelevad lapsed. 76% teistest rahvustest elanikest arvavad, et eestikeelne aineõpe peaks algama oluliselt varem kui gümnaasiumis.

2.6.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1. Üldharidusõppe kvaliteedi tagamine

Meetme eesmärk: üldharidusõppe sisu ja maht on viidud vastavusse riiklike õppekavade eesmärkide ja õpitulemustega, sh üldpädevustega, ning vastavalt on muudetud ka hindamispõhimõtteid.

Mõõdik	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
					siht	tegelik			
Meede 1. Üldharidusõppe kvaliteedi tagamine									
Huvitava Kooli tegevustesse kaasatud üldhariduskoolide osakaal (%)*	18	32	42	61	80	65	80	-	-
Turvalisuse ja väärtuskeskseid programme rakendanud päevase õppega koolide osakaal (%)	35	42	62	60	75	ei mõõdetud	85	85	85
Turvalisuse ja väärtuskeskseid programme rakendanud koolieelsete lasteasutuste osakaal (%)	67	81	84	80,9	90	90,7	95	95	95

* Algatuse riigi tasandil koordineeritud tegevus lõpeb 2020. aastal, st järgnevate aastate kohta indikaatori sihttasemeid ei ole.

Huvitava Kooli tegevustesse kaasatud üldhariduskoolide osakaal on sihttasemest madalam. 2019. a lõpu seisuga on algatusega liitunud 340 kooli, s.o ca 65% Eesti üldhariduskoolidest. Algatus hõlmab kõiki maakondi, koolide vahel kogemuste jagamine on saagenenud. Indikaator ei täitunud, sest suurema hulga koolide kaasamiseks ei olnud piisavalt ressursse. Kommunikatsioonitegevuste terviklikuks korraldamiseks on sõlmitud leping Tartu Ülikooli haridusuuenduskeskusega. 2019. aastaga kuulutati algatuse I etapp lõppenuks ja saavutatuks põhieesmärk: peegeldada ühiskonna ootusi koolile ja haridusele ning muuta Eesti kool huvitavaks õpilasele, õpetajale, lapsevanemale, hariduse toetajatele ja sõpradele; anda riigi ja avalikkuse ühine selge sõnum, et kool saab ja peab olema huvitav, et õpilase loomuliku uudishimu arendamine on esmane ja õige ning kool peab toimima loovalt; toetada õppekavade põhimõtete rakendamist ja arendamist ning hindamist. Peamisteks tegevusteks on olnud info jagamine nüüdisaegse õpikäsituse rakendumise ja koolide koostöö kohta sotsiaalmeedias, konverentside ja heade praktikate jagamise korraldamine, võrgustike loomise innustamine. Aastatel 2014–2018 huvigruppidele kogutud ootused anti sisendina üle haridus- ja teadusstrateegia 2035 sidususe ja heaolu eksperdirühmale ja võetakse aluseks algatuse jätkukava 2020+ koostamisel.

Olulisemad tegevused

- Ettevalmistused riiklike õppekavade nüüdisajastamiseks. Koostati ettepanekud põhikooli riikliku lihtsustatud õppekava ainekavade õpitulemuste ajakohastamiseks.
- Analüüsi kaht mudelit alushariduse riikliku õppekava koostamiseks.
- Digitaalsete õppematerjalide ja e-hindamisvahendite hankimine koostöös digipöörde programmiga.
- Jätkati teaduskooli ja õpilasakadeemia, erinevate konkursside ja olümpiaadide korraldamise toetamist.
- Avalikustati rahvusvaheliste uuringute – PISA ja TALIS 2018 – tulemused. Tulemuste analüüsimine jätkub.
- Toetati Liikuma Kutsuva Kooli programmi võrgustiku laienemist koolides: 2019. aasta lõpuks on võrgustikuga liitunud 78 kooli, s.o 2018. aastaga võrreldes 30 kooli enam.
- Jätkati kiusamisvaba haridustee kontseptsiooni elluviimist.
- Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast tulenevalt on alushariduses fookusesse tõstetud väärtuskasvatus ja laste sotsiaalsed oskused. 2019/20. õppeaastaks on 481 koolieelset lasteasutust liitunud „Kiusamisest vabaks“ programmiga, 76 rakendab Väärtusarenduse, Vaikuseminutite, Tervist edendavate lasteadeade, Samm-sammult arenguprogramme. Kokku rakendab turvalisuse ja väärtuskeskseid programme 557 lasteaeda.

Õnnestumisteks võib pidada kiusamisvaba haridustee koalitsiooni partnerite senisest paremat koostööd ja koolide kasvavat huvi KiVa programmiga liituda. Hästi on edenenud Liikuma Kutsuva Kooli võrgustik. Vaatamata kavandatust madalamaks jäänud indikaatori tasemele on õnnestunud ka algatuse Huvitav Kool I etapp. Koostatakse algatuse jätkukava aastateks 2021–2024. Lõppes väärtusprogrammi jätkukava 2015–2020, kavandamisel on järgmise perioodi jätkukava.

Rohkem tähelepanu on vaja pöörata nüüdisaegse õpikäsituse rakendamise toetamisele vene õppekeele koolides ja soodustada koostööd kooli ümbritsevate kogukondadega, luua tingimused formaalse ja mitteformaalse hariduse sidustamiseks ning edendada vanemaharidust.

Meetme 1 lõplik eelarve 2019. aastal oli u 9,8 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 9,6 miljonit eurot.

Meede 2. Võrdsete võimaluste tagamine ja väljalangevuse vähendamine üldhariduses

Meetme eesmärk: õppekorralduses arvestatakse õpilaste individuaalseid arenguvajadusi.

Mõõdik	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
					siht	tegelik			
Meede 2. Võrdsete võimaluste tagamine üldhariduses									
4-aastaste kuni kooliealiste laste osakaal alushariduses, sh põhikoolis õppivad 6-aastased (%)	91,9	92,6	92,9	92,8	95	selgub 2021	95	95	95
Õppenõustamise teenuseid saanud laste ja õppurite arv	12 422	18 072	26 728	35 112	40 000	44 540	47 500	47 500	47 500
SA Innove sätestatud kvalifikatsiooninõuetel e vastavate spetsialistide osakaal Rajaleidja keskustes (%)		98,2	97,6	97	80	96	85	85	85

Eesti keelest erineva emakeelega põhikoolilõpetajate osakaal, kes valdavad eesti keelt vähemalt tasemel B1 (%)	67,5	68,7	65,7	69,2	82	70,5	90	90	90
Eesti keele teise keelena põhikoolilõpueksami ja gümnaasiumi riigieksami keskmine tulemus (Pk/G)	67/73	69/73	67/75	69/75	73/74	69/75	75/75	75/75	75/75
Eesti keelest erineva emakeelega gümnaasiumilõpetajate osakaal, kes oskavad eesti keelt vähemalt C1 tasemel (%)	17,1	17,5	16,5	14,9	25	12	30	30	30
Tipp tasemel oskustega (PISA 5. ja 6. taseme saavutanud) õpilaste osakaal eesti keelest erineva õppekeelega koolis, võrreldes eestikeelse kooliga:									
Loodusteadused: eesti keelest erineva õppekeelega kool/eestikeelne kool	5,8/15,7	-	-	5,3/14,6	-	ei mõõdet	-	6,8/16,1	-
Lugemisoskus: eesti keelest erineva õppekeelega kool/eestikeelne kool	5,4/12,5	-	-	5,7/16,7	-	ei mõõdet	-	7,2/18,2	-
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste noorte osakaalud rahvusesti: eestlased / mitte-eestlased (%)	11,8/8,1	11,3/9,5	11,6/8,0	11,2/12,2	erinevus t ei ole	10,2/9,0	erinevus ei ole	erinevus t ei ole	erinevus t ei ole

Juba 2017. aastal võeti suund eesti keele kui teise keele õppe käsitlemisele laiemalt ning keelekümbelse kõrval asutakse teadlikumalt toetama ka teisi keeleõppe võimalusi. Katsetatakse uute lähenemistega – tõenduspõhiste uudsete keeleõppevõimaluste väljatöötamine on mh RITA programmist rahastatava suuremahulise rakendusliku rändeuuringu (2018–2020) üks eesmärgi.

Olulisemad tegevused

- Alustati uute lähenemiste katsetamisega eesti keele kui teise keele õppe parendamisel.
- Toetati rahvusvahelise hariduse pakkumist ja Euroopa Kooli arendust ning uussisserändajate õpet tavakoolides.
- Toetati koole 2018. aastal jõustunud PGS muudatuste rakendamisel, et saavutada kaasava hariduse põhimõtete veelgi ulatuslikum levik.
- Jätkati lapsehoiu ja alushariduse kontseptsiooni elluviimise tegevustega. Eesmärk on 2020. a vastu võtta uus alushariduse seadus, mis muudaks alushariduse korralduse sidusamaks ja paindlikumaks.
- 1. jaanuarist 2019 jõustus karjääriteenuste reform, millega karjääriinõustamine ja karjääriinfoteenus liikus Eesti Töötukassasse.
- 2019. aasta jooksul alustati Innove Rajaleidja keskustes 9428 uut õppenõustamise juhtumit, s.o 1044 juhtumit rohkem kui 2018. aastal. Juhtumite arvu kasvu taga on nii suurenenud hariduslike erivajaduste märkamine, vanemate ja koolide paranenud teadlikkus kui ka üldine õpiraskuste ja käitumisprobleemide sagenemine. Lapsevanemad ja koolipersonal vajavad nõustamist oluliselt rohkem kui programmis kavandatud, mis on algselt kavandatuga võrreldes tugevalt

suurendanud spetsialistide töökoormust. Aasta jooksul osales nõustamistel kas üksi või koos oma lapsega 18 406 täiskasvanut. Sihttasel on igal aastal ületatud, lapsevanemad vajavad oma laste toetamisel märkimisväärselt rohkem nõu, tuge ja tagasisidet.

- Probleemide ennetamiseks korraldati 2019. aastal mitmeid grupitegevusi: 120 teema- ja infopäeva, 169 grupinõustamist. Juhtumite raames viidi läbi 1985 ümarlauda. Grupitegevustes kokku oli 10 491 osalejat. Kokku anti aasta jooksul 4335 koolivälise nõustamismeeskonna haridussoovitust. Kõik soovitused kanti Eesti Hariduse Infosüsteemi.
- Jätkus veebiõppenõustaja teenuse (*chat*) pakkumine aadressil www.innove.rajaleidja.ee. Aasta jooksul oli veebinõustajatele 1921 pöördumist, neist 246 vajasisid ja said vahetut õppenõustamist veebi vahendusel, ülejäänud juhtudel olid tegu üldise infovahetusega. Veebi vahendusel osutatud õppenõustamisteenuseid ei loeta õppenõustamisjuhtumiteks (ei sisaldu arvus 9428).
- Katseprojekti „Professionaalne eestikeelne õpetaja vene õppekeele rühmas“ rakendamiseks eraldati riiklik toetus 2018. a septembrist kuni 2019. a märtsini 53 eestikeelse õpetaja tööjõukuludeks, õppevahenditeks ja täienduskoolituseks 11 Ida-Virumaa ja 10 Tallinna lasteaias. Katseprojekti eesmärk on toetada laste eesti keele oskust ja õpetajate professionaalsust eesti keele õpetamisel. Projektis osalenud lapsed omandavad lasteaia lõpetamisel eesti keele oskuse, mis on alus põhihariduse omandamiseks eesti keeles.
- Programmi on kavas laiendada ka koolide I klassidele. Selle raames on võimalik asuda tööle Ida-Virumaa koolis täiendava õpetajana, kelle põhiülesanne on õpilaste eesti keele oskuse parendamine. 2019. aasta alguses avalikustati teostatavusuuringu aruanne¹¹⁷, mille tulemuste kohaselt koolidel on huvi mitmekeelse õppe mudelite rakendamise pilootprogrammi vastu. Uuringus osalenud koole kaasati ka programmi ettevalmistamisse ning tänu sellele on kinnistumas positiivne hoiak ja motivatsioon ka edaspidi programmi arendamises ja elluviimises osaleda.
- Koostöös Eesti Keele Instituudiga alustati keeleoskustasemete kirjelduste uuendamist.
- Koostöös digiprogrammiga valmistati ette eesti keele kui teise keele õppevara hange.
- Eesti keele kui teise keele õpetamise tegevuskava arendamiseks alushariduses kaardistati valdkonna õppematerjal, täienduskoolitus ja takistused eesti keele kui teise keele õpetamisel. Analüüsist selgus, et eesti keele koolitusi ja nõustamist on korraldatud keelekümbelprogrammiga liitunud lasteaedadele, aga eesti keele kui teise keele õpetajate ning eesti ja muu õppekeele lasteaedade õpetajate koolitusvajadused eesti keele kui teise keele valdkonnas on katmata. Analüüsi tulemusena koostati ettepanekud ja tegevuskava eesti keele kui teise keele õppematerjali koostamiseks ja täienduskoolituse pakkumiseks.
- Tallinna Ülikooli ja Vaasa Ülikooli koostöös on välja arendatud rahvusvaheline moodul keelekümbelõppe tõhustamiseks ülikoolide õpetajakoolituse programmides. Täienduskoolitus on kavandatud teemal „Keelekümbel muu õppekeele ja eesti keele kui teise keele tugiõpet võimaldavatele rühmadele“. Briti Nõukogu programmi raames toetati Ida-Virumaa lasteaedade eesti keele kui teise keele õpet ja võrgustikutööd, mille raames toimus märtsis 2018 konverents laste koolivalmiduse ja eesti keele õppe toetamiseks.
- Eesti keele õppe taseme parendamiseks vene õppekeele koolides jätkati keelekümbelprogrammi tegevustega. Õpetajatele pakutakse meetodilist tuge ja täienduskoolitusi ning lisatasu. Toimib Eesti-sisene õpilasvahetuse programm. Kõik koolid, kus asub õppima uussissirändajaid, sh rahvusvahelise kaitse saajaid ja taotlejaid, saavad SA Innove keelekümbelkeskusest ja piirkonna Rajaleidja keskusest vajaduspõhist tuge.
- Meetmest toetati IBO õppekavade rakendamist ja Tallinna Euroopa Kooli arengut. Rahvusvahelise üldhariduse võimalused, tunnustatud õppekavade rakendamine ja kvaliteet aitavad oluliselt kaasa välisriikide ja Eesti diplomaatide roteerimisele ja välisekspertide töötamisele Eestis.
- Toetati õppisportlaste spordikoolituse läbimist ja üldhariduse omandamist ning tippisportlaste kutse- ja kõrghariduse ning treenerikutse omandamist.

¹¹⁷ Rootamm-Valter, J. (2019). +1 eesti keele õpetaja vajadusuuring Ida-Virumaa koolides, pilootuuringu aruanne. Narva Kolledž. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/1_opetaja_pilootuuring.pdf

Õnnestumised

Rajaleidjas õppenõustamist saanud laste ja noorte arvu sihttase on ületatud 26%, klienditagasiside on väga positiivne, lisaks on tehtud erinevaid ennetavaid tegevusi, arendusprojekte. 2019. aastal rakendati uus juhtimissüsteem ja tsentraliseeritud infoteenuste süsteem.

Hästi toimib ja üha laieneb keelekümbelprogramm. Huvi selle vastu on suur, kuid kitsaskohaks on sobivate õpetajate puudus ennekõike Ida-Virumaal. Toimib Eesti-sisene õpilasvahetuse programm. Uussisserändajad, sh rahvusvahelise kaitse saajad ja taotlejad on saanud suuremate tagasilöökideta alustada haridusteed Eestis.

Tähelepanu vajab

Rajaleidja keskuste õppenõustajate töömaht on pidevalt kasvanud. Kasvava töömahuga on seni toime tulnud, kuid sama töötajaskonnaga veelgi suuremas mahus töö tegemine ei ole enam võimalik ei ajaliselt, kvaliteedi mõttes ega töötajate tervist silmas pidades. Arvestades tugispetsialistide puudust kogu riigis, on endiselt risk, et keskuste spetsialistid lahkuvad koolidesse, kus neile pakutakse samaväärset palka, kuid palju lihtsamaid juhtumeid (Rajaleidjasse jõuavad ainult keerulised lood).

Praegu on ikka veel ebaselge, kuidas jätkub õppenõustamine pärast SF rahastuse lõppu.

Endiselt vajab tähelepanu eesti keele kui teise keele õpe nii alushariduses kui põhikoolis. Tuleb laiendada +1 õpetaja programmi võimalusi ning töötada välja teenused koolipidajatele eesti keele kui teise keele õppe kvaliteedi tõstmiseks ning tagada kvalifitseeritud õpetajate olemasolu. Analüüsida tuleb metoodikakeskuste senist tööd ning levitada koolidevahelise õppimise kogemusi.

Meetme 2 kinnitatud eelarve 2019. aastal oli u 16,5 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 15,2 miljonit eurot.

Meede 3. Ligipääsu tagamine üldharidusele

Meetme eesmärk: luua tingimused koolikohustuse täitmiseks, tagada ligipääs üldharidusele ning vähendada väljalangevust ja õppetöö katkestamist

Mõõdik	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
					siht	tegelik			
Meede 3. Ligipääsu tagamine üldharidusele									
Põhikoolist väljalangevus statsionaarse õppe kolmandas kooliastmes (%): kokku/poisid/tüdrukud	0,5/ 0,7/ 0,3	0,3/ 0,4/ 0,3	0,3/ 0,4/ 0,3	0,3/ 0,3/ 0,2	hoida taset	0,3/ 0,4/ 0,2	hoida taset	hoida taset	hoida taset
Õppetöö katkestajate määr gümnaasiumis (väljalangevus güm. 1. õppeaastal) (%)	0,9	0,9	0,8	1%	<1	1,2%	<1	<1	<1
Munitsipaalkoolide õpetajate keskmine palgatase võrreldes riigi keskmise palgaga	107	105	106	113	120	112	120	120	120

Väljalangevus üldharidusest on väga madal erinevatel põhjustel: õppekavaarendus ja õpetajakoolitus, mis toetavad nüüdisaegse õppijakeskse õpikäsituse rakendamist. Õpilaste eripäraga arvestades saavad õpetajad leida sobivad meetodid ja toetada iga õppiijat.

Olulisemad tegevused

- Toetati kohalike omavalitsuste, riigi üldhariduskoolide ja erakoolide õpilaste toitlustamiskulusid kehtestatud piirmäära ulatuses.
- Riigi üldhariduskoolide õpilastele kompenseeriti sõit kodu ja kooli vahel ning toetati majutuskulude hüvitamist (ainult riigigümnaasiumide puhul). Lisaks sellele toetati kohalikke omavalitsusi ja erakoole õpilaskoduteenuse pakkumisel.
- Meetmest rahastati ka riigi üldhariduskoolide tegevuskulusid (v.a õpetajate ja koolijuhtide tööjõukulud ning täienduskoolituse kulud). Munitsipaal- ja erakoolidele eraldatava

haridustoetusega tagas riik vahendid kvaliteetse üldhariduse andmiseks, eelkõige luues tingimused riiklike õppekavade rakendamiseks. Haridustoetusse kuulub üldharidusprogrammi mõistes õppevaratoetus, mis toetab õpetajat ja õppijat mitmekesise ja sisuka õppekeskkonna loomisel ning õppe diferentseerimisel vastavalt õppija vajadustele.

Meetme 3 kinnitatud lõplik eelarve 2019. aastal oli u 416 miljonit eurot, sh kohalikele omavalitsustele antav haridustoetus, mis kajastub riigieelarves Vabariigi Valitsuse hariduse toetusfondi koosseisus. Tekkepõhised kulud moodustasid u 417 miljonit eurot.

2.6.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

Programmi esimese meetme elluviimise tulemusel suurenes haridusasutuste avatus ja valmisolek koostööks – ühiskonna ja kogukonna ootusi teadvustatakse üha enam ning rakendatakse erinevaid meetmeid, et tagada õpilastele sotsiaal-emotsionaalselt, vaimselt ja füüsiliselt turvaline õpikeskkond. Õpilaste heaolu ja õpikäsituse muutumine koolides on saanud palju tähelepanu, mh seetõttu, et neid teemasid on hakatud süsteemse(ma)lt hindama.

Teise meetme hindamine näitab, et seni rakendatud tegevused ei vii meid lähemale seatud eesmärkide saavutamisele põhikoolis ning vaja on süsteemsemat ja mitmekesisemat lähenemist eesti keele kui teise keele õppele. Probleemi tuleb teadvustada koolipidajatele ja leida ühiselt lahendusi. Suur osa eestimaalasi toetab varajast eesti keeles õpet ja mitmekultuurilist klassiruumi. Vaja on täiendavaid samme, et tagada eakohane keeleõpe kõikidele lastele.

Üks peamisi tegevusi oli selgitada sihtgruppidele 2018. aastal jõustunud PGS-i muudatusi õpilaste toetamisel, et igal õpilasel oleks võimetekohane ligipääs haridusele. Selle tegevuse tulemusi saame hakata hindama lähiaastatel.

2.7. Kõrgharidusprogramm

Programmi eesmärk: igale motiveeritud ja võimekale üliõpilaskandidaadile on tagatud ligipääs kvaliteetsele, paindlikule ja mitmekesiste valikutega ning tööturu vajadusi arvestavale kõrgharidusele.

Programm aitab kaasa järgmiste **EÕS eesmärkide täitmisele**: muutunud õpikäsitus (eesmärk 1), elukestva õppe võimaluste ja töömaailma vajaduste vastavus (eesmärk 2), digipööre elukestvas õppes (eesmärk 4); võrdsed võimaluse elukestvas õppeks ja õppes osaluse kasv (eesmärk 5).

Programm toetab **Euroopa 2020 ja Eesti 2020** eesmärgi täitmist, et vähemalt 40% 30–34-aastastest inimestest oleks omandanud kolmanda taseme hariduse. Sama näitaja on ka HTM kõrgharidusprogrammi indikaator.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
Kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal earihmas (%)	45,4	48,4	47,2	>40	46,2	>40	>40	>40

Allikas: Eurostat

2.7.1. Olulisemad muutused ja suundumused

- Üliõpilaskonna **demograafiline profiil on muutumas**. Üliõpilaste arvu kahanemine on küll pidurdumas, kuid aasta-aastalt on kasvanud 25-aastaste ja vanemate õppurite osakaal (2019/20. õa.-l on 30 aastaste ja vanemate osakaal 29%, kümne aastaga kasv 10%). Samas suundub järjest vähem noori – 2019. aastal vaid pooled lõpetajatest – kohe pärast gümnaasiumi lõppu kõrgkooli edasi õppima. Sooline lõhe, s.o meeste alaesindatus kõrghariduse omandajate hulgas, ei ole kahjuks vähenenud.
- Eesti üliõpilaskond on **kultuuriliselt mitmekesistumas**. Välisüliõpilaste arv Eesti kõrghariduses üha kasvab – nende osakaal Eesti kõrgkoolide õppuritest on jõudnud juba 11%-ni ja seega ületanud programmi sihi (10%). Välisüliõpilaste osakaalu kiire kasv toob Eesti kõrgharidusele kaasa mitmeid väljakutseid – lisaks sobiva eesti- ja inglisekeelse õppe tasakaalu leidmisele tuleb parandada õppejõudude inglise keele taset ning luua paremaid praktikavõimalusi välistudengitele. Viimane aitaks suurendada välistudengite panust Eesti tööturule nii õpingute ajal kui pärast lõpetamist. 2017/18. õa. lõpetanud välistudengitest jätkas aasta hiljem Eesti tööturul kas lühi- või pikaajaliselt 51%. Kohalike üliõpilaste puhul on lõpetamisele järgneval õppeaastal töötavate vilistlaste osakaal üle 90%.
- Jõudsalt on üliõpilaste arvu ja lõpetajate poolest viimase kümne aasta jooksul **kasvanud IKT valdkond**, kus 2019/20. õa. õppis neljandiku võrra rohkem üliõpilasi kui kümne aasta eest.
- Eesti kõrghariduse väljakutseks on endiselt **kõrge katkestamise määr**, eriti õpingute esimesel aastal (2018/19. õa katkestas 1. aastal enam kui viiendik kõrgharidusõpinguid alustanutest). Eesti tudengite hulgas on katkestajaid enam kui välistudengikonnas. Viimase viie aasta jooksul on katkestamine küll mõnevõrra vähenenud (viimase viie aastaga on katkestajate määr nii tervikuna kui õpingute esimesel aastal 2% võrra langenud), kuid katkestamise näitajad on endiselt muret tekitavalt kõrged ka rahvusvahelises võrdluses.

Muutused kõrgharitute hulgas, üliõpilaste arvus ja üliõpilaskonna koosseisus

- Eestis on kõrgharidus jätkuvalt kõrges hinnas. 2019. aastal oli Eestis kõrgharidus 41%-l tööealistest (vanuses 25–64 aastat) ja 43%-l 25–34-aastastest inimestest (EL keskmised¹¹⁸ on

¹¹⁸ Euroopa Liidu keskmine on arvatatud EL 27 liikmesriigi andmete põhjal.

26% ja 39%).¹¹⁹ Kõrgharidusega 30–34-aastaste vanuserühmas (üks Euroopa Komisjoni seiratavaid võtmeidikaatoreid) on Eesti 2019. aastal kolmanda haridustasemega inimeste osakaalu poolest 46,2%-ga üle nii Euroopa keskmisest näitajast (2019 – 40,1%)¹²⁰ kui ka seatud sihist – 40% (tabel 10). Naistest oli 2019. aastal selles vanusgrupis kõrgharidusega 59,4% – see ületab EL keskmist oluliselt, aga meestest vaid 34,9% – see jääb pisut EL keskmisele alla. Seega tuleks enam tähelepanu pöörata just soolisele lõhele kõrghariduse omandamisel – pigem on soolised erinevused viimaste aastatega kasvanud.

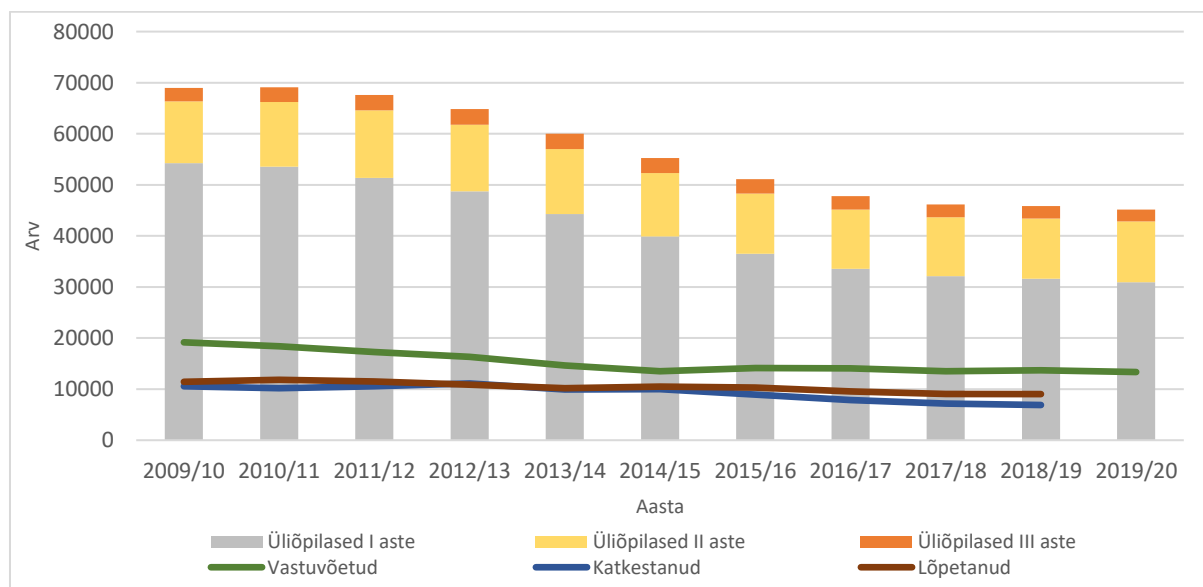
Tabel 10. Kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal vanuserühmas (%), 2009–2019.

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kolmanda haridustasemega 30–34-aastaste osakaal eärühmas	36,3	40,2	40,2	39,5	42,5	43,2	45,3	45,4	48,4	47,2	46,2
naised	43,2	48,6	50,4	51,3	53,7	54,2	56,7	52,4	55,6	56,7	59,4
mehed	29,6	32,2	30,6	28,3	31,8	32,8	34,5	38,8	41,6	39,1	34,9

Allikas: Eurostat

Märkus: Aluseks on ETU andmed, mis on valimipõhised ja kõiguvad üksikute aastate lõikes sel määral, et nende alusel on pigem põhjendatud jälgida pikemaajalisi suundumusi.

- 2019/20. õppeaastal omandab kõigis Eesti õppeasutustes (19 asutust) kokku kõrgharidust 45 178 üliõpilast. **Üliõpilaste arv on viimasel kümnel aastal pidevalt vähenenud** – võrreldes eelneva õppeaastaga vähenes 2019/20. õa üliõpilaste arv 1,4% (vt joonis 25). Aastane langus oli kõige suurem rakenduskõrgharidusõppes (-5%) ja doktoriõppes (-4%). Magistri- ja integreeritud õppes seevastu üliõpilaste arv veidi isegi kasvas. Hinnates üliõpilaste arvu dünaamikat lähiaastatel (tuginedes Statistikaameti rahvastikuprognosile ja lähtudes üliõpilaste praegusest vanuselisest koosseisust) võib eeldada, et langus ei kesta, vaid pöördub juba järgnevatel aastatel kasvule. Positiivset mõju avaldab ka üha suurenev välistudengite osakaal Eesti kõrgkoolides. Enamik üliõpilasi õpib tasuta õppekohtadel ja nende osakaal kõigist üliõpilastest on aasta-aastalt suurenenud (kümnendi vältel 48%-lt 81%-le).

Joonis 25. Üliõpilaste ning katkestanute, vastuvõetute ja lõpetanute arvud õppeaastatel 2009/10–2019/20.

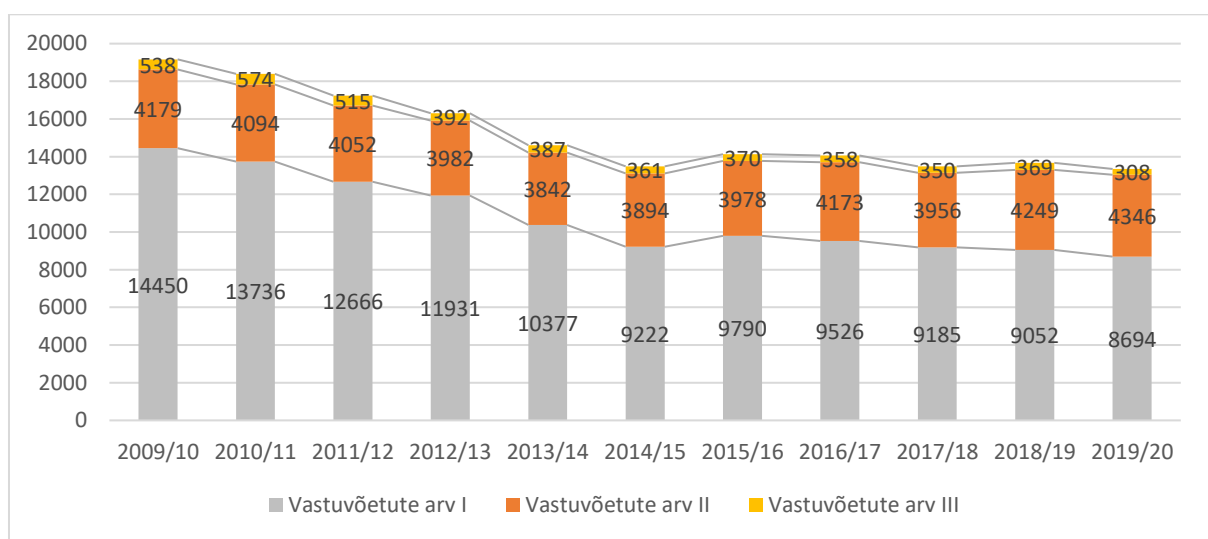
Allikas: EHIS

¹¹⁹ See näitaja kajastab rahvusvaheliselt kasutusel olevat kolmanda haridustaseme mõistet, mis Eesti puhul sisaldab ka keskharidusjärgset keskeriharidust. Allikas: Eurostat 2020

https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=edat_lfse_03&lang=en (andmed esialgsed, lõplikud selguvad aprillis 2020).

¹²⁰ https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=yth_empl_090&lang=en

- Eesti üliõpilaskonnas on naisüliõpilaste osakaal viimasel kümnel aastal olnud vahemikus 58–62% (2019/20. õppeaastal kokku 59%, I astmel – 57%; II astmel – 63% ja doktorantuuris – 57%). Mehi on kõrghariduses stabiilselt vähem. Haridustee pikenedes esimeselt kõrghariduse astmelt teisele sooline lõhe hariduses süveneb ehk magistritasemel on see veelgi suurem, kui I astme õppes.
- 2019/20. õppeaastal võeti Eestis 19 kõrgkoolis kokku vastu 13 348 üliõpilast, mis on 2,4% võrra vähem kui aasta varem. Pikas perspektiivis on viimasel kümnendil sarnaselt üliõpilaste üldarvu kahanemisega **langenud ka vastuvõetute arv**. Siiski on vastuvõtt alates 2013/14. õppeaastast, s.o reformijärgsel perioodil olnud suhteliselt stabiilne. Võrreldes eelneva aastaga langes 2019/20. õa vastuvõetud üliõpilaste arv kõige enam äranduse, halduse ja õiguse valdkonnas (–12%), kusjuures selle valdkonna osatähtsus on viimase kolme aasta jooksul vähenenud 23%-lt 20%-le kõigist vastuvõttudest. Teistes valdkondades pole nii suuri muutuseid toimunud. Vastuvõtt IKT õppekavadele jäi samale tasemele eelneva aastaga, moodustades 11% kõigist vastuvõetud üliõpilastest.

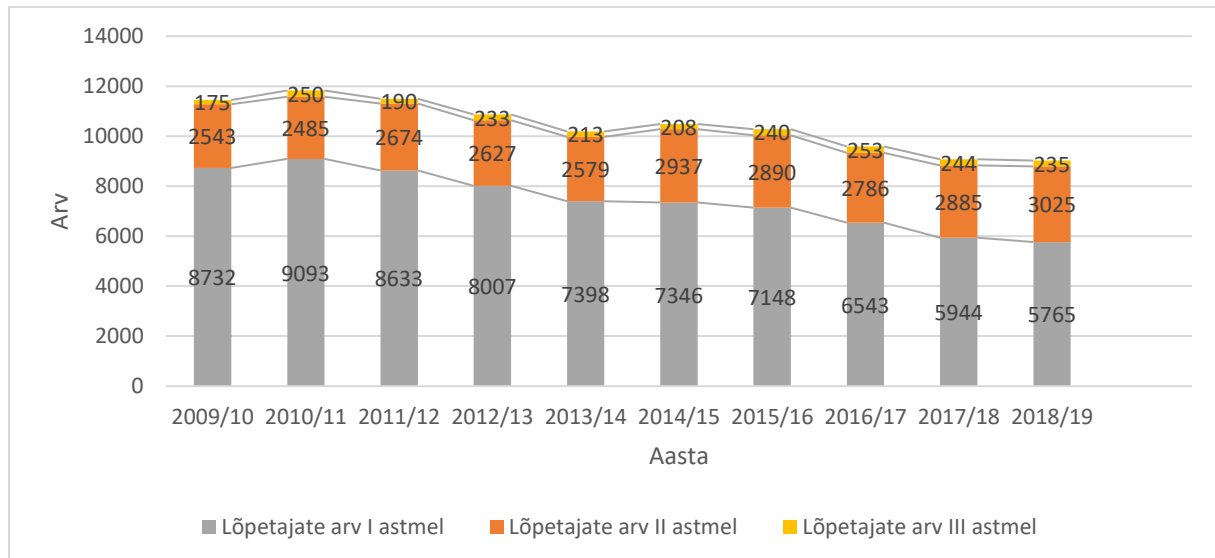

Joonis 26. Vastuvõetute arvud kõrghariduses õppeastmete kaupa 2009/10. õa. – 2019/20. õa.

Allikas: EHIS

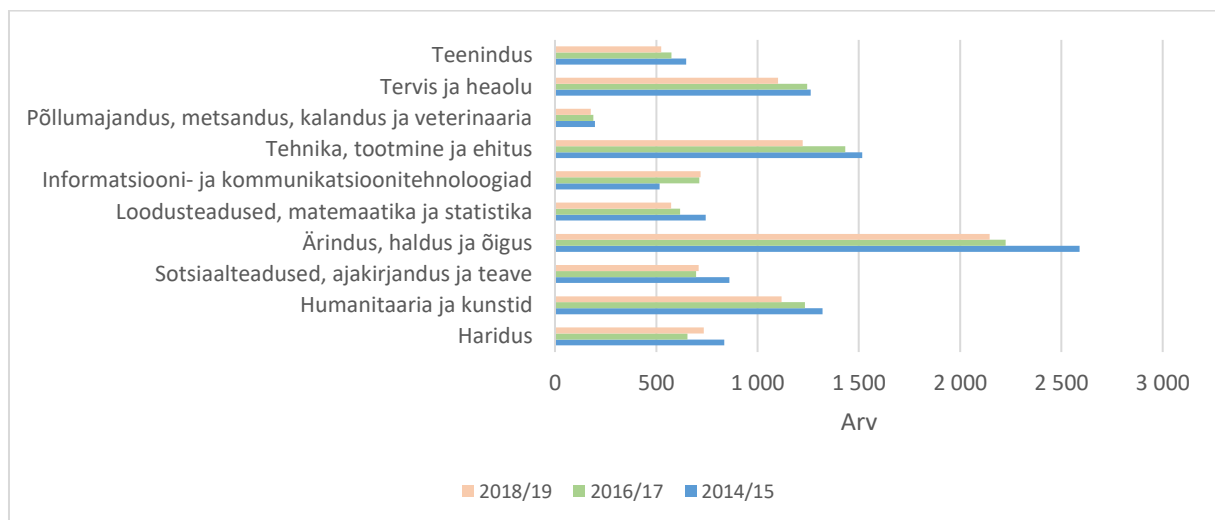
- Kasvutrendi võib märgata II õppeastmel – **magistriõppes on vastuvõtt 2019/20. õppeaastal olnud kümne aasta suurim** (vt joonis 26). Võrreldes eelneva aastaga kasvas see 2,3%, seevastu kõige suurem aastane langus tabas doktoriõppesse vastuvõttu (–16,5%).
- Aasta-aastalt on nooremate vanuserühmade arvelt **suurenunud 25-aastaste ja vanemate üliõpilaste osakaal kõrghariduses**. Viimasel kümnendil on kõige enam kasvanud 30-aastaste ja vanemate osakaal (10%), 2019/20 õppeaastal on neid 29% kõigist üliõpilastest, 35+ vanuses üliõpilaste osakaal on 17%. Kümne aasta eest oli 35+ sisseastujaid 8%, nüüd juba 14%. Suurim sisseastujate vanuse kasvu tõus on toimunud kõrghariduse teise astme osas, kus 10 aasta eest oli 35+ sisseastujate osakaal 12%, viimasel aastal aga koguni 25% (veerand kõigist õppuritest). Esimesse astmesse sisseastujate osas on muutus olnud vaid paar protsendipunkti.
- Eesti üliõpilaskonna vananemist mõjutab üldkeskhariduse lõpetajate üha sagedasem valik mitte jätkata õpiteed Eesti kõrgkoolis. Kui 2008. aastal jätkas gümnaasiumi statsionaarse õppe lõpetanute samal aastal Eestis kõrgharidusõpinguid 68%, siis 2018. aasta lõpetajatest 57%, 2019. aastal aga vaid 51% ehk pooled lõpetajatest. Kasvanud ei ole ka kutsehariduses jätkavate keskhariduse omandanute osakaal ega nende osakaal, kes on võtnud õpingutes nõ vaheaasta või paar. Ligi 10% neist, kes kohe pärast gümnaasiumi lõpetamist ei jätkka Eestis kõrghariduses, teeb seda 1–2 aastat pärast keskhariduse omandamist. Selline praktika on tavapärane olnud juba vähemalt viimased 10 aastat. Hiljem õpitee jätkamine on vähem tõenäoline.
- Kõrghariduse lõpetanute arv on eelmise aastaga võrreldes jäänud enamvähem samale tasemele (vt ka joonis 27). Lõpetajate arv kasvas 2018/19. õppeaastal aasta varasemaga võrreldes magistriõppes, teistel tasemetel lõpetajate arv kahanes (kokku kõigi õppeastmete lõikes 0,5%).

Magistriõppe lõpetas 3025 isikut ehk ligi 5% rohkem kui eelneval aastal. Võrreldes kümne aasta taguse ajaga on magistriõppe lõpetajate osakaal kasvanud kolmandiku võrra, doktoriõppe lõpetajate hulk koguni 50%. Kõige rohkem on lõpetajaid lisandunud informatsiooni- ja kommunikatsioonitehnoloogiate valdkonnas (19% võrreldes eelneva õppeaastaga) (vt joonis 28), kusjuures selles valdkonnas oli kasv ka aasta varem suhteliselt kõige suurem.

Joonis 27. Lõpetanute arv kõrgharidusastmete kaupa õppeaastatel 2009/10–2018/19. Õa.

Allikas: EHIS

Joonis 28. Lõpetanute jaotus valdkonniti.

Allikas: EHIS

- Kõrgkoolide tulemuslikkuse hindamise seisukohalt on oluline näitaja **nominaalajaga lõpetanute osakaal**¹²¹. 2019. aasta 10. novembriks oli õppekava nominaalajaga lõpetanud 51,4% vastuvõetutest (u 7500 isikut), mis on sarnane eelmiste aasta näitajaga (2018. a – 51,0%).

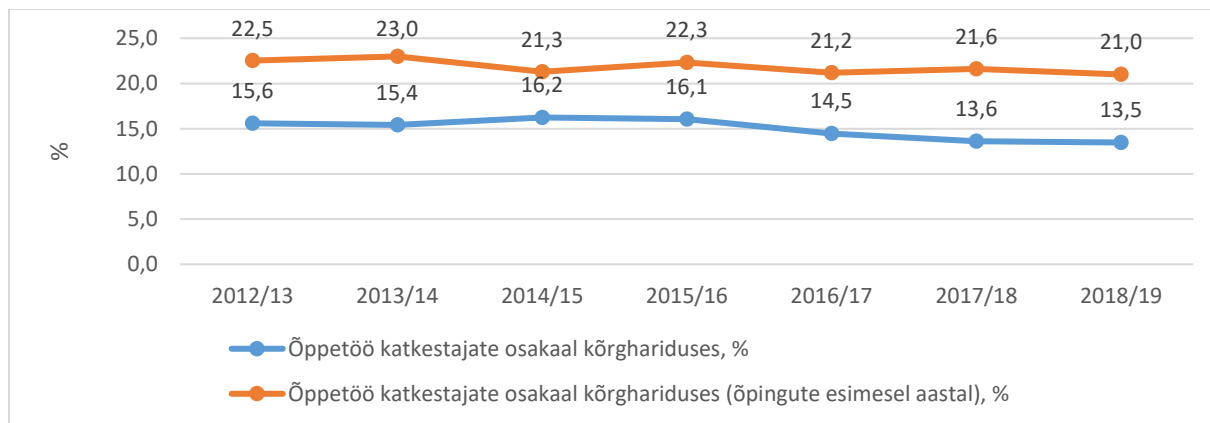
¹²¹ Nominaalajaga lõpetanute arvestamiseks on HTMis välja töötatud järgmine metoodika. Nominaalajaga lõpetajate arv kajastab EHISe andmetel seisuga 10.11.2019 oma õpingud lõpetanud üliõpilasi, võttes igaühe puhul aluseks tema õppekava järgse nominaalaja. Seejuures on lõpetanute nominaalajaks arvestatud õppimiseks ettenähtud aeg, millele on lisatud 1 või 2 aastat vastavalt õppekavade kestusele – nende õppekavade puhul, mille nominaalkestus on väiksem kui 4 aastat, on nominaalajale lisatud üks ja nende õppekavade puhul, mille nominaalkestus on vähemalt 4 aastat, kaks aastat. Seega on nt 2-aastase õppekava puhul vaadatud alates 2015/2016. Õa-l sisseastunute lõpetamisi ning 6-aastaste õppekavade puhul alates 2010/2011. Õa-l sisseastunute lõpetamisi. Arvesse on võetud lõpetamised ainult ühe ja sama õppimisviisi raames.

Suurim tõenäosus nominaalajaga lõpetada on magistriõppe ja integreeritud õppe tudengitel. Doktorantuuris õppijaist vaid 29% lõpetab nominaalaja piires.

- Kõrgharidusõppe lõpetanute keskmine **tõine sissetulek on riigi keskmisest umbes 20% kõrgem**, mis näitab, et haridusele pühendatud aeg ja ressurss on Eesti ühiskonnas väärtustatud ka tööturul¹²². Tehnilist laadi haridus tagab kõrgema sissetuleku, madalamad sissetulekud on kunstide õppesuuna lõpetanuil. Töö ja õpitud eriala on omavahel enam seotud turvateenuste, IKT, tervise ja hariduse õppesuuna lõpetanutel. Sotsiaal- ja käitumisteaduste, ärianduse ja halduse valdkonda kuuluvatel erialadel omandavad õppurid kõrgkoolis pigem universaalseid laadi oskused, mida saab rakendada erinevates majandussektorites.

Õpingute katkestamine

- Üks teravamaid probleeme Eesti kõrghariduses on **sage õpingute katkestamine**. Ka rahvusvahelisel taustal torkab silma, et kuigi Eestis on keskmisest kõrgem kõrghariduse osakaal elanikkonnas, on palju neid, kes kõrgharidusest õpinguid lõpetamata välja langevad¹²³. EHISes kajastuvate katkestamissündmuste põhjal oli katkestamisi 2018/2019. õppeaastal 6890 (lõpetajaid samal õppeaastal 9073), mis on 4% vähem kui aasta varem. Suhtena lõpetajate üldarvu katkestas õpingud 76%.
- Kõige enam oli katkestamissündmusi kõrghariduse esimesel astmel: 2018/2019. õppeaastal katkestas õpingud 16% sama astme üliõpilaste üldarvust (sh bakalaureuseõppes ja rakenduskõrghariduses), 14% magistriõppe ja 11% doktoriõppe üliõpilastest. Iga doktoriõppe lõpetaja kohta oli 1,14 katkestajat, magistriõpingute puhul oli aga iga lõpetaja kohta ligikaudu 0,5 õpingute katkestajat. Rakenduskõrghariduse omandajate hulgas oli katkestajaid eelneva õppeaastaga võrreldes enam.
- Lisaks katkestamissündmuste statistikale jälgib HTM katkestamist kõrghariduses ka isikupõhiselt arvatud tulemusnäitajana nii üldiselt¹²⁴ kui õpingute esimesel aastal¹²⁵. On positiivne, et viimastel aastatel on katkestamisinäitajad vähenemas, kuid siiski on esimesel aastal katkestanute näitaja märkimisväärselt kõrge – 2018/19. a 21,0 % (vt joonis 29).

Joonis 29. Kõrghariduse tulemusnäitajad: kõrghariduse katkestamine kokku ja õpingute I aastal, 2013–2018 (%).
Allikas: EHIS, Haridussilm

- Katkestamisinäitajad on kõrgemad **LTT valdkondades – õpingute esimesel aastal on katkestamine** kõige kõrgem loodusteaduste, matemaatika ja statistika valdkonnas (32,1%) ning õpingutes tervikuna loodusteaduste, matemaatika ja statistika valdkonnas ning IKT valdkonnas (18% üliõpilaste üldarvust) (vt joonis 30). Kõige madalamad katkestamisinäitajad nii üldiselt kui

¹²² Leppik, M. (2019). Kutse- ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul 2017. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/edukus_tooturul_2019.pdf

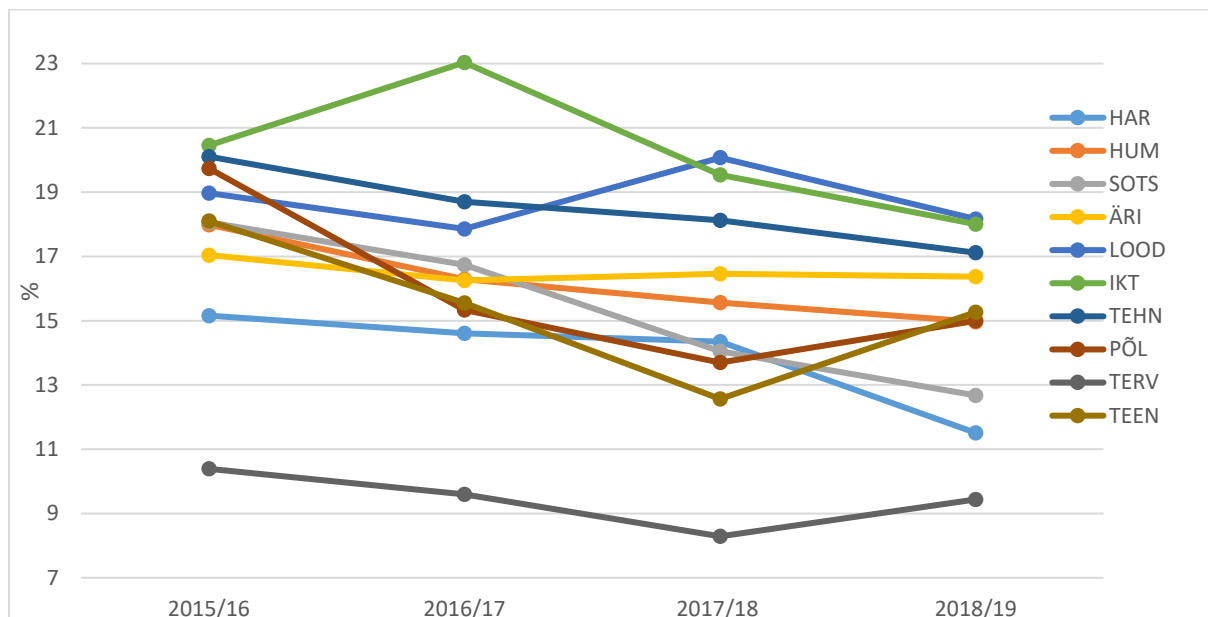
¹²³ Euroopa Komisjoni iga-aastases ülevaates *Education and Training Monitor* on mitmel aastal järjest osutatud õpingute katkestamise kõrgele määrale Eestis.

https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/document-library-docs/et-monitor-report-2018-estonia_en.pdf

¹²⁴ Arvutatakse, jagades perioodil 11.11.n-1–10.11.n õpingud katkestanute arv õppijate arvuga seisuga 10.11.n-1.

¹²⁵ Arvutatakse, jagades perioodil 1.11.n-2 – 10.11.n-1 õppima asunute arv, kes seisuga 10.11.n polnud lõpetanud ega õppinud samal õppekohal, õppima asunute arvuga seisuga 11.11.n-2 – 10.11.n-1.

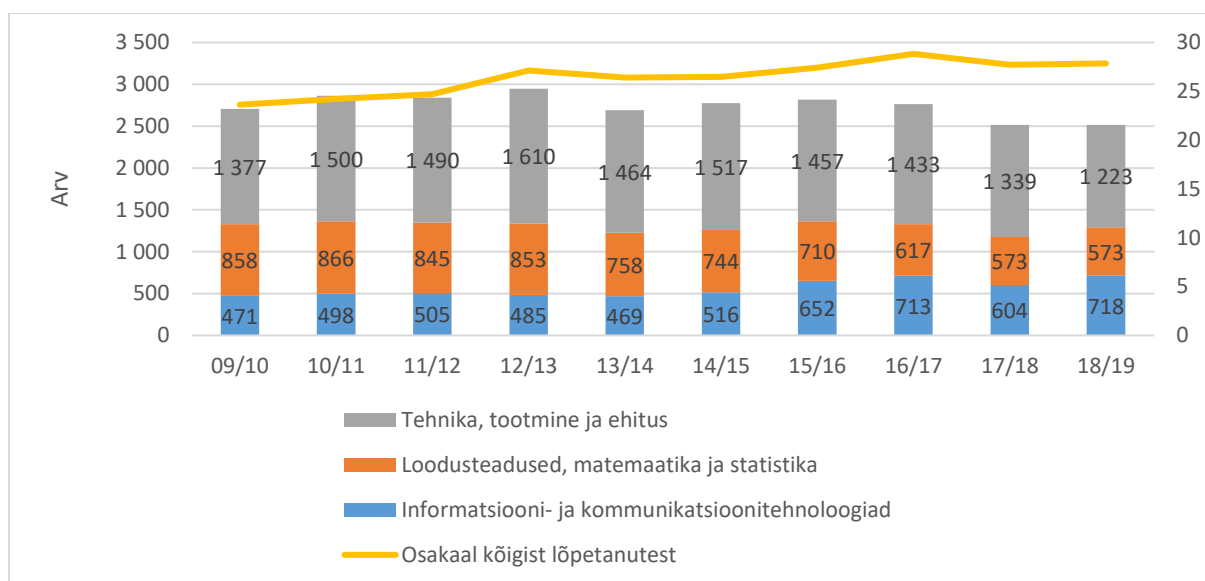
esimesel aastal on tervise ja heaolu valdkonnas – 2018/19. õa 9,4%. Ka hariduse valdkonnas on katkestajaid suhtarvuna üliõpilaste üldarvu vähem ehk 11,5%. Üldiselt pole katkestajate jagunemine valdkonniti viimastel aastatel kuigivõrd muutunud.

Joonis 30. Õppetöö katkestajate osakaal (%) kõrghariduses valdkonniti aastatel 2015/16 – 2018/19.
Allikas: EHIS

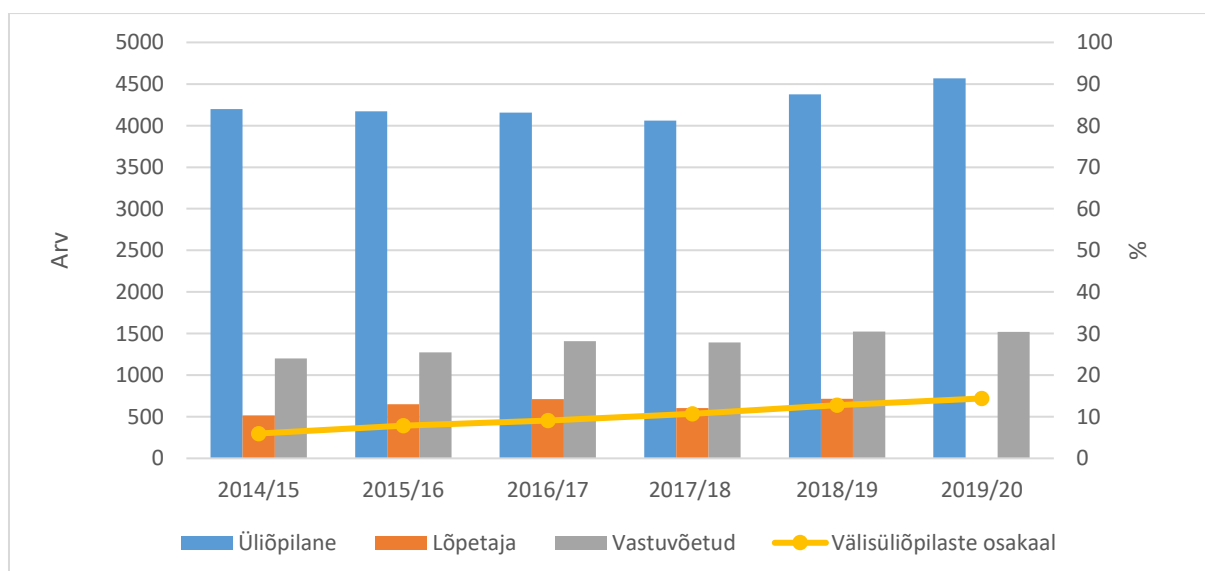
LTT erialad

- Loodusteaduste, matemaatika ja statistika; tehnika, tootmise ja ehituse ning IKT ehk nn LTT valdkondade jälgimiseks Eesti kõrghariduses on kasutusel kaks indikaatorit: **LTT erialade lõpetajate osakaal ja IKT lõpetajate arv**. Mõlemad näitajad on viimasel kümnel aastal kasvanud. LTT lõpetajate osakaal kõigist kõrghariduse lõpetajatest oli 2017. aastal juba 29%, 2019. aastal jätkus aasta varem alguse saanud väike tagasilangus (27,9%; 2019. aasta siht oli 28,5%). IKT valdkonna lõpetajate arv on aastatega kasvanud ja 2018/2019. õppeaastal suurenes lõpetajate arv eelneva aastaga võrreldes 718 lõpetajani (2019 aasta siht oli 750) (joonis 31).
- IKT valdkonnas on lisaks lõpetanute arvule viimastel aastatel kasvanud ka vastuvõetute ja üliõpilaste koguarv (joonis 32). IKT valdkonnas õpib 2019/20. õppeaastal neljandiku võrra rohkem üliõpilasi kui kümme aastat tagasi. Silmatorkav on IKT valdkonna kasv nii bakalaureuse- kui ka magistriõppe tasemel.

Joonis 31. LTT valdkonna lõpetanute arvud ja osakaal (%) kõigist lõpetanutest kõrghariduses 2009/10. õa. – 2019/20. õa.

Allikas: EHIS

Joonis 32. Üliõpilaste, lõpetajate ja vastuvõetute arv ja välisüliõpilaste osakaal (sekundaarteljel) IKT valdkonnas 2014/15. õa. – 2019/20. õa.

Allikas: EHIS

- LTT kolm valdkonda on õppimisstatistika ja ka tuleviku tööturu vaates erinevad. Ühelt poolt paistab silma **õppijate arvu kiire kasv IKT valdkonnas ja lõpetanute kõrged sissetulekud**¹²⁶, kuid teisalt on katkestajate osakaal suur. Kõrghariduse tasemel õppe lõpetanutest on kõrged sissetulekud ka matemaatika ja statistika õppesuuna lõpetanutel (loodusteaduste, matemaatika ja statistika valdkond), tõenäoliselt seoses tööturu nõudlusega andmeanalüütikute järele. Kõrgemat töist tulu teenivad tehnikalaade lõpetanud. Loodus- ja täppisteaduste valdkonna sissetulekute skaala teises otsas on nõ rohelised loodusteadused – bioloogia ja keskkonna õppesuunad.

¹²⁶ Leppik, M. (2019). Kutse-ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul 2017. Tartu: Haridus-ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/edukus_tooturul_2019.pdf

Rahvusvahelistumine

- Eesti kõrgharidus rahvusvahelistub jätkuvalt ja üks 2020. aastaks seatud eesmärkidest – 10% üliõpilastest on välisüliõpilased – on juba täidetud. Kõrghariduse ühe või mitme astme läbimisega seotud õpingute ajaks **Eestisse tulnud välisüliõpilaste¹²⁷ arv kasvab**. Kümne aastaga on välisüliõpilaste arv suurenenud umbes viis korda ja 2019/20. õppeaastal on neid kokku juba 5528, s.o 12,2% kõigist Eesti üliõpilastest.
- Põhjused, miks kõrgkoolid soovivad avada uusi ingliskeelseid õppekavasid ja suurendada välisüliõpilaste arvu, on erinevad: korvata Eesti üliõpilaste puudust ja aidata konkreetset eriala elus hoida, tagada üliõpilastele motiveeriv ja väga hea kvaliteediga rahvusvaheline õpikeskkond ning konkurentsivõime tööturul, rahuldada Eesti tööturu nõudlust jne.¹²⁸ Samuti on välistudengitel väga erinevad põhjused Eestisse õppima tulekuks. Levinuimad põhjused, miks soovitakse Eestis õppida, on taskukohane õppemaks ja elamine, stipendiumivõimalused ning üldine turvaline elukeskkond¹²⁹.
- Arvuliselt kõige rohkem välistudengeid õpib Eestis **magistriõppes** – 2019/20. õppeaastal 2445 välisüliõpilast. Välisüliõpilaste osakaal magistriõppe üliõpilastest 2019/20. õppeaastal 20,4% ja doktoriõppes koguni 25,5%. Õppeasutustest on viimastel aastatel järjepidevalt kõige rohkem välisüliõpilasi vastu võtnud Tallinna Tehnikaülikool. Välisüliõpilased moodustasid kõigist Tallinna Tehnikaülikooli 2019/20. õppeaastal vastuvõetutest 16%, mis ületab küll Eesti keskmise (13%), ent jääb oluliselt alla väiksematele ja suuremal määral rahvusvahelisele turule orienteeritud õppeasutustele (nt *Estonian Business School*’i 2019/20. õppeaastal vastuvõetutest oli välisüliõpilasi koguni 36,1%). Erakõrgkoolides õppivate üliõpilaste osakaal kõigi üliõpilaste arvestuses on vähenenud, kuid samas on erakõrgkoolides õppivate välisüliõpilaste osakaal kasvanud kiiremini kui avalik-õiguslikes ülikoolides¹³⁰.
- **Rahvusvahelises võrdluses** on välisüliõpilaste arv Eesti kõrgkoolides kasvanud kiiremini kui Euroopas keskmiselt. 2013. aastal oli Euroopa Liidu riikides keskmine välisüliõpilaste osakaal 7,6% ja Eestis 2,9% (vahe 4,7%). 2017. aastaks oli Eestis välisüliõpilaste osakaal jõudnud 8,2%ni, samas kui Euroopa OECD riikide keskmine oli 8,8% (vahe 0,6%).¹³¹
- **Valdkondadest** on 2019/20. õppeaastal arvuliselt kõige rohkem välisüliõpilasi ärimise, halduse ja õiguse valdkonnas (2007 üliõpilast). Kuigi üliõpilaste osakaalu mõttes on välisüliõpilasi kõige enam põllumajanduse, metsanduse, kalanduse ja veterinaaria valdkonnas (22,3%), on viimases õppivate üliõpilaste koguarv väike. Ärimise, halduse ja õiguse valdkonnas moodustavad välisüliõpilased 20,3% kõigist valdkonna üliõpilastest (s.o enam kui kolmandik kõigist välistudengitest) (joonis 33). Populaarsuselt teisel kohal on humanitaarvaldkond, kolmandat kohta jagavad IKT ning tehnika, tootmine ja ehitus. Nagu meie kohalike doktorantide hulgas, troonib ka välisüliõpilastest doktorantide seas hoopis loodusteaduste valdkond¹³².

¹²⁷ Välisüliõpilastena on kajastatud need üliõpilased, kelle elukohamaa ei ole EHISes Eesti (või on määramata või tühi) ning kel ei ole samal ajal EHISe andmetel alalist elamisõigust/pikaajalise elaniku elamisluba ning kellel ei ole Eesti kodakondsust. Alates 2014/15. õa-st on välisüliõpilaste hulka lisatud ka need üliõpilased, kelle puhul õppeasutus märkis EHISesse, et tegemist on välisüliõpilasega.

¹²⁸ EKKA (2019). Välisüliõpilaste õppimine ja õpetamine Eesti kõrgkoolides. Hindamisaruanne.

http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Temaatilise_hindamise_aruanne_2019.pdf

¹²⁹ *Ibid.*

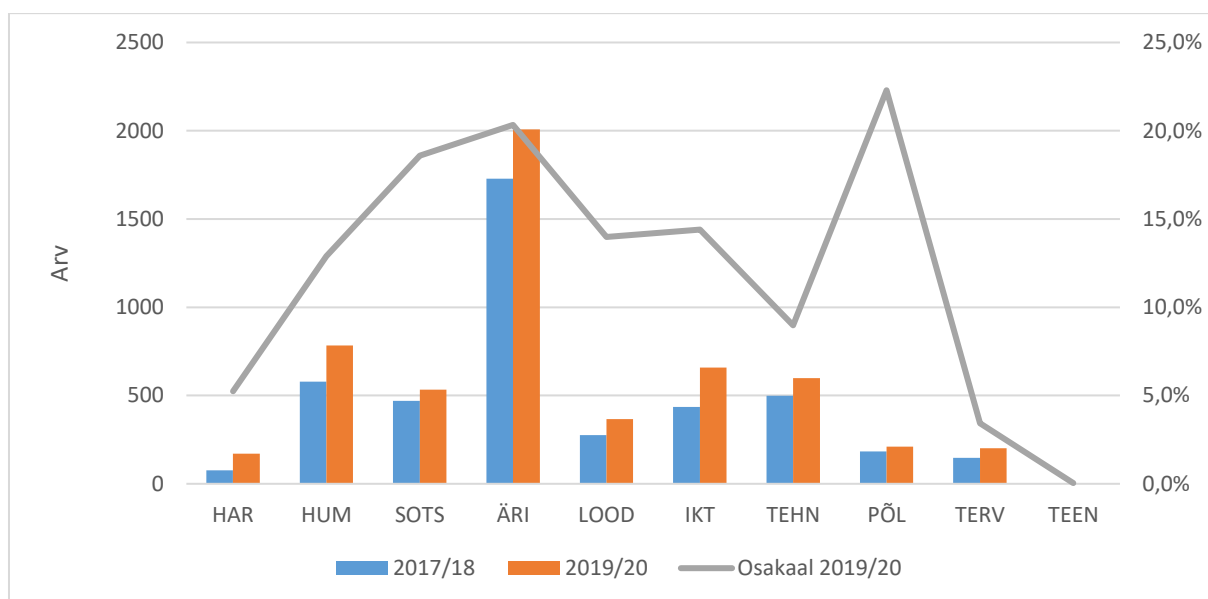
¹³⁰ Randoja, K. (2019). Välistudengeid meelitab ärimine, haldus ja õigus. Statistikablogi 26.08.2019.

<https://blog.stat.ee/2019/08/26/valistudengeid-meelitab-arindus-haldus-ja-oigus/>

¹³¹ OECD EAG andmebaas, *Share of international, foreign and all students enrolled by field of education*, <https://stats.oecd.org/#>

¹³² Randoja, K. (2019). Välistudengeid meelitab ärimine, haldus ja õigus. Statistikablogi 26.08.2019.

<https://blog.stat.ee/2019/08/26/valistudengeid-meelitab-arindus-haldus-ja-oigus/>

Joonis 33. Välisüliõpilaste jaotumine valdkonniti ja nende osakaal valdkonna üliõpilaste koguarvust.
Allikas: EHIS

- Rahvusvahelise taustaga üliõpilased Eesti kõrgkoolides rikastavad Eesti kõrgharidust ning täidavad **olulist rolli ka Eesti tööturul**. Välistudengid on nii õpingute vältel kui lõpetamise järel leidnud üha enam rakendust Eesti tööjooturul. Enamik sooviks võimaluse korral siin ka peale lõpetamist tööd leida. Kõige kindlamalt on endale tööturul väljundi leidnud IT-erialade lõpetajad. Pärast lõpetamist eelistavad naasta oma koduriiki vaid TÜ arstiõppe üliõpilased¹³³ ja analüüsi „Edukus tööturul“ andmetel ka veterinaaria õppekava välisüliõpilased.
- ESA uuringu järgi töötas 2016/17. õppeaastal lõpetanud 699 välisüliõpilastest 45% järgmisel õppeaastal Eestis¹³⁴, 2017/18. õppeaastal lõpetanud 849 välisüliõpilasest 434 (51%). Kohalike üliõpilaste puhul on järgmisel õppeaastal töötavate vilistlaste osakaal mõlemal aastal üle 90%. Analüüsi „Edukus tööturul“¹³⁵ põhjal, kus vaadati töötamist põhitegevusena, jäi lõpetanud välisüliõpilastest Eestisse tööle ligi neljandik (2017. aastal lõpetanutest 26%). „Eesti kõrghariduse rahvusvahelise tutvustamise strateegias 2015–2020“ on seatud eesmärgiks, et 30% Eestis lõpetanud magistri- ja doktoritaseme välisüliõpilastest töötab pärast lõpetamist Eestis. Rakenduskõrgharidusõppe, magistri- ja doktorõppe lõpetanud välistudengite Eestisse tööle jäämine on oluliselt tõenäolisem kui bakalaureuse ja integreeritud õppe lõpetanutel (39% magistriõppe ja 28% doktoriõppe lõpetanud välisüliõpilast jõudis Eesti tööturule).
- Töötamise puhul tuleb aga arvesse võtta, et palju sõltub erialast. Nagu öeldud, on suurim IT erialade välismaalastest lõpetajate tööhõive Eestis. Statistikaameti andmetel on IKT valdkonna lõpetanud välistudengitest Eesti tööturul 70–80%, tehnika, tootmise ja ehituse vallas 2/3, loodusteaduste, matemaatika ja statistika lõpetanutest ligi 60%. Madalaimad töötamise määrad on humanitaaria ja kunstide valdkonnas (36%)¹³⁶. Analüüsi „Edukus tööturul“ järgi on Eesti tööturule jäänud rohkem tehnikaalade (41%), IKT (38%), tootmise ja töötlemise (35%), aga ka sotsiaal- ja käitumisteaduste (24%) suuna lõpetanud välisüliõpilasi¹³⁷.

¹³³ EKKA (2019). Välisüliõpilaste õppimine ja õpetamine Eesti kõrgkoolides. Hindamisaruanne. http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Temaatilise_hindamise_aruanne_2019.pdf

¹³⁴ Statistikaamet (2019) Välisüliõpilaste majanduslik mõju. Eesti tööturul osalemine. ESA analüüsi meetodika järgi loetakse töötamiseks seda, kui isik on vähemalt ühel päeval aasta jooksul teinud mingisugust tasustatud tööd ja on kandnud töötamise registrisse.

¹³⁵ Leppik, M. (2019). Kutse-ja kõrgharidusõpingud lõpetanute edukus tööturul 2017. Tartu: Haridus-ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/edukus_tooturul_2019.pdf

¹³⁶ Välisüliõpilaste majanduslik mõju. Eesti tööturul osalemine. Statistikaamet 2019

¹³⁷ Kahes analüüsis on kasutatud erinevat meetodikat (st. töötamise definitsioon erineb).

- Kuigi mitmed tööturuanalüüsid ja tööjõuvajaduse analüüsid¹³⁸ on osutanud sellele, et välisüliõpilased on tulevikku silmas pidades oluline kvalifitseeritud tööjõu allikas, ei tunneta Eesti kõrgkoolid ühtmoodi, et nende roll on Eesti tööturule tööjõudu koolitada. Pigem nähakse lõpetajates Eesti saadikuid nende koduriigis või oma eriala tugevaid professionaale.¹³⁹ Välisüliõpilaste Eesti tööturule jäämist soodustaks praktika sooritamine siinsete tööandjate juures, kuid sidusrühmade valmidus toetada välisüliõpilaste rakendamist Eestis ei ole piisav. Takistuseks on ka välisüliõpilaste vähenemine eesti keele oskus¹⁴⁰.
- Välisüliõpilaste tagasiside õppe kvaliteedi kohta Eesti kõrgkoolides ning õppetöövälistes küsimustes on erinevate uuringute põhjal vastuoluline – probleeme on välisüliõpilaste integreerimisega õppekavavälistes akadeemilistes ja muudesse tegevustesse (sh inglisekeelse info puudumise tõttu), kontaktide vähesusega kohalike üliõpilastega, ebaühtlase inglise keele tasemega (nii õppejõudude kui üliõpilaste hulgas), ingliskeelsete valikainete napp valikuga, praktikakohtade leidmisega, samuti elamispinna leidmise ja arstiabi kättesaadavusega.¹⁴¹
- Õpetamisega on välistudengid üldiselt rahul. Üliõpilaste arvates kasutavad õppejõud uuenduslikke õppemeetodeid, oskavad üliõpilasi kaasata ja juhendada, on loonud e-õppe toe jne. Kõrgelt on hinnatud võimalust õppejõududega personaalselt ja mitteametlikult suhelda¹⁴². Õppejõudude hinnangul valmistab neile rohkem raskusi toimetulek üliõpilaste tasemeerinevustega, seda eriti reaalsust¹⁴³.
- Välisüliõpilased on võrreldes koduüliõpilastega aktiivsemad välismobiilsuses osalejad.
- Eesti üliõpilaste lühiajalise õpirände näitaja arvutamise metoodikat ja andmekogumist on viimastel aastatel täiustatud. Uuendatud metoodika järgi arvutatuna on lühiajaline mobiilsus viimasel neljal aastal (2015–2019) tõusnud 1,4%-lt 3,1%-le, aastati on suured kõikumised (2009 siht oli 10%). Mobiilsusnäitaja võiks olla kõrgem, teisalt on küsimus mobiilsusandmete jõudmises EHISesse ja metoodikas, mille järgi üliõpilaste liikuvust vaadelda.
- OECD EAG andmebaasi põhjal õppis 2017. a teistes riikides ligi 4000 Eestist pärit üliõpilast – need on üliõpilased, kes on astunud kõrghariduse õppesse välismaal ja eeldatavasti saavad sealt ka kraadi.¹⁴⁴

¹³⁸ Vt nt OSKA üldraportid ja trendiülevaated <https://oska.kutsekoda.ee/oska-valdkonnad/>, RITA rändeprojekti materjalid www.ranne.ut.ee, Riigikontrolli 2015. aasta audit rändepoliitika valikutest

(<https://www.riigikontroll.ee/DesktopModules/DigiDetail/FileDownloader.aspx?FileId=13340&AuditId=2354>)

¹³⁹ EKKA (2019). Välisüliõpilaste õppimine ja õpetamine Eesti kõrgkoolides. Hindamisaruanne.

http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Temaatilise_hindamise_aruanne_2019.pdf

¹⁴⁰ Ernst & Young Baltic (2017). Eesti kõrgkoolide 2015. aasta vilistlaste uuring

¹⁴¹ Ernst & Young Baltic (2017). Eesti kõrgkoolide 2015. aasta vilistlaste uuring; Centar (2018). Õppekeel Eesti kõrghariduses. Uuringu lõppraport; EKKA (2019). Välisüliõpilaste õppimine ja õpetamine Eesti kõrgkoolides.

Hindamisaruanne. http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Temaatilise_hindamise_aruanne_2019.pdf

¹⁴² EKKA 2019

¹⁴³ EKKA 2019

¹⁴⁴ OECD EAG andmebaas, tabel *Enrolment of International students by origin*, <https://stats.oecd.org/#>

2.7.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1. Võrdsed võimalused kõrgharidusõppeks ja muutunud õpikäsituse põhimõtete juurutamine

Indikaator	2017	2018	2019		2020	2021	2022
			siht	tegelik	Sihttase		
1–3 aastat tagasi kolmandal tasemel õpingud lõpetanud 20–34-aastaste tööhõive määr	83	89	≥88	87,5	≥88	≥88	≥88
Kõrgharidusõppe vastuvõtuks avatud õppekavade arv	652	661	siht ≤690	660	≤690	≤690	≤690
Kõrgharidusõppe katkestajate määr (kõrghariduse tasemel õpingute alguses) (%)	21,2	21,6	Siht 15	21	<15	<15	<15

Olulisemad tegevused, õnnestumised ja probleemid

- 2019. aastal jõudis lõpule töö **kõrgharidusseadustikuga**, millega lihtsustati ja korrastati kõrghariduse regulatsioone ning seati esikohale õppur, tema õigused ja kohustused. 2019. aastal võeti vastu kõrgharidusseadus ja nelja ülikooli (TLÜ, EMÜ, EMTA, EKA) seadused. Ülikoolide nõukogudes, kelle otsustada on eelkõige strateegilist ja finantsplaneerimist puudutavad küsimused, on alates 2020. aastast suurem osakaal ülikoolivälistel liikmetel, et suurendada ülikooli tegevuse sidusust riigi ja ühiskonna eesmärkide saavutamiseks.
- Probleemiks on **kõrghariduse rahastamine**, mis ei võimalda hoida õppejõudude palku konkurentsivõimelisena, vaatamata riigi osaluse suurendamisele kõrgharidusreformi järel. Näiteks rektorite nõukogu andmetel oli avalik-õiguslike ülikoolide akadeemiliste töötajate keskmine põhipalk täiskoormusel töötades 2018. aastal 1589–2264 eurot kuus: ametikohtadel, kus reeglina nõutakse doktorkraadi, professoritel 2041–3587, dotsentidel 1508–2489 ning lektoritel 1282–1763 eurot kuus. Õpetajate palk ülikoolides on 1224–1385 eurot kuus, võrdluseks – üldhariduskoolides oli õpetajate keskmine brutokuupalk 2018. aastal riigikoolides 1519 ja KOV koolides 1478 eurot kuus.
- Nii nagu üliõpilaste arv, väheneb ka õppekavade arv. Mitmed ülikoolid on õppekavasid reforminud, et pakkuda kõrghariduse esimesel astmel laiapõhjalist õpet, mis võimaldab hiljem vastavalt üliõpilase huvidele ja eriala sobivusele spetsialiseeruda. Esimese astme õppekavade reformimise eesmärk on mh vähendada üliõpilaste katkestamist esimesel õppeaastal eriala/õppekava sobimatuse tõttu.
- Kuigi üliõpilaste arv väheneb (kümne aastaga on vähenenud kolmandiku võrra), on tasuta õppekohtadel õppivate üliõpilaste arv kümne aastaga hoopis ligi viiendiku võrra suurenenud. See esitab kõrghariduse rahastamisele omakorda suuri väljakutseid.
- Alates 2017. aastast on rakendatud tulemuspõhist rahastamismudelit. Rahastamisel arvesse minevad tulemusnäitajad on valitud, lähtudes strateegilistest eesmärkidest. Kolm esimest aastat näitavad enamiku näitajate osas (nominaalajaga lõpetanute osakaal, vastutusvaldkondadesse vastuvõetud üliõpilaste osakaal, välisüliõpilaste osakaal, mobiilsuses osalenud üliõpilaste osakaal) õppeasutuste tulemuste paranemist nendes loigetes.
- **Kvaliteedi kindlustamine.** Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA) viis läbi järgmised õppekavagruppide hindamised: tehnika, tootmine ja tehnoloogia (EMÜ), usuteadused (TÜ, EELK UI), meditsiin (TÜ), transporditeenused (TTÜ). Õppekavagruppide hindamisel seatud kõrvaltingimuste täitmist hinnati järgmistes õppekavagruppides: ärimus ja haldus (EMTA, EBS), õpetajakoolitus ja kasvatusteadus (TÜ, TLÜ), arhitektuur ja ehitus (TTÜ, EMÜ), põllumajandus, metsandus ja kalandus (EMÜ). Institutsionaalne akrediteerimine viidi läbi neljas kõrgkoolis: SKA, EMÜ, TTHK, TTHKK. EKKA hindamisnõukogu otsuse alusel mitte akrediteerida Euroakadeemiat tunnistati kehtetuks Euroakadeemia õppeõigus.
- 2019. aastal valmis esimene **temaatiline hindamine**, mis käsitles välisüliõpilaste õppimist ja õpetamist. Välisüliõpilased on õppe kvaliteediga üldiselt rahul, kuid probleemidena nähakse vähest kontakti kohalike üliõpilastega ning õppejõudude ja üliõpilaste inglise keele oskuse

variatiivsust. Aruandest ilmnes, et üliõpilastelt võetav õppeteenustasu kujuneb paljuski juhuslikult ning ei kata enamikul juhtudel õpetamisega seotud kulusid.¹⁴⁵

Meetme 1 lõplik eelarve 2019. aastal oli u 187,3 miljonit eurot (põhiosas kõrgharidusõppe riiklik rahastamine). Tekkepõhised kulud moodustasid u 184,7 miljonit eurot.

Meede 2. Kõrgharidusõppe vastavusse viimine nüüdisaegse tööturu vajadustega

Indikaator	2017	2018	2019		2020	2021	2022
			siht	tegelik	sihttase		
LTT (loodus- ja täppisteadused, tehnika, tootmine ja ehitus) erialade lõpetajate osakaal (%) kõrghariduses	28,8	27,7	28,5	27,9	29	30	30
IT õppesuuna lõpetajate arv aastas	713	604	750	718	800	850	850

IT õppesuuna lõpetanute arv 2019. aastal kasvas võrreldes 2018. aastaga hüppeliselt, kuid seatud sihttase jäi siiski saavutamata. Meede aitab ühtlasi saavutada elukestva õppe strateegia digipöörde alaeasmärgi indikaatorit, mille järgi aastaks 2020 on 95% 16–74-aastastest inimestest digipädevustega.

Olulisemad tegevused, õnnestumised ja probleemid

- Üliõpilased on vastavalt vilistlasuuringu andmetele omandatud kõrgharidusega rahul ja tunnevad end tööturul konkurentsivõimelistena. Kõrgharidusõppega on üldiselt rahul ka IKT õppekavade lõpetanute tööandjad.
- Probleem on kõrge katkestamise määr IKT üliõpilaste hulgas, samuti õppijate madal huvi tehnikavaldkonna vastu, kus on mitme OSKA raporti kohaselt kõrge nõudlus ja tööjõupuudus.
- Ehkki katkestamise määr IKT valdkonnas (ja LTT valdkondades üldiselt) on kõrge, siis positiivse poole pealt on ka valdkonna lõpetajate arv jõudsalt kasvanud. Järgmiste aastate eesmärk on tagada jätkuv kasv. Aastateks 2016–2018 sõlmitud halduslepingutes oli Tartu Ülikoolile ja Tallinna Tehnikaülikoolile seatud ülesanne suurendada lõpetajate arvu informaatika ja infotehnoloogia õppekavagrupis. Konkreetsed eesmärgid vastuvõtu ja lõpetajate arvu suurendamiseks IKT õppekavagrupis on kokku lepitud ka aastateks 2019–2021 sõlmitud halduslepingutes.
- HITSA viib ellu IT Akadeemia (ITA) programmi aastatel 2016–2020. Programmi toetus läheb IT valdkonna fookusõppekavade toetusena Tartu Ülikoolile ja Tallinna Tehnikaülikoolile ning erinevate IT arendusprojektide toetamiseks teistes kõrgkoolides, sh kõrgemate IKT oskuste arendamiseks mitte-IKT erialadel.
- Tulemusrahastuse osakaalu on tõstetud järk-järgult 10%-st 40%-ni. Tulemusrahastamise indikaatorid on õppekavade nüüdisaegsus ja vastavus tööandjate vajadustele, õppejõudude rahvusvaheline kogemus, tööandjate rahulolu õppe kvaliteediga, nominaalajaga lõpetajate osakaal, lõpetajate osakaal, Eestisse tööle jäänud välismaalastest lõpetanute osakaal ja instituudi/teaduskonna õppetegevuse eelarve tõus. Samuti toetatakse IT Akadeemia programmist IT lõpetajate koolitamist Tartu Ülikoolis ja Tallinna Ülikoolis.

Meetme 2 lõplik eelarve 2019. aastal oli u 4 miljonit eurot ja ka tekkepõhised kulud moodustasid 4 miljonit eurot.

¹⁴⁵ EKKA (2019). Välisüliõpilaste õppimine ja õpetamine Eesti kõrgkoolides. Uuringu tulemuste kokkuvõte. http://ekka.archimedes.ee/wp-content/uploads/Valisylipilaste_aruanne_lyhike_veebi.pdf

Meede 3. Kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine

Indikaator	2017	2018	2019		2020	2021	2022
			siht	tegelik			
Üliõpilaste lühiajaline mobiilsus (%)	2,2	3,4	10	3,1	10	10	10
Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal (%)	9,5	11	>10	12,2	>10	>10	>10

Lühiajalise mobiilsuse ehk õpirände eesmärgi saavutamine on keeruline, kuigi välisüliõpilaste osakaal on seevastu jõudsalt kasvanud. Eestis õppivate immatrikuleeritud välisüliõpilaste osakaal kasvab ja on kavandatust suurem, seega võib selle indikaatori täitmise osas olla optimistlik. Lühiajalise õpirände näitaja puhul avaldab mõju töötavate tudengite suur osakaal, samuti tudengkonna vananemine, st rohkem on neid, kel on õppimise kõrval ka muid kohustusi.

Olulisemad tegevused, õnnestumised ja probleemid

- 2017. aastast käivitus kõrgkoolide tulemusrahastamise süsteem, mille kuuest tulemusnäitajast kaks on seotud õpirändega: üliõpilaste lühiajalise õpirände ja välisüliõpilaste osakaalu näitaja. Lühiajalise õpirände arvestamine tulemusrahastuses motiveerib kõrgkooli pingutama mõõdikuga seotud tegevuste elluviimisel ja lisaks edastama EHISesse korrektseid andmeid. Esimeste aastate tulemused näitavad lühiajalises mobiilsuses osalenute mõõdukat, kuid pidevat kasvu. Samas on Eesti üliõpilaste lühiajalise mobiilsuse näitaja endiselt madal.
- 2019. aastal alustati uue perioodi Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) ja Norra toetuste jagamisega kõrghariduse valdkonnas. Toetatakse Eesti kõrgkoolide koostööprojekte Norra, Liechtensteini või Islandi kõrgkoolidega ning Eesti kõrgkoolide õppejõudude mobiilsust. Esimeses taotlusvoorus toetati 4 koostööprojekti (3 projekti TÜ-st ja 1 EBS-st).
- Halduslepingutega kohustatakse kõrgkooli õpetama välisüliõpilastele eesti keelt ja kultuuri. Välisüliõpilaste Eestisse tööle jäämise soodustamiseks on perioodiks 2019–2021 sõlmitud halduslepingutes kokku lepitud, et kõigis ingliskeelsetes õppekavades on vähemalt 6 EAP mahus eesti keele ja kultuuri õpet.

Meetme 3 eelarve 2019. aastal oli u 3,2 miljonit eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 3,5 miljonit eurot.

2.7.3. Kokkuvõte ja hinnang programmi tulemuslikkusele

Programm toetab otseselt EÕS eesmärkide saavutamist ning aitab kaasa ka teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia eesmärkide saavutamisele (nt doktorikraadide kaitsmiste arv aastas). Kõrgharidusreformi tulemusena on suurenenud nende üliõpilaste arv, kes õpivad tasuta. Kõrghariduse lõpetajate tööhõive on hea, positiivne on LTT erialade lõpetajate osakaalu ja IKT erialade lõpetajate arvu märgatav kasv. Välisüliõpilaste arv kasvab, kuid nende Eestis tööle rakendamise pärast õpingute lõpetamist on keerulisem. Probleemiga tegeldakse täiendavalt tööturu programmi praktikasüsteemi arendamise raames.

Eesmärkide saavutamist toetab 1. jaanuarist 2017 käivitunud uus kõrghariduse rahastamise süsteem, mille toel katkestamine on veidi vähenenud ja lühiajalises õpirändes osalemine veidi suurenenud. Kõrghariduse arengut toetavad ka teaduse tulemusvaldkonna meetmed. Endiselt on väljakutse doktorantuuri lõpetajate arvu suurendamine, milleks tuleb ennetada õpingute katkestamist ja tuua doktoriõppesse võimekaid kandidaate.

Et Eesti kõrgharidus oleks konkurentsivõimeline, tuleb jätkata rahastamis- ja juhtimissüsteemi arendamist. Selleks tuleb tagada, et õppejõudude palk oleks tööturul konkurentsivõimeline ja doktoriõppe efektiivsus tõuseks.

2.8. Täiskasvanuharidusprogramm

Programmi eesmärk on motiveerida täiskasvanuid õppima ning luua kvaliteetsed ja paindlikud ning tööturu arenguvajadusi arvestavad õppimisvõimalused.

Programm aitab kaasa järgmiste elukestva õppe strateegia näitajate saavutamisele:

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
Eri- ja kutsealase hariduseta täiskasvanute (25–64) osakaal (%)*	28,5	28,6	27	25,5	27	25	25	25
Täiskasvanute elukestvas õppes osalemise määr (%)**	15,7	17,2	19,7	19	20,1	20	20	20

Märkus: *Statistikaameti andmed; **Eurostati andmed. Mõõdiku arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust ning see kajastab küsitlusele eelnenud nelja viimase nädala jooksul tasemehariduses või koolitusel osalenute osatähtsust 25–64-aastaste hulgas. Elukestvas õppes osalemise hulka loetakse nii tasemeõppes kui ka koolitustel osalemine.

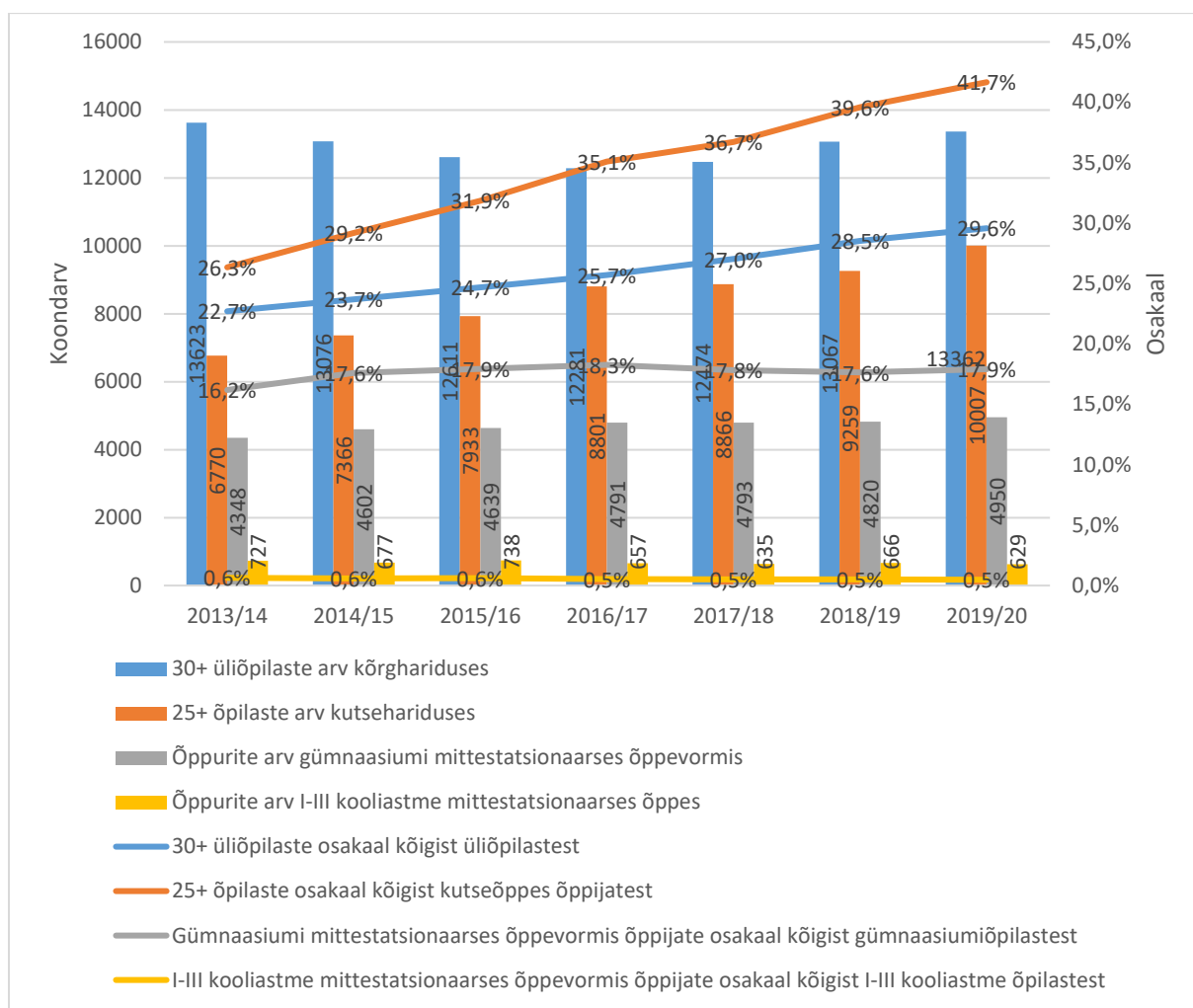
2.8.1. Olulisemad muutused ja suundumused

Osalus elukestvas õppes

- Elukestvas õppes osalemise määr on viimastel aastatel jõudsalt kasvanud. 2019. aastal osales elukestvas õppes 20,2% 25–64-aastastest elanikest.
- Jõudsalt on tõusnud madala haridustasemega ehk keskhariiduseta inimeste osalus õppes. Kui 2015. aastal osales madala haridustasemega inimestest (25–64 a) elukestvas õppes vaid 4%, siis 2019 juba 9,1%.
- Elukestvas õppes osalemise määr on tavapäraselt kasvanud eelkõige mitteformaalõppes osalemise tulemusel, 2019. aastal aga oli kasv tingitud pigem formaalõppes osalemisest ning andmed näitavad täiskasvanud õppijate järjest suuremat huvi nii kutse- kui ka kõrghariduse vastu.

Tasemehariduse omandamine

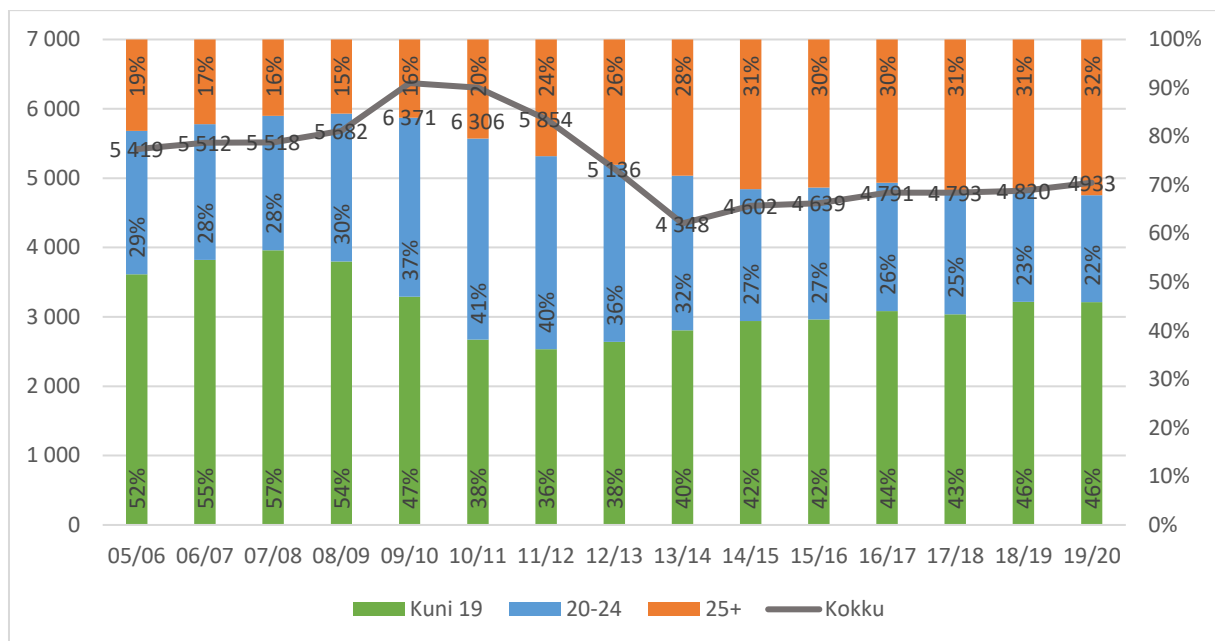
- Täiskasvanud õppijate arv tasemehariduses üha kasvab (vt joonis 34). Eriti on kasvanud täiskasvanud õppijate osakaal kutsehariduses, kus täiskasvanud moodustavad juba 41,7% kõigist kutseõppe õpilastest (25+ õppijaid kokku ca 10000). Ka kõrghariduses on täiskasvanud õppijate (30+) osakaal viimastel aastatel hakanud kasvama. 2019/20. õppeaastal oli 30+ üliõpilasi ca 30% kõikidest tudengitest.
- Lisaks kutse- ja kõrgharidusele omandavad täiskasvanud tasemeharidust mittestatsionaarses üldharidusõppes nii täiskasvanute gümnaasiumides kui ka teistes üldhariduskoolides (2019/20. õppeaastast ka ühes kutseõppeasutuses). 2019/20. õppeaastal tegutseb Eestis 14 täiskasvanute gümnaasiumi. Kokku õpib 2019/20. õppeaastal täiskasvanute gümnaasiumides 4712 õpilast, neist 88% keskhariiduse tasemel. Täiskasvanute gümnaasiumide õppijate arvud on pärast madalpunkti 2013/14. õppeaastal (4353) pisut kasvanud ning seejärel püsinud kuuel aastal suhteliselt stabiilselt 4500–4700 õppija piires.

Joonis 34. Täiskasvanute õppimine tasemehariduses aastatel 2013/14–2019/20.

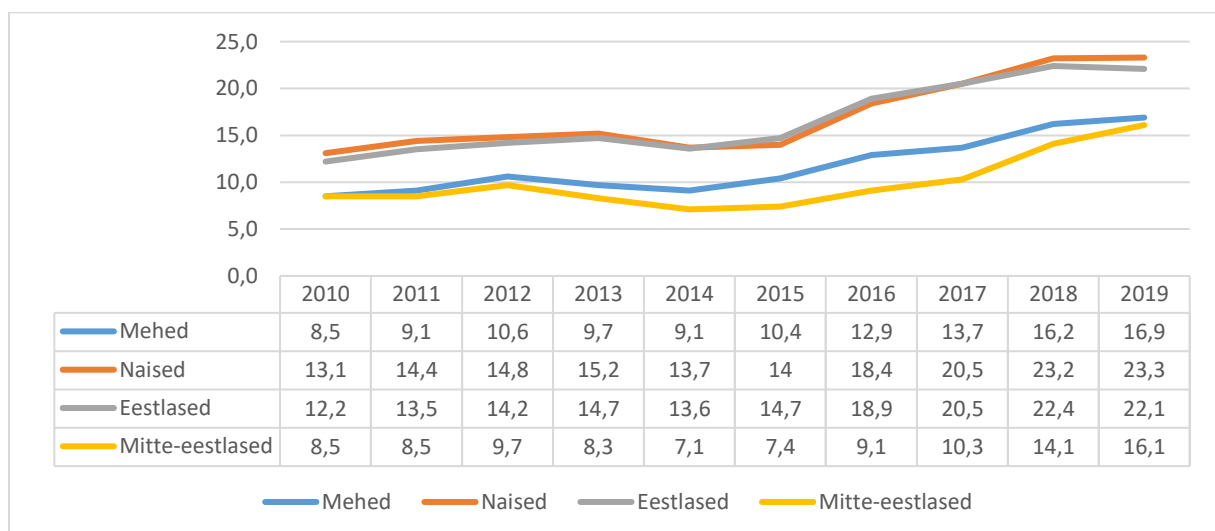
Allikas: EHIS

- Üldhariduse mittestatsionaarses õppes (sh eksternid ja üksikute õppeainete õppijad) on õppijate arv kasvanud mõõdukamalt kui kutse- ja kõrghariduses: õppes osalejate arv on võrreldes 2014/15. õppeaastaga kasvanud *ca* 300 võrra, kasvu taga on peamiselt kuni 19-aastased õppijad. Samuti on viimastel aastatel järjest rohkem täiskasvanud (25+) õppijaid. Kokku omandab 2019/20. õppeaastal mittestatsionaarses õppes üldharidust 5579 õpilast (sh 867 väljaspool täiskasvanute gümnaasiume).
- Mittestatsionaarne üldharidusõpe on mõeldud küll eelkõige täiskasvanud õppijatele, kuid pea pooled gümnaasiumiastmes (riiklikul õppekaval) õppijatest on kuni 19-aastased (joonis 35). 2019/20. õppeaastal õpib gümnaasiumiastmes mittestatsionaarselt 4933 õppijat, kellest kuni 19-aastasi on *ca* 2300.

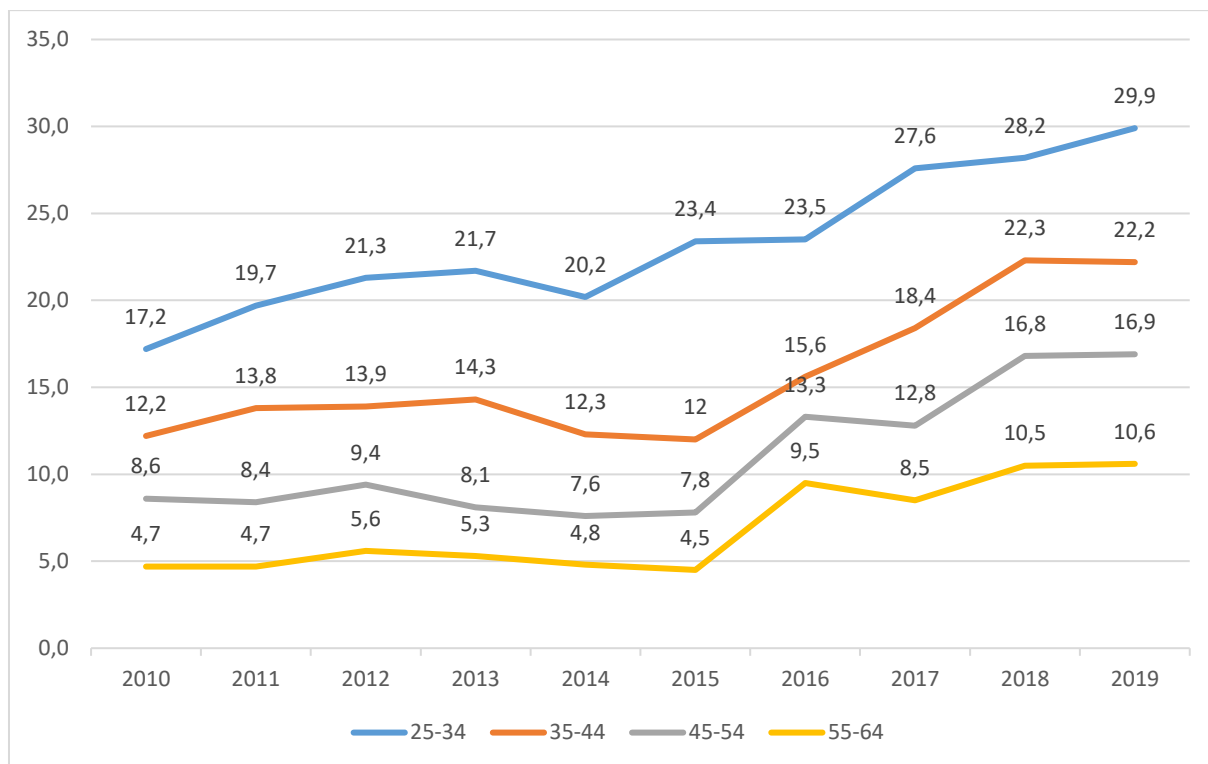

Joonis 35. Gümnaasiumiastme mittestatsionaarses õppes õppijad eri vanusegruppides aastatel 2005/06–2019/20.
Allikas: EHIS

- **Õppes osalemist mõjutavad oluliselt vanus, kodune keel, haridustase jm sotsiaalmajanduslikud tunnused, sh töökoha karakteristikud** (vt joonised 36–38). Kokkuvõttes võib öelda, et kõige enam koolitavad ennast 25–34-aastased kõrgharidusega eesti naised. Mehed osalevad elukestvas õppes endiselt vähem, kuid viimastel aastatel on meeste osalus kasvanud. Kuigi mitte-eestlaste osalemine elukestvas õppes on endiselt tublisti madalam kui eestlastel, on enam kasvanud just mitte-eestlaste elukestvas õppes osalemise määr – võrreldes 2018. aastaga 2% võrra (2018 – 14,1%; 2019 – 16,1). Eestlaste elukestvas õppes osalemine on eelmise aastaga võrreldes langenud 0,3% võrra.

Joonis 36. 25–64-aastased elukestvas õppes soo ja rahvuse järgi, 2010–2019.
Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

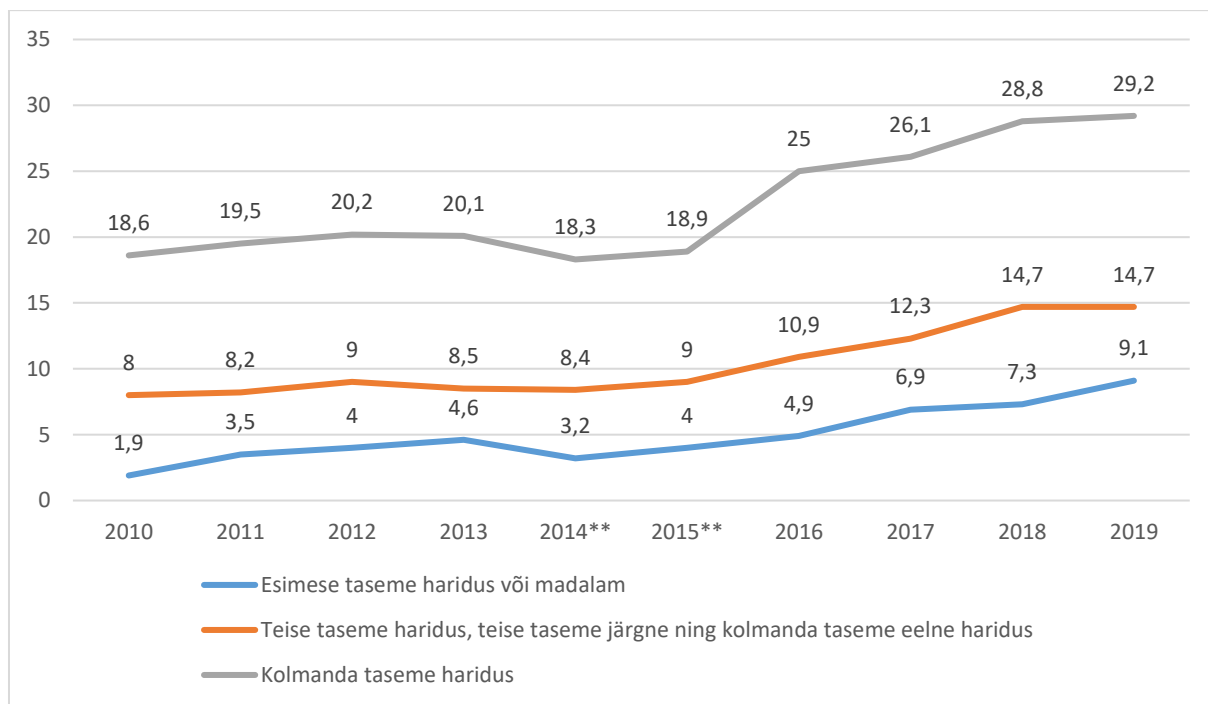

Joonis 37. 25–64-aastased elukestvas õppes vanuserühmade kaupa, 2010–2019.

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed.

- Kõige aktiivsemad on enda koostamisel endiselt 25–34-aastased, 2019. aastal 29,9%. Teiste vanuserühmade puhul ei ole võrreldes 2018. aastaga olulist muutust toimunud.
- Eestis kasvab sarnaselt teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega kõige kiiremini kolmanda haridustasemega täiskasvanute osalemine elukestvas õppes (vt joonis 38). Viimastel aastatel on positiivne olnud madala haridustasemega (põhiharidus ja madalam) elanike järjest aktiivsem osalemine elukestvas õppes – kui veel 2010. aastal oli selle sihtrühma osalus 1,9%, siis 2019. aastal ligi 5 korda kõrgem (9,1%) ning kasvas eelmise aastaga võrreldes 1,8% võrra¹⁴⁶.

¹⁴⁶ Siin ja edaspidi osalusprotsent viimase nelja nädala kohta.

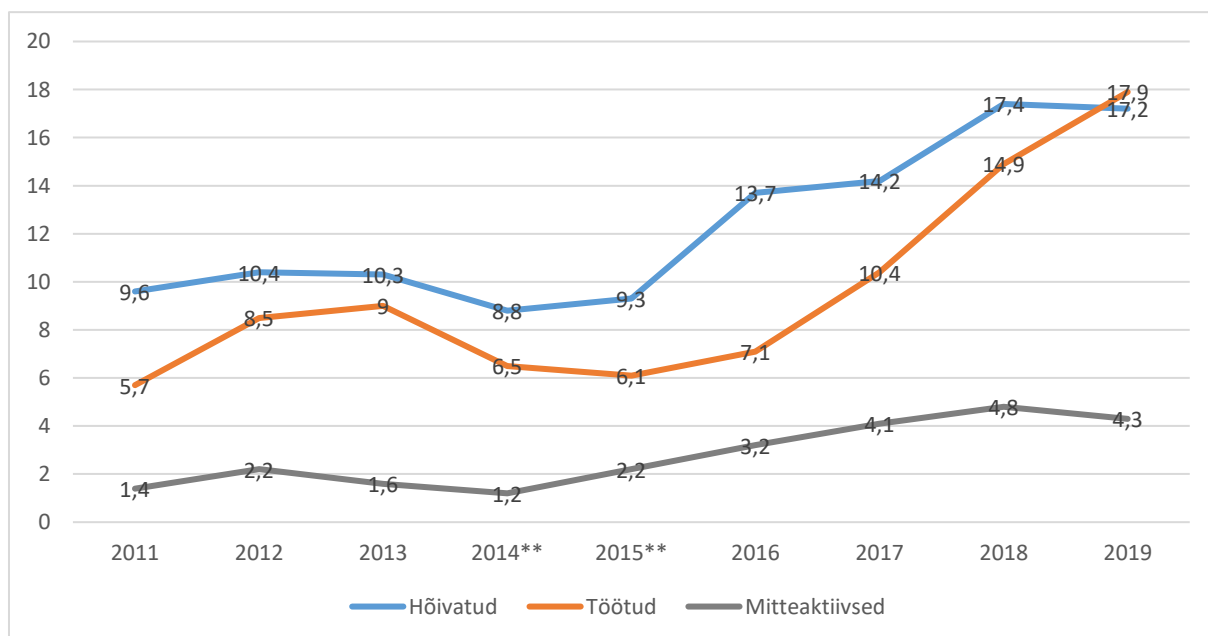
Joonis 38. 25–64-aastased elukestvas õppes haridustaseme kaupa, 2010–2019.*

* Kasutatud on Statistikaameti metoodikat, mis erineb Eurostati omast, mistõttu on koguosalus 0,1 protsendipunkti võrra erinev. Statistikaameti andmed hõlmavad kogu rahvastikku, Eurostati metoodikale vastavad arvutused jätavad välja ajateenijad ja institutsioonides viibijad.

**2014. ja 2015. aasta andmed on ISCED 2011 haridustasemete järgi ümber arvatud.

Allikas: Statistikaamet, tööjõu-uuringu andmed

- 2019. aastal kasvas hüppeliselt töötute elukestvas õppes osalemise määr (võrreldes 2018. aastaga 3% võrra) ning ületas esmakordselt hõivatute õppes osalemise määra (vt joonis 39).

Joonis 39. 25–64-aastased elukestvas õppes tööturustaatusel lähtudes, 2011–2019.*

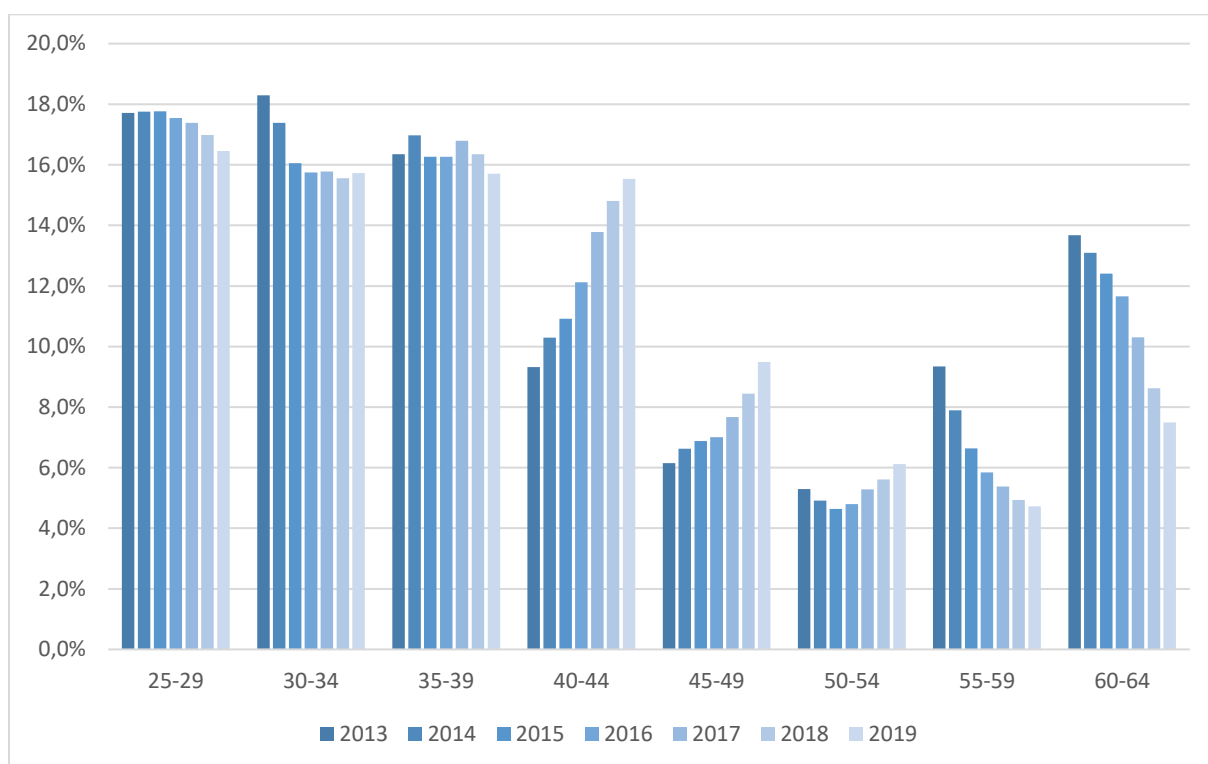
* Kasutatud on Statistikaameti metoodikat, mis erineb Eurostati omast, mistõttu on koguosalus 0,1 protsendipunkti võrra erinev. Statistikaameti andmed hõlmavad kogu rahvastikku, Eurostati metoodikale vastavad arvutused jätavad välja ajateenijad ja institutsioonides viibijad.

**2014. ja 2015. aasta andmed on ISCED 2011 haridustasemete järgi ümber arvatud.

Allikas: Statistikaamet

Eri- ja kutsealase hariduse taäiskasvanud

- Eri- ja kutsealase hariduse taäiskasvanute (25–64-aastaste) osakaal on Eestis 27% (2019. a), s.o 194 000 inimest.
- Kõige haavatavam grupp taäiskasvanuid on need, kel pole põhi- või keskharidust. Keskhariduse ta inimesed on sagedamini töötud (25–64-aastaste keskhariduse ta inimeste seas oli töötuse määr 2019. aastal 7,8% vs 4,0% keskmiselt) või hoopis tööturult eemal (25–64-aastaste keskhariduse ta inimeste tööjõus osalemise määr oli 2019. aastal 67,7%, keskmine 84,7%). 2019. aastal oli 25–64-aastastest meestest 12,8% keskhariduse ta, naiste seas oli keskhariduse ta inimeste osakaal pea kaks korda väiksem – 7,0%. Viimase kümne aasta jooksul on keskhariduse ta meeste osakaal vähenenud 6,4% ja naistel 4,3% võrra.
- 2019. aastal on 25–64-aastasi keskhariduse ta inimesi ca 83 000, kõige kõrgem on keskhariduse ta inimeste osakaal 25–29-aastaste seas. Siiski on näha, et viimastel aastatel on nii 25–29-aastaste keskhariduse ta inimeste osakaal oma vanusegrupis (veidi) langenud (vt joonis 40).

Joonis 40. Keskhariduse ta inimeste osakaal eri vanusegruppides, 2013–2019.

Allikas: Statistikaamet

Katkestamine

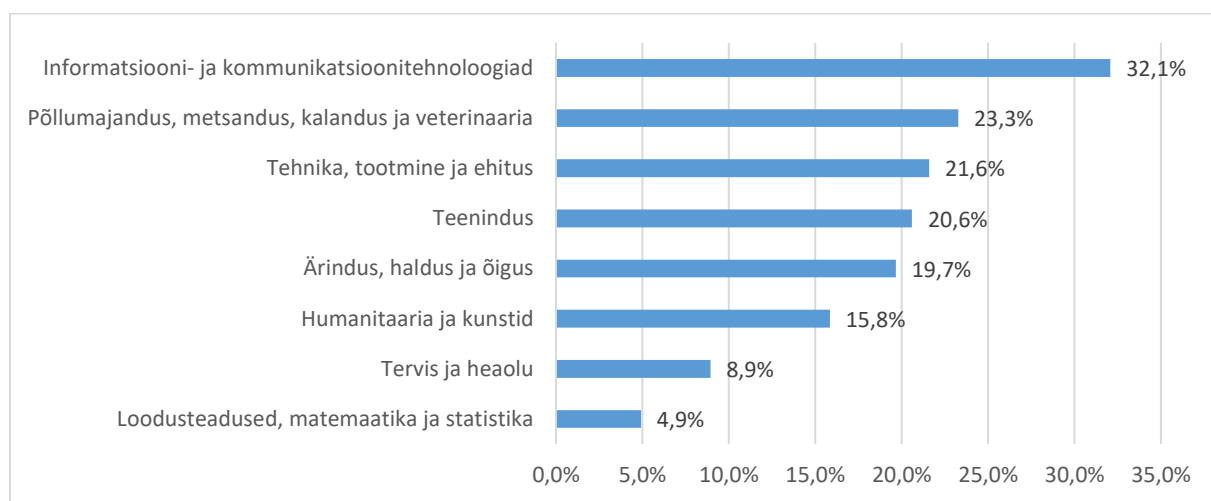
- Üld- ja kutsekeskhariduse katkestamise näitajate võrreldavaks muutmiseks arvutatakse 2018. aastast alates kutsehariduses katkestamise näitajat uue metoodika alusel: enam ei loeta katkestajaks õpilasi, kes on jätkanud õpinguid samas koolis teises õppekavarühmas, surnud või välismaale kolunud. Teisalt võetakse nüüd näitaja arvutamisel arvesse ka neid õpilasi, kes ei olnud 10.11 õpilaste nimekirjas, vaid võeti õppima õppeaasta kestel. Seega ei ole katkestamise näitajad eri aastatel üks-ühele võrreldavad. Kutseõppes katkestas 2019. aastal ca 20% 25+ õppijatest.
- Üldhariduse mittestatsionaarses õppevormis on katkestamine ikka veel üle 30%, ent on hakanud viimasel kahel aastal vähenema.

Tabel 11. Katkestajate osakaal üldhariduse mittestatsionaarses õppevormis ja kutseõppes (kõik õppevormid) 25+ vanusegrupis.

	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19
Mittestatsionaarne üldharidusõpe, %	35	37	32,9	31,7	35,9	32,4	32
Kutseõpe, %	19,2	20,8	19,8	20,5	20,9	21,4	19,9

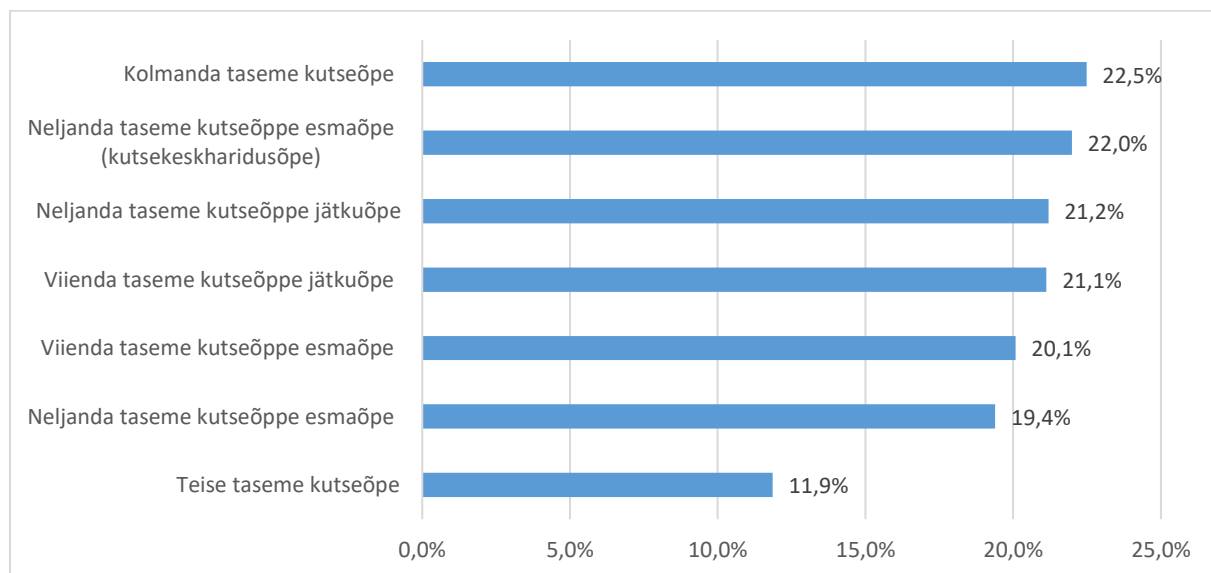
Allikas: EHIS

- Kutseõppes katkestavad teistest valdkondadest sagedamini IKT ning põllumajanduse, metsanduse, kalanduse ja veterinaaria valdkondade täiskasvanud õppijad ning harvem loodusteaduste, matemaatika ja statistika valdkonnas õppijad (vt joonis 41). Õppeliikidest on enim täiskasvanud katkestajaid kolmanda taseme kutseõppes (22,5%). Kõige vähem on katkestajaid teise taseme kutseõppes (11,9%). Vt joonis 42.

Joonis 41. Katkestajate osakaal kutseõppes (kõik õppevormid) 25+ vanusegrupis valdkonniti 2019. aastal.

Allikas: EHIS

Joonis 42. Katkestajate osakaal kutseõppes (kõik õppevormid) 25+ vanusegrupis õppeliikide kaupa 2019. aastal.
* tuleb silmas pidada, et teise taseme kutseõppes osales väga vähe õppijaid.

Allikas: EHIS

2.8.2. Ülevaade meetmete elluviimisest

Meede 1. Haridustee katkestanud täiskasvanute tagasitoomine formaalharidusse ja eelduste loomine nende õppes püsimiseks ja tasemehariduse omandamiseks

Meetme eesmärk: tasemeõppe paindlikkuse suurendamise (sh VÕTA rakendamise) ja toetavate tegevuste tulemusena on tõusnud tasemeõppes õppivate täiskasvanute arv.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
Mittetatsionaarses üldharidusõppes õppijate arv	5448	5428	5486	≥5075	5579	≥5075	≥5075	≥5075
Õppetöö katkestajate määr mittetatsionaarses üldharidusõppes (% kõikidest õppijatest)	31,7	35,9	32,5	31	32	30	30	30
25+ õppijaid kutseharidusõppes (% kõikidest õppijatest)	35,1	36,7	39,6	≥ 32	41,7	≥ 33	hoida taset	hoida taset

Olulisemad tegevused

- Jätkunud on tegevused **VÕTA arendamiseks**. 2019. aastal keskenduti õppeasutuste koostööle. Koostöövõrgustiku 2019. a maikuus toimunud ühendseminaril täiskasvanute gümnaasiumide, kutseõppeasutuste kõrgkoolide ja noortevaldkonna organisatsioonide vahel arutati VÕTA võimalusi õppijate haridusasutuste vahel liikumisel ning kaardistati VÕTA laiendamise ja arendamise võimalusi. 2020. aastal jätkub digitaalsete juhendmaterjalide loomine, koostöövõrgustike töö, spetsialistide koolitused jmt.
- ESF taotlusvoorus „Madala haridustasemega täiskasvanute tagasitoomine tasemekoolitusse ja õppes osalemise toetamine“ toetust saanud 18 projekti toetavad **haridustee katkestanud täiskasvanute tagasitoomist põhi- ja üldkeskharidusõppesse** ning õpingute edukat lõpetamist. Projektid kestavad septembrist 2018 kuni augustini 2020. Lähtudes piirkondlikest eripäradest ja vajadustest, kujundasid õppeasutused toetuse abil sobiliku valiku tegevustest (nii teavitustegevused kui ka õppimist toetavate tingimuste ja vajalike tugiteenuste loomine). Pakutakse õppimisoskust ja -võimekust arendavaid kursusi, lisa- ja tasanduskursusi olulisemates õppeainetes, õppijate nõustamist, individuaalset juhendamist, lapsehoiuteenust jne.
- Tähelepanu pööratakse **õppe paindlikumaks muutmisele**, näiteks töötatakse välja ning viiakse läbi e-kursusi. Projektide läbiviijad hindavad elluviidavaid tegevusi edukateks: tänu sihipärasele reklaamile ja teavitustööle on piirkonniti tõusnud teadlikkus täiskasvanute võimalustest üldharidust omandada ning enamikus koolides on tõusnud nii õppijate kui lõpetajate arv.
- Õpilaste tagasiside kirjeldatud kursustele, teenustele ja tegevustele on positiivne. Samuti on muutunud tõhusamaks piirkondlik koostöö eri osalistega, kes samuti puutuvad kokku madala haridustasemega inimeste nõustamisega, sealhulgas töötukassa, kohalike omavalitsuste ning Rajaleidja keskustega. Kuigi enamasti osati piirkondlikke vajadusi õigesti hinnata, annavad saadud kogemused esimesest taotlusvoorst koolidele kindlasti toeka sisendi uue taotlusvooru tegevuste planeerimiseks, näiteks võimaluse mõelda tegevustele, mis toetaksid õpetajate motivatsiooni osaleda enam e-õppe arendamises või toetaksid õppijaid e-õppes õppimisel.
- 2019. aastal algasid ning 2020. aastal jätkuvad **ümberkorraldused täiskasvanutele mittetatsionaarse üldharidusõppe pakkumisel**. Esimene ümberkorraldus toimus Haapsalus, kus täiskasvanute mittetatsionaarne üldharidusõpe viidi kohalikule omavalitsusele kuulunud täiskasvanute gümnaasiumist üle riigi kutsehariduskeskusesse. Ümberkorraldust võib pidada edukaks, kuna õppijate koguarv püsis stabiilsena. 2020. a tehakse sarnased ümberkorraldused Võrus ja Rakveres.

Meetme 1 eelarve oli 2019. aastal 2,6 mln eurot, mida rahastati struktuurifondide (ESF) vahenditest. Tekkepõhised kulud moodustasid ligi 1,9 miljonit eurot.

Meede 2. Mitteformaalsele koolitusele ligipääsu suurendamine ja koolituse kvaliteedi tõstmine

Meetme eesmärk: paranenud on täiskasvanute ligipääs õppija huvidest ja võimetest lähtuvalle, tema arengut toetavale ja tööturu vajadustega arvestavale kvaliteetsele mitteformaalsele õppele.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
25–64-aastaste madala haridustasemega täiskasvanute elukestvas õppes osaluse määr (%)*	4,9	6,9	7,3	6,3	9,1	>6,3	>6,5	>6,5

* Statistikaameti andmed. Mõõdiku arvutamisel lähtutakse Eesti tööjõu-uuringust ning see kajastab küsitlusele eelnenud nelja viimase nädala jooksul tasemehariduses või koolitusel osalenute osatähtsust 25–64-aastaste hulgas. Madala haridustaseme all mõistetakse põhiharidusega või sellest madalama haridusega inimesi (ISCED 0–2).

On väga positiivne, et koos üldise osaluse kasvuga elukestvas õppes on kasvanud (ja seda keskmisest kiiremini) madalama haridustasemega õppijate osalus, mis ületas eelmisel aastal aastaks 2020 seatud sihi.

Olulisemad tegevused

- **2019. aastal omandas kutseõppeasutustes täienduskoolituse riikliku koolitustellimuse (RKT) kursustel uusi oskusi 14 328 täiskasvanut, tunnistuse sai neist 13 400 (93%).** Tunnistust mittesaanutest moodustasid enamuse katkestanud (6%), ülejäänud küll läbisid kursuse, kuid ei saavutanud õpiväljundeid või ei osalenud hindamisel. RKT koolituste prioriteetsed sihtgrupid olid erialase haridusega täiskasvanud, keskmise haridusega täiskasvanud ja aegunud oskustega täiskasvanud vanuses 50+. Ca 62% kursustel osalenutest kuulus loetletud sihtgruppide hulka, mh kasvas 50+ vanuses osalejate osakaal veerandini (26%) kõigist osalejatest. Koolituste pakkumisel võeti arvesse OSKA soovitusi. Lisaks kursuste sisu arendamisele laiendati OSKA raportite valdkondades sihtrühmi raportite soovitude kohaselt, st suunati koolitusi ka kõrgharidusega täiskasvanutele. Toetamaks õppeasutusi kursuste läbiviimisel, korraldati kõigile RKT kursusi korraldavatele õppeasutustele seminarid, kus käsitleti täienduskoolituse kvaliteeti, koostöövõimalusi piirkondades ja töötukassaga, tutvustati populariseerimistegevusi ning arutati koolitusel osalejatelt tagasiside kogumise võimalusi, sh lepitati kokku ühtses tagasisidevormis, mida 2019. a II kvartalil kasutavad kõik RKT kursusi läbiviivad koolid.
- Et veel paremini vastata OSKA raportites välja toodud koolitusvajadusele, hakati 2019. a ette valmistama **täienduskoolituse RKT tellimuse esitamist ka kõrgkoolidele**. See võimaldab täienduskoolitust pakkuda senisest laiematel teemadel ja rohkematele sihtgruppidele. Kaardistati ülikoolide ja rakenduskõrgkoolide ettepanekud valdkondade kohta, milles nähakse koolituspakkumisel turutõrkeid ja seega vajadust RKT kursuste pakkumiseks. Õppeasutuste ettepanekud sisaldasid laia spektrit koolitusvaldkondadest, kus esineb turutõrkeid. RKT komisjon otsustas katsetellimuses keskenduda koolitustele, mis toetavad uute tehnoloogiate ja digilahenduste kasutuselevõttu erinevates majandussektorites. Kursused valitakse ja viiakse läbi 2020. aastal. 2019. a kehtestati eraldi ühikuhind täielikult e-õppena toimuvatele täienduskoolituskursustele, kõrgkoolide tellimuses on võimalik katsetada ka täielikult e-kursustena toimuvaid koolitusi. 2018. aastal kuulutati välja võtmepädevuste arendamise projektide teine taotlusvoor ja koolitused jätkusid 2019. aastal. Vooru raames viiakse ellu seitset projekti (kogusummas 1 077 550 eurot), milles planeeritud koolitatavate arv on 3598 inimest. Koos 2017. a alanud esimese sarnase vooru projektidega on eesmärk koolitada aastani 2020 võtmepädevuste arendamise projektides kokku 9698 täiskasvanut. 2019. a lõpuks oli koos esimese vooruga kokku koolitustel osalenud 7734 inimest.
- Edukad on olnud **täiskasvanuhariduse populariseerimise tegevused**, mis toetavad nii tasemekoolitusse tagasipöördumist kui üldist elukestvas õppes osalemist. 2019. aasta suurim populariseerimisüritus oli üle-eestiline täiskasvanuhariduse teavituskampaania „Õpi midagi uut koos teiste täiskasvanutega“, mis valmistati ette ja viidi läbi koostöös Eesti Täiskasvanute Koolitajate Assotsiatsiooniga Andras ning hankega valitud loovagentuuriga Zavod BBDO OÜ.

Osana loovlahendusest valmisid lisaks tele- ja raadioklippidele viis veebiseriaali, mille osades tutvustati koka, õpetaja, taluniku ja veebimeedia tööks vajalikke oskusi ja õppimisvõimalusi. Kevadel valmistati kampaaniat ette, toimus haridus- ja teadusstrateegia teemaline täiskasvanuhariduse foorum ja valmistati ette täiskasvanuhariduse osaliste tunnustamist. Sügisel populariseeriti täiskasvanuharidust ja tõsteti elanikkonna teadlikkust eri kanalite (raadio, televisioon, välireklaam, sotsiaalmeedia, trükimeedia) kaudu. Kampaania edukuse hindamiseks viis Turu-uuringute AS 2019. aasta novembris läbi uuringu, mille kohaselt oli kampaaniat märganud 71% sihtrühmast. Lisaks toimusid:

- 22. täiskasvanud õppija nädal, mille raames enam kui 8000 inimest osales maakondades läbi viidud enam kui 400 sündmusel;
 - õpitund, mis nädala avaüritusena kutsus kõiki ühe tunni jooksul midagi uut õppima ja seda kogemust jagama, osales 177 meeskonda üle Eesti; koostööseminarid kõikides maakondades eesmärgiga levitada infot õppimisvajaduse ja -võimaluste kohta, kaasates uusi kohalikke omavalitsusi eesmärgiga luua kohtadel jätkusuutlik täiskasvanuid õppesse kaasav võrgustik;
 - täiskasvanud õppijate foorum „Terve vaim vajab õppimist“, kus käsitleti kootööoskusi ning võimalusi toetada kaasõppijate toimetulekut õpi- ja kooliprobleemides.
 - teavituskampaania sotsiaalmeedias jne.
- 2018. aastal kaasati täienduskoolituse kvaliteedi arendamisse Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (EKKA). EKKA alustas septembris täienduskoolitusasutuste TÄKSi nõuetele vastavuse kaardistamisega. Esialgsed tulemused näitasid, et nõuded info avalikustamise osas on täidetud väga erinevalt ning ka täienduskoolituse õppekavad on info sisalduselt ja ülesehituselt väga erinevad. 2019. aastal hakkas EKKA välja töötama ja katsetama täienduskoolituse kvaliteedihindamise nõudeid ning koolitushangete kvaliteedi- ja hindamisnõudeid. Välja pakutud täienduskoolituse lävendipõhise hindamise kontseptsiooni ja põhimõtteid arutati osapooltega EKKA täienduskoolituse nõukojas ja töörühmas. Lävendipõhise hindamise eesmärk on anda hinnang täienduskoolitusasutuse võimekusele täita täiskasvanute koolituse seaduses ja täienduskoolituse standardis määratletud kvaliteedi põhimõtteid. Lävendipõhine hindamine koosneb kahest etapist: 1) veebilehtede hindamisest ja 2) õppe kvaliteedi hindamisest. Valmistati ette ja piloteeriti hindamise põhimõtteid, kriteeriumid ja meetodika ning leiti eksperdid veebilehtede kontrolli läbiviimiseks. 01.10.2019 alustati täienduskoolitusasutuste lävendipõhist hindamist. HTM, töötukassa ja EKKA vahelise kokkuleppe kohaselt hinnatakse EHISes majandustegevusteate esitanud täienduskoolitusasutusi, prioriteetsena vaadatakse koolitusasutusi, kes pakuvad teenust riigieelarveliste vahendite eest, nt töötukassa koolituskaardi partnerid. Hindamisse on hõlmatud märksa suurem arv täienduskoolitusasutusi kui algselt planeeritud. Veebilehtede hindamise etapis hinnati kolme kuuga 498 täienduskoolitusasutuse veebilehtede vastavust TÄKSile. Igat eksperdi hinnangut kontrollis EKKA töötaja, et veenduda hinnangu põhjendatuses. Veebilehtede hinnangute ülevaatamine on läbi viidud ca 250 asutusel, millele on ka hinnangud välja saadetud. Alustati õppe kvaliteedi hindamise protsessiga, eksperdid on leitud, koolitatud ja on moodustatud valim 33 asutusest, mille puhul õppe kvaliteeti esimesena hindama asutakse. Oma analüüsi ja tegevuse raames ootab HTM EKKA-lt ettepanekuid, kuidas oleks võimalik koolitusturгу korrastada ning täienduskoolituse kvaliteeti tõsta.

Meetme 2 eelarve oli 2019. aastal 8,6 mln eurot ja seda rahastati peamiselt struktuurivahenditest. Tekkepõhised kulud moodustasid 7,3 miljonit eurot.

Meede 3. Kutsesüsteemi arendamine ning elukestva õppe visiooni elluviivate koostöövormide loomine ja toetamine täiskasvanuhariduses

Meetme eesmärk: kutsesüsteemi kaudu on haridussüsteem ja tööturg paremini seostatud ning toimivad koostöövormid on parandanud täiskasvanute teadlikkust elukestvast õppest ja õppimisvõimalustest.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019	2020	2021
				Sihttase		
Täiskasvanuhariduse ja kutsesüsteemi osapoolte rahulolu elukestva õppe, sh täiskasvanuhariduse süsteemi ja kutsesüsteemi toimimisega*	-	-	metoodika väljatöötamisel		kasvab	kasvab

*Keskelt regulaarselt läbiviidav uuring, mis on EÕS näitaja mõõtmise alus.

Sellisel kujul indikaatori mõõtmist praegu kavandatud pole. 2017. a mõõdeti esmakordselt täiskasvanute gümnaasiumide (TKG) nagu ka teiste üldhariduskoolide ja kutsekoolide õppijate ja õpetajate heaolu koolis ning rahulolu koolielu aspektidega.

Olulisemad tegevused

- 2019. a koostati ja uuendati Kutsekoja koordineerimisel 200 kutsestandardit, väljastati 10 770 kutsetunnistust, viidi läbi kutsenõukogude koosolekud ja korraldati 27 uute kutse andjate valimise konkurssi. 2019. a lõpuks tegutseb 108 konkursiga valitud kutse andjat, samuti on 19 õppeasutusele antud kutse andja õigused.
- Kutsestandardite koostamisel võeti kasutusele OSKA sisendil põhinev tulevikuoskusi ja täiendatud digioskuste kirjeldusi sisaldav uuendatud vorm ja töötati välja juhendmaterjalid selle kasutamiseks.
- Arendati edasi kutseregistrit, st kutseregistri infosüsteemi viidi sisse kutsestandardi vormi muudatused ning käivitati andmevahetus EHISega, mis võimaldab kutseregistris näidata õppekavade andmeid. Uuendatud on kutse andmisega seotud dokumentide säilitamise kord.
- Koostati Eesti oskuste klassifikaatori loomise eelanalüüs ja esialgne struktuuri kavand, mis kooskõlastati Statistikaameti ja töötukassaga.
- Tähelepanu all oli kutse andmise kvaliteet. Kutseandmise kvaliteedisüsteemi rakendamisel täiendati kutse andmise järelevalve metoodikat, sh koostati ettepanekute ja kaebuste esitamise ning teabenõude menetlemise kord. Kvaliteedi hindamiseks vaadeldi 24 kutseeksamit. Viidi läbi kümne kutse andja kvaliteedihindamine. Parimaid kutse andjaid tunnustati. Uuendati kvaliteedikontrolli juhendmaterjali "Kutse andmise kvaliteedi tagamine ja järelevalve".
- Jätkus 2016. a alustatud kutse andjate tunnustamise traditsioon. Igal aastal keskendutakse tunnustamisel kutse andmise protsessi ühele olulisele aspektile. 2019. a fookus oli hindamise korraldamisel. Tunnustatud organisatsioonid saavad tunnustatud kutse andja kvaliteedimärgi.
- Toimusid koolitused kutse andjatele ja hindamiskomisjonide liikmetele intervjuueerimisoskuste arendamiseks, millest võttis osa 59 kutse andjat. Järgnevate koolitusvajadustena töid kutse andjad välja VÕTA korralduse ja kutse taotlemise propageerimisega seotud teemad.
- Eesti Europassi ja Euroopa kvalifikatsiooniraamistiku rakendamise koordinatsioonikeskuse ülesanne on oskuste ja kvalifikatsioonidega seotud Euroopa Liidu initsiatiivide elluviimine. Selleks viidi ellu 2018. a koostatud kommunikatsiooniplaani sihtrühmade teavitamisel (teavitusüritused, reklaamvideo, Balti koostöö arendamine, Europassi kutsetunnistuse lisa uuendamine) ning koostati õppematerjale oskuste teadvustamiseks ja võrdlemiseks EKRI ja Europassi dokumentide abil. Eesti Europassi keskus osaleb uue Europassi alamprojekti – Europass Digitally Signed Credentials.
- Euroopa täiskasvanuhariduse veebikeskkonna EPALE rakendamiseks toimus 28 teavitusüritust 730 sihtrühmade esindajale. Teavitusürituste tulemusel on suurenenud keskkonna Eesti kasutajate arv ning sidusrühmade esindajatega on sõlmitud kokkulepped EPALEs sisu avaldamise osas (nt Erasmus+ projektide tulemused, EKKA täiendkoolituse kvaliteedihindamise teavitustöö, andragoogika üliõpilaste uurimistööde tulemused ja erialakirjanduse lugemissoovitused jne). Tänu sellele muutub keskkond aina sisukamaks ja interaktiivsemaks.

Meetme 3 eelarve oli 2019 aastal 1,4 mln eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 1,2 miljonit eurot.

2.8.3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Programmi tegevustel on oluline positiivne mõju elukestva õppe strateegia eesmärkide täitmisele. Elukestvas õppes osalemine tõusis 2019. aastal rekordkõrgusele, ulatudes 20,1 %-ni. Märkimisväärselt tõusis sealjuures madalamate oskustega inimeste osalemine elukestvas õppes, ulatudes 9,1%-ni (2018. a 7,3%).

Programmi toel on täiskasvanutele loodud ligipääs nii tasemeharidusele kui ka täiendusõppele. Haridustee katkestanud täiskasvanute tasemeõppesse tagasitoomiseks on läbi viidud mitmeid teavitamis- ja populariseerimisüritusi ning -kampaaniaid. Madalama haridustasemega täiskasvanute tasemeõppe lõpetamisele on kaasa aidanud põhi- ja keskhariduse omandamise toetuseks ellu kutsutud ESF tegevused (nõustamine, tasenduskursused, e-õppe arendamine jmt). Nendes tegevustes osaleb märkimisväärselt enam hiljuti katkestanud/traditsioonilises õppimiseas inimesi (alla 19-aastasi) kui inimesi, kelle katkestamisest on möödunud rohkem aastaid.

Toetatud on õppimisvõimalusi täienduskoolituses nii erialaste oskuste omandamiseks või parandamiseks kui elukestva õppe võtmepädevuste arendamiseks. HTM pakutud meetmete puhul on seejuures arvesse võetud OSKA soovitusi.

Aasta jooksul tugevdati varasema õpi- ja töökogemuse süsteemi (VÕTA) osapoolte koostööd ning pakuti mitmeid koolitusi VÕTA nõustajatele ja hindajatele

2019. a jätkati 2018. a käivitatud täienduskoolituse kvaliteediarendamise ja koolitusturu korrastamise tegevustega.

Kutsesüsteemi tegevused (kutsestandardite uuendamine, juhendmaterjalide väljatöötamine, kutseregistri uuendamine jms) on toimunud plaanipäraselt ja tulemuslikult. Kutseregistri arendused, kutsestandardite koostamise uuendatud vorm ning oskuste klassifikaatori loomise eelanalüüs ja esialgne struktuuri kavand on sisendiks kutsesüsteemi reformile. Jätkus töö kutse andmise kvaliteedi arendamiseks. Töötati välja kutseksamite kompenseerimise ülemmäärade muutmise ettepanekud, mida saab rakendada riigieelarveliste võimaluste tekkides.

Noortevaldkonna arengukava 2014–2020

Noortevaldkonna arengukava üldeesmärk on, et noorel on avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks, mis toetab sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.

Üldeesmärgi elluviimiseks on seatud neli strateegilist eesmärki:

- 1) noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks;
- 2) noorel on väiksem risk olla tõrjutud;
- 3) noore osalus otsustes on rohkem toetatud ning
- 4) noortevaldkonna toimimine on mõjusam.

1. Strateegia eesmärkide täitmine

Mõõdik	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		2019	2020	2021
							siht	tege-lik	sihttase		
ÜLDEESMÄRGI NÄITAJAD											
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal ¹ (%)	9,7	12,0	12,2	10,9	10,8	11,3	<9,5	9,8	<9	<9	<9
Noorte töötuse määr vanusegrupis 15–24 ¹ (%)	18,7	15	13,1	13,4	12,1	11,8	-	11,1	-	10	10
Alaeesmärgi „Noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks“ näitaja											
Noorte kaasatus noorsootöösse (% noorte koguarvust) ²	46,4	47	49,1	50	54	57,8	58	59,5	60	60	60
Alaeesmärgi „Noorel on väiksem risk olla tõrjutud“ näitajad											
Noori huvikooli kohta ³	527	492	456	475	428	369	425	353	400	400	400
Noori noortekeskuse kohta ³	1250	1181	1154	1077	996	989	1050	982	1000	1000	1000
Alaeesmärgi „Noore osalus otsustes on rohkem toetatud“ näitaja											
Organiseeritud osalusvõimaluste arv (noortevolikogud jm noorte osaluskogud) ⁴	80	85	83	90	70	-	-	-	-	-	-
Organiseeritud osalusvõimaluste (noortevolikogude jm noorte osaluskogude arv) osakaal omavalitsuste koguarvust (%)	-					74,4	86,9	89,9	89	89	89
Alaeesmärgi „Noortevaldkonna toimimine on mõjusam“ näitajad											
Noorsootöös osalenud noorte rahulolu noorsootööga (%)	-	-	87	-	87	-	hoida taset		hoida taset		
Koolituses osalevate noorsootöötajate osakaal aastas ⁴ (%)	-	10	12	15,9	20	15	14	17	15	15	15

¹ Allikas: Eurostat

² Allikas: HTM arvutused EHIs ja ENTK andmete põhjal

³ Allikas: Statistikaamet, HTM, ENTK

⁴ Allikas: ENTK

Noorte osalemine noorsootöös¹⁴⁷, st nende noorte osakaal, kes osalesid huvihariduses, noorteühingute aastatoetust saanud üleriigilistes noorteühingutes, laagrites, malevates ning KOV noortevolikogudes ja noorte aktiivgruppides, on aasta-aastalt pidevalt kasvanud: kui 2010. aastal oli nendesse tegevustesse kaasatud 37% noori, siis 2019. aastal 59,5% kõigist 7–26-aastastest noortest. Noorte kaasatus noorsootöösse kasvas peamiselt huvikoolides osalemise kasvu tõttu. Samal ajal on järjepidevalt vähenenud noorte arv huvikooli ja noortekeskuse kohta, mis näitab teenuse kättesaadavuse kasvu.

Kokkuvõttes on kaheksast näitajast kuus kavandatud tasemel või ületavad seda. Haldusreformi järel vähenes omavalitsuste arv 79-le ja seetõttu ei saa organiseeritud osalusvõimaluste näitaja täitmist senisel kujul seirata. Indikaatori mõõtmise meetodikat muudeti – 2018. aastast mõõdetakse noorte osalusvõimaluste taset osakaaluna kohalike omavalitsuste koguarvust ning kuigi osalusvõimaluste üldarv on haldusreformi järel mõistetatult vähenenud, on osalusvõimaluste osakaal kohalike omavalitsuste koguarvust kasvanud.

Üldeesmärgi näitajatest püsis madala haridustasemega mitteõppivate ja koolitusel mitteosalevate 18–24-aastaste noorte osakaal pikka aega samal tasemel, kuid 2019. aastal langes mõnevõrra (9,8%-ni).

Detailsemalt on näitajate täitmist analüüsitud noortevaldkonna programmi tulemusaruandes (vt ptk 2.1). Programmiga seatakse valdkonna arengusuunad ja viiakse ellu noortevaldkonna arengukava meetmeid, toetades samas hariduse tulemusvaldkonda.

2. Ülevaade noortevaldkonna programmi elluviimisest

Eesmärk on tagada noortele avarad võimalused arenguks ja eneseteostuseks ning selle kaudu toetada sidusa ja loova ühiskonna kujunemist.¹⁴⁸

Programm aitab kaasa järgmiste noortevaldkonna arengukava üldeesmärgi indikaatorite¹⁴⁹ saavutamisele:

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%)*	10,9	10,8	11,3	<9,5	9,8	<9	<9	<9
Noorsootöös osalenud noorte rahulolu noorsootöoga (%)**	-	87		-	-	87	-	-

*Allikas: Eurostat

** 2017.–2018. a viidi teist korda läbi uuring „Noorsootöös osalevate noorte rahulolu noorsootöoga“.

Olulisemad muutused ja suundumused

- Noorte osalus noorsootöös on stabiilselt kasvanud. Kasvu toetab nii noorsootööd pakkuvate asutuste (nt huvikoolid, noortekeskused) lisandumine kui noorte suurem aktiivsus. Kasvanud on huvihariduse ja huvitegevuse kättesaadavus ja kvaliteet kõikides huvialavaldkondades.
- Noorte osakaal ühiskonnas väheneb ja seda enam on oluline, et noorte hääle oleks kuulda. KOV noortevolikogud ja noorte aktiivgrupid annavad selleks võimaluse. Organiseeritud osalusvõimalusi on lisandunud rohkematesse omavalitsustesse.
- Tänuväärset tööd on tehtud tõrjutusriskis noortega – mitteõppivate, mittetöötavate ja koolitustel mitteosalevate (NEET) noorte osakaal on vähenenud. ESFi toel on neile pakutud mitmekülgseid tugiteenuseid ja need on olnud tulemuslikud – 66% noortest on pool aastat pärast programmist väljumist NEET-noore staatusest väljas.

¹⁴⁷ Näitaja meetodika on määratletud 2008. aastal.

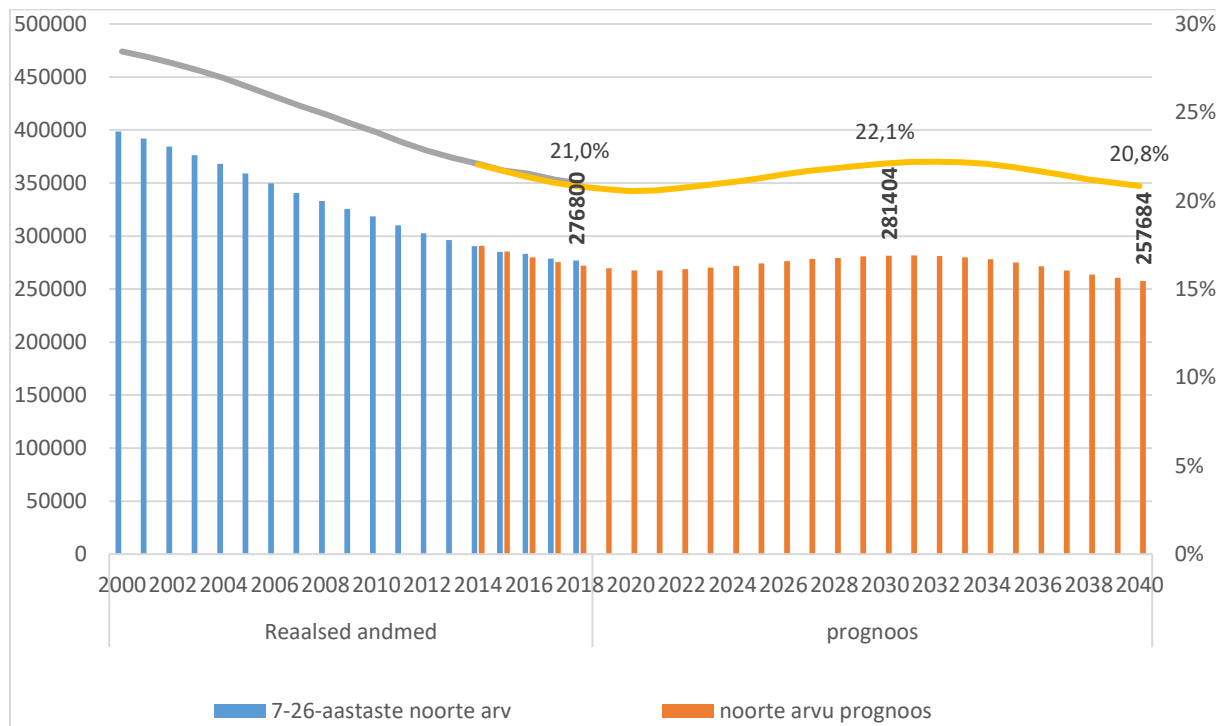
¹⁴⁸ Noortevaldkonna arengukava 2014–2020 üldeesmärk.

¹⁴⁹ Neist esimene on ka elukestva õppe strateegia üks indikaatoreid ning teine konkurentsivõime kava „Eesti 2020“ üks indikaatoreid.

- Noorsootöötajate pädevus on neile ESF rahastuse toel pakutud täienduskoolituste tulemusena paranenud. Kutsestandardi laiem teadvustamine ja mitmekülgsemate meetodikate omandamine on aidanud noorsootöötajatel selgemalt oma rolli täita.

Noore võimalused oma loome- ja arengupotentsiaali avada

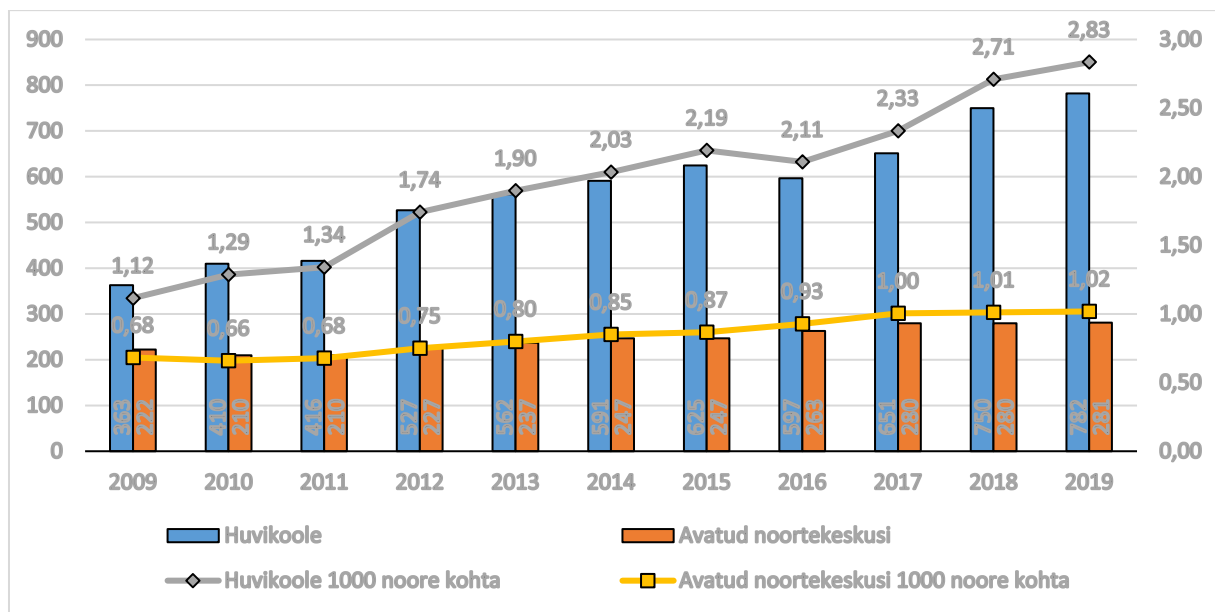
- **Noorte (7–26-aastased) arv** on viimastel aastakümnetel olulisel määral vähenenud – võrreldes 2000. aastaga ligikaudu 30%. 2019. aasta alguses oli noori 275 879 (vt joonis 43), s.o ligi viiendik Eesti rahvastikust. Statistikaameti prognoosi järgi jätkub nii noorte arv kui osakaalu vähenemine kogurahvastikust kuni 2020. aastani, seejärel hakkab noorte osakaal taas kasvama. Noorte arv ja osakaalu vähenemine suurendab iga noore tähtsust ühiskonnas ja seepärast on oluline, et iga noor leiaks sobiva võimaluse oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks.

Joonis 43. 7–26-aastaste noorte arv Eestis, osakaal kogu elanikkonnast ning prognoos.

Allikas: Statistikaamet

- Noorsootöö pakub noortele mitmekülgseid võimalusi. Näiteks on noortel võimalik osaleda huvihariduses ja huvitegevuses, avatud noortekeskuste töös, noorteühingutes, noortelaagrites ja noortemalevates, osaluskogudes ning erinevates riigisisestest ja rahvusvahelistes projektides. Noorte huve toetavaid tegevusi pakutakse lisaks asutustes, mis on avatud kõigile soovijatele (kultuurimajades, seltsimajades, raamatukogudes, spordiklubides jne).
- Aastate jooksul on **noorsootöös osalemise võimalusi pakkuvate asutuste (nt huvikoolide ja avatud noortekeskuste) arv** Eestis kasvanud. Eriti jõudsalt on kümne aasta jooksul kasvanud huvikoolide (st huviharidust pakkuvate asutuste) arv (363-lt 782-le) (vt joonis 44). Avatud noortekeskuste, s.o avatud noorsootööd pakkuvate noorsootööasutuste arv on kasvanud 222-lt (2009) 281-le (2019). Võrreldes huvikoolidega on just avatud noortekeskused muutunud noortele kättesaadavamaks maapiirkondades.

Joonis 44. Avatud noortekeskused (ENTK, kalendriaasta) ja EHISes registreeritud huvikoolid, mis on vaatlusalusel õppeaastal õppurite ja pedagoogide andmed kinnitanud (kalendriaastaga algav õppeaasta).

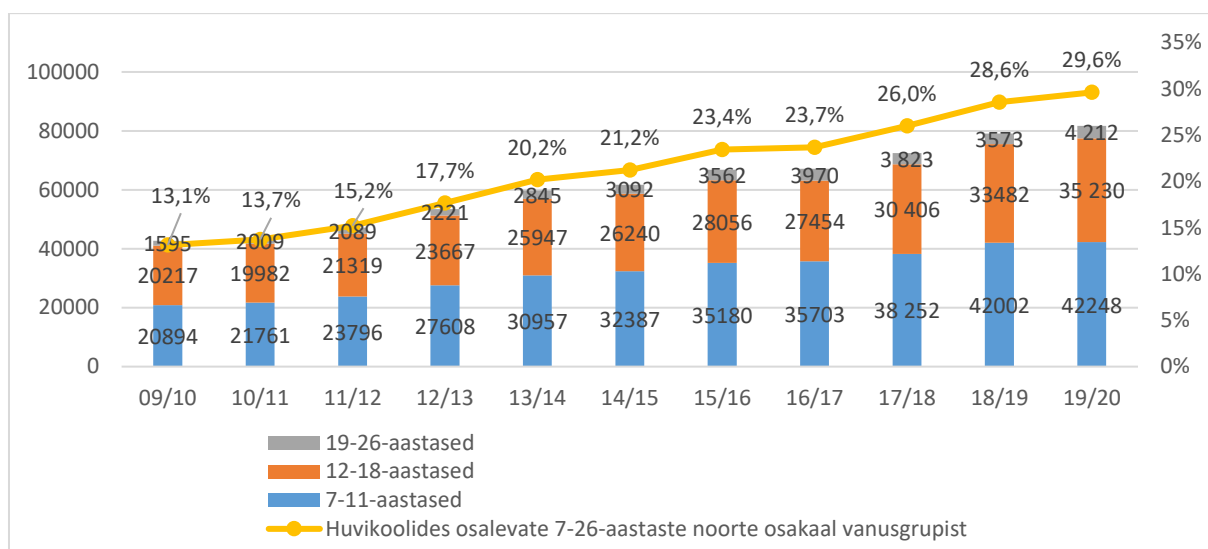
Allikas: ENTK, EHIS

- **Noorte osalemine noorsootöös**, st nende noorte osakaal, kes osalesid huvihariduses, noortekeskuste tegevuses, noorteühingute aastatoetust saanud üleriigilistes noorteühingutes, laagrites, malevates ning kohalike omavalitsuste noortevolikogudes ja noorte aktiivgruppides, on aasta-aastalt pidevalt kasvanud: kui 2010. aastal oli nendesse tegevustesse kaasatud 37% noortest, siis 2019. aastal 59,9% kõigist 7–26-aastastest noortest (2% enam kui aasta tagasi). Osaluse tõus tuleneb nii osalejate suuremast aktiivsusest kui organiseeritud noorsootöövõimaluste kättesaadavuse paranemisest. 19–26-aastaste noorte noorsootöös osalemise motivatsioon on madalam kui kuni 19-aastaste vanusegrupis¹⁵⁰, seega tuleks rohkem osalemisvõimalusi pakkuda just vanemale noorte eagrupid.
- 2019. aastal oli EHISe andmetel Eestis registreeritud 843 huvikooli, neist 782 olid selleks ajaks 2019/20. õppeaasta õppurite ja pedagoogide andmed kinnitanud¹⁵¹. Võrreldes eelneva aastaga oli lisandunud 32 kinnitatud huvikooli. Kinnitanud **huvikoolide hulgas on kõige enam spordikooli** (310, s.o 40% kõigist huvikoolidest); muusika- ja kunstikooli on 146 (19%). Muid huvikooli on 296 (38%) ning tehnika-, loodus-, loome- ja huvimajasid või -keskusi 30 (4% kõigist huvikoolidest). Alamtüübi ei ole huvikoolide omavahelised proportsioonid viimastel aastatel oluliselt muutunud.
- **Õppekavasid** on huvikoolides avatud kõige enam muusika ja kunsti valdkonnas (59%), spordi valdkonnas (17%), üldkultuuri valdkonnas (17%), vähem tehnika ja looduse valdkondades.
- 2019/20. õppeaastal õpib Eesti huvikoolides kokku 104 577 isikut ehk 4% enam, kui eelneval aastal (146 691 õppekavale märgitud õppurit ehk 5% enam, kui eelneval aastal¹⁵²). Enamik (78%) neist (81 690 isikut, 115 115 õppekavale märgitud õppurit) on 7–26-aastased. 0–6-aastasi õpib Eesti huvikoolides 20 562 (20% kõigist õppivatest isikutest) ning vanemaid kui 26-aastasi veidi üle 2000 (2% kõigist õppivatest isikutest).
- Kui huvikoolides osalevate 7–26-aastaste noorte arv on aasta-aastalt kasvanud, siis neis osalevate 7–26-aastaste noorte vanuseline jaotus on aastate jooksul jäänud samaks – 52% huvihariduses osalevatest 7–26-aastastest noortest on 7–11-aastased (u 42 000), 12–18-aastasi on 43% (üle 35 000) ja vaid 5% on 19–26-aastased (üle 4000) (joonis 45).

¹⁵⁰ https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/19-26_osalemine_noorsootoos.pdf

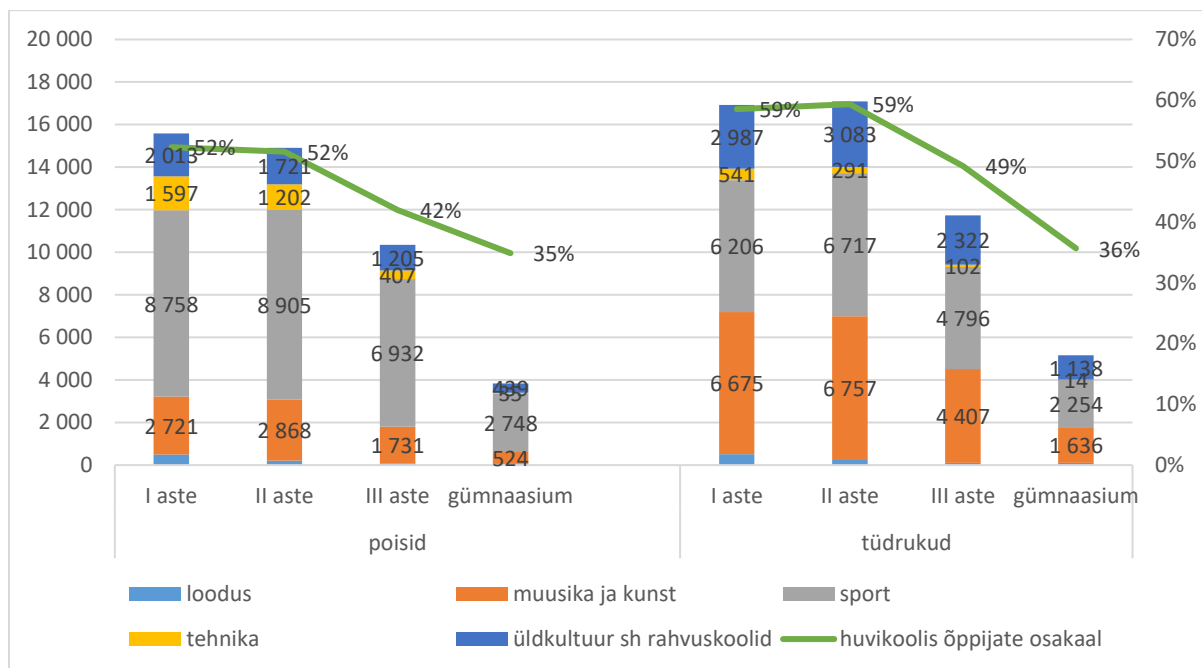
¹⁵¹ Andmete kinnitamine on ainus objektiivne näitaja, mille alusel saab hinnata, kas asutuses toimub õppetöö või mitte. Siin ja edaspidi on arvestatud ainult neid huvikooli, mis on EHISes enda andmed vaatlusaluse õppeaasta kohta kinnitanud. Info andmete kinnitamise kohta 2019/20. õa on esitatud 10.12.2019 seisuga.

¹⁵² Üks isik võib õppida mitmes huvikoolis ja mitmel õppekaval. Õppur – ühel õppekaval õppiv isik.

Joonis 45. Huvikoolis osalevad noored vanusegrupiti ning nende osakaal (parem telg) kogu vanusegrupist.
Allikas: EHIS

- Kõigist noortest huvikooli õppuritest õpivad pooled (52%) spordi valdkonna õppekavadel, 28% muusika ja kunsti valdkonna õppekavadel ning üldkultuuri õppekavadel (sh rahvuskoolides) 16%. Teistes valdkondades on osalus väiksem ning eriti madal on see tehnika (3%) ja looduse (2%) valdkondade õppekavadel. 2008/09. õppeaastast alates on tehnika ja looduse valdkonna õppekavadel õppivate noorte osakaal üldiselt vähenenud, kuid eelmise aastaga võrreldes siiski veidi tõusnud.
- Üldhariduskoolides tegutsevates huviringides osalemise määr on veidi suurem huvikoolides osalemise määrast, seda ennekõike maapiirkondades. Huvikoolides õpib 2019/20. õppeaastal 75 162 7–26-aastast üldhariduskoolide statsionaarse õppe õpilast (50% kõigist sama vanadest üldhariduskoolide statsionaarse õppe õpilastest) ja osalemise määr pole võrreldes aasta varasemaga (49%) oluliselt muutunud. Üldhariduskoolide huviringides käib aga ligi 84 000 õpilast (55% kõigist statsionaarse õppe õpilastest – samuti 1% enam kui aasta tagasi). Huvikoolides osalemise määr on suurem linnades, valdades aga on suurem üldhariduskoolide huviringides osalemise määr.
- Huvialaga tegelemise formaat (huvikool või koolis tegutsev huviring) erineb huviala valdkonniti. Nii näiteks on huvikoolide seas kõige enam spordikooles, samas nt üldhariduskoolide huviringides õpitakse kõige enam kunsti ja muusikat. Looduse ja tehnika valdkonnas toimub õpe pigem huviringides – ca 17% kõigist üldhariduskoolide huviringides käijatest osaleb LTT alastes huviringides.
- Kui huvikoolides on muusika ja kunsti valdkonna õppureid alla 30% kõigist õppuritest, siis üldhariduskoolide huviringides on neid 38% kõigist huviringides osalejatest. Spordi valdkonnas käib huvikoolides 49% kõigist huvikoolide õppuritest, üldhariduskoolides aga vaid 22% kõigist huviringides käijatest. Üldhariduskoolide looduse ja tehnika valdkonna huviringides käib vastavalt 6% ja 11% kõigist huviringides osalejatest, samas kui huvikoolides õpib looduse valdkonna õppekavadel 1,4% ning tehnika valdkonna õppekavadel 3,8% kõigist õppuritest. Spordivaldkonna huviringides osalemise osakaal gümnaasiumiastmes mõnevõrra kasvab (u 5%, tehnikaringides ning ka muusika- ja kunstiringides osalemise arvelt).
- EHISe huvihariduse andmetel saab välja tuua, et 2019/20. õppeaastal osalevad üldhariduskoolide õpilastest poisid huvihariduses vähem kui tüdrukud ning nende eelistused erinevad tüdrukute eelistustest – nii absoluutarvult kui proportsionaalselt enam õpib poisse huvikoolide tehnika ja spordi valdkonna õppekavadel, tüdrukud eelistavad aga enam muusika ja kunsti ning üldkultuuri (sh rahvuskoolide) õppekavasid (vt joonis 46).

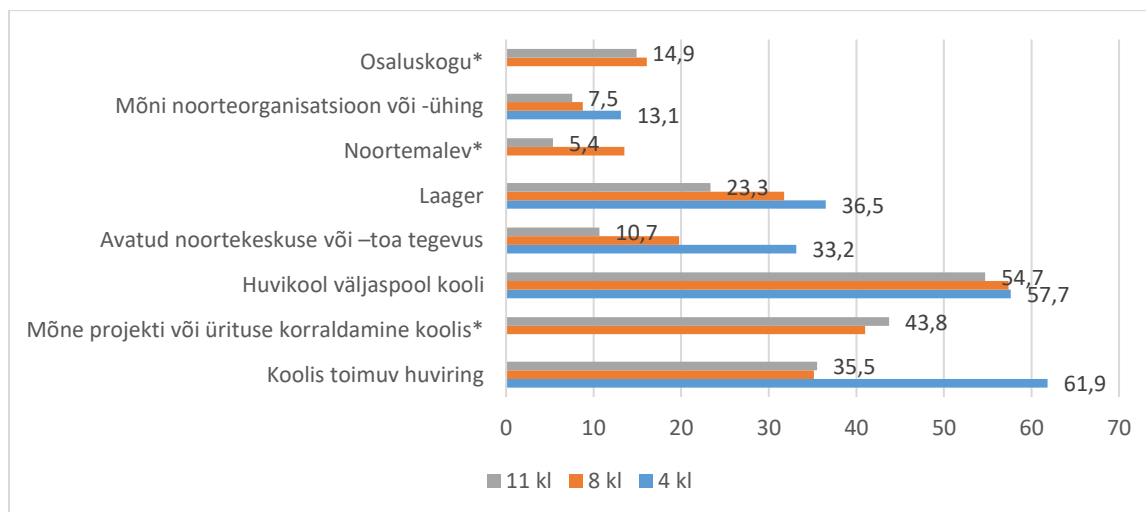
Joonis 46. Huvikoolis õppivad üldhariduskoolide 5–26 aasta vanused statsionaarse õppe õpilased soo, kooliastme ja huvialavaldkonna kaupa 2019/20. õppeaastal.

Allikas: EHIS

- Veel on noortel võimalik osaleda noortemalevates (2019. aastal toetati 55 malevakorraldajat ning malevad tegutsesid 58-s KOVis), noortelaagrites (toetati 21 püsilaagrit, 54 projektlaagrit ning ühte hariduslike erivajadustega laste kooli laagriprojekti), osaluskogudes ja noorte aktiivgruppides (37 kohaliku omavalitsuse noortevolikogus, 6 maakondlikus noortekogus ja 22 aktiivgrupis), noorteühingutes (HTM toetas 18 üleriigilist noorteühingut), avatud noortekeskuste tegevustes (280 avatud noortekeskust) ning erinevates riigisisestes ja rahvusvahelistes projektides.
- 2019. aastal üldhariduskoolide 4., 8. ja 11. klasside õpilaste seas tehtud rahulolu-uuringust selgusid klasside vahelised olulised erinevused huvitegevuse eelistuste osas – kui 4. kl. õpilaste hulgas osales peaaegu 2/3 õpilastest koolis pakutavates huviringides (veidi vähem õpilasi käis huvikoolis), siis vanemates kooliastmetes osaleti pigem väljaspool kooli asuva huvikooli tegevustes (üle poolte õpilastest). 4. kl. õpilastest oli kooli huviringi tegevustega rahul või väga rahul 81,1% küsimusele vastanuist (7674 vastajat), 8. klassi õpilastest – 53,8% (5580 vastajat) ning 11. klassi õpilastest – 57,9% (3275 vastajat)^{153 154}. Õpilased, kes huviringides ei osale, on peamiste põhjustena välja toonud, et huvide ja pakutavate ringide sisu ei kattu (50% 4. ja 8. kl, ning 60% 11. kl. õpilastest), ning muud hovid (u 40% küsimusele vastanuist). 11. kl. õpilased toovad olulise põhjusena esile, et koolis on palju õppida.

¹⁵³ Üldhariduskoolide rahuloluküsitluse andmed (HTM 2019)

¹⁵⁴ Huviringidega rahulolu küsimusele vastasid ainult need õpilased, kes ütlesid, et nad on osalenud mõnes koolis toimivas huviringis (4., 8., 11. kl.) või mõne projekti või ürituse korraldamises koolis (8., 11. kl.).

Joonis 47. Üldhariduskoolide õpilaste osalemine huvitegevustes (4., 8., ja 11. klassid) 2019/20. õppeaastal (osalejate määr kõigist uuringus osalenud õpilastest).

* Küsiti ainult 8. ja 11. klasside õpilastelt.

Allikas: 2019. aasta koolide rahuloluküsitlus (HTM ja SA Innove)

Noorte eneseteostust takistavad ja tõrjutusrisiki suurendavad tegurid

- Noorsootöös osalemisele seab piirid noorte ja nende perede sotsiaalmajanduslik olukord ning arengu- ja ühistegevuse võimaluste olemasolu ja kättesaadavus. Oluline laste ja noorte noorsootöös osalemist takistav tegur on **sotsiaalne tõrjutus**, mis toob kaasa sügava ja pikaajalise kahju noorte arengule. Tõrjutuse põhjused on erinevad – noore ja tema perekonna vähesed materiaalsed võimalused, mille põhjuseks võib olla noore ja/või vanemate töötus, töötamine madalapalgalistel äraelamist mittevõimaldavatel ametikohtadel, mille põhjuseks omakorda võib olla madal haridustase jne.
- Noorte puhul on Eestis aktuaalsed sellised teemad nagu kõrge töötuse määr, väljaränne, suur mitteõppivate, mittetöötavate ja koolitustel mitteosalevate noorte arv, piirkondlik ebavõrdsus ning ka terviseprobleemid¹⁵⁵. Eesti noorteseire aastaraamatus 2018¹⁵⁶ on esile toodud, et eritählepanu tuleks pöörata mitteaktiivsete noorte toetamisele, et nad jõuaksid tagasi haridusse või tööellu. Noorte tööhõive on oluline teema just seepärast, et noorte töötusel võivad olla pikaajalised ja kaugeleulatuvad isiklikud ja sotsiaalmajanduslikud tagajärjed.
- Viimastel aastatel on sotsiaalmajanduslik olukord Eestis paranenud, sealhulgas on vähenenud noorte töötus, toimetulekutoetust saavate noorte arv ja osakaal elanikkonnas, samuti on viimastel aastatel vähenenud pikaajaliste töötute osakaal noorte hulgas.
- Tõrjutusrisk on suurem neis kohalikes omavalitsustes, kus on suurem mitte-eestlaste osakaal (v.a Tallinn), kuna mitte eesti emakeelega peredes kasvavad lapsed osalevad väiksema tõenäosusega huvikoolide ja huviringide tegevustes. Kindlasti on üheks teguriks nende perede madalam sissetulek võrreldes eesti peredega. Seitsmes omavalitsuses moodustab mitte-eesti elanikkond pärast haldusreformi üle poole (Loksa linn, Maardu linn, Kohtla-Järve linn, Narva linn, Narva-Jõesuu linn, Sillamäe linn, Jõhvi vald).

¹⁵⁵ Euroopa Sotsiaalfondist rahastatava meetme „Noorte tööhõivevalmiduse toetamine ning vaesuse mõju vähendamine noorsootöö teenuste kättesaadavuse kaudu“ eesmärgipärasuse ja tulemuslikkuse vahehindamine. Lõpparuanne (Civitta Eesti AS 2019)

¹⁵⁶ Noorteseire aastaraamat 2017–2018. Noored ja osalus.

https://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlsHOGZmljYy-MDE4LzA5LzI1LzEwXzQxXzQ5XzIyM19Ob29ydGVzZWlyZV8yMDE3XzIwMTgucGRm/10_41_49_223_Noorteseire_2_017_2018.pdf https://www.noorteseire.ee/system/resources/BAhbBlsHOGZmljYy-MDE4LzA5LzI1LzEwXzQxXzQ5XzIyM19Ob29ydGVzZWlyZV8yMDE3XzIwMTgucGRm/10_41_49_223_Noorteseire_2_017_2018.pdf

- Neis seitsmes omavalitsuses osales noorsootöös 2015. aastal 29%, 2018. aastal 44,3% (kogu riigis 57,8%, vahe 13,5%), 2019. aastal aga juba 48,1% (kogu riigis 59,9%, vahe 11,8%) 7–26-aastastest noortest – seega on mõningane positiivne muutus toimunud.
- **Üks olulisemaid noorte tõrjutusriski mõjutegureid on madal haridustase.** Ainult põhihariduse või madalama haridusega 18–24-aastasi noori, kes ei õpi, oli 2019. aastal 9,8% (2018. a 11,3%) vanuserühmast. Mitteõppivate madala haridustasemega noorte osakaal seega pisut langes (tabel 12)¹⁵⁷. Endiselt tekitavad muret soolised erinevused – madala haridustasemega mitteõppivaid mehi on endiselt rohkem kui naisi.
- Rahvuste lõikes on madalama haridusega mitteõppivate noorte osakaal veidi suurem eestlaste hulgas.

Tabel 12. Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal, 2010–2019.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Madala haridustasemega mitteõppivate 18–24-aastaste osakaal (%) (Eurostat):	11,0	10,6	10,3	9,7	12,0	12,2	10,9	10,8	11,3	9,8 (siht: alla 9,5)
mehed;	14,4	12,8	13,3	13,6	16,0	14,2	14,3	14,2	16,1	12,7
naised (Eurostat*);	7,6	8,4	7,3	5,8	7,9	10,0	7,4	7,3	6,4	6,9
eestlased;	11,6	10,6	10,9	9,9	12,4	11,8	11,3	11,6	11,2	10,2
mitte-eestlased (Statistikaamet).	9,7	10,3	8,4	9,7	9,0	8,1	9,5	8,0	12,2	9,0

Allikad: Eurostat, Statistikaamet¹⁵⁸

* 2019. aasta koondnäitaja on lõplik (erineb Eurostat'i tabelis märgitud esialgsest näitajast), kuna aga sugude lõikes on 2019. aasta näitajad esialgsed.

- **Üks tõrjutusriski olulisi mõjureid on ka noorte töötus.** Töötutest noortest saavad suurema tõenäosusega sissetulekuvaesed, neil on suurem risk elada sügava ilmajäetusega leibkondades. Töötus ja ebakindel olukord hõives mõjutavad negatiivselt ka sotsiaalset elu – ebakindel olukord tööturul ja sellega kaasnev materiaalne ilmajäetus võivad tuua kaasa ka sotsiaalse ilmajäetuse, st võimetuse laiemalt suhelda isegi perekonna ja sõpradega¹⁵⁹. Noorte (15–24-aastaste) töötuse määr on kriisiaastatega võrreldes vähenenud kolm korda (33%-lt 2010. aastal 11,1%-le 2019. aastal). See tuleneb ennekõike paranenud tööturuolukorrast ja kahanevast noorte arvust ning on EL kontekstis siiski väga positiivne tulemus – Euroopa Liidu riikides oli 2019. aastal 15–24-aastaste töötuse määr 15,1% tööturul aktiivsetest noortest.
- Teisalt on noorte töötuse tase viimastel aastatel olnud püsivalt rohkem kui kaks korda kõrgem kui 25-aastastel ja vanematel. Osaliselt tuleneb see asjaolust, et selles vanuserühmas on tööturul aktiivseid noori veel vähe. Vanuserühmas 15–24 oli 2019. aastal 6100 töötut¹⁶⁰ (13% vähem kui eelneval aastal), mis moodustab ca 4,9% kõikidest selles vanuses noortest ja 11,0% selles vanuses tööturul aktiivsetest noortest (osakaal on eelmise aastaga võrreldes pisut vähenenud). Noorte osalus tööturul ja tööhõive määr on 2010. aastast alates ühtlaselt kasvanud ning töötuse määr kahanenud.
- **Mitteaktiivseid noori vanuses 15–24, kes ei õpi, ei tööta ega osale koolitusel (nn NEET-noored)**¹⁶¹, oli Statistikaameti andmete kohaselt Eestis 2019. aastal 8600, st 6,9% vanuserühmast (15–29-aastaseid NEET-noori oli 20 700, st 9,8% vanuserühmast). Võrreldes 2018. aastaga on mõlemas vanuserühmas NEET-noorte arv vähenenud (vastavad näitajad olid 2018. aastal 12 300 ehk 9,8% ja 25 500 ehk 11,7%¹⁶²). Nimetatud näitaja on Eestis küll pisut

¹⁵⁷ Statistikaameti andmed. Madala haridustasemega noorte osakaal leitakse Eesti tööjõu-uuringu andmete põhjal, mistõttu tuleks vaadata pigem suundumusi kui üksikute aastate näitajaid.

¹⁵⁸ <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=LES37>

¹⁵⁹ Unt, M. ja Gebel, M. (2018). Synthesis of the main empirical findings of EXCEPT project, EXCEPT Working Papers, WP No. 57. Tallinn University, Tallinn. <http://www.except-project.eu/workingpapers/>

¹⁶⁰ [http://pub.stat.ee/px-](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/15Tooturg/12Tooturu_uldandmed/02Aastastatistika/02Aastastatistika.asp)

[web.2001/Database/Sotsiaalelu/15Tooturg/12Tooturu_uldandmed/02Aastastatistika/02Aastastatistika.asp](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/15Tooturg/12Tooturu_uldandmed/02Aastastatistika/02Aastastatistika.asp)

¹⁶¹ Termin tuleb inglise keelest, young people not in employment, education or training (NEET).

¹⁶² <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=TT330>

madalam kui Euroopa Liidus keskmiselt (Eurostati andmetel oli 2018. aastal 15–24-aastaste NEET-noorte osakaal EL-is keskmiselt 10,5%, Eestis – 9,8%¹⁶³), kuid Eesti-suguse väikese riigi jaoks on tegemist siiski väga suure arvu noortega, kes on erinevatel põhjustel tööturult ja haridussüsteemist eemale jäänud. Ühtlasi on Eestis selle näitaja osas olulisi piirkondlikke erinevusi. 2019. aastal oli Kirde-Eestis 15–29-aastaste NEET-noorte osakaal 16,4%, kusjuures regionaalsed lõhed on viimase aastaga suurenenud. Tallinnas oli samas vanusegrupis NEET-noorte osakaal vaid 6,3%¹⁶⁴.

- Eestis rakendatakse alates 2014. aastast NEET-noorte toetamiseks **noortegarantiid** – tegemist on liikmesriikide kokkuleppega tagada kõigile alla 25-aastastele noortele nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või formaalharidussüsteemist lahkumist kvaliteetne tööpakkumine või jätkuõppe, õpipoisiõppe või praktika võimalus. Kokku on 2019. a. jooksul NEET-noorte tugiteenuste raames tegeletud 2626 noore juhtumiga. Tugiteenuste kasutamise lõpetas 1509 noort. 2019. aasta lõpu seisuga on 54% programmist väljunud noortest (kes said teenust 2019. aastal) 6 kuu pärast väljunud ka NEET-noore staatusest. Sellega on 2019. aastale seatud eesmärk (50%) täidetud.

Noore aktiivne osalus kogukonnas ja otsuste tegemises

- Noorte võimalused ja soov osaleda nende elu ja ühiskonda puudutavate otsuste tegemises on Eesti ühiskonna sidusa arengu alus. 2010. aastal uuendatud noorsootöö seadus määratles muuhulgas esmakordselt ka **noortevolikogude** staatuse ja rolli. See tõi algul kaasa noorte osaluskogude arvu tõusu. Kui 2010. aastal tegutses 15 maakondliku noortekogu kõrval 45 kohalike omavalitsuste noortevolikogu, siis 2014. aastaks kasvas nende arv 85-ni. 2017. aastal toimunud haldusreformi tagajärjel vähenes osaluskogude ning osaluskogude tegevuses osalevate noorte arv oluliselt – 2019. aasta lõpuks tegutses Eestis kuus maakondlikku noortekogu, 42 KOV noortevolikogu (lisaks oli 2019. aastal loodud kolm noortevolikogu, mille liikmete valimine alles toimus) ja 26 noorte aktiivgruppi (mille kujunemist noortevolikogudeks toetatakse). Noorte aktiivsus noortekogude ja aktiivgruppide loomisel on võrdluses eelneva aastaga tõusnud.
- Veel üks kohaliku tasandi osalusvõimalusi on koolides tegutsevad **õpilasesindused**. Suuremat osa tegutsevatest õpilasesindustest (kokku 188 esindust¹⁶⁵) koondab Eesti Õpilasesinduste Liit (EÕEL)¹⁶⁶. Õpilasesindustesse kuuluvad 6.–12. klassi õpilased, kes tegutsevad esinduses keskmiselt 1–3 aastat.
- Haridus- ja Teadusministeeriumi toetatud **ülერიигилისტе noorteühingutes** oli 2019. aastal kokku 12 201 liiget¹⁶⁷. Ühingute toetamise kriteeriumiks on, et ühingus on vähemalt 500 liiget ja iga ühing tegutseb vähemalt viies maakonnas.
- Ühe osalusvormina on tööd jätkanud **osaluskohvikud**, kus ühe laua taga saavad kohaliku elu parandamise ideid arutada noored ja kohaliku elu edendajad – vallavanemad, linnapead, kohalikud ettevõtjad, noorsootöötajad, kultuurimaja juhatajad, ühiskonnaõpetuse õpetajad, teatrijuhid, koolijuhid jne. 2019. aastal korraldati kümme osaluskohvikut, kus osales kokku 611 noort ja otsustajat.
- 2018. aastal valminud OECD raportis „Youth Stocktaking Report“¹⁶⁸ tuuakse välja, et noorte võimestamiseks, st selleks, et noored oleksid andma oma panuse ühiskonda ja majandusse, on vaja selget visiooni ja strateegiat. 2019. aastal on noori Riigikantselei poolt kaasatud Eesti 2035 strateegia loomise aruteludesse. Noored on olnud kaasatud ka uue haridusvaldkonna arengukava ja noortevaldkonna arengukava loomisesse.

¹⁶³ <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

¹⁶⁴ <http://andmebaas.stat.ee/Index.aspx?lang=et&DataSetCode=LES37>

¹⁶⁵ 24.03.2020 seisuga, <http://opilasliit.ee/opilasliidust/liikmed/>

¹⁶⁶ <http://opilasliit.ee/opilasliidust/liikmed/>

¹⁶⁷ 2018. aastal toetati 18 üleriigilist noorteühingut, kuid liikmete arvu kajastatakse 15 füüsilise liikmega noorteühingu kohta. Katusorganisatsioonide ENL-i, EÕL-i ja EÜL-i liikmete arvud siin ei kajastu.

¹⁶⁸ <http://www.oecd.org/gov/youth-stocktaking-report.pdf>

Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine

- Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö eelduseks on **erialase väljaõppega noorsootöötajate olemasolu**¹⁶⁹. Eestis oli 2019. a. seisuga hinnanguliselt 9000 noorsootöötajat (2018. a. hinnang oli 7500, seega on arv jõudsalt kasvanud). Kui umbes 90% noorsootöötajatest on kõrgharidusega, siis umbes 60%-l neist puudub nii noorsootöölane eriharidus kui noorsootöötaja kutse¹⁷⁰. 2019. aasta lõpu seisuga oli Eestis kehtiv noorsootöötaja kutsetunnistus 244 isikul (aasta varem 160 isikul), kehtiv laagrikasvataja või -juhataja osakutsetunnistus ja enne 2014. aastat väljastatud kvalifikatsioon – 3140 isikul (aasta varem 2461 isikul). Seetõttu on ka edaspidi oluline pakkuda noorsootöötajatele enesetäiendamise võimalusi.
- **Noorsootöötaja roll** on viimastel aastatel täpsustunud. Noorsootöötajate teadlikkuse kasvu ja ühisosa suurenemist noortega töötavate spetsialistide vahel toetanud noortevaldkonnas läbi viidud täiendkoolitused.¹⁷¹ Nii noortevaldkonna esindusühingute esindajate kui koolitajate sõnul püsivad suured erinevused noorsootöötajate ettevalmistuses ja nende arusaamades oma rollist, kuid viimastel aastatel on näha tunduvalt positiivsemat arengut professionaliseerumise suunas.
- Noorsootöötajate tugevaimaks küljeks peetakse noorsootöö korraldamist – noorsootöötajate metoodikabaas laienuks ja tegevusi on hakatud viimastel aastatel paremini mõtestama. Kõige rohkem nähakse vajadust arendada avalikkusega suhtlemise, valdkonnaülese koostöö ja eneseanalüüsi oskusi.

2.2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1. Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks

Meetme eesmärk: noorel on rohkem valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
				siht	tegelik				
Noorte kaasatus noorsootöös (% noorte koguarvust)*	50	54	57,8	58	59,9	60	60	60	60
Sh noorte kaasatus noorsootöös omavalitsustes, mille elanikkonna enamik on mitte-eestlased, võrdluses Eesti keskmisega (% noorte koguarvust nendes omavalitsustes)	36	40	44,3	41,5	48	45	45	45	45

* Huvihariduses, aastatoetust taotlenud üleriigilistes noorteühingutes, laagrites, malevates, KOV noortevolikogudes ja noorte aktiivgruppides osalenud 7–26-aastaste noorte osakaal kõigist sama vanuserühma noortest. Allikas: HTM arvutused EHIS ja ENTK andmete põhjal

Ülevaade 2019. aasta tegevustest

Noorte kaasatus noorsootöösse on viimastel aastatel stabiilselt kasvanud. Saavutatud kaasatusprotsent 2019. aastal on 59,9%. Omavalitsustes, mille elanikkond on enamuses mitte-eestlased, oli kaasatuse osakaal 48%. Sellega on mõlema indikaatori puhul saavutatud aastale seatud sihttasemed. Järgnevatel aastatel on eesmärk saavutatud kõrget kaasatuse taset hoida. Noorte kaasatust noorsootöösse aitavad tagada nii huvihariduses kui huvitegevuses (laagrites (32 533 noort), malevates (4439 noort), noorte osaluskogudes (746 noort) ja noorteühingutes (12 201 noort) osalevad noored. Viimasel aastal kasvas neis osalevate noorte arv pea kõigis. Ainsana langes osalevate noorte arv 137 noore võrra noorteühingutes¹⁷². Lisaks siin arvestatule suurendavad noorte valikuvõimalusi ja osalustöenäosust

¹⁶⁹ <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>

¹⁷⁰ <https://mitteformaalne.ee/wp-content/uploads/2018/03/Noorsoot%C3%B6t%C3%B6tajate-koolitusvajaduse-uuring-2017.pdf>

¹⁷¹ Civitta Eesti AS (2019). ESF koolitusprogrammi „Noorsootöötajate koolituste arendamine“ koolituste mõju-uuring

¹⁷² Arvestatud on aastast tegevustoetust saanud üheksa noorteühingu liikmete arvuga ja noorteühingutest strateegiliste partnerite liikmete arvudega, v.a katusorganisatsioonide – ENL, EÜL, EÖL liikmete arvud.

meetme 1 ja 2 tegevused, mida ei arvestata sihttaseme arvutamises, kuid milles osaleb märkimisväärne arv noori. Noorte kaasatus noorsootöösse on Eestis aasta-aastalt paranenud.

Hinnang meetme elluviimisele ja tulemuslikkusele

Nutikas noorsootöö

2019. aastal rakendus uus kaheaastane nutika noorsootöö tegevuskava. Nutika noorsootöö kontseptsiooni¹⁷³ viiakse ellu kolme tegevussuuna kaudu.

1. Noortele suunatud nutikad lahendused noorsootöös. Tegevussuuna raames viidi ellu näiteks:
 - noorteinfo sisuarendusi – koondati ja levitati noorte digipädevust arendavat infot¹⁷⁴ Teeviida portaalis, loodi taskuhäälingusaadete sari, viidi läbi veebiseminaride sari „Teeviit tulevikku“;
 - toetati KOVe noortele suunatud nutikate lahenduste ja võimaluste väljatöötamisel, noorte digipädevuste arendamises avatud noorsootöös ja huvihariduses ning tööhõivevalmiduse parendamises (nt ameteid ja kutseid tutvustavad töötoad ja innovatsioonimalevad);
 - alustati nutika noorsootöö parimate praktikate süsteemset koondamist ja levitamist;
 - alustati ettevalmistustega EMP toetuste programmi „Kohalik areng ja vaesuse vähendamine“ noortevaldkonna tegevuste käivitamiseks ja elluviimiseks;
 - noorte e-osaluse võimaluste välja töötamine, mille raames töötati välja noortekeskse instrumendi „Noortevaade“ visioon ja korraldati esmased konsultatsioonid partneritega.
2. Noorsootöötajate pädevuste ja töömeetodite arendamine seoses digilahendustega nutikas noorsootöös. Läbi viidi:
 - koolitusi noorsootöötajatele nende tööprotsesside tõhustamiseks ja tööks noortega e-vahendite abil (nt ERYICA koolitajate koolitus „Noorteinfo arendamine ja võrgustikutöö“);
 - heade praktikate ja õppemeetodite koondamine, nt kutselaborid (noorsootöötajate ja bioanalüütiku VR töötuba), digiteemadel arutleti ka osaluskohvikutes. Üks kaalukamaid heade praktikate jagamist toetanud tegevusi oli ENTK ja Soome Verke-ga koostöös korraldatud nutika noorsootöö rahvusvaheline koolitussündmus SomeCamp EU;
 - ilmus kolmes keeles kogumik „Digiareng ja noorsootöö“¹⁷⁵ 23 Eesti ja Soome professionaali artikliga, mis kajastas järgmisi teemavaldkondi: oskused ja pädevused; osalemine; võrdsus; ning kasvu- ja elamistingimuste parandamine.
3. Noorsootöö kvaliteedi, toimimise ja tõhususe arendamine, parem teadmine noortest. Suuna tegevustena viidi ellu näiteks järgmisi tegevusi:
 - loodi nutika noorsootöö ja noortevaldkonna digilahenduste eestvedajate töögrupp;
 - toetati uuenduslike noorsootöö mudelite väljatöötamist kohaliku tasandi noorsootöö korraldamiseks;
 - arendati huvihariduse ja huvitegevuse digilahendusi;
 - toimusid läbirääkimised kõrgkoolidega, et arendada noorte digivõimaluste ja -vajaduste analüüsimiseks ja lahenduste väljatöötamiseks koostööd kõrgkoolide ja ettevõtjate vahel;
 - kohalikku tasandit suunati innovatsioonimalevate ja ANK konkursi nutiprojektide kaudu suuremale koostööle ettevõtjatega;
 - noorteseire arendamise raames käivitati noortestatistika uus veebilahendus (noorteseire juhtimislaud);
 - toimus noorsoouurijate ja noortevaldkonna poliitikakujundajate ümarlaud koostöö arendamiseks noorte olukorra ja noortele suunatud tegevuste mõju uurimisel;
 - rahvusvaheline koostöö seire ja analüüsi valdkonnas.

¹⁷³ <https://entk.ee/nak-veeb/wp-content/uploads/2017/10/Nutika-NT-kontseptsioon-EST-web.pdf>

¹⁷⁴ <https://www.teeviit.ee/kusimused-ja-vastused/tervis/nutiseadmed-ja-tervis/>

¹⁷⁵ <https://entk.ee/noorsootoo/noorsootoo/nutikas-noorsootoo/raamat-digiareng-ja-noorsootoo/>

Noorteprojektide toetamine

- Erasmus+ programmi vahenditest¹⁷⁶ toetati 2751 Eesti noore ja noorsootöötaja osalemist Erasmus+ noortevaldkonna välismaal toimunud projektides ning 2270 Eesti noore ja noorsootöötaja osalemist Eestis toimunud projektides. Eesti agentuurile esitati kolme Erasmus+ noortevaldkonna taotlustähtja raames kokku 158 taotlust (118 taotlust vähem kui 2018. aastal), millest toetati 88 taotlust (14 taotlust vähem kui 2018. aastal). Toetatud taotluste arvu languse põhjus on suurema eelarvemahuga taotluste osakaal, mille tõttu oli kokku võimalik toetada väiksem arv projekte. Taotlusi esitati kõigist Eesti maakondadest. Kokku toetas Eesti agentuur 2019. aastal 4202 isiku osalemist Erasmus+ programmi noortevaldkonna projektides. Aasta jooksul saadeti 41 erinevale Erasmus+ rahvusvahelisele väliskoolitusele 125 Eestist pärit osalejat.
- Euroopa Solidaarsuskorpuse (ESK)¹⁷⁷ programmi raames viidi 2019. aastal läbi kolm taotlusvoor, kuhu laekus kokku 62 projektitaotlust (2018.a 43). Toetati kokku 50 taotlust (2018.a 41), sh 14 vabatahtliku teenistuse projekti, 34 kohaliku solidaarsuse projekti ning kaks töö- ja praktikaprojekti. Kokku osales ESK raames SANA toetatud projektides 392 noort, nendest vabatahtliku teenistuse projektides 184 noort. Lisaks korraldati vabatahtlikus teenistuses osalenud noortele 17 koolitust, millest sai osa 299 noort.

Hasartmängumaksu laekumistest toetati noortevaldkonnas järgmisi projekte:

- Huvikoolide ja noortekeskuste projektikonkursile „**Varaait vol. 15**“, sai esitada noorsootöö asutuste koostöös elluviidavaid projekte. Teist aastat järjest suunati põhifookus mitteformaalõppe ja formaalõppe lõimimisele. Konkursi eesmärk on luua noortele enam valikuid oma loome- ja arengupotentsiaali avamiseks. Toetatakse noorsootöösutuste koostöös õppevahendite soetamist ning info- ja kommunikatsioonitehnoloogia lahendusi uute õppekavade huvitegevuste avamiseks või olemasolevate arendamiseks. Konkursi raames oli võimalik taotlusi esitada tavaprojekti või IKT projekti kategoorias. Kokku esitati 122 taotlust, 42 noortekeskustelt ning 80 huvikoolidelt. Toetuse otsuse said 71 projekti, millest lõplikult rahastust 69 projekti, nendest 58 tavaprojekti (sh 46 MFÕ ja FÕ lõimimise projekti) ja 11 IKT projekti, millest kõik MFÕ ja FÕ projektid. Projektikonkursi raames ellu viidud projektide tegevustes osales esialgsel andmetel 8536 ja kaudselt on kasu saanud 31 468 noort.
- **Noorte tervistava ja arendava puhkuse** raames osales laagrites 30 782 noort (sh 2719 vähemate võimalustega noort). Toetati 25 püsilaagrit, 59 projektlaagrit ning kahte hariduslike erivajadustega laste kooli laagriprojekti. Sellega tõusis 2019. aastal nii toetatud laagrite kui ka osalenud noorte arv vastavalt üheksa laagri ning 590 noore võrra. Esile tasub tõsta püsilaagrites osalenud noorte osakaalu tõusu Ida-Virumaal 4%lt 20%le, kus positiivse muutuse taga on kahe püsilaagri lisandumine piirkonda. Noorte huvi laagrite vastu on aasta-aastalt kasvanud ja seetõttu suureneb ka laagrikorraldajate vajadus toetuse järele. 2019. aastal korraldati noortelaagrite juhtide ja kasvatajate pädevuste arendamiseks mitmeid koolitusi. Kokku osales osalusloendade järgi koolitustel 724 inimest (2018. aastal 740 ja 2017. aastal 660 inimest).
- Noortemaleva projektikonkursi „**Malevasuvi 2019**“ raames eraldati toetust 49 malevakorraldajale. Malevates osales 4224 noort, sh ööbimisega vahetustes 1148 ja ööbimiseta vahetustes 3076 noort. Kolmandat aastat järjest korraldati ka innovatsioonimalevaid, kus malevakorraldajad pakkusid noortele uusi võimalusi tutvuda tänapäeva töövõimalustega. Kokku viidi läbi 16 innovatsioonimalevat, kus osales 27% malevanoortest ehk 1160 noort, s.o 379 noore võrra enam kui eelmisel aastal. Noortemalevate programmis suurenes osalenud noorte arv eelmise aastaga võrreldes 239 noore võrra. Läbi viidi ka malevakokkutulek, millest võttis osa 1564 noort.
- **Noortekohtumiste** eesmärk oli suurendada Eestis elavate 11–19-aastaste erineva emakeelega noorte omavahelist suhtlemist, teineteise mõistmist ja arengut, kasvatada osalejate kultuuriteadlikkust, avatust ning sallivust. Noortekohtumiste puhul on tegemist erineva

¹⁷⁶ Sisaldavad kõikide programmiiriikide andmeid.

¹⁷⁷ Euroopa Solidaarsuskorpus on uus EL noorteprogramm, mille määrus võeti vastu 2018. aastal ning mille raames on noortel võimalik osaleda erinevates solidaarsustegevustes (sh vabatahtlikus tegevuses, töö- ja praktikaprojektides ning solidaarsusprojektides).

kultuuritaustaga noortegruppide koostööprojektiga. 2019. aastal olid populaarsemad projektiteemad seotud keskkonna, kultuuri, spordi, tervise, sh vaimne tervise, meeskonnatöö ja nutivaba suhtlusega. Kokku toetati 38 erinevat projekti, mille raames korraldati 60 noortekohtumist, milles osales kokku 1516 noort. Enamik projekte teostati kahe partneri koostöös ning projektides osales kokku 81 noortetuhti. Projektide kvaliteedi tõstmiseks jätkati noortele suunatud 45-tunnise projektijuhtimise koolitusega ja noortetuhtidele suunatud noortekohtumiste kvaliteediseminaridega. Valmis noortekohtumiste mõju-uuring¹⁷⁸.

- Noorte ettevõtlikkuse ja omaalgatuse toetamiseks kutsuti aruandeaastal ellu uus projektikonkurss „Ideeviiit“, mille raames toetatakse noorte ideede elluviimist ja mis on suunatud teadlikkuse tõstmisele noori huvitavates valdkondades. 2019. aastal viidi läbi kolm taotlusvoor (alates augustist), kuhu kokku esitati 101 ideed, millest toetati ja ellu viidi 78 projekti. Projektimeeskondades osales ühtekokku 220 noort. Programmi raames pakuti osalistele lisaks toetusele ka nõustamist ja tuge projektide arendamiseks. Noori juhendas 12 mentorit, kes täiendasid oma teadmisi kahe avatud koolituse raames.

Meetme 1 eelarve oli 2019. aastal 2,3 mln eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 2,5 miljonit eurot.

Meede 2. Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine

Meetme eesmärk: noorel on väiksem risk olla tõrjutud.

Mõõdik	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik				
Noori huvikooli kohta****	428	369	425	353	425	400	400	400
Noori noortekeskuse kohta	996	989	1050	982	1000	1000	1000	1000

**** Allikad: Statistikaamet, HTM, ENTK.

Ülevaade 2019. aasta tegevusest

Prognoos järgmisteks programmi aastateks on, et noorsootöö piirkondlik kättesaadavus ei halvene. 2019. aastal tõusis EHIS-es registreeritud huvikoolide arv 782 huvikoolini, mida on 32 huvikooli rohkem kui 2018. aastal. Noortekeskuste arv jäi sisuliselt muutumatuks, lisandus üks tegevuskoht. Noorsootöö piirkondlikku kättesaadavust näitab huvikoolide ja noortekeskuste arv noorte koguarvu suhtes ja nii oli aasta lõpuks ühe huvikooli kohta 353 noort ja noortekeskuse kohta 982 noort. Teisisõnu on paranenud nii huvihariduse kui avatud noorsootöö kättesaadavus noortele, mis omakorda on parandanud noorte võimalusi olla kaasatud ja seeläbi vähendanud nende riski sattuda tõrjutusse. Indikaatorite täitmist on viimastel aastatel mõjutanud noorte arvu vähenemine ja samal ajal huvikoolide ja avatud noortekeskuste arvu tõus. Järgnevatel aastatel on oluline hoida noorsootöö kättesaadavust ja seda noorele võimalikult lähedal, kuna üldine langev noorte arv ning suured muutused elanike arvudes eri piirkondades võivad osutada väljakutseks huvihariduse ja huvitegevuse pakkumisele noore elukohajärgses omavalitsuses. Noorsootöö piirkondlikku kättesaadavust aitasid parandada ka toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ tegevused ning huvihariduse ja huvitegevuse täiendav riiklik toetus.

Hinnang meetme elluviimisele ja tulemuslikkusele

1. Huvihariduse ja huvitegevuse riigipoolne lisatoetus

Meetme elluviimisele aitas kaasa huvihariduse ja huvitegevuse riigipoolne lisatoetus, mille eesmärk on suurendada 7–19-aastaste noorte huvihariduses ja huvitegevuses osalemist, parandades selle kättesaadavust ja mitmekesisust. Lisaks toetatakse huvihariduse ja huvitegevuse esindusühinguid ning KOV-ide nõustamist ja koostööd. Toetuse kasutamise esimene periood oli 01.09.2017–31.12.2018. Esimese perioodi kokkuvõtete põhjal saab öelda, et toetuse mõju on olnud positiivne: huvihariduse ja

¹⁷⁸ <https://noored.ee/noortekohtumiste-programmi-moju-uuring-2/>

huvitegevuse kättesaadavus ja mitmekesisus on paranenud. Toetuse abil ellu viidud 1772 tegevusest sai osa enam kui 58 tuhat noort, millele lisanduvad veel noored, keda aruandlus ei kajasta¹⁷⁹. Kõige enam loodi võimalusi osalemiseks kultuurivaldkonnas, järgnesid spordiga seotud tegevused ja LTT. 95% omavalitsustest kinnitas, et riigi täiendaval toetusel on olnud positiivne mõju huvihariduses ja huvitegevuses pakutavate võimaluste kättesaadavuse ja mitmekesisuse suurendamisele. 57% omavalitsustest tõi esile, et toetusega ellu viidud tegevused suurendasid olulisel määral noorte osalemist huvihariduses ja huvitegevuses ning 35% hindas toetuse mõju noorte osalemisele keskmiseks.

2. Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine

- **Kohalike omavalitsuste koostöögruppide (KOV KTG) tegevussuund** on edukas. 2019. aastal tehti kokkuvõtteid toimunud tegevuste kohta ja viidi läbi tegevuste mõju hindamine. Viimane toob esile, et 95% tegevustest lähtus piirkonna omavalitsuste ühistest arenguvajadusest ja lahendas kitsaskoha noorsootöö teenuse kättesaadavuses. Noorte osalus oli oodatust kõrgem: kokku osales I ja II etapi tegevustes 2019. aastal 53 104 noort¹⁸⁰. 2019. aastal toimus intensiivne tegevus nutika noorsootöö (III) etapis. Selles etapis osaleb 13 KTG¹⁸¹, kuhu kuulub kokku 30 omavalitsust, et töötada välja kokku 31 erinevat mudelit kohaliku tasandi noorsootöö korraldamiseks. Alustati KOV arendusprogrammiga, et toetada haldusreformi järel kujunenud omavalitsusi sobiva noorsootöö korraldusmudeli leidmisel ja/või kasutusel oleva mudeli sobivuse hindamisel. ESFi toel elluviidavas arenguprogrammis avaldas soovi osaleda 15 omavalitsust, programmiga alustas 14, kellele viidi läbi neli koolituspäeva ja kuus konsultatsioonipäeva. Kokku on tegevussuuna tegevustest 2019. aastal osa saanud 53 818 noort.
- Jätkus **NEET-noorte toetamise programm**, mille eesmärk on mitteõppivad, mittetöötavad ja koolitustes mitteosalevad noored üles leida, neid motiveerida ja neile individuaalseid tugiteenuseid pakkudes tuua nad tagasi ühiskonna aktiivseteks liikmeteks. 2019. a sõlmiti teenuse osutamiseks uued lepingud kuni aastani 2021, mille alusel toetatakse NEET-noori koostöös Eesti ANK (programm Noorte Tugila) ning Tallinna Spordi- ja Noorsooametiga (TSNA) (programm „Hoog sisse“). Eesmärk on aastaks 2021 Noorte Tugilas 6200 teenust kasutanud noort ja programmis „Hoog sisse“ 2893 noort¹⁸². Kokku on 2019. aasta jooksul NEET-noorte tugiteenuste raames tegeletud 2626 noore juhtumiga¹⁸³ ning lisaks kaeti riigieelarvest 59 noore teenuse maksumus. Nendest EANKi koordineeritud Noorte Tugila raames pakuti noortele tuge 37 omavalitsuses ja kokku tegeleti aasta jooksul 2560 juhtumiga (sh 2423 isikut). EANKi Tugila teenuse kasutamise lõpetas 1509 noort, kellest 320 jätkab ka 6 kuu möödudes õpinguid või on tööturul. Programmi „Hoog sisse“ raames toetati NEET-noori Tallinna piirkonnas (66 juhtumit¹⁸⁴, 66 isikut). Tagasi haridust omandama või tööle siirdus 59 noort. NEET-noorte toetamise programmi juhtumitest 33% tuli mobiilse noorsootöö kaudu. 2019. a jooksul tehti mobiilset noorsootööd 6705 tunni ulatuses, peamiselt veebi kaudu. EANK koordineerib ka NEET-noortele tuge pakkuvate isikute võrgustikutööd ja toetab NEET-noortega töötavaid spetsialiste. Kokku tegeleb NEET-noortega 53 spetsialisti.
- Taas võib väga edukaks pidada noorte omaalgatuslike ideede toetamiseks korraldatud **projektikonkurssi „Nopi Üles“**. Konkursile esitati 270 kogukonnaelu edendavat ideed, millest toetati ja viidi ellu 71 projekti¹⁸⁵, ning aasta jooksul ellu viidud projektide meeskondades osales kokku 183 noort. Konkurss on algusest peale olnud edukas, aasta-aastalt kasvab taotluste arv ja esitatakse tunduvalt rohkem taotlusi, kui on võimalik toetada. Et projektid toetavad kogukonna arengut, saab neist kasu oluliselt rohkem inimesi kui projektimeeskonnas osalevad noored. Programmi raames korraldati koolitusi, kus kokku osales 58 noort ja 9 juhendajat, ning nõustamisi, millest võttis osa 223 noort ja 36 juhendajat. Lisaks kaardistas EANK konkursi raames noorte

¹⁷⁹ Aruandluses puudub kohustus märkida osalejate arve tegevuste lõikes. Seetõttu võib tegelikku osalenud noorte osakaalu hinnata suuremaks.

¹⁸⁰ Sh Tallinna 1. ja 2. poolaasta

¹⁸¹ Üks koostöögrupp osaleb kahe erineva koostöögrupi töös, seetõttu võib KTG arv olla 13 kui 14.

¹⁸² Arvestus on juhtumipõhine, st arvestatakse ka korduvalt programmi sisenenud noori.

¹⁸³ Sh korduvnoored

¹⁸⁴ TSNA tegeles veel 59 noore juhtumiga, kuid nende noorte teenuse kulusid ei kaetud ESF TAT eelarvest.

¹⁸⁵ 2019. aastal ellu viidud projektide tutvustus: <http://nopyles.blogspot.com/p/omaalgatused-2019.html>

omaaalgatuste toetamise võimalused kohalikes omavalitsustes ja koostas kaks omaalgatuste toetamise mudelit.

- Ellu viidi **programm „Töösuvi“**, mille eesmärk on anda noortele esimene töökogemus, võimalus tutvuda erinevate ametite ja tööõigusega. Programmi sai ellu viia KOVIDes, kus ei ole viimase kolme aasta jooksul riikliku toetusega malevat korraldatud. Töösuve malevate üks tingimus oli innovaatilisus, nii et lisaks tavapärastele malevategevustele korraldati ka põnevaid IKT-ga seotud tegevusi: näiteks digilaboris „Noorteinfo äpi disainimine“ saadi algteadmised rakenduste tööst ja disainimisest; korraldati töötube ja koolitusi infoturbest, küberhügieenist; tutvuti noorsootöötaja ametiga läbi virtuaalreaalsuse prillide. Kokku korraldati malevaid kümnes vallas ja osales 215 noort. Võrreldes eelnenud aastaga vähenes nii osalenud omavalitsuste kui noorte arv (2018. a 22 KOV-i, 473 noort). Peamine põhjus on programmi tingimustele vastavate KOV-de vähenemine: 2019. aastal oli võimalikke taotlejaid vaid 27. Vähenemine on seega seotud noortemalevate ja Töösuve programmi edukusega, sest omavalitsusi, kus malevat ei ole korraldatud, on jäänud vähemaks. Kokku on programmi jooksul (2016 – 2019) malevas osalenud 1190 noort¹⁸⁶.
- **Kogukonnapraktika**¹⁸⁷ programmi raames on õpilastel võimalik käia kohalikus vabaühenduses praktilal. Programmi olid 2019. aastal kaasatud kõik maakonnad, 48 kooli ja vabaühendustes käis praktilal 739 noort. Alates programmi käivitamisest 2015. aastal on järjepidevalt tõusnud programmis osalevate koolide ja noorte arv, kuid 2019. aastal kasv pidurdus (2018. a osales 41 kooli ja 815 noort)¹⁸⁸. Sellele vaatamata ületati aastaeesmärk 39 noorega. Kogu programmi tegevusaja jooksul on kokku osalenud 3339 noort ja 241 vabaühendust. Sellega on suurem osa programmi 2020. a suveks seatud eesmärkidest saavutatud.
- Taas oli edukas **kutselaborite** tegevussuund, mille eesmärk on praktiliste ja virtuaalsete töötubade kaudu tutvustada noortele ameteid, töövõtteid ja töövahendeid, hõlbustada noorte kohanemist tööeluga ja vähendada tõrjutuse riski. 2019. aasta jooksul korraldati 54 töötuba noorsootöötaja ameti tutvustamiseks; osales 661 noort. Programmi aastatel 2015–2019 on kutselaborites ametitega tutvust teinud 4398 noort.
- Teist aastat tegutses noorteinfomessi „Teeviit“ asemel noorteinfo veebiportaal¹⁸⁹, mis pakkus noortele igapäevaselt vajalikku, asjakohast, kergesti kättesaadavat ja noore jaoks arusaadavat infot. Portaali külastati 161 538 korda. Portaali arendusse kaasati noori, kes vabatahtlikena moodustasid sisuloo, turunduse ja messide, sündmuste meeskonnad.
- Taas kohtus **noorteinfo arendusgrupp**¹⁹⁰. Neljal seminaril arutati noorsootöötaja rolli üle noorteinfo arendamisel, noorte ettevõtlikkuse toetamise üle noorteinfotöös ning rahvusvahelise noorteinfo ja noorte osaluse teemadel.
- Koostöös ENKiga valmis noorteinfo arendamist toetava materjalina **noorteinfo käsiraamat** ning koostöös Soome noorteinfo arenduskeskusega Koordinaati viidi läbi ERYICA koolitajate koolitus „Noorteinfo arendamine ja võrgustikutöö“, et anda osalejatele põhioskused ja teadmised noorteinfo arendajana oma piirkonnas.
- Novembris toimus **9. noorsootöö nädal**, mille teemaks oli „Tervis, minu heaolu“. Nädalal keskenduti noorte tervise teemale ja sellele, kuidas noorsootöös ja teistes valdkondades pakutavad võimalused toetavad noorte vaimset, sotsiaalset ja füüsilist tervist. Kokku korraldati 297 tegevust, milles osales 10 769 noort ja 1042 noorsootöötajat, lapsevanemat, otsustajat. Noorsootöö nädala veebilehel¹⁹¹ kajastati mh nädala sündmuste kaarti, videoid tervise müütidest ja noorsootöötaja ameti inspiratsioonikampaaniast ning kanti üle Edu Akadeemiaga koostöös korraldatud teemakohased veebiseminarid, millest kaks olid suunatud noorsootöötajatele (osalejaid kokku 531) ja kaks noortele (osalejaid kokku 484). Noorsootöö nädala tegevused jõudsid 24 postitusega 281 292 vaatajani, sh 74 354 kasutajani, kodulehte külastas 4262 kasutajat ja meedias kajastati teemat 25 korral.

¹⁸⁶ 2016. a 132, 2017. a 370, 2018. a 473 ja 2019. a 215 noort

¹⁸⁷ <https://heakodanik.ee/kogukonnapraktika/>

¹⁸⁸ 2015. a 10 kooli ja 418 noort, 2016. a 19 kooli ja 608 noort, 2017. a 29 kooli ja 759 noort, 2018. a 41 kooli ja 815 noort

¹⁸⁹ 2018. aastal kolis noorteinfomess Teeviit täielikult üle veebikeskkonda, www.teeviit.ee

¹⁹⁰ Arendusgruppi kuuluvad EANK, ENL, SANA ja ENK esindajad, noorteinfo koolitaja, ERYICA noordelegaadid, ENTK ja HTM noorteosakonna esindajad.

¹⁹¹ www.teeviit.ee/noorsootoonadal.ee

- Tallinnas korraldati **ERYICA peaassamblee**, kus valiti ERYICA uus president ja juhatus. Valituks osutus ka Eesti esindaja, ENTK peaekspert Kadri Koort.
- Parema teadmise saamiseks noortest ja noortele suunatud tegevuste mõjust uuendati **noorteseire** indikaatorite loetelu, mille alusel kogutakse noorte kohta andmeid ning koostöös Statistikaametiga käivitati uuenduslik „Noorteseire juhtimislaua“¹⁹², mis on osa Statistikaameti juhtimislauade lahendusest eri valdkondadele. Lisaks ilmus koostöös Statistikaametiga noorte olukorra tervikanalüüs „Eesti piirkondlik areng: Noored Eestis“¹⁹³ ning kohalike omavalitsuste kaupa noorte olukorda kirjeldavate andmete kaardistus ja analüüs „Eesti noorte piirkondlik portree“.
- Koostöös Tallinna Ülikooliga alustati uue **noorteseire aastaraamatu** koostamist, mis ilmub 2020. Noortevaldkonna seire- ja analüüsisüsteemi mudeli aruteluks toimus noorteseire seminar. Läbi viidi ka noorsoourijate ja noortevaldkonna poliitikakujundajate ümarlaud. Noortevaldkonnas tegutsejate andmealase teadlikkuse tõstmiseks toimus seminar „Andmerevolutsioon ja andmed noorsootöös“¹⁹⁴. Koostöös Eesti Noorsootöötajate Koguga mõeldi läbi, kuidas laiendada uuendusliku noortele suunatud tegevuste mõju hindamise metoodika (*transformative evaluation*) kasutamist.
- Kokkuvõttes on toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ raames alates 2015. aastast erinevate tegevustega noorsootöö teenustesse kaasatud 206 735 noort, sh 10 519 NEET-noort. 2019. aasta lõpu seisuga on teenuseid pakutud kokku 10 519 NEET-noorele, kellest on programmist väljunud 7402 noort. Nendest 3862 noorel on programmist väljumisest möödas 6 kuud, 2545 noort (66%) on läinud kooli, töötavad või teevad mõlemat. Sellega on 2019. aastale seatud eesmärk (50%) täidetud ja NEET-noorte tugiteenused on olnud tulemuslikud.

2019. aastal viidi HTM tellimusel läbi **ESF meetme „Noorte tööhõivevalmiduse toetamine ning vaesuse mõju vähendamine noorsootöö teenuste kättesaadavuse kaudu“ rakendamise vahehindamine**¹⁹⁵, mille eesmärk oli hinnata meetme ja selle tegevuste asjakohasust ja eesmärgipärasust, tulemuslikkust, tõhusust ja jätkusuutlikkust. Hinnatav periood oli 2015–2018. Vahehindamise tulemused näitavad, et noortemeetme raames loodud tegevused vastavad hästi neile seatud eesmärkidele. Tegevused suurendavad noorte tööhõivevalmidust, aitavad vähendada tõrjutust ja ebavõrdsust, pakkudes noortele arenguvõimalusi, neid motiveerides, parandades nende sotsiaalseid oskusi ning edendades võrgustikutööd noorte ja nende perede toetuseks. Meetme eesmärkide täitmisele aitab kaasa noorte rahulolu tegevustega, mida kinnitas vahehindamises osalenud noorte või nendega töötavate spetsialistide positiivne tagasiside. Arenduskohtadena ilmnes, et noorsootöö tegevustes võiks senisest enam tutvustada tööturu toimimist (sh miks on vaja tööl käia, milline on seadusjärgne tööaeg, -tasu ja -korraldus, miks ja kui palju on vaja maksta makse), osa tegevusi on kavandatud vaid valitud maakondades, aga võiksid olla kättesaadavad üle Eesti, ning kompleksprobleemidega noortel oleks vaja senisest enam tuge, sh psühholoogilist abi, sõltuvusnõustamist, võlanõustamist või tööd terve perega. Vahehindamine näitas, et tegevused vastavad nii Euroopa Komisjoni ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava suuna „Sotsiaalse kaasatuse suurenemine“ seatud eesmärgile kui ka noortevaldkonna arengukava 2014–2020 üld- ja alaeesmärkidele. Tegevused annavad noortele kogemusi ja valmistavad neid ette edukaks tööleasumiseks, aitavad vähendada vaesuse või teiste ebavõrdsuste olude mõju, ennetada tõrjutusriski või suurendada tõrjutusriskis noorte sotsiaalset kaasatust ning aktiveerida NEET-noori. Noortemeetme tegevustega on suurendatud noorsootöö kättesaadavust, laiendatud noortele suunatud tegevuste hulka ning parandatud noortevaldkonna toimimist uute koostöövormide ja võrgustikutöö läbi. Vahe-eesmärkide saavutamist on mõjutanud erinevad sisemised ja välised tegurid. Mitmed tegevused olid Eestis uued ning nende käivitamisele ja siinsele sihtrühmale kohandamisele kulus oodatust kauem aega. Mõnede tegevuste avaldas negatiivset mõju 2017. a lõpus aset leidnud haldusreform, mille käigus korraldati ümber senised koostöösuhted või töökorraldus. NEET-noortele suunatud tegevuste vahe-eesmärkide täitmist mõjutas asjaolu, et nende noorte puhul on tegu raskesti kättesaadava sihtrühmaga. Selle kõrval avaldas nii tegevuste elluviimisele kui ka seatud vahe-

¹⁹² <https://juhtimislauad.stat.ee/dashboard/6>

¹⁹³ <https://www.stat.ee/valjaanne-2018-est-piirkondlik-areng-2018>

¹⁹⁴ <https://entk.ee/sundmus/seminar-andmerevolutsioon-ja-andmed-noorsootoos/> <https://entk.ee/sundmus/seminar-andmerevolutsioon-ja-andmed-noorsootoos/>

¹⁹⁵ https://www.hm.ee/sites/default/files/civitta_esf_noortemeetme_vahehindamine_lopparuanne_07022020.pdf

eesmärkide saavutamisele positiivset mõju eelkõige suur nõudlus tegevuste järele ja sihtrühmade huvi. Pea kõikide meetme tegevuste puhul võib vahehindamise tulemuste põhjal eeldada, et seatud lõppeesmärgid täidetakse. Lõppeesmärkide saavutamist soodustab eelkõige see, et kõik tegevused on praeguseks sisse töötatud ning senise elluviimise käigus on tähelepanu pööratud tegevuste ilmnemise kitsaskohtadele, mille lahendamiseks on tegevuste korraldusse sisse viidud vajalikke muudatusi, et sihtrühmade vajadustele paremini vastata või protsesse tõhustada. Vahehindamise viis läbi Civitta Eesti AS.

3. Avatud noortekeskustele suunatud projektikonkurss

Projektikonkursiga toetati nii noorsootöö teenuse osutamist kui ka teenuse osutamiseks vajalike vahendite ja seadmete soetamist. Toetust oli võimalik taotleda tavaprojektidele (avatud noorsootöö edendamine) ja nutiprojektidele (avatud noorsootöö meetodi arendamiseks IKT lahenduste väljatöötamine). Rahastuse sai 89 projekti (13 nuti- ja 76 tavaprojekti). Ellu viidud projektide tegevustes osales esialgsel andmel 12 838 noort. 2019. aastal vähenes taas esitatud taotluste arv (2018. a 156 taotlust; 2017. aastal 222 taotlust), kuid suurenes esmataotlejate arv, keda oli 21 (2018a. 18 ja 2017a. 32). Taotluste arvu järjekordse vähenemise taga võis olla huvihariduse ja huvitegevuse lisatoetus, mille raames ka noortekeskused saavad (huvi)tegevuste läbiviimiseks toetust. Samas on tõusnud projektide kvaliteet – 2018. aastal sai toetust 55% taotlustest, 2019. aastal 73%.

Meetme 2 eelarve oli 2019. aastal 21,3 mln eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 19,9 miljonit eurot.

Meede 3. Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsuste tegemises

Meetme eesmärk: noorte osalus otsuste tegemises on rohkem toetatud.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
				siht	tegelik				
Organiseeritud osalusvõimaluste (noortevolikogude jm noorte osalusvõimaluste arv) osakaal omavalitsuste koguarvust (%) [*]	-	-	74,4	86,9	89,9	89	89	89	89

^{*} Seoses KOV reformiga kahanes KOVide arv 79-le. Seetõttu ei ole algselt seatud sihttasemeid võimalik saavutada. Edaspidi (alates 2018. a) mõõdetakse eesmärgiks seatud noorte osalusvõimaluste taset osakaaluna omavalitsuste koguarvust. 2018. aastal tegutses 37 noortevolikogu ja 22 aktiivgruppi. Allikas: ENTK

Ülevaade 2019. aasta tegevustest

Noortele organiseeritud osalusvõimaluste jätkusuutlikuks arendamiseks rakendati osalusvõimaluste toetusprogrammi¹⁹⁶, mille raames arendati noorte osalusvõimalusi kohalikul tasandil ja toetati osalusvõrgustikku. Et igas haldusreformi järgselt moodustunud KOVis oleks noortele loodud osalusvõimalus, pakuti toetust kõigile KOVidele, kes seda soovisid: 2019. aastal 47 KOVile, kellest 40¹⁹⁷ kasutas toetust (vrd 2018 – 59 KOVi). Toetust saanud kohalikud omavalitsused arendasid uusi või olemasolevaid osalusvorme, korraldasid KOVi üleseid arutelusid, kooolitusi ja seminare. Toetusega toodi kokku noori erinevatest piirkondadest, et tutvustada olukorda ja osalusvõimalusi. Toetusest loobunud omavalitsused¹⁹⁸ tõid peamiste põhjustena endiselt välja haldusreformijärgseid

¹⁹⁶ Toetusprogrammi rakendab Eesti Noortetühenduste Liit.

¹⁹⁷ Lepingud on sõlmitud Keila linna, Kose valla, Kuusalu valla, Lääne-Harju valla, Saku valla, Saue valla, Alutaguse valla, Narva-Jõesuu linna, Sillamäe linna, Saaremaa valla, Setomaa valla, Põhja-Pärnumaa valla, Elva valla, Põltsamaa valla, Järva valla, Türi valla, Vormsi valla, Häädemeeste valla, Kihnu valla, Tori valla, Rakvere valla, Viru-Nigula valla, Rakvere linna, Märjamaa valla, Rapla valla, Rõpina valla, Muhu valla, Ruhnu valla, Kambja valla, Kastre valla, Peipsiääre valla, Valga valla, Mulgi valla, Toila valla, Jõgeva valla, Saarde valla, Kehtna valla, Vinni valla, Lääne-Nigula valla ning Põhja-Sakala vallaga

¹⁹⁸ Toetusest loobus 2019. aastal 7 omavalitsust: Võru vald, Otepää vald Kanepi vald, Luunja vald, Kiili vald, Põlva vald ning Loksa linn.

probleeme muude teenuste pakkumisega, kuid ka noorte ja ametnike vahelise usalduse puudumist ja eriarvamusi.

Aasta lõpu seisuga oli Eestis kokku 42 noortevolikogu¹⁹⁹, mille töös osaleb 445 noort (2018. aastal 37 noortevolikogu ja 444 noort). Lisaks oli 2019. aastaks loodud kolm noortevolikogu²⁰⁰, mille liikmete valimine alles toimus ja tegutses 26 noorte aktiivgruppi²⁰¹, kus noortevolikogu loomise eesmärgil tegutsesid 301 noort. Maakondlike noortekogude arv jäi eelmise aastaga võrreldes muutumatuks ning maavalitsuste kaotamise järel on tegutsema jäänud kuus maakondlikku noortekogu²⁰², mille töös osaleb 67 noort. Noortevolikogude ja noorte aktiivgruppide arv tõuseb – 2019. aasta lõpuks ei olnud toimivat noortevolikogu 32 omavalitsuses ning kui arvestada ka noorte aktiivgruppe, siis ilma osalusvormita on pelgalt üheksa omavalitsust.

Toetavate tegevustena on Eesti Noorteühenduste Liit aasta vältel koolitanud osaluskogusid ja noorteaktiive üle Eesti, kokku 30 erinevas omavalitsuses. Toimunud on osaluskogude kevadseminar (72 osalejat), kus osaluskogudele jagati teadmisi juhtimisest, projektikirjutamisest, lobitööst, rahvaalgatustest, finantsharidusest ja meeskonnatööst. Toimus keskkonnateemaline suvekool (78 osalejat), mis oli suunatud nii ENLi liikmesorganisatsioonide kui osaluskogude esindajatele. Lisaks korraldati koolitusi ajajuhtimise, tuumaenergeetika, annetuskultuuri, juhtimise ja avaliku esinemise teemal. Sügisseminaril (70 osalejat) võeti fookusesse osaluskogude jätkusuutlikkus nii juhtide kui ka liikmete vaatepunktist. Toimunud on kolm osaluskogude juhtide ümarlauda, kus keskenduti huvihariduse planeerimisele, rahastusvõimalustele, kohalike omavalitsuste toimimisele, strateegilisele planeerimisele ja regionaalsele koostööle. Kokku osales juhtide ümarlaval 62 erineva osaluskogu esindajat.

Taas korraldati üle Eesti **osaluskohvikuid** (kokku 10, Tallinnas, Haapsalus, Vokas, Karksi-Nuias, Tartus, Võrus, Väike-Maarjas, Paides, Pärnus ja Kohilas). Osaluskohvikutes koguti sel korral sisendit „Eesti 2035“ strateegiale, 2021–2035 perioodi noortevaldkonna arengukavale ja haridusvaldkonna arengukavale. Samuti otsiti lahendusi piirkondlikele muredele. Kohvikutes osales 611 osalejat, sealhulgas kohaliku või riigi tasandi ametnikud, omavalitsusjuhid, valla- või linnavolikogu liikmed, koolijuhid, noorsootöötajad ja Riigikogu saadikud.

Noorte osaluse fondi kaudu toetati projekte uute osalusvõimaluste loomiseks, olemasolevate osalusvormide arendamiseks ja noorte osaluse valdkonnas tegutsevate noorteühenduste vahelise koostöö edendamiseks. Toimunud on neli taotlusvooru, kuhu on laekunud 86 taotlust ja kust rahastatud 59 taotlust.

Hinnang meetme elluviimisele ja tulemuslikkusele

Meetme indikaatori väljatöötamise ajal seati eesmärgiks luua igasse Eesti kohalikku omavalitsusse noortele vähemalt üks organiseeritud osalusvõimalus. Haldusreformiga muutunud omavalitsuste arvu tõttu muutisime 2018. aastast indikaatorit selliselt, et edaspidi mõõdetakse eesmärgiks seatud noorte osalusvõimaluste taset osakaaluna omavalitsuste koguarvust. Arvestuse aluseks on KOV noortevolikogud ja noorte aktiivgrupid²⁰³, mille puhul on eeldus, et neist kujunevad välja noortevolikogud. 2019. aastal tegutses 42 noortevolikogu, 26 noortevolikogu aktiivgruppi ja veel 3 noortevolikogu, millel oli põhikiri, kuid liikmete valimise protsess ei olnud veel lõppenud, s.o kokku 71 KOV tasandi osalusvõimalust ja 746 noort (vrd 2018 – 37 noortevolikogu ja 22 aktiivgruppi, 2017 – 28 noortevolikogu ja 20 aktiivgruppi). 2019. aasta lõpuks oli organiseeritud osalusvõimalus loodud 89,8% omavalitsustes. Sellega saavutati 2019. a seatud sihttase. Järgmiste aastate eesmärk on taset hoida ning

¹⁹⁹ Noortevolikogu on loodud Keila, Maardu, Narva, Sillamäe, Paide, Pärnu, Tartu, Viljandi ja Võru linnas ning Anija, Harku, Jõelähtme, Raasiku, Rae, Viimsi, Hiiumaa, Jõhvi, Toila, Jõgeva, Mustvee, Põltsamaa, Haljala, Kadrina, Tapa, Vinni, Viru-Nigula, Väike-Maarja, Häädemeeste, Lääneranna, Põhja-Pärnumaa, Kehtna, Kohila, Rapla, Muhu, Saaremaa, Elva, Kambja, Tartu, Tõrva, Mulgi, Antsla ja Rõuge vallas.

²⁰⁰ Noortevolikogu valimised olid 2019. aasta lõpuks veel pooleli järgmistes omavalitsustes: Lääne-Nigula vallas, Rakvere vallas ja Viljandi vallas.

²⁰¹ Omavalitsused, kus tegutses noorte aktiivgrupp: Kiili, Kose, Kuusalu, Lääne-Harju, Saku, Tallinn, Alutaguse, Lüganuse, Narva-Jõesuu linn, Türi, Järva, Haapsalu linn, Rakvere linn, Kanepi, Põlva, Räpina, Saarde, Märjamaa, Kastre, Nõo, Peipsiääre, Otepää, Valga, Põhja-Sakala, Setomaa, Võru vald.

²⁰² Maakondlik noortekogu on Ida-Virumaal, Järvamaal, Lääne-Virumaal, Pärnumaal, Tartumaal ja Võrumaal.

²⁰³ Noorte aktiivgrupp on aktiivsetest noortest koosnev grupp, kes räägib kaasa noorte elu puudutavates küsimustes KOV-is.

jätkata KOV-ide ja noorte toetamist, et noortevolikogud või aktiivgrupid loodaks ka üksikutesse omavalitsustesse, kus noorte aktiivne organiseeritud osalusvõimalus seni puudub.

Meetme 3 eelarve oli 2019. aastal 0,86 mln eurot, sama palju oli ka eelarve täitmine (tekkepõhised kulud).

Meede 4. Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine

Meetme eesmärk: noortevaldkonna toimimine on mõjusam.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
				siht	tegelik				
Koolituse tulemusel aasta jooksul pädevusi tõstnud noorsootöötajate osakaal (%)*	15,9	20	15 ²⁰⁴	14	17	15	15	15	15

*Noorsootöötajate osakaal, kes on osalenud riiklikult finantseeritud koolitustel ning tõstnud oma pädevusi, kõigist noorsootöötajatest.

Allikas: ENTK.

Ülevaade 2019. aasta tegevustest

Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö tagavad kvalifitseeritud noorsootöötajad, kes teevad oma tööd eesmärgipäraselt ja teadmuspõhiselt. Noorsootöötajate enesetäiendamisevõimalusi tuleb järjepidevalt arendada. 2019. aastal osales riigieelarvest rahastatud koolitustel 17% kõikidest noorsootöötajatest²⁰⁵. Noorsootöötajate koguarvu suurenedes on viimastel aastatel kasvanud koolitustel osalenud noorsootöötajate arv (2019. aastal 1290, 2018. a 1160, 2017. a 999). Kuna valdkonda lisandub pidevalt uusi noorsootöötajaid, kasvab vajadus koolituse järgi edaspidigi. Puudulik noorsootööalane haridus võib olla üks suurimaid takistusi, mis pärsib kutse väärtustamist ja professionaalset enesearendamist. Kuigi noorsootöötajate enesetäiendamine on oluline, ei ole noortevaldkonna programmi viimaseks aastaks suuremaid koolitusi kavandatud. Prognoosime järgmisel aastatel koolitustel osalenud noorsootöötajate arvu püsivust praegusel tasemel.

Hinnang meetme elluviimisele ja tulemuslikkusele

Meetme elluviimine oli tulemuslik. Laagritöötajate koolitustel osales 720 inimest (2018. aastal 740, 2017. aastal 660 ja 2016. aastal 620), sh laagrikasvatavate ja laagrijuhatajate baaskoolitusel 538 inimest, laagrijuhatajate koolitus-seminaridel 120 inimest (lisaks kaks Valgevene osalejat), koolituskorraldajate koolitusel 40 inimest ja õppevisiidil Georgiasse 22 laagrikorraldajat. Oma pädevust tõstsid ka malevakorraldajad ja maleva rühmajuhid (84 osalejat²⁰⁶) ning 18 noorsootöötajat, kes läbisid sel aastal digitaalse noorteinfotöö e-koolituse. Lisaks viidi läbi avatud noorsootöö nutiprojektide meeskondadele suunatud koolitusi, kus osales kokku 30 noorsootöötajat. Rahvusvahelise SomeCamp EU koolitusest võttis osa 16 Eesti noorsootöötajat, kohalike omavalitsuste arenguprogrammi koolitustest 45 inimest, noorsootöös andmete kasutamise koolitusel osales 29 ning KOVide noorsootöö kvaliteedihindamise koolituse läbis kokku 55 noorsootöötajat. Ühtekokku on aasta jooksul riiklikult finantseeritud koolitustel oma pädevust tõstnud 1290 noorsootöötajat (2018. aastal 1160 ja 2017. aastal 999 noorsootöötajat). Lisaks on meetme eesmärke aidanud saavutada toetuse andmise tingimuste „Noorsootöötajate koolituste arendamine“ raames toimunud tegevused. Riigieelarvest rahastatud koolitusvõimaluste kõrval on koolitusi kavandatud ja tehtud ka ESF vahendite toel. Kokku on 2019. aasta jooksul ESF tegevustes

²⁰⁴ Indikaatori arvutamise aluseks kasutatavat noorsootöötajate hinnangulist arvu on OSKA hariduse ja teaduse raportile tuginedes muudetud. Varasema 5000 noorsootöötaja asemel on 2018. aastal indikaatori tase arvatud 7500 noorsootöötaja põhjal. OSKA raport: Mets, U., Viia, A. (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele: haridus ja teadus. Uuringu lühiaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda. Kättesaadav <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>

²⁰⁵ <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>

²⁰⁶ 2018. aastal osales malevakorraldajatele suunatud koolitustegevuses 95 osalejat, 2017. aastal 102 ning 2016. aastal 38 osalejat.

(arendus- ja koolitustegevused) osalenud 882 inimest. Toetuse andmise tingimuste „Noorsootöötajate koolituste arendamine“ raames oli eesmärk koolitada 2019. aasta lõpuks 4900 inimest. Eesmärk on saavutatud: kokku on programmi raames (2015-2019) koolitatud 5157 inimest²⁰⁷. 95% osalenute hinnangul vastas noorsootöötajate koolitusprogrammi koolitus nende ootustele.

Teised arendus- ja koolitustegevused

- Aasta jooksul ilmus kolm ajakiri MIHUS numbrit²⁰⁸.
- Eesti keelde tõlgiti kuus ingliskeelset noortevaldkonna materjali. Lisaks ilmus eestikeelsena metoodiline materjal „Väeneid“, millega kaasnes ka metoodikat tutvustav ja materjali kasutamist toetav koolitus.
- Koostöös ülikoolidega (TLÜ, TÜ Narva Kolledž ja TÜ Viljandi Kultuuriakadeemia) arendati välja noorsootöötajate täienduskoolituse süsteem, et 2020. aastast pakkuda noorsootöötajatele täienduskoolitusi. Viidi läbi ühisseminar noorsootöö identiteedi teemal TLÜ, TÜ Viljandi kultuuriakadeemia ja Narva kolledži noorsootöö õppekavade tudengitele. Eraldi tegevused ülikoolides:
 - TÜ Viljandi Kultuuriakadeemias toimus õppekava õppejõudude seminar, arendati täiendkoolituste süsteemi, loodi 3 koolituskursust.
 - Tallinna Ülikoolis loodi täienduskoolitusmeeskond TLÜ noorsootöö suunal, arendati edasi noorsootöö õppekava nelja ainekava, töötati välja kuus täienduskoolituse ainekava, välja on töötatud õppematerjalid „Refleksiivne praktika noorsootöös“ ja „Coach’iv vestlus noorsootöös“. Käivitati koostöö ENKi ja TÜ-ga erialakogukonnale suunatud tegevuste ühiseks kavandamiseks ja läbiviimiseks, kavandati kohtumised ja koostöö 2020. aastaks, koostati kaks noorsootöölase täienduskoolituse ainekava. Esile tõsta tasub prof. Tim Corney (Victoria Ülikool, Austraalia) külastust TLÜs ja õppevisiiti Soome.
 - TÜ Narva Kolledžis on välja töötatud kvaliteetne täiendusõppesüsteem, sh koostati noorsootöö täiendkoolituse süsteemse arendamise vajaduse analüüs, töötati välja vajaduspõhised täiendkoolitused, korraldati ekspertseminar HTM NO, ENTK, kutsenõukogu, Alutaguse Huvikeskuse ja TÜ esindajatega täienduskoolituste sihtide, praktikate ja ootuste teemal, toimus rahvusvaheliste partnerite kaardistamine ning olemasolevate partnerite tegevuste analüüs, viidi läbi piirkonna noorsootöötajate ja praktikabaaside esindajate arendusseminar, analüüsiti tasemeõppe ja täiendkoolituse arendamise vajadust, mille ühe tulemusena koostati koostöös TÜ Narva kolledži eesti keele lektoraadi õppejõududega täienduskoolitusprogramm „Noorsootöö erialane eesti keel“, mida pakuti töötukassa programmi raames „Tööta ja õpi“.
- Noorsootöötaja kutset või osakutset taotles kokku 602 noorsootöötajat ning tunnistus väljastati 577 noorsootöötajale²⁰⁹. 2019. aastal jätkus kutse taotlejate arvu kasv, kuid vähenes osakutse taotlejate arv. Viimase põhjuseks võib olla nn kriitilise massi saavutamine, st osakutse taotlemise vajadus hakkab ammelduma. Täiskutse taotlejate suurenev arv võib viidata ka noorsootöötajate eelistusele omandada pigem täiskutse, mis ühtlasi annab osakutse kvalifikatsiooni. Kutseandjana ja tihedas koostöös kohalike omavalitsustega oleme tunnistajaks ka omavalitsuste suurenenud huvi eelalase hariduse või kutsega noorsootöötajate vastu. See võib motiveerida ka noorsootöötajaid erialast ettevalmistust omandama. 2019. aasta seisuga on Eestis 3384 kehtiva kutse- ja osakutsetunnistusega noorsootöötajat (sh 244 kutsetunnistusega noorsootöötajat ja 3140 laagrikasvataja või laagrijuhataja osakutsetunnistusega noorsootöötajat). Kutsekoda tunnustas Eesti Noorsootöö Keskust 4. korda kutse andja tiitliga „Eeskujulik hindamise korraldaja“²¹⁰.
- 2019. aastal möödus 20 aastat noorsootöö seaduse jõustumisest Eestis. Selle tähistamiseks ja valdkonna olulisusele tähelepanu juhtimiseks korraldati konverents „20 aastat noorte heaks“.
- Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö eeldus on terviklikud teadmised noortest. Tervikvaadet noortele aitasid suuresti saada meetme 2 raames läbiviidud seire ja mõjuanalüüsi mudeli

²⁰⁷ 2019. aastal 882, 2018. aastal 1431, 2017. aastal 1398, 2016. aastal 1139 ja 2015. aastal 307 isikut.

²⁰⁸ Ajakirja saab lugeda: Mihus.mitteformaalne.ee

²⁰⁹ 2018. aastal taotles kutset/osakutset 696 ning kutsetunnistus väljastati 611 noorsootöötajale, 2017. aastal olid arvud vastavalt 692 ja 582; 2016. aastal 619 ja 477.

²¹⁰ <https://www.kutsekoda.ee/kutse-andjate-tunnustamine/>

koostamine. Koostöös Tallinna Ülikooliga alustati uue noorteseire aastaraamatu koostamist (ilmub 2020 aastal).

- Noorsootöö ja noortepoliitika mõju paremaks esile toomiseks ühiskonnas korraldatakse igal aastal noorsootöötajate tunnustuskonkurssi. 2019. korraldati järjekorras 14. tunnustuskonkurss, kus tunnustusi jagati 12 kategoorias (aasta noorsootöötaja, aasta huvikool, aasta noortekeskus, aasta noorteühing- või organisatsioon, aasta osaluskogu ja õpilasesindus, aasta noortemalev, aasta noortelaager, aasta kohalik omavalitsus, aasta noorsootööühing, aasta panustaja noorsootöös, aasta tegu noorsootöös ja pikaajaline panus noortevaldkonda). Konkursiveebi kaudu esitati kõigi kategooriate peale kokku kaks korda rohkem kandidaate kui eelmisel aastal, kokku 161 kandidaati, kellest kvalifitseerusid 141 kandidaati. Tunnustussündmusel „Noorte Heaks Tänu“ tunnustas haridusminister 21 noortevaldkonna tegijat.

Meetme 4 eelarve oli 2019. aastal 2,2 mln eurot. Tekkepõhised kulud moodustasid 2,4 miljonit eurot.

3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Programmi tulemuslikkust võib kokkuvõttes hinnata heaks. Neljast meetmest kolmes on seatud sihid ületatud. Teise meetme indikaatori mittetäitumist mõjutab oluliselt vähenenud noorte arv. Huvikoolide ja noortekeskuste arv on siiski kasvanud. Noorte kaasatus noorsootöösse suurenes, osalevate noorte rahulolu noorsootöoga on endiselt kõrge, noorsootöö kättesaadavus kohalikul tasandil paranes ning riiklikult rahastatud koolitusel osalevate noorsootöötajate osakaal oli taas planeeritust kõrgem. Võrreldes eelmise aastaga on paranenud ka noorte osalusvõimaluste arv ja kättesaadavus.

Üldiselt on kasvanud nii programmi raames loodud võimaluste kui ka tegevustes osalejate arv. Osalejate arvu langused üksikutes tegevustes ei tähendanud alati tulemuste halvenemist, vaid sõltusid muudest teguritest või lisavõimaluste tekkimisest. Suureks saavutuseks saab pidada, et noortel on osalusvõimalused ligi 90% omavalitsustes. Edukalt on noorteni jõudnud ESF toetuse andmise tingimuste „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ raames osutatud noorsootöö teenused, millest on 2019. aasta lõpuks saanud tuge 206 735 noort, sh 10 519 NEET-noort. Eesmärgiks seatud osalejamäär saavutati ka näiteks toetuse andmise tingimuste „Noorsootöötajate koolituste arendamine“ raames elluviidud tegevuste puhul. Et noorsootöötajate toetusskeem lõpeb 2019. aastaga, on noorsootöötajatele koolituste korraldamine edaspidi keerulisem.

Tulemusvaldkond: teadus

Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti”²¹¹

Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni arendamise üldeesmärk on luua soodsad tingimused tootlikkuse ja elatustaseme kasvuks, heaks hariduseks ja kultuuriks, Eesti kestmiseks ja arenguks.

Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti” (TAI strateegia)²¹² rakendamine peab tagama Eesti TAI süsteemi koordineeritud arendamise ja võimekuse tõusu, pidades silmas riigi eelarvestrateegiat, ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014–2020 ja teisi riiklikke tegevuskavu. Samuti peab rakendamine arvestama TAI strateegiaga külgnevate ja sellega osalt kattuvate valdkondade strateegiate arengukavadega (nt Eesti ettevõtluse kasvustrateegia 2014–2020).

Üldeesmärgi elluviimiseks on seatud neli strateegilist eesmärki:

- 1) Eesti teadus on kõrgetasemeline ja mitmekesine;
- 2) teadus- ja arendustegevus (TA) toimib Eesti ühiskonna ja majanduse huvides;
- 3) TA muudab majandusstruktuuri teadmistemahukamaks;
- 4) Eesti on rahvusvahelises TAI alases koostöös aktiivne ja nähtav.

Eesmärkide saavutamisse annavad panuse ka Kaitseministeeriumi, Keskkonnaministeeriumi, Kultuuriministeeriumi, Maaeluministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi, Rahandusministeeriumi, Siseministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi meetmed ja tegevused.

1. Strateegia eesmärkide täitmine

Üldeesmärgi näitajad

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik			
Teadus- ja arendustegevuse investeeringute tase SKPst (%) ¹	1,25	1,28	1,40	2,8	selgub 2020	3,0	3,0	3,0
sh erasektori TA kulutused SKPst (%) ¹	0,64	0,60	0,59	1,8	selgub 2020	2,0	2,0	2,0
(Ettevõtete) tootlikkus hõivatu kohta (% EL keskmisest) ¹	73,6	74,9	78	78,0	selgub 2020	80,0	80,0	80,0
Koht Euroopa innovatsiooni tulemustabelis	15	17	12	11	selgub 2020	10	10	10

Olulisemad muutused ja suundumused

- **2018. aastal suurenes TA investeeringute maht (suhtarvuna SKPsse) märgatavalt, saavutades taseme 1,4%.** Siiski oleme veel maas 2010–2015 perioodi kõrgeimast osakaalu tasemest ning oluliselt jääb puudu 2018. aastaks seatud eesmärgist (2,6%).
- TA investeeringute mahu tõus on toimunud **avaliku sektori TA investeeringute arvelt**. Avalik sektor on viimasel kümnendil teadusesse investeerinud EL28 keskmisest enam (v.a 2016.–2017. aastal, mil ajutine langus oli tingitud investeeringute vähenemisest seoses struktuurivahendite perioodide vahelise ajaga). 2018. aastal ületasid TA avaliku sektori investeeringute poolest meid vaid 4 riiki. Paraku ei ole tõusu toimunud erasektori investeeringute osas, pigem leidis aset väike

²¹¹ Käesolevas analüüsidokumendis on kajastatud ainult HTM vastutusalas olevad meetmed ja tegevused.

²¹² Eesti teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia 2014–2020 „Teadmistepõhine Eesti” heakskiitmine – Riigi Teataja III, 29.01.2014, 2.

langus (0,60% 0,59%-le). Erasektori TA investeeringute mahult jääme kaks korda alla EL28 keskmisele.

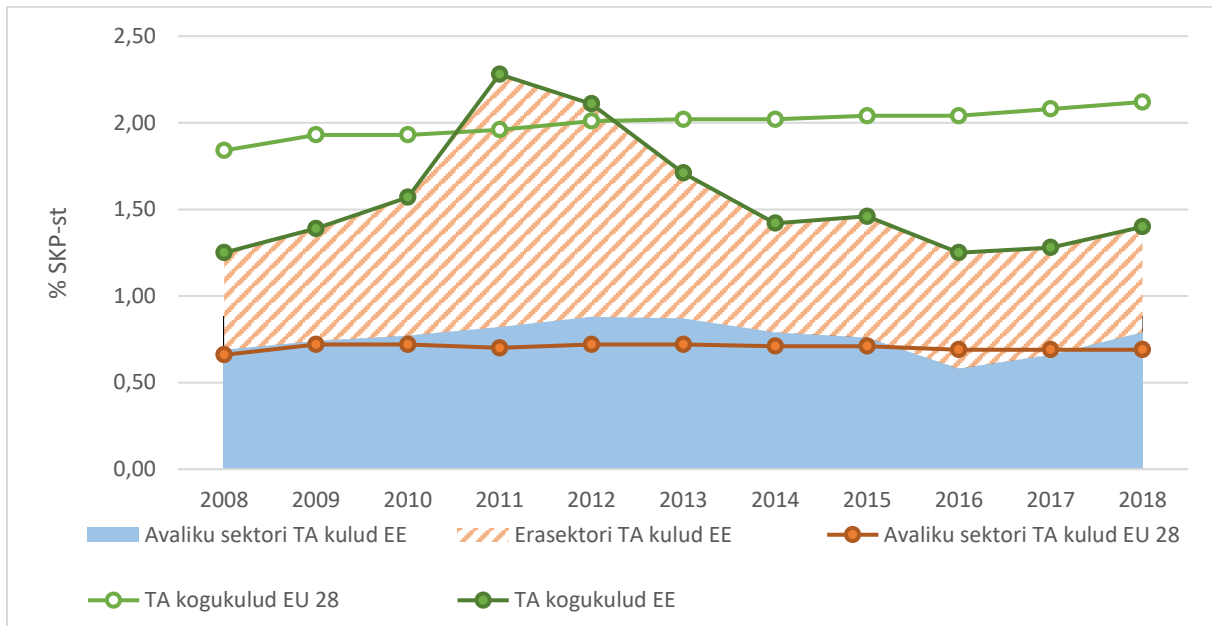
- **Eesti teadus on jätkuvalt kõrge rahvusvahelise tasemega.** 2017. a teaduse sihtevalveerimine tunnustas rahvusvahelises võrdluses Eesti teaduse kõrget taset. Eesti paistab eriti positiivselt silma kõrgetasemeliste publikatsioonide arvu poolest ühe elaniku kohta ning EL TA raamprogrammis Horisont 2020 võidetud lepingute mahu poolest. Viimase näitaja alusel ületame 1,5 korda EU 28 keskmist.
- **Ettevõtete innovatsioonisuutlikkus on 2018. aastal oluliselt tõusnud.** Viimast iseloomustab näitaja „ettevõtete tootlikkus hõivatu kohta“, mille järgi oleme pidevalt tõusutrendis, lähenedes EL keskmisele. 2018. aastal saavutasime indikaatorina seatud eesmärgi (76%). Eesti positsioon paranes EL innovatsioonitabelis koguni viie koha võrra, ning 2018. aastaks seatud eesmärgist jäi eraldama vaid 1 koht. Teadusasutuste ja ettevõtluse koostöö positiivsele poolele asetub erasektori finantseeritud avaliku sektori TA kulutuste osakaal, mis on viimase viie aastaga kasvanud poole võrra, moodustades 2018. a 5,8% avaliku sektori TA kuludest (2013. a 3,8%).
- **Doktorikraadi kaitsmiste arv on alates 2017. aastast küll olnud väikeses langustrendis, kuid arvestades sisseastujate vähenemist alates 2013/2014. õa-st (v.a 2018/2019. õa), on kaitsmiste arvu vähenemine ootuspärane.** Lõpetamiseni jõudmist takistab katkestamiste suur osakaal, mis on viimastel aastatel püsinud stabiilselt 11-12% ringis doktorantide üldarvust. Kuna tööturg vajab järjest enam tarka tööjõudu ja kõrgelt kvalifitseeritud spetsialiste, peame nentima, et tõenäoliselt kimbutab meid doktorikraadiga spetsialistide põud ka tulevikus. Olukorrale toob mõningast leevendust nende välisdoktorantide arvu kasv, kes järjest enam soovivad pärast lõpetamist anda oma panuse Eesti tööturul.

Teaduse rahastamine

- **TA investeeringute tase (suhtarvuna SKP-sse) on alates 2016. aastast tõusnud**, saavutades 2018. aastaks taseme 1,4% (joonis 48). Eelmise aastaga võrreldes on kulutusi tehtud 9 protsendi võrra rohkem. Vaatamata tõusnud investeeringute mahule jäi siht 2,6% saavutamata. Mahajäämus EL 28 keskmisest (2,1%) on märgatav ning Eestist väiksema TA kulutuste määraga on vaid kuus riiki. Ennekõike on nõrga tulemuse taga erasektori vähenenud aktiivsus TAI sektorisse investeerimisel. **Kasvanud on avaliku sektori kulutused** – TAI investeeringute maht (suhtena SKP-sse) on suurenenud koguni 20% võrra. 2018. aastal ületas Eesti avaliku sektori TA kulude maht taas EL keskmist, kusjuures Eestit edestab vaid neli Euroopa Liidu riiki (Taani, Rootsi, Austria ja Soome). Erasektori TA investeeringute tase ei ole muutunud. Avaliku sektori TA rahastuse kõikumisi aastate vahel (vt joonis 48) selgitab osalt EL tõukefondide perioodide vahetumine ja SKP kasv, mille taustal teadusrahasutus ei ole suurenenud samas tempos.
- Kehtivas TAI strateegias on pikemaajaliseks eesmärgiks seatud erasektori TA kulude kasv 2%-ni ja avaliku sektori TA kulude kasv 1%-ni SKP-st. Ka 2018. aasta lõpus sõlmitud Eesti teaduslepe²¹³ sätestab, et avaliku sektori TA kulud peavad tõusma kolme aasta jooksul 1%-ni. 2019. aastaks oli riigieelarves teadus- ja arendustegevustele planeeritud ligi 19 miljonit eurot rohkem kui 2018. aastal. Eelarve kasvab peamiselt teadus- ja arendustegevuse põhiinstrumentide osas (2019. aastal täiendavalt 12,2 mln eurot).
- Erasektori investeeringute tase teadusse ja arendustegevusse on madal ning koondunud vähestesse ettevõtetesse. Suurettevõtteid ja keskmise suurusega ettevõtteid, kellel on sisemisi ressursse (inimesed, finantsvahendid) TAI-ga tegelemiseks, on Eestis vähe.
- **TA põhiinstrumentide (uurimistoetused ja baasfinantseerimine) süsteemi** korrastati 2016. aastal vastavalt Eesti Teadusagentuuris välja töötatud kontseptsioonile, mille põhjal asenduvad senised institutsionaalsed uurimistoetused mitut liiki uurimistoetustega ning suurendatakse

²¹³ 2018. aasta detsembris sõlmiti EV presidendi toetusel Eesti teaduslepe – ühiskondlik kokkulepe Eesti teaduse ja innovatsiooni arendamiseks, millele kirjutasid alla Eesti erakondade esimehed, teadusasutuste, teadlaste ja suurimate ettevõtlusorganisatsioonide esindajad ning mis seab sihiks tõsta kolme aasta jooksul TA riiklik rahastamine ühe protsendini sisemajanduse kogutoodangust.

positiivselt evalveeritud teadusasutuste teadus- ja arendustegevuse baasfinantseerimise mahtu. Üleminekuperiood algas 2016. aastal, kui lõpetati uute institutsionaalsete uurimistoetuste väljastamine. Baasfinantseerimise maht on alates 2014. aastast kasvanud neli ja pool korda (8,4 miljonilt 2014. a. 39,1 miljoni euron 2019. a.). 2019. aastaks jõuti konkurentsipõhise ja baasrahastuse suhtarvuni 51:49, mis on peaaegu valitsuse poolt sihiks seatud 50:50 tasemel.

Joonis 48. Teadus- ja arendustegevuse investeeringute maht %-na SKP-st.

Allikas: Eurostat

- Nii avalik kui erasektor rahastavad oma TA tegevusi kolmest allikast: erarahastus, avalik rahastus ja välisrahastus. Olulisim allikas on nii avaliku kui erasektori puhul sektorisisene rahastus, kuid olulisel kohal on ka sektorite vahelised siirded. **Välismaa allikate, s.o valdavas osas EL raamprogrammi** osakaal teaduse rahastajana on Eestis võrreldav EL keskmisega ja see on viimastel aastatel kasvanud.

Innovatsioon ja ettevõtete tootlikkus

- Eesti positsioon Euroopa innovatsiooni tulemustabelis (*European Innovation Scoreboard*)**²¹⁴ on 2018. aastal hüppeliselt paranenud 17. kohalt 12. kohale (95% EL keskmisest). Sellise muutusega on Eesti siirdunud nn mõõdukate innovaatorite rühmast tugevate innovaatorite rühma, kus asuvad veel Prantsusmaa, Iirimaa, Austra, Saksamaa, Suurbritannia, Belgia ja Luksemburg. Madalmaad, Rootsi, Soome ja Taani on innovatsiooniliidrid, kelle innovatsiooni tulemuslikkus ületab märkimisväärselt EL keskmist. Euroopa Komisjoni koostatav innovatsiooni tulemustabel vaatleb riikide tulemuslikkust 27 näitaja alusel, mille põhjal on kujundatud **summaarne innovatsiooniindeks**. Tulemusi vaadeldakse võrdluses sama näitaja EL keskmisega (tugevate innovaatorite grupi riikidel on summaarne indeks 90% ja 120% vahel EL keskmisest²¹⁵). Summaarse innovatsiooniindeksi ajalist kõikumist mõjutavad nii üldised majanduse taustategurid, ettevõtete innovatsiooni ja intellektuaalomandi näitajad kui ka olulised metoodikamuutused indeksi arvutamisel²¹⁶.

²¹⁴ European Innovation Scoreboard 2017, [https://interactivetool.eu/f/extensions/DGGROW4/EIS_2.html#a](https://interactivetool.eu/f/extensions/DGGROW4/EIS_2.html#a;); Eesti raport: <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/30676>

²¹⁵ https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

²¹⁶ 2017. a läbis summaarse innovatsiooniindeksi arvutamine põhjaliku uuenduskuuri. Nt eemaldati seni kehtinud 25 indikaatoriga tabelist kolm, uuendati/muudeti viit ning lisati viis (nt elukestev õpe, ettevõtete pakutav IKT (täiendus)koolitus oma töötajatele jm). Innovatsiooni tulemustabeli hindamisparameetrid jagunevad nelja liiki põhinäitajaks ja kümneks innovatsioonitegevuse valdkonnaks, mis hõlmavad kokku 27 eri näitajat. Raamtingimused kajastavad innovatsiooni peamisi mootoreid, mis ei sõltu ettevõtte tegevusest, ja hõlmavad kolme innovatsioonitegevuse valdkonda: **inimressursid, atraktiivsed**

- 2018. aasta tabeli põhjal olid Eestil silmapaistvad tulemused: kõrghariduses ja elukestvas õppes osalevate inimeste osakaal ühiskonnas (vastavalt 124 ja 164% EL keskmisest), rahvusvaheliste ühispublikatsioonide arv (141% EL keskmisest), kulutused teadustööga mitteseotud innovatsioonile (176% EL keskmisest), VKEde toote- ja/või protsessiinnovatsioon ja VKEsisene innovatsioon (vastavalt 127 ja 152% EL keskmisest), samuti innovaatiliste VKEde koostöö teiste osapooltega (204% EL keskmisest) ning kaubamärgi ja tööstusdisainilahenduste registreerimistaotluste arv (vastavalt 196 ja 153% EL keskmisest). Suurim mahajäämus oli doktorikraadi omandanute ja välisdoktorantide arvus (vastavalt 59 ja 63% EL keskmisest), äri sektori teadus- ja arenduskulutustes ja IKT koolituse pakkuvate ettevõtete arvus (vastavalt 44 ja 47% EL keskmisest), VKEde turu- ja/või organisatsiooniinnovatsioonis (39% EL keskmisest) ja rahvusvaheliste patentide arvus (37% EL keskmisest), aga ka kiiresti kasvavate ettevõtete tööhõives (47% EL keskmisest), avaliku- ja erasektori ühispublikatsioonide arvus (64% EL keskmisest), keskmise ja tipp tehnoloogiatoodete ning teadmismahukate teenuste ekspordis (vastavalt 55 ja 64% EL keskmisest).²¹⁷
- Eesti ettevõtete tootlikkuse tõstmine on üks peamisi tegureid, millega tõsta Eesti heaolu ja tagada kestlik areng. Kuna nii tööga hõivatud isikute kui ka töötatud tundide arv on Eestis kiirelt suurenenud, saab majanduskasv edaspidi tulla tootearendusest ja rakendatavatest TA tegevustest, millega kaasnevad suuremad investeeringud immateriaalsetesse varadesse. **Eesti ettevõtete tootlikkus on EL keskmisega võrreldes kümne aasta jooksul kasvanud, väike positiivne muutus (+3%) toimus ka 2018. aastal (74,9%-lt 77,9%-le).** Selle muutusega saavutati ka seatud sihttase (76%). Võrdluses naaberriikidega sarnaneb Eesti tase ja areng siiski teiste Ida-Euroopa riikidega, jäädes endiselt maha Lääne-Euroopa riikidest.
- Eesti ettevõtete immateriaalse põhivara osakaal koguinvesteeringutest on madal. Digitaliseerimisega seotud tehnoloogiate kasutusvõimalusi ettevõtete lisandväärtuse kasvatamiseks oleks vaja suurendada.
- Teadustöö tulemused ei leia piisavalt rakendust ettevõtluses. Napib motivatsiooni ja võimekust teha koostööd ülikoolide ja ettevõtjate vahel. Teadussuunad on sageli ühiskonnast lahus, mille tulemusena on TAI ühiskondlik kasu alla oma potentsiaali. TA kogemuste ja teadmistega töötajate ja inseneride hulk väljaspool akadeemilist sektorit on madal, doktoriõppes valmistatakse ette akadeemiliseks karjääriks ning ei anta piisavalt erasektoris vajalikke teadmisi ja oskusi.
- Ettevõtluskeskkonna rahvusvahelise konkurentsivõime areng on aeglustunud. Eesti majanduse tulutase ning koht rahvusvahelistes väärtusahelates on madal. Risk on jääda väikese lisandväärtusega allhankeriigiks ning aeglase kasvutempoga EL liikmeks. Eesti majandust iseloomustab kõrge lisandväärtusega toodete ja teenuste võrdlemisi väike eksport ning koos sellega Eesti toodete-teenuste vähenenud rahvusvaheline tuntus.

Euroopa Komisjoni hinnang Eesti teadus-, arendus- ja innovatsioonisüsteemile

11. septembril 2019 avalikustati Euroopa Komisjoni Horisont 2020 toetusmeetme raames valminud hinnang Eesti teadus-, arendus- ja innovatsioonisüsteemile²¹⁸. Hindamise eesmärk oli anda sõltumatu hinnang Eesti teaduse, arenduse ja innovatsiooni (edaspidi TAI) süsteemi toimivusele ning pakkuda praktilisi rakenduslikke soovitusi TAI süsteemi tõhususe ja mõju suurendamiseks. Hindamine annab olulise sisendi Eesti TAI uue strateegia ja poliitikavalikute ettevalmistamiseks. Hinnangu koostasid rahvusvaheliselt tunnustatud TAI eksperdid prof Marja Makarowi juhtimisel.

Ekspertide peamised soovitused Eestile:

- Eesti peab võtma poliitilise kohustuse täita 1% SKPst rahastamise eesmärki ning tunnustama TAI tähtsust riigi arengu kindlustamisel;

teadusuuringusüsteemid ja innovatsioonisõbralik keskkond. Investeeringud kajastavad avaliku ja erasektori investeeringuid teadusuuringutesse ja innovatsiooni ning hõlmavad kahte valdkonda: **rahastamine ja toetus ning ettevõtte investeeringud.** Innovatsioonegevus kajastab innovatsioonegevust ettevõtte tasandil ning hõlmab kolme innovatsioonegevuse valdkonda: **innovaatorid, sidemed ja intellektuaalomand.** Mõju kajastab ettevõtete innovatsioonegevuse mõju kahes innovatsioonegevuse valdkonnas: **mõju tööhõivele ja mõju müügile.**

²¹⁷ European Innovation Scoreboard (2018). Estonia. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/35888>

²¹⁸ https://www.hm.ee/sites/default/files/pr_estonia_-_final_report.pdf

- Eestil tuleb kujundada selged temaatilised TAI eelistused, arvestades globaalseid väljakutseid ja nutika spetsialiseerumise strateegiat;
- tuleb luua innovatsiooniagentuur, mis toetaks ettevõtete TAI tegevusi ja rakendamise võimekust;
- tuleb tugevdada teadmussiirde vahendajaid, st organisatsioone, kes aitavad viia teadustulemusi ettevõtlusele lähemale ja leida ettevõtetele sobivaid teaduspõhiseid lahendusi;
- tuleb moderniseerida ja „profileerida“ ülikoolid, et need suudaks paremini kohaneda ühiskonna vajadustega nii teadmussiirde teenuste kui kõrghariduse pakkumisel.

Strateegiliste eesmärkide näitajate täitmist analüüsitakse detailsemalt meetmete tulemusaruandes (vt allpool ptk 2). Meetmete eesmärgid, tegevused ja struktuur tulenevad otseselt TAI strateegiast. Meetmete rahastamiskava tuleneb 2019. a riigieelarve seadusest ja riigi eelarvestrateegiast, kus on sätestatud valdkonna kululaed. Meetmete elluviimisel arvestatakse TAI strateegia sisulisi eesmärke ja tegevusi, kuid tegevuste planeerimisel on võimalik tegutseda eelarve piires. Mõnel juhul ei ole TAI strateegias seatud sihttasemed olemasoleva ressursiga saavutatavad.

2. Ülevaade teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programmi meetmete elluviimisest

Meede 1. Teaduse kõrge taseme ja mitmekesisuse kindlustamine

Meetme eesmärk: Eesti teadus on kõrgetasemeline ja mitmekesine. See on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline ja nähtav ning katab põhilisi kõrgharidus- ja kultuurivaldkondi. Teadusasutuste võrk tegutseb tõhusalt. Teadustaristu on nüüdisaegne. Teadlaste ja innovaatorite järelkasv on kindlustatud. Eesti on atraktiivne koht teadus- ja arendustööks ning teadlaskarjäär on populaarne.

Püstitatud eesmärkide saavutamiseks tuleb:

- suurendada Eesti TA konkurentsivõimet ja tagada põhilisi teadusvaldkondi kattev mitmekesisus;
- tagada teaduse rahastamise kvaliteedipõhisus ja luua eeldused TAI süsteemi tulemuslikkuse tõstmiseks;
- suurendada teaduse rahastamise stabiilsust ning teadusasutuste baasfinantseerimise ja konkurentsipõhiste uurimistoetuste tasakaalustatust, et saavutada TAI süsteemi kestlikkus ja loodud võimekuse realiseerumine;
- tagada teadlaste ja inseneride järelkasv, sh pöörata senisest enam tähelepanu **doktoriõppe süsteemsele arendamisele**;
- toetada jätkusuutliku **teadlaste ja ettevõtjate kogukonna loomist** ning teadus- ja arendustegevuseks, innovatsiooniks ja tehnoloogiliseks **uuendustegevuseks atraktiivse keskkonna loomist**;
- arendada teadustööks **atraktiivset ja nüüdisaegset töökeskkonda**.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tege-lik			
Doktorikraadi kaitsmistest arv õppeaastas	240	253	244	290	235	300	300	300
10% maailmas enim tsiteeritud teadusartikli hulka kuuluvate Eesti artiklite osakaal (%).	8	8,2	10 (siht 10)	10,5	selgub 2020	11	11	11
Kõrgetasemeliste artiklite arv miljoni elaniku kohta	1674	1669	1603 (siht 1550)	1580	selgub 2020	1600	1600	1600

Allikad: EHIS, EIS 2018, SA, Thomson Reuters Web of Science

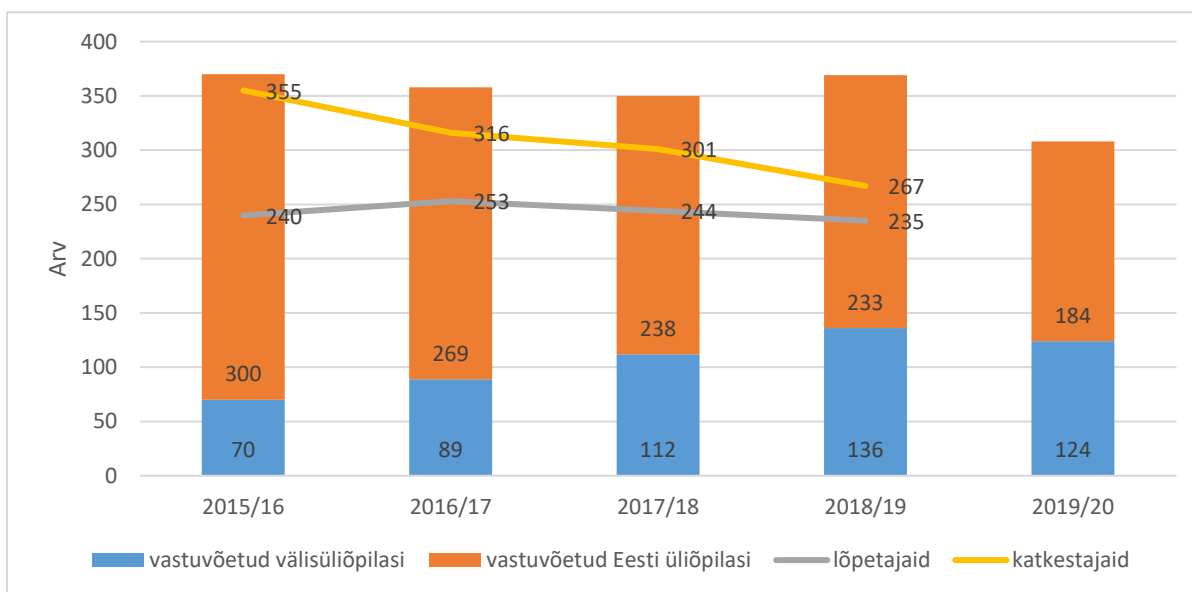
- 2018/2019 õa. vähenes veidi **doktorantuuri lõpetajate arv**. Vähenemine oli tingitud doktorantide üldarvu vähenemisest, kuna osakaaluna doktorantide üldarvust on lõpetajate määr püsinud viimased kolm aastat stabiilsena (u 10% doktorantide üldarvust). Kuna alates 2013. aastast vähenes vastuvõtt doktorantuuri tuntavalt, võib ka järgmistel aastatel oodata lõpetajate

arvu vähenemist. Ka doktorantuuri katkestanute arvud on kõrged, ületades lõpetajate osakaalu doktorantide üldarvust (joonis 49).

- Nagu eelpool mainitud, on Eesti teadlased ja teadus heas seisus rahvusvahelises koostöös ilmunud teaduspublikatsioonide poolest. Seda ilmestavad järgmised näitajad – (a) 10% maailmas enim tsiteeritud teadusartikli hulka kuuluvate artiklite osakaal (2018. aastal 10% kõrgetasemelistest artiklitest, millega saavutasime ka seatud eesmärgi) ning (b) kõrgetasemeliste artiklite arv miljoni elaniku kohta, mille puhul on seatud sihttase juba mitmendat aastat järjest täidetud (2018. aasta näitaja 1603).

Doktoriõpe

- Vastuvõtt doktoriõppesse on kümnendiga langenud 43 protsenti (kõrghariduse I astmel oli samal perioodil vastuvõetud tudengite langus 37%). Kui varasemad neli aastat püsis doktorantide vastuvõtt enam-vähem samal tasemel (tänu välisdoktorantide osakaalu suurenemisele), siis 2019/20 õa. vastuvõetute üldarv vähenes võrreldes eelneva aastaga 16% (vt joonis 49). Viimase viie aasta põhiliseks suundumuseks ongi eelkõige **välisdoktorantide osakaalu tõus**. Aasta-aastalt järjest enam jäävad välisdoktorandid Eestiga seotuks ka pärast õpingute lõpetamist – Statistikaameti läbiviidud uuringu kohaselt osales 2017/18 õa. doktorikraadi kaitsnud välisüliõpilastest aasta pärast Eesti tööturul 65% (aasta varem 40%), ning sõltuvalt erialast võivad osalemise määrad olla ka suuremad ²¹⁹.

Joonis 49. Vastuvõtt doktoriõppesse (välisüliõpilaste ja Eesti taustaga vastuvõetute arv), lõpetanud ja õpingud katkestanud doktorantide arv.

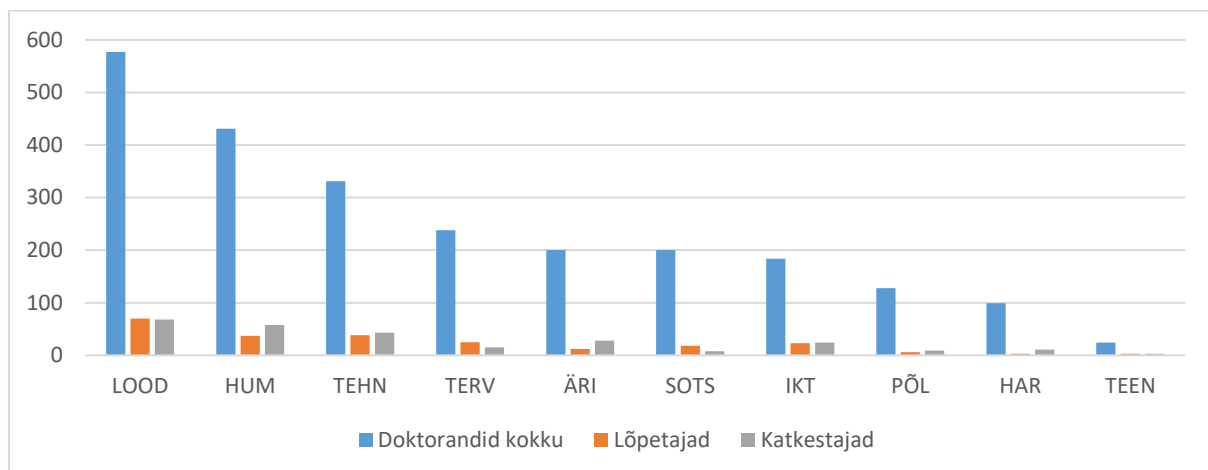
Allikas: EHIS

- Uuringud²²⁰ viitavad asjaolule, et **doktorikraad pole Eestis piisavalt väärtustatud**. Ühelt poolt ei ole akadeemilise sektori töötasu konkurentsivõimeline ja teiselt poolt ei tunne ka erasektori tööandjad doktorikraadiga töötajate järele teravat vajadust. Viimast võib seletada Eesti majanduse väiksusega – meil ei ole piisavalt suuri ettevõtteid, kellel oleks vaja ja võimalik ise sel määral teadus- ja arendustegevusega tegeleda, et hoida tööl doktorikraadiga inimesi.

²¹⁹ Statistikaamet (2019). Välisüliõpilaste majanduslik mõju. Eesti tööturul osalemine. ESA analüüsi meetoodika järgi loetakse töötamiseks seda, kui isik on vähemalt ühel päeval aasta jooksul teinud mingisugust tasustatud tööd ja on kantud töötamise registrisse.

²²⁰ Nt Eamets, R. jt (2014). Doktoriõppe tulemuslikkuse analüüs. Uuringu 2.4. lõppraport. Tartu: HTM, TÜ. http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/40958/TIPS_doktorioppe_tulemuslikkuse_loppraport.pdf?sequence=1, Mets ja Viia (2018). Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele hariduses ja teaduses. Uuringu lühiaruanne. Tallinn: SA Kutsekoda. <http://oska.kutsekoda.ee/wp-content/uploads/2018/11/OSKA-Hariduse-ja-teaduse-uuringuaruanne-2018.pdf>

- Doktoritõppes õppivate üliõpilaste osakaal, lõpetamise ja katkestamise määr on valdkonniti väga erinev (vt joonis 50). Doktorantuuris õppijaid on kõige **enam loodusteaduste ja humanitaaria valdkonnas**. Suhtena lõpetajate arvu on kõige rohkem katkestamisi hariduse ja äri valdkonnas. Doktorante valmistatakse pigem ette akadeemiliseks karjääriks ning lõpetajatel on keeruline rakendada oma kvalifikatsiooni teistes sektorites väljaspool akadeemiat. Kindsiko ja kolleegide (2017)²²¹ poolt läbiviidud Eesti doktorite karjääriuuring näitas samuti, et kõige enam jätkab akadeemilises maailmas loodusteaduste valdkonna doktoreid (75% lõpetanuist). Tehnika- ja tehnoloogia erialal doktorikraadi omandanudest jätkab akadeemilist karjääri vaid ca 40% lõpetanuist.

Joonis 50. Doktoritõppes õppivate üliõpilaste arv kokku, lõpetajate ja katkestajate arvud, valdkondlik jaotus (2018/19 õa.).

Allikas: EHIS

- Üks põhjus, miks akadeemilise ja erasektori vahel vähe liigutakse, on õpe, mis järgib **liiga jäika akadeemilist karjäärimudelit**. Seni on akadeemilises töös soositud ennekõike kõrgetasemelist teadustegevust ja vähem arvestatud muude võimalike karjääri tahkudega nagu konsultatsioonid, koostööprojektide algatamine, juhtimine jms. Teisalt kaasneb senise akadeemilise karjääriga suur ebakindlus, sest uurimiserühmade rahastamine on sageli projektipõhine. Seetõttu valivad noored talendid pigem teadlaskarjääri välismaal. Selleks, et hoida ja väärtustada akadeemilist karjääri Eestis, on teadusasutused koostöös riigiga välja töötamas paindlikumat karjäärimudelit, milles väärtustatakse enam akadeemia välist koostööd. Karjääririte paindlikumaks muutmiseks on pakutud **tenuurisüsteemi**, s.o teadlase karjäärimudelit, mis sisaldab tenuuri ametikohti, mitmekesisemat hindamismudelit ja aitab luua teatava töökohakindluse²²². Praegu sõltub teadlaskarjääri jätkumine järgmise projektitaotluse edukusest, ebaõnnestumise korral puudub nõ pehme maandumine²²³.
- Neist soovitudest ja ühiskonna vajadustest lähtudes tehti karjääririteid puudutavad muudatused nii kõrgharidusseaduses kui ka TA korralduse seaduses. Muudatused, mis rakendusid 2019. a septembrist, käsitlevad õppejõude ja teadustöötajaid ühtselt akadeemiliste töötajatena ning sätestavad ka tenuuri mõiste²²⁴. Õigusaktide muudatused võimaldavad kõrgkoolide ja ühiskonna tihedamaks seostamiseks kaasata ülikoolide juhtimisse ülikooliväliseid liikmeid.

²²¹ Kindsiko, E. jt (2017). Eesti doktorite karjääririte ja seda mõjutavad tegurid. RITA 4: TAI poliitika seire. Tartu: Tartu Ülikool, HTM. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/eesti_doktorite_karjaaritee_ja_seda_mojutavad_tegurid-1.pdf

²²² Soomere, T., Niimets, Ü. Jt (2018). Jätkusuutlikud teadlaskarjääri kontseptsioonid ja mudelid Eesti kontekstis. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia. https://www.etag.ee/wp-content/uploads/2018/04/J9%3a4tkusuutlikud-teadlaskarj%3a4%3a4ri-kontseptsioonid-ja-mudelid-Eesti-kontekst_L%3a3bchikokkuv%3a3b5te.pdf

²²³ Peer Review of the Estonian Research and Innovation System: Final Report (Under the Horizon 2020 Policy Support Facility), aruanne (2019) <https://rio.jrc.ec.europa.eu/en/library/peer-review-estonian-research-and-innovation-system-final-report>

²²⁴ Akadeemiliste töötajate ametikohtadesse, töösuhetesse ja atesteerimisse puutuv on üldjuhul määratletud kõrgharidusseaduses (<https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019012>)

Publitseerimine

- Thomson Reuters Web of Science²²⁵’is indekseeritud **Eesti kõrgetasemeliste artiklite arv miljoni elaniku kohta** on aastatel 2006–2018 stabiilselt kasvanud, jõudes u 600-lt enam kui 1600-le artiklile aastas (2018. aasta artiklite arv oli 2019. aasta jaanuari seisuga 1603), kuna publitseeritakse varasemast rohkem, aga ka seetõttu, et andmebaasi on lisandunud rohkem uusi ajakirju.
- Teadustöö kvaliteedi näitajana jälgib Euroopa innovatsiooni tulemustabel (*European Innovation Scoreboard*) **publikatsioonide osakaalu 10% enim tsiteeritud teadusartiklite hulgas**²²⁶. Selliste publikatsioonide osakaal oli Eesti 2018. a. 10%, millega saavutati ka seatud sihttase (samuti 10%). Eesti TAI strateegias aastateks 2014–2020 on seatud eesmärk jõuda 2020. aastaks 11% tasemele. EIS andmetel moodustab Eesti tulemus 85,2% EL keskmisest.
- Eesti teadlaste mõjukust näitab seegi, **et tsiteeringuid ühe publikatsiooni kohta** on suhteliselt palju – 2018. aasta lõpus oli Eesti teadus viidatavuse järgi maailmas mõjukuselt 12. kohal 16,9 keskmise viitega iga WoSis kajastatud Eesti autori osalusega töö kohta. Viidatavuse tipus on kliinilise meditsiini ning molekulaarbioloogia ja geneetika valdkonnad²²⁶. Sage viidatavus on lisaks Eesti teadlaste kirjutiste mõjukusele seotud tõenäoliselt ka asjaoluga, et Eesti teadlased osalevad aktiivselt ühispublikatsioonides – 2018. aastaks on ühispublikatsioonide osakaal tõusnud 73,7%-le (2007.–2008. aastatel oli see näitaja umbes 50%)²²⁷. Viidatavuse puhul mängivad oma rolli ka valdkondlikud eripärad ja teemade populaarsus ning viidatavus sõltub ka sellest, kui lai on autorite ring. Näiteks toob Endel Pöder välja tõsiasja, et WoSis esiletõstetud (s.o 1% viidatuimate artiklite) Eesti tippteadlaste osalusel viimase kümne aasta jooksul avaldatud artiklite autorite keskmine arv on 43, mis on u 9 korda suurem kui WoSi andmebaasi artiklitel keskmiselt (4,8)²²⁸.

Olulisemad tegevused

- 2019. a. rahastati teaduse põhiinstrumente riigieelarvest 12,2 mln euro võrra rohkem kui 2018. aastal. See pole küll piisav TAI strateegias seatud teaduse rahastamise eesmärgi 1% SKPst täitmiseks, kuid on märgiline muutus varasemate aastate rahastuse vähenemise taustal. Statistikaameti andmete kohaselt ulatus avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse rahastamine 2018. aastal 0,8% ni SKPst.
- Jätkus üleminek ETAGi, HTM ja teadusasutuste osalusel 2016. a valminud **uurimistoetuste ja baasfinantseerimise uuele kontseptsioonile** teadus- ja arendustegevuse rahastamise süsteemis. Viimased IUT (varasema süsteemi alusel väljatöötatud institutsionaalsete uurimistoetuste) projektid lõpevad 2020. aastal. Baasfinantseerimine on alates 2014. aastast kasvanud neli ja pool korda (8,4 miljonilt 2014. a. 39,1 miljoni euroni 2019. a.). 2019. aastaks jõudis konkurentsipõhise ja baasrahastuse suhtarv tasemeni 51:49, mis on väga lähedal sihile 50:50.
- Alates 2018. aastast toimub järkjärguline üleminek uuele uurimistoetuste süsteemile. Uued uurimistoetused on seotud teadlaskarjääri mudeliga ja on mahult suuremad, rahastusinstrumentid killustatus väiksem, riiklik rahastamine stabiilsem ning uurimistoetuste ja baasfinantseerimise vahendite taotlemise ja kasutamise tingimused ja aruandlus lihtsam. Uurimistoetusi on teadlaskarjääri eri etappidele vastavalt kolme tüüpi:
 - järeldoktori grant on uurimistoetus Eestis doktorikraadi omandanud isikutele teadlaskarjääri alustamiseks välisriigi tugevate teadusasutuste ja uurimisrühmade juures;
 - stardigrant on uurimistoetus esmase teadusliku uurimistöö kogemuse omandanud teadlastele iseseisva karjääri alustamiseks Eesti teadus- ja arendusasutuses, oma uurimisrühma loomiseks ning järelkasvu (sh doktorantide) edendamiseks;

²²⁵ [file:///C:/Users/anneli.kahrik/Downloads/Estonia%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/anneli.kahrik/Downloads/Estonia%20(1).pdf)

²²⁶ Lauk, K. ja Allik, J. (2019). Eesti teaduse tervis 2018. aasta keskel. *Eesti Teadus 2019*. Eesti Teadusagentuur.

²²⁷ https://ec.europa.eu/growth/industry/policy/innovation/scoreboards_en

²²⁸ Pöder, E. (2019). Imelisest elust bibliomeetriad. *Sirp* 15.02 <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/c21-teadus/imelisest-elust-bibliomeetriad>

- rühmagrant on uurimistoetus teadlastele iseseisva teadlaskarjääri jätkamiseks Eesti teadus- ja arendusasutuses, teadustöö kõrge taseme tagamiseks, tugeva teadusrühma juhtimiseks ja järelkasvu (sh doktorantide) kaasamiseks.
- 2016. a juunis kinnitas Vabariigi Valitsus **teadus- ja arendusasutuste ning kõrgkoolide institutsionaalse arendusprogrammi (ASTRA)** investeeringute kava. Investeeringute kavaga toetati seitset investeeringuprojekti kogusummas 59,6 miljonit eurot, millele lisandus 2019. aastal 5,5 miljonit eurot. Investeeringutoetuste kaasabil valmisid 2019. aasta lõpuks Tartu Ülikooli IT keskus (Delta), Eesti Kunstiakadeemia uus hoone, Sisekaitseakadeemia uus hoone ning Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia saalikompleks.
- **ASTRA** toetuse üks eesmärgi on laiendada ülikoolide ja teadusasutuste ettevõtluskoostööd ja suurendada rakendusuuringute võimekust ning avada teadustaristu ettevõtluskoostööks. Teadusasutused ja kõrgkoolid pidid kavandama selleks tegevused oma strateegilises arendusplaanis ning ettevõtluskoostöö mahule seati ambitsioonikad eesmärgid – oma projektides seatud sihttasemete järgi peaksid TA asutused 2023. aastaks tegema koostööd perioodi peale kokku 753 ettevõttega. 2019. aastal oli ettevõtteid, kes TA asutustega koostööd tegid, 741, seega on 98,8% 2023. a eesmärgist saavutatud.
- Taristuinvesteeringute kõrval toetatakse ASTRA programmist ka ülikoolide ja teadusasutuste **õppe- ja teadustöö kvaliteedi arendamist**. Sisutegevusteks (nt teadusaparatuur, doktorikoolid, koostööplatvorm ettevõtetega) saab toetust kokku 20 teadusasutust ja ülikooli kogusummas **67,4 miljonit eurot**. 2019. aastal jätkusid kõik toetust saanud projektid.
- **Teadusasutuste baasfinantseerimine** kasvas 2019. aastal 12,2 miljoni võrra tõustes 39,1 miljoni euroni. Muutused on võimaldanud tõsta baasfinantseerimise mahtu HTM teaduse eelarves 2015. aastaga võrreldes 4,5 korda ja selle tulemusena on suurenenud baasfinantseerimise tähtsus teaduse rahastamise põhiinstrumendina. Põhiinstrumentide mahust moodustas baasfinantseerimine 2018. aastal 40% ning 2019. aastal 49%.

Tabel 13. HTM teaduse eelarve põhiinstrumendid aastatel 2016–2019.

HTM teaduseelarve põhiinstrumendid	2016	2017	2018	2019
Institutsionaalsed uurimistoetused (IUT), sihtfinantseerimine ja taristu ülalpidamiskulud	30 143 291	28 780 070	28 780 000	28 780 000
Personaalsed uurimistoetused (PUT)	8 125 139	10 657 360	11 457 000	11 457 000
Baasfinantseerimine	13 882 991	16 882 991	26 904 000	39 083 000
Baasfinantseerimise osakaal HTM teaduse põhiinstrumentidest	27%	30%	40%	49%
Baasfinantseerimise osakaal kogu HTM teaduse eelarvest	11%	13%	18%	23%

Allikas: HTM

- 2019. aastal tõusis **institutsionaalsete ja personaalsete uurimistoetuste eelarve maht** 39,4 miljonilt 40,2 mln euroni. 2019. aastal lõppes suur osa käimasolevatest institutsionaalse uurimistoetuse projektidest, millest vabanev raha suunati personaalsete uurimistoetuste rahastamiseks.
- 2019. a. muudeti haridus- ja teadusministri määrusega nr 74 Eesti Teadusagentuuri hindamisnõukogu moodustamise korda, et muuta hindamisnõukogu moodustamise protsess selgemaks ja laiapõhjalisemaks. 01.09.2019 kehtima hakanud määrusega laiendati hindamisnõukogu kandidaatide esitajate ringi ning loodi Haridus- ja Teadusministeeriumi juurde nimetamiskogu, mille ülesanne on esitada hindamisnõukogu arvulise ja isikulise koosseisu ettepanekud. Hindamisnõukogu liikmete ja varuliikmete nimekirja kinnitab uue korra kohaselt haridus- ja teadusminister.
- **Teaduse tippkeskuste toetamine.** Teaduse tippkeskuste moodustavad rahvusvaheliselt kõrge tasemega uurimiserühmad, uurimiserühmade arv tippkeskustes on erinev, jäädes kahe ja 16 vahele. Otsused finantseerida üheksat teaduse tippkeskust kogusummas 41,17 mln eurot tehti veebruaris 2016. Tippkeskuste põhitegevused on seotud interdistsiplinaarse uurimistööga, samuti luuakse ja täiendatakse uurimistööks vajalikke tingimusi ning tegeldakse teaduse populariseerimisega. Enamik tippkeskustest on avaldanud kõrgetasemelisi artikleid planeeritust

rohkem (sihtase 2023. aastaks on 900, 2018 avaldati 913 artiklit ja 2019 866 artiklit, mis on sihttaseme lähedane tulemus). Avaldatud artiklite suur arv näitab, et tippkeskuste tegevused on käivitunud väga hästi ja uurimisrühmade vaheline sünergia toimib.

- **Riikliku tähtsusega teadustaristu toetamine teekaardi alusel.** Vabariigi Valitsus kinnitas riikliku tähtsusega teadustaristu investeringute kava oktoobris 2016. Kavas on 13 objekti, toetuse summa kokku on 19,1 mln eurot. Kõikides projektides käib aktiivne taristute ülesehitamine:
 - Edukaimaks näiteks võib pidada nutika tootmise (*Industry 4.0*) tuumiktaristut *Smart Industry Centre (SmartIC)*, mille raames soetati taristu kaks kesket seadet: metalli 3D kompuutertomograaf EMÜ kompuutertomograafia laborisse ja metalli 3D printimissüsteem TTÜ 3D printimise laborisse ProtoLab. Nimetatud laborid moodustavad *SmartIC* tuumiktaristu põhilise osa.
 - *ESSource II* projekt on edukalt käivitunud: lepingutega on kaetud 94% eelarve raames võimalikest *in-kind* tegevusest. Lisaks korraldati Tartus neutronuuringute võimaluste tutvustamiseks ja levitamiseks koostöös Põhjamaade programmiga Nordic Neutron Science ja programmiga SwedNess ligi 60 osalejaga suvekool.
 - Eesti keeleressursside keskus läbis kvaliteedihindamise, et omandada Euroopa keeleressursside taristu CLARIN keskuse staatus.
 - NATARCI raames avati avalikkusele uue eElurikkuse portaali demoversioon, mis annab kasutajatele võimaluse otsida ühes kohas Eesti elurikkuse masinloetavaid avaandmeid Tegu on esimese riigi ja teadlaste andmeid ühendava andmebaasiga.
- 2019. aastal viidi läbi ka tegevuse „Riikliku tähtsusega teadustaristu toetamine teekaardi alusel“ teine avatud taotlusvoor, kuhu laekus 11 taotlust kogusummas 12,4 miljonit eurot. Vooru maht oli 7,9 miljonit eurot. Ettepanekud toetuse eraldamiseks teeb hindamiskomisjon 2020. aasta esimeses kvartalis ja investeringute kava muudatus on plaanis esitada Vabariigi Valitsusele 2020. aasta I poolaastal.
- 2018. a. viidi läbi Eesti teadustaristute teekaardi uuendamise taotluste hindamine ja uuendatud teekaart kinnitati Vabariigi Valitsuses 14.02.2019 korraldusega nr. 43.
- **Teaduse ja teadushariduse populariseerimine ühiskonnas, sh TeaMe+ ja Teeme+.** Teaduse populariseerimise programmiga TeaMe+ suurendatakse õpilaste huvi loodus-, täppisteaduste ja tehnoloogia (LTT) erialade vastu. Selle programmi kõige mahukam tegevus on **noorte teadussaate „Rakett 69“** tootmise jätkamine. Lisaks sellele on hangitud uus teadust populariseeriv saatesari „Uudishimu tippkeskus“ üldauditooriumile. Programmi raames jätkatakse LTT karjääri võimaluste tutvustamist, teadus- ja tehnoloogiapakti tegevuste koordineerimist ning teadushuvihariduse, uurimusliku õppe ja LTT kirjaoskuse arendamist.
- 2017. a I kvartalis otsustati **Teeme+ avatud taotlusvoor** raames **toetada 1,28 mln euroga süsteemsete teadust populariseerivate ürituste sarju ja teadushuviringide käivitamist**. Kokku laekus 109 taotlust kogumahu 6,4 mln eurot. Suuremahuliste ürituste sarjade elluviimiseks anti toetust 11 taotlejale kogusummas üle 700 000 euro. Väikesemahulisteks ettevõtmisteks eraldati toetust 12 taotlejale kogusummas üle 500 000 euro. Kõik toetust saanud projektid on käivitunud ning laste ja noorte hulgas väga populaarsed. Teeme+ kaasabil toimuvad suuremahulised üritused (näiteks Robotex, FIRST LEGO League programm jne) ning mitmed LTT valdkonna huviringid kogu Eestis.
- **Teaduskollektsioonide toetamine.** Teaduskollektsioonidega seotud tegevuste üldiseks raamistikuks on haridus- ja teadusministri 1. aprilli 2011. a määrus nr 11 „Teaduskollektsioonidele esitatavad nõuded ning teaduskollektsioonide finantseerimise taotlemise, taotluste läbivaatamise ja finantseerimise otsustamise tingimused ja kord“. 2019. aastal toetati meetmest 18 teaduskollektsiooni tegevust kuues teadusasutuses 798 000 euroga.

Meetme 1 kogu eelarve oli 2019. aastal 134,9 mln eurot, sh 40 mln eurot rahastati struktuurivahenditest (ERF). Tekkepõhised kulud olid kokku 133 mln eurot. Struktuurivahendeid maksti 2019. aastal meetmest 1 välja 42 mln eurot.

Meede 2. TA ühiskondliku ja majandusliku kasu suurendamine

Meetme eesmärk: teadus- ja arendustegevus toimib Eesti ühiskonna ja majanduse huvides. See lähtub ühiskonna ja majanduse vajadustest ning tähtsustab rakendusi. Teadusasutused on motiveeritud rakendusüuringuteks ning tulemuslikuks koostööks ettevõtjate ja valitsusasutustega. Riik on rakendusüuringute ja arendustööde tark tellija. Sotsiaalmajanduslikel eesmärkidel tehtavate üuringute korraldus on tõhus.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tegelik	sihttase		
Erasektori finantseeritud avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal (%)	6,3	4,9	5,8 (siht 6)	6	Selgub 2020	7	7	7
Sotsiaalmajanduslikele rakendustele (v.a akadeemilised uuringud) suunatud kulutuste osakaal riigieelarves planeeritud TA eraldistest (%)	42	37	40 (siht 39)	39	Selgub 2020	40	40	40

Allikas: Statistikaamet

Erasektori finantseeritud avaliku sektori teadus- ja arendustegevuse kulutuste osakaal on aastatel 2016 kuni 2018 püsinud 5–6 protsendi piires, 2018. aastaks seatud sihist jäi puudu 0,2 protsenti (siht 6%). Koostööd erasektoriga toetavad käivitunud era- ja avaliku sektori koostöö toetusmeetmed (nt rakendusüuringute toetamine kasvuvaldkondades; samuti muudetud baasfinantseerimise rahastamise valem, mis toetab ülikoolide ja TA asutuste motivatsiooni ettevõtluskoostööks). 2018. a saavutati sotsiaalmajanduslikele rakendustele suunatud kulutuste osakaalu sihttase (39%)²²⁹. Ka selle eesmärgi saavutamiseks (teadustegevuse toetamiseks) on rakendatud uued toetusmeetmed (RITA).

Olulisemad tegevused

- **Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse tugevdamiseks on käivitatud riigi rakendusüuringute programm RITA kogumahas 29,5 mln eurot**, millega toetatakse mh suuremahulisi rakendusüuringuid ja ministeeriumide teadusnõunike võrgustikku.
- 2017. aastal hakkas efektiivselt tööle ministeeriumide teadusnõunike²³⁰ koostöövõrgustik ja tõusis ministeeriumide võimekus suunata ja seirata oma valdkonna teadusuuringuid. 2019. aasta lõpu seisuga oli ametis 12 teadusnõunikku 10 ministeeriumis: Haridus- ja Teadusministeeriumis, Kaitseministeeriumis, Keskkonnaministeeriumis, Kultuuri- ministeeriumis, Maaeluministeeriumis, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumis, Siseministeeriumis, Sotsiaalministeeriumis, Rahandusministeeriumis ja Välisministeeriumis. 2019. aastal lisati uue tegevusena erialaliitude arendusnõunike toetamine. Kokku said arendusnõuniku palkamiseks toetust üheksa erialaliitu: Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liit, Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda, Eesti Elektritööde Ettevõtjate Liit, Eesti Elektroonikatööstuse Liit, Eesti Masinatööstuse Liit, Eesti Puitmajaliit, Eesti Arhitektide Liit ja Eesti Elektritööstuse Liit. **Teadusraamatukogude** kaudu on tagatud juurdepääs elektroonilistele teadusinfo andmebaasidele senisel tasemel, samuti toetati teadusraamatukogude teavikute hankimist varasemas mahus. 2019. aastal toetati teadusraamatukogude teadusinformatsiooni hankimist 5 385 000 euroga.

²²⁹ Alates 2016. aastast kogub Statistikaamet sotsiaalmajanduslikel eesmärkidel rahastatud TA andmeid²²⁹ OECD metoodika kohaselt (andmeid kogutakse rahastajapõhiselt) (GBARD, *Government budget allocations for R&D*).

²³⁰ Teadusnõunike tööülesannete hulka kuulub ministeeriumi nõustamine TA küsimustes; rahvusvahelise ja siseriikliku TA koostöö planeerimine ja korraldamine; valitsemisala TA üringute kavade väljatöötamine ja elluviimine koostöös eri osalistega; Eesti esindamine rahvusvahelistes TA koostöö algatustes.

- **Teadusraamatukogude** kaudu on tagatud juurdepääs elektroonilistele teadusinfo andmebaasidele senisel tasemel, samuti toetati teadusraamatukogude teavikute hankimist varasemas mahus. 2019. aastal toetati teadusraamatukogude teadusinformatsiooni hankimist 5 385 000 euroga.
- 2019. aastal reformiti riikliku teadus- ja arendustegevuse programmi „Eesti keel ja kultuur“ sisu, Käivitati uuendatud riiklik programm „Eesti keel ja kultuur digiajastul 2019–2027“ (EKKD), mille üldine eesmärk on toetada eesti keele ja kultuuri säilimist, kasvatada ja tugevdada eesti keele ja kultuuri alase teadus- ja arendustegevuse võimekust Eesti teaduse ning laiemalt kogu ühiskonna arengu toetamisel vastavalt valdkonnastrateegiatele. Oluline on seejuures digitaalse mõõtme suurendamine, valdkonnaülesus, rakenduslikkus ning tulemuste kasutamine edasistes uuringutes ja muudes valdkondades. Programmi tulemusel on digimõõde eesti keele ja kultuuri alases teadustöös lisandväärtust andev igapäevaelu osa. 2019. aastal oli programmi eelarve 534 000 eurot ja rahastati üheksat projekti neljas asutuses.
- Jätkati riikliku programmi „Eesti keeletehnoloogia 2018–2027“ (EKT) elluviimist. Programm on ette nähtud baastehnoloogiate ja ressursside arendamiseks, keeletehnoloogia kasutuselevõtuks arendustes ja rakendustes, rahvusvahelise koostöö toetamiseks jm. 2019. a riigieelarves oli programmi tegevusteks ette nähtud 811 342 eurot. 2019. aastal jagati EKT programmist toetusi kuuetele asutusele 13 projekti kaudu, mille valdkonnad ulatuvad masintõlkest keelekorpuseni ja kõnetuvastusest tekstianalüütika töövahenditeni.

Meetme 2 eelarve oli 2019. aastal 9,3 mln eurot, sh 4,6 mln struktuurivahenditest (ERF). Täitmine oli kokku 9,2 mln eurot, sh struktuurivahenditest 4,8 mln.

Meede 3. Majandusstruktuuri muutev TAI lähtub nutikast spetsialiseerumisest.

Meetme eesmärk: TA muudab majandusstruktuuri teadmistemahukamaks. Nutika spetsialiseerumise meetodil valitud ja juhitud TAI investeeringud soodustavad kasvuvaldkondade arengut ennaktempos. Teadusmahuka ettevõtluse osakaal majanduses ja ekspordi lisandväärtus kasvavad märgatavalt.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tege-lik			
Kõrgtehnoloogiliste toodete ja teenuste osakaal ekspordis (%)	-	-	-	14,8	Selgub 2020	15	15	15
Kõrg- ja keskkõrgtehnoloogiliste sektorite hõive osakaal koguhõives (%)	8,3	8,3	8,4 (siht 8,5)	8,8	Selgub 2020	9	9	9

Allikad: Eurostat, Statistikaamet; andmed uuendatakse novembris-detsembris

Kõrgtehnoloogiliste toodete ja teenuste osakaal ekspordis on kümne aasta taguse tasemega võrreldes kasvanud poole võrra, kuid on viimastel aastatel püsinud stabiilsena 15% juures. Tulevaste aastate eesmärk on senist taset vähemalt hoida, võimalusel suurendada. Mõlema eesmärgi puhul on seega realistlik saavutada aastaks 2020 püstitatud sihttasemed.

Hõive kõrg- ja keskkõrgtehnoloogilises tööstuses ja teeninduses ulatus 2004.–2005. aastal 7,5%-ni, kuid 2006. aasta languse järel püsis perioodil 2006–2010 6% juures. Toonane vähenemine oli tingitud hõive hüppelisest suurenemisest ehituses ja kaubanduses. Alates 2011. aastast on vahe EL28 keskmisega samm-sammult vähenenud, olles 2018. a Eestis 8,4% (sihttase 8,5%) ja EL28 riikides keskmiselt 8,7%.

Olulisemad tegevused

- **Nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondade rakendusühtsusi toetati** nii horisontaalsetest meetmetest kui ka ainult kasvuvaldkondadele suunatud meetmetest. Kokku on toetatud 54 projekti toetuse kogumahuks 19 miljonit eurot. 2019. aastal avati meetme 4. ja tõenäoliselt viimane voor, mis kestab kuni 30. septembrini 2020 või kuni vahendite

ammendumiseni. Enim projekte on seotud IKT valdkonnaga, samuti ressursside väärindamise valdkonnaga.²³¹ Tegevuse eesmärk on kaasata 2023. aastaks 200 ettevõtet, kuid see sihttase jääb suure tõenäosusega täitmata. Rahastatavaid projekte on vähem (kuid need on rahaliselt mahukamad) ning projektide läbiviimisesse kaasatakse teisi ettevõtteid vaid erandjuhul.

- Meetme rakenduses on HTM püüdnud pidevalt arvesse võtta huvigruppide tagasisidet ja muutnud meetme tingimusi taotlejatele soodsamaks. 2017. ja 2018. aasta jooksul suurendati meetme tingimustes ettevõtte enda teostatavate abikõlblike kulude määra ja laiendati lubatavate kulude liiki; laiendati TA asutuste ringi, kellelt ettevõtetel on võimalik TA teenust tellida jne. Uued tingimused kehtestati 2019. aastal avatud taotlusvoorule ja 2019. aastal on ettevõtete aktiivsus rakendusuringute tellimisel kasvanud.
- **Kõrghariduse erialastipendiumid nutika spetsialiseerumise kasvuvaldkondades.** Erialastipendiumide (160–422 eurot kuus) meetme eesmärk on toetada prioriteetsetes majandusvaldkondades üliõpilaste ja lõpetajate arvu kasvu, et kõrgelt haritud spetsialistide abiga anda tõuge riigi kasvualade arengule. 2018. aasta lõpuks oli nutika spetsialiseerumise erialastipendiumide saajaid kokku 7856 I ja II astme üliõpilast ning 162 doktoranti (e vastavalt 59% ja 25% 2023. aasta sihttasemest). Doktorantide suhteliselt väike arv tuleneb peamiselt vähesest huvist ettevõtlusdoktorantuuri stipendiumide vastu (toetuse andmise skeemi järgi peaks neid olema 50% NS doktorantide stipendiumide mahust. Ettevõtlusdoktorante oli aga 2018/2019. õa ainult 26 (2017/2018. õa – 16). Meetme vahehindamise tulemusena selgus, et nendel õppekavadel, millele on määratud NS erialastipendium, on stipendiumi maksmise perioodi jooksul selgelt suurenenud vastuvõtt, samal ajal kui NS erialastipendiumi mitte saanud õppekavadel on vastuvõtt vähenenud. Eriti positiivne on olnud vastuvõtnäitaja tuntav paranemine A prioriteetsusega õppekavadele. B prioriteetsusega õppekavade puhul erialastipendiumid vastuvõtnäitajat ei mõjutanud. NS erialastipendiumid on mõjutanud vastuvõttu pigem kõrghariduse I astmel. II astmel tehakse sisseastumisotsus pigem muid tegureid kui 160-eurost stipendiumi silmas pidades. Katkestamine on NS õppekavadel olnud võrreldes teiste samadesse õppekavagruppidesse kuuluvate õppekavadega kõrgem nii enne stipendiumi maksmist kui ka stipendiumi maksmise perioodil. EHISe andmete järgi on A ja B prioriteetsusega õppekavadel katkestamise näitajad püsivad aastate jooksul väga sarnased, kuid kõrgemad kui NS erialastipendiumi mitte saanud õppekavadel. 2015/16. õa ehk õppeaastal, mil hakati esmakordselt maksta NS erialastipendiume, on õppima asunute hulgas nominaalajaga lõpetamine võrreldes stipendiumi maksmisele eelnenud aastal õppima asunutega hoopis langenud. 2019. a uuris ka Riigikontroll oma aruandes „Kõrgharidusreform ja tööjõuvajadused“ erialastipendiumite mõju ning leidis, et erialastipendiumid mõjutavad positiivselt kõrgkooli sisseastumist²³². Leiti, et peaaegu igas õppkavagrupis, kus üliõpilastele jagatakse erialastipendiumi, on kasvanud sisseastujate arv. Ka kõrgkoolid ise peavad erialastipendiumite mõju positiivseks. Samas soovitati erialastipendiume maksta eelkõige nendel erialadel, mille spetsialistidest on edaspidi suurem puudus.
- Uue tegevusena käivitati 2019. aastal tegevus „IT Akadeemia teaduse toetusmeetme rakendamine“, mille eesmärk on kasvatada Eestis tippasemel IKT teadus- ja arendustegevuse võimekust, rakendada seda Eesti ühiskonna ja majanduse huvides, hoogustades erinevatel elualadel teaduspõhiste ja innovaatiliste lahenduste kasutuselevõttu ning suurendada IKT kõrgharidusõppe teaduspõhisust. Struktuurivahenditest rahastatud tegevus on mõeldud IKT teaduse toetusmeetme strateegiliste eesmärkide täitmiseks: prioriteetsetes teadussuundades ülikoolide IKT teadus- ja arendustegevuse võimekuse kasvatamine ning teadus- ja arendustegevuse sidumine õppetegevusega kõigil kõrghariduse astmetel. Üks oodatav tulemus on 45 uue teadlase lisandumine Tartu Ülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli IKT-ga seotud akadeemiliste töötajate hulka. Tegevuse eelarve kuni aastani 2023 on 12 miljonit eurot.
- Alustati ettevalmistusi tegevuse „Ressursside väärindamise alase teadus- ja arendustegevuse toetamine“ käivitamiseks, mis keskendub maavarade, puidu ja toidu senisest parema väärindamise uuringutele. Ettevalmistustesse olid kaasatud ettevõtted, erialaliidud, teadus- ja arendusasutused ning valdkondadega seotud muud asutused. Ressursside väärindamine on

²³¹ Rahastatud projektide ülevaade: <http://archimedes.ee/str/toetuse-edenemine/periood-2014-2020/projektid/nutika-spetsialiseerumise-rakendusuringud/>

²³² <https://www.riigikontroll.ee/tabid/206/Audit/2489/language/et-EE/Default.aspx>

jagatud kahe toetuskeemi vahel: HTM osa on uuringute läbiviimine fookusteemadel ja teavitustegevused ning MKM osa on seotud Arbavere kompleksi rajamise ja puurimistöödega. Tegevuse eelarve kuni aastani 2023 on 12 miljonit eurot.

- **Ettevõtete ja teadusasutuste koostöö soodustamine**, sh ettevõtluslepingute arvestamine teaduse baasfinantseerimisel, ettevõtluskoostöö platvorm Adapter, nende doktorantide toetamine, kelle töö valmib koostöös ettevõttega. HTM on **ettevõtete ja teadusasutuste vahelise koostöö soodustamiseks** rakendanud 2019. aastal veel mitmeid tegevusi:
 - **Endiselt positiivne mõju on 2016. a muudetud baasfinantseerimise valemil, mille järgi ettevõtluslepingutest saadud tulu arvestatakse teadusasutuste baasfinantseerimise ühe komponendina.** 2019. aastal koguti kolmandat aastat infot ettevõtluslepingute kohta. Esitatud andmete põhjal võib öelda, et kasvanud on nii ettevõtluslepingute kui ka lepingute üldine maht, mis näitab, et TA asutused, eriti suuremad ülikoolid, on senisest enam orienteeritud välisele koostööle ja välise rahastuse hankimisele.
 - Erialastipendiumide meetmest toetatakse **doktoriõpet koostöös ettevõtetega** (nn ettevõtlusdoktorantuur). Selle käigus toetatakse doktorante, kelle doktoritöö valmib koostöös ettevõttega, keskendudes ettevõtte arendustegevusele. Juhendamise tagavad ülikool ja ettevõtte. Meede loob eeldused doktorikraadiga spetsialistide arvu tõusuks ettevõtlussektoris.
 - Tegevuse „Valdkondliku teadus- ja arendustegevuse toetamine“ (RITA) tegevuste hulka lisati arendusnõunike palkamise toetamine. Kokku otsustati toetada 9 arendusnõuniku palkamist.

Meetme 3 kinnitatud eelarve oli 2019. aastal kokku 16,4 mln eurot, mida rahastatakse 16 mln euro ulatuses struktuurifondidest (ERF-ist). Tekkepõhised kulud olid kokku 10,6 mln eurot, sh ERF 10 mln.

Meede 4. Eesti osaluse ja nähtavuse suurendamine rahvusvahelises TAI alases koostöös

Meetme eesmärk: Eesti on rahvusvahelises TAI alases koostöös aktiivne ja nähtav. Riikideülene koostöö aitab lahendada Eesti ja maailma ees seisvaid ülesandeid. Eesti osaleb partnerina Euroopa teadusruumi algatustes (sh teadustegevuse ühiskavandamises), Euroopa innovatsioonipartnerluses, Balti ja Põhjala ühisruumi algatustes, rahvusvahelistes teadustaristutes. Ettevõtjatele on kättesaadavad maailma uusimad TAI tulemused, avatud koostöövõimalused ja taristu.

Möödik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
				siht	tege-lik			
Eesti edukus EL teadus- ja arendustegevuse raamprogrammis Horisont 2020: võidetud lepingute maht elaniku kohta, % EL keskmisest, kusjuures EL = 100 (%) ¹	130	140	148	99	Selgub 2020	100	100	100
Rahvusvaheliselt koordineeritud uurimistöö osakaal riigi rahastatud TA-s (%) ²	2,83	-	-	2,9	Selgub 2020	3	3	3

¹ Allikas: Eurostat, Horisont 2020 andmebaas

² Allikad: Eurostat, Statistikaamet

Eesti on olnud väga edukas EL teadus- ja arendustegevuse raamprogrammis Horisont 2020. Võidetud lepingute kogumahult elaniku kohta ületame EL keskmisest koguni 1,5 korda (2018). Selle näitaja osas ületame ka seatud sihttasest 1,5 korda. Teise näitaja (rahvusvaheliselt koordineeritud uurimistöö osakaal riigi rahastatud TA-s) saavutamisele aitavad kaasa uued väliskoostööd toetavad tegevused.

Horisont 2020s – Eesti taotlejate (osalemine projektitaotlustes) edukuse määr on olnud 14,0%, mis on enam kui EL keskmine²³³. Eesti taotlejad on saanud **188 mln eurot** (0,4% kogusummast). Eesti on maksnud EL Horisont 2020 seotud eelarvesse 0,16%).

Olulisemad tegevused

- **Rahvusvahelistumise toetused magistrantidele, doktorantidele ja noorteadlastele; rahvusvahelise teaduskoostöö arendamine ennekõike lähiriikidega; teaduse ja kõrghariduse rahvusvahelistumise, mobiilsuse ja järelkasvu toetamine (Mobilitas Pluss, Dora Pluss).**

2019. aastal viidi läbi neljas **Mobilitas Pluss** järel doktoritoetuse (JD) ja tagasipöörduva teadlase (TP) toetuse taotlusvoor. 2019. aasta seisuga on välja antud 83 JD ja 55 TP toetust (toetatud teadlasaastaid on 143, sihttase 2023. aastaks 300). Mobilitas Pluss tegevus 2 raames toetatakse teadlasi, kes on ERC (Euroopa Teadusnõukogu) grandid taotlemisel jõudnud teise hindamisvooruni, kuid toetusest ilma jäänud. Siiani on kokku toetatud 11 projekti, et aidata teadlastel uuesti ERC grandid taotlus esitada (sihttase 20 projekti 2023. aastaks). Tegevuse „Tippteadlaste toetamine“ kõik 13 tippteadlase projekti on käimas ning juhendatud doktorante on 2019. aasta seisuga 29 (sihttase 2023 aastaks 30). Tegevuse „Euroopa Teadusruumi, Innovaatilise Liidu ja Horisont 2020 algatustes osalejate toetamine“ raames on kokku toetatud kuus ERA õppetooli projekti, neli EIT projekti ja 20 ERA-NET projekti. 2023. aasta sihttase 30 projekti on täidetud. Mobilitas Pluss tegevuse „Eesti EL algatustes osalemist toetav kontaktbüroo“ raames on olnud suur huvi büroos stažeerimise vastu. 2019. aastal käis stažeerimas 12 inimest. Kokku on stažööre vastu võetud 37 (2023 sihttase 50). 2019. aastal toimus Mobilitas Pluss tegevuse „Research in Estonia“ (Eesti teaduse turundamine välismaale) vahetundamine, mille põhjal tegevused on olnud edukad ning neid soovitati kahe aasta võrra ehk 2022. aasta lõpuni pikendada, mida ka tehti. Vastavalt vahetundamiste soovitudele lõpetati turundamine välisüliõpilaste suunal ning koostöös EASiga pannakse rohkem rõhku Eesti T&A asutuste ja välisettevõtete koostöö toetamisele. „Research in Estonia“ on kokku korraldanud 35 turundusüritust (2023 aasta sihttase 28 üritust). 2019. aasta jaanuaris korraldati teadusajakirjaniku Yiannis Mouratidise visiit Eestisse, 25. veebruaril toimus välisüliõpilaste üritus „Science Gig: what is an enactive co-presence between the viewer and the screen character“ Tallinnas ja päev hiljem Tartus. Novembris korraldati kahepäevane töötuba Põhja- ja Baltimaade teaduskommunikatsiooni võrgustikule. Tegevuse „Rahvusvahelised koolitused ja õppevisiidid teadlastele“ raames on kokku koolitatud või õppevisiidile saadetud 155 teadlast (2023 aasta sihttase 100 koolitatud teadlast).

Dora pluss käivitati 2016. aastal. Kokku toetati 2019. aasta lõpuks 3220 Eesti noorteadlase ja magistrandi õpirännet (60% 2023 sihtväärtusest) ning 1743-le välismagistrandi ja -doktorandi õppimist Eestis (58% 2023 sihtväärtusest). Lisaks on toetatud suve- ja talvekoole (9) ning tehtud turundust kaubamärgi Study in Estonia alt. 2019. aasta sügise seisuga kasvas Eestis kraadiõppe välisüliõpilaste arv umbes 10%, tõustes 5528 tudengini. Study in Estonia peamised tegevused olid meediakajastused välisüliõpilaste teemadel (ERR, Äripäev, Põhjamaade Ministrite Nõukogu rändekonverents jne) ning Statistikaameti uuring, mis käsitles välisüliõpilaste osalemist Eesti tööturul ja selle mõju majandusele. Lisaks algas koostöö Eesti suurima tehnoloogiavaldkonna uudisteportaaliga Geenius, mis 2019. aastal alustas sarja välisüliõpilastest, kes on vilistlasena Eestisse tööle jäänud.

- **Rahvusvaheliste koostöölepingute toetamine ja rahvusvaheliste teadusorganisatsioonide liikmemaksud.** Eesmärk on luua Eesti ettevõtetele ning teadus- ja arendusasutustele võimalusi saada kõrgtehnoloogilisi tellimusi rahvusvahelistes teadustaristutes (sealhulgas Euroopa Tuumauuringute Organisatsioonis, Euroopa Kosmoseagentuuris, teaduskeskuses European Spallation Source (ESS), rahvusvahelise katsetermotuumareaktori (ITER) juures, MAX-LABis jm) osalemise kaudu. 2019. aasta suvel sai Eesti Euroopa Molekulaarbioloogia Laboratooriumi (EMBL) eeldatava liikme staatuse ja koos sellega kolmeks aastaks soodustatud juurdepääsu EMBLi teaduskeskustele Heidelbergis, Hinxtonis, Hamburgis, Grenoblis, Frascatis ja Barcelonas. 2019. aastal ühines Eesti ka kõrgjõudlusega andmetöötluse ühisalgatusega EuroHPC ning on osalenud selle tegevuste käivitamisel. 2019. aastal valmistati ette projekti, millel on EuroHPC tegevustest

²³³ Allikas: Horizon2020: Key achievements and impacts Estonia. January 2020

praegu Eestile kõige suurem mõju: EuroHPC kompetentsikeskuste projekti tulemusel areneb Eesti Teadusarvustuste Infrastruktuur (ETAIS) 2 miljoni euro (sh riigi panus 1 miljon eurot) toel aastatel 2020–2021 Eesti kõrgjõudlusega andmetöötluse keskseks kompetentsikeskuseks ja kontaktpunktiks teadusasutustele ja ettevõtetele. 2019. Eesti on osalenud ka Euroopa avatud teaduspilve (EOSC, *European Open Science Cloud*) käivitamisel ja 2019. aastal on ette valmistatud tulevase teaduspilve valdkondi ja tulevast EOSC Euroopa Liidu partnerlust. 2018. aasta lõpus lahkus Eesti üle-euroopalise siirdemeditsiini teadustaristu EATRIS ERIC liikmete hulgast taristu kõrge liikmemaksu ja vähese kasu tõttu.

- **Põhjala ja Balti piirkonna teaduskoostöö.** Haridus- ja Teadusministeerium on aastatel 2016–2019 osalenud partnerina Interreg Läänemere piirkonna riikidevaheline koostöö programmi 2014–2020 Balti teadusvõrgustiku (Baltic Science Network, BSN) projektis. BSNi eesmärk oli luua Läänemere riikide teadus- ja arendustegevusega tegelevatele ministeeriumitele teaduspoliitika koordinaatsiooni raamistik makroregionaalse mõõtme välja töötamiseks ja rakendamiseks ning piirkonna huvide teadvustamiseks EL tasemel. Eesti juhtis projekti tööpaketti 5: Osalemise suurendamine teadustegevuses ja innovatsioonis. Projekt lõppes veebruaris 2019. 2019. aasta augustis kiideti heaks jätkuprojekti rahastamine. Eesti tegevuste eelarve on 134 400 eurot, projekt kestab 1,5 aastat. BSN jätkuprojekti eesmärk on piloteerida Balti teaduskoostöö projekti käigus kokku lepitud tegevussuundi ja jätkata koostöövõimaluste edasiarendamisega. Projekti raames toetatakse kontaktide loomist uurimisrühmade ja taristuid omavate institutsioonide vahel, nõustatakse asutusi ja teadlasi sobivate rahastamisvõimaluste leidmisel ning taotluse koostamisel. Tegevuse oodatav tulemus on 1-3 lisandunud koostööprojekti footon-neutronkiirguse valdkonnas. Teine piloteeritav suund on teadustaristutega seotud mobiilsuse arendamine footon-neutronkiirguse, loodusteaduste ning tervise ja heaolu valdkondades. Kolmas tööpakett käsitleb poliitilise mõju suurendamist dialoogi arendamise, jätkusuutlikkuse tõstmise ja tulemuste levitamise kaudu.
- 2017. aasta maikuus allkirjastati ühiste kavatsuste leping Eesti Vabariigi ning Islandi, Liechtensteini ja Norra Kuningriigi vahel, mis võimaldab aastatel 2014–2021 kasutada Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra Kuningriigi toetust **Baltimaade ja Norra ühise teaduskoostöö programmi** väljatöötamiseks ja elluviimiseks. Jätkatakse ka kõrghariduse stipendiumiprogrammiga. Uue perioodi teaduse ja hariduse programmi rahaline maht kokku on 8,3 miljonit eurot, millest EMP/Norra toetus on veidi üle 7 miljoni euro. Baltimaade-Norra teaduskoostööprogrammiks kavandatakse sellest ca 6 miljonit eurot.
- 2017. aastal alustati läbirääkimisi Läti ja Leedu haridus- ja teadusministeeriumidega teaduskoostööprogrammi ettevalmistamiseks ja programm kooskõlastati 2018. aasta teises pooles. 2019. aasta algul lõppenud Eesti taotlusvooru laekus 130 taotlust (kogusummas 114 mln euro), millest 7 projekti sai toetust kogusummas 6 mln eurot. 2020. aastal on Balti teaduskoostööprogrammi raames plaanis läbi viia avatud taotlusvoorud Lätis ja Leedus, kus Eesti teadlased saavad osaleda partneritena.

Õnnestumised

- Eesti osaleb üha edukamalt EL konkurentsipõhises teadusuuringute ja innovatsiooni raamprogrammis Horisont 2020 (2014–2020, eelarve 74 miljardit eurot). SKP suhtes ja elaniku kohta on Eesti senine tulu EL parimate seas (2018. aastal vastavalt 264% ja 148% EL keskmisest). Välismaalt saadud rahastuse osakaal kogu teadusrahastusest on püsivalt olnud üle 10%, mis on üle EL keskmise taseme (sellele lisandub tõukefondide rahastus). Eesti taotlusaktiivsus on väga kõrge ja võrdväärne regiooni kõrge innovatsiooninäitajaga riikidega. 2020. aasta jaanuari seisuga on Eesti taotlejad 636 korral edukalt osalenud Horisont 2020 konkurssidel ja võitnud kokku 188 miljonit eurot (sh kasumit taotlevad eraettevõtted, kes on olnud edukad 184 korral ja võitnud 46 mln eurot).
- Eesti on välisteadlastele järjest atraktiivsem. Välisteadlaste arv Eesti avalikes teadusasutustes on järjest tõusnud, Eestis töötas 2018. aastal 570 välisteadlast, s.o ligi 11% teadlaste ja inseneride koguarvust.

Meetme 4 kinnitatud eelarve oli 2019. a kokku 10,7 mln eurot, mida rahastati 10 mln euro ulatuses struktuurifondidest (ERF). Tekkepõhised kulud olid kokku 11,8 mln eurot, sh ERF väljamaksed 11,1 mln.

3. Hinnang teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programmi tegevuste tulemuslikkusele

Teadlaste aktiivsust ja teaduse kõrget taset näitav **publitseerimisaktiivsus** on üha suurenenud, ületades oluliselt EL keskmist taset. Võrreldes EL keskmisega 2010. aastal, on Eesti tulemus kasvanud 356%-ni, EL keskmine vaid 162,7,2%-ni. Samas on meil vähe avaliku ja erasektori ühispublikatsioone, mis on muuhulgas üks innovatsiooni tulemustabeli näitajatest.

Euroopa innovatsiooni tulemustabelis (*European Innovation Scoreboard*) oleme esimese EL13 riigina tõusnud tugevate innovaatorite rühma, saavutades 2018. aastaks 12. koha. Tulemusi vaadeldakse võrdluses sama näitaja EL keskmisega (tugevate innovaatorite grupi riikidel on summaarne indeks 90% ja 120% vahel EL keskmisest²³⁴).

Positiivne areng on toimunud seoses avaliku sektori teadusrahastusega. TA kulutuste üldmahult (era+avalik) jääme veel tublisti EL keskmisele tasemele alla, kuid 2018. aastal ületasime EL keskmist taset avaliku sektori TA näitaja osas: 0,8% SKP-st. Kahjuks ei ole erasektori TA kulutuste tase 2017. aastaga võrreldes märgatavalt tõusnud.

Vaatamata teaduse taseme kiirele tõusule ei ole suudetud saavutada piisavat sünergiat teaduse ja majanduse arengu vahel. Seetõttu on kavandatavas valdkonna strateegias kokku viidud teaduse, arenduse, innovatsiooni ja ettevõtluse edendamise eesmärgid ja tegevused.

Teadusnõunike võrgustiku tulemusena on kasvanud ministeeriumite teadlikkus ja aktiivsus TA tegevuste kavandamisel.

Rohkem tähelepanu tuleb pöörata akadeemilise karjääri, sealhulgas **doktoriõppe** atraktiivsusse suurendamisele. Doktoriõppesse astujate arv on 2019/20. õa langenud. Pikka aega on kasvanud välistudengite osakaal doktorantidest, kuid välisdoktorandid ei ole pärast lõpetamist nii varmad sisenema Eesti tööjõuturule kui Eesti tudengid.

Eesti TA rahastuse eripära on EL keskmisest veidi kõrgem välismaa allikate osakaal, eriti avaliku sektori TA puhul. See on seotud Eesti eduka osalemisega EL teadus- ja arendustegevuse raamprogrammides, kust tuleb umbes pool vahenditest.

²³⁴ https://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en

Tulemusvaldkond: eesti keel ja eestlus

Eesti keele arengukava 2019. aasta täitmise analüüs

Eesti Vabariigi valitsus otsustas pikendada eesti keele arengukava 2011–2017 kuni 2020. aastani. 22. oktoobril 2019 võttis Riigikogu vastu otsuse, mis teeb valitsusele ettepaneku koostada eesti keele elujõu, arengu ja õppe tugevdamiseks Eesti keelevaldkonna arengukava 2021–2035. 2019. aastal jätkas HTM keelepoliitika planeerimisel ja elluviimisel perioodiks 2011–2017 koostatud arengukava alusel ning sama tehakse 2020. aastal.

Eesti keele arengukava 2011–2017(2020) üldeesmärk on **tagada eesti keele kui riigikeele toimimine kõikides eluvaldkondades, eesti keele õpetamine, uurimine, arendamine ja kaitse ning sellega eesti keele säilimine läbi aegade**. Arengukava ellurakendamise tulemusena peab eesti keele seisund 2020. aastaks rahuldama kõiki Eesti riigi ja ühiskonna keelekasutusvajadusi ning eesti keel olema tunnustatud Eesti elanike ühise suhtluskeelena.

Keelevaldkonna eesmärgid on mitmetasandilised ja üksteist vastastikku mõjutavad: tihedalt on seotud eesti keele kasutusala kindlustamine kõikides eluvaldkondades, eesti keele kasutajaskonna laiendamine ning hea eesti keele oskuse ja hea keelekasutuse tagamine; eesti keele ja selle erikujude väärtustamine ning Eesti elanike võõrkeelteoskuse parandamine. Valdkonda arendamata ja korraldamata ei pruugi miljonilise kõnelejaskonnaga keel olla pikemas perspektiivis kestlik. Eesti keel hariduse õppekeelena aitab loomida kogu Eesti elanikkonda, kaudselt ka neid, kes on haridussüsteemist väljas. Eesti elanike võõrkeelteoskus avab neile uusi infokanaleid, eneseteostusvõimalusi ja paremaid võimalusi tööturul ning mitmekeelsuse väärtustamine edendab nii Eesti ühiskonda kui ka majandust.

Valdkonna tegevus jaotub neljaks omavahel tihedalt seotud põhisuunaks:

- 1) eesti keel emakeelena;
- 2) eesti keel väljaspool Eestit;
- 3) eesti keel teise keelena ning
- 4) võõrkeeled (mitmekeelsus) Eestis.

1. Keeleprogrammi eesmärkide täitmine

Programmi eesmärk: eesti keel on arenenud kultuur- ja suhtluskeel ning Eestis väärtustatakse mitmekeelsust.

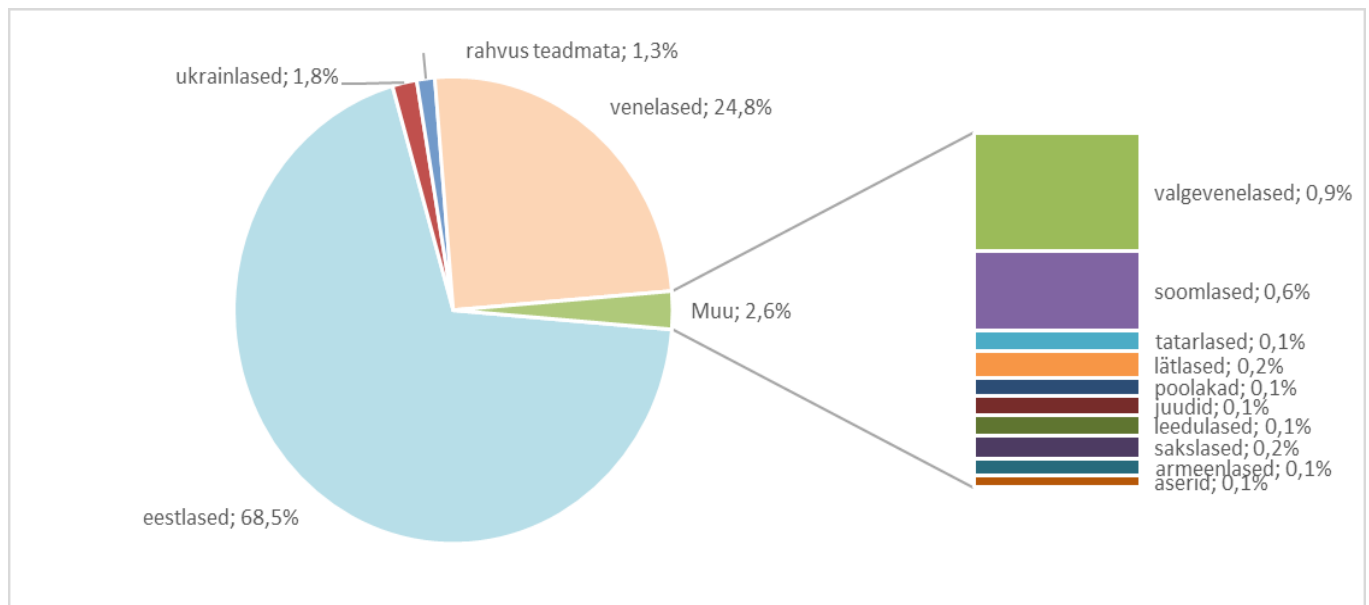
Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
				siht	tegelik				
Siht- ja sidusrühma hoiakud eesti keele suhtes.									
Uuringus osalejate määr, kes on nõus väitega, et eesti keel on:									
... eestikeelse kultuuri lahutamatu osa (%) vastanutest)	93	-	-	82	ei mõõdetud	-	-	-	93
... vajalik Eestimaal elamiseks ja töötamiseks (%)	90	-	-	81	ei mõõdetud	-	-	-	90
... osake eestimaalaseks olemisest (%)	89	-	-	80	ei mõõdetud	-	-	-	89

1.1. Olulisemad muutused ja suundumused

- Eesti keelt esimese keelena kõnelejad on Eesti suurim keelekogukond. Eesti keelel riigi- ja enamuskeelena on enamikus keelekasutusvaldkondades kindel staatus ja hea maine. Avalik-õiguslikes ülikoolides on kõrghariduse II astmel siiski üksikuid valdkondi, kus ei ole eestikeelseid õpperühmi.

- Rände (sh välja-, sisse- ja tagasiränne) tõttu on vaja üha enam tähelepanu pöörata eesti keele õppele (esimese ja teise keelena) nii Eestis kui väljaspool Eestit. Keeleoskus on peamine uusikute ühiskonnas kohanemist soodustav tegur ning keeleoskuse hoidmine välismaal ja keeleteo pakkumine tagasipöördujatele on tähtis, et nii hargmaised kui tagasipöördujate lapsed omandaksid eesti keele ja identiteedi ning kultuuriteadmised.
- Mitmekeelsus on Eesti väärtus, mh tööturul, kus kahe võõrkeele oskus annab suurema eelise kui ühe keele oskus. Hoiak, et üksnes inglise keele oskusest piisab, vajab tähelepanu. Muukeelse elanikkonna võõrkeelte oskus on eestlaste omast kehvem.
- Ehkki Eesti keelt oskavate mitte-eestlaste osakaal on viimase 10 aastaga kasvanud, on nende määr viimastel aastatel püsinud samal tasemel. Eesti tööturul edukaks toimetulekuks on vaja aga väga head eesti keele oskust. Eesti keele oskus mitte-eesti elanikkonna hulgas on piirkonniti erinev.

Keelevaldkonna tegevused on seotud Eesti elanikkonna demograafilise profiili, ennekõike etnilise tausta ja keeleoskusega²³⁵. Suure osa valdavalt välispäritolu (st sisserännanute esimene ja teine põlvkond) Eesti elanike eesti keele oskus ei võimalda neil ühiskonnaellu lõimuda ja tööturul oma potentsiaali rakendada. 2019. aastal oli 69% Eesti elanikest eestlased, neljandik venelased ja 5% muud rahvused, kellest omakorda suurima osa – kolmandiku – moodustavad ukrainlased, 17% on valgevenelased ja pisut üle kümnendiku soomlased (joonis 51). Rändepöörde järel on kasvanud ka teadmata rahvusega isikute arv; eeldada võib, et selle iga aastaga kasvava rahvastikuosa enamikku ei moodusta etnilised eestlased²³⁶. Teadmata rahvusega isikud moodustavad kogurahvastikust 1% ning nende puhul ei ole täpselt teada ka nende ema- ja/või kodukeel.

Joonis 51. Eesti rahvastik rahvuste lõikes 2019. aasta 1. jaanuari seisuga.

Allikas: Statistikaamet

Üldhariduse õppekeelt ja keeleõpet silmas pidades on oluline Eesti inimarengu aruande (2016/17) autorite tähelepanek, et eesti või vene keelest erineva emakeelega õpilastest, kelle arv aasta-aastalt kasvab, valivad umbes pooled eesti õppekeelega kooli, ülejäänud jagunevad vene ja muu õppekeelega

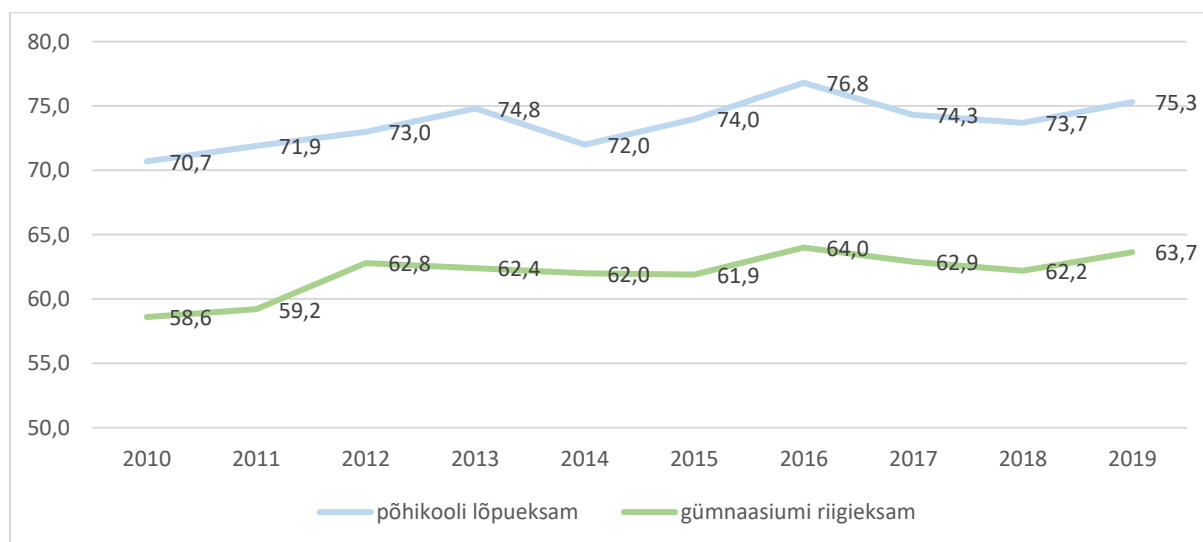
²³⁵ Välispäritolu rahvastiku osatähtsusest (33%) on Eesti Euroopa Liidu ja Euroopa riikide hulgas vastavalt teisel ja kolmandal kohal Rootsi, Läti, Austria, Prantsusmaa, Belgia ja Ühendkuningriigi ees. Allikas: Eurostat 2016 ja Puur, A., Sakkeus, L. (2017). Ränne ja Euroopa demograafilised väljakutsed. Tammaru, T., Kallas, K., Eamets, R. (Toim.). Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Eesti rändeajastul (24–32). Tallinn: SA Eesti Koostöö Kogu.

²³⁶ Statistikablogi. A. Tammur. Kas eestlased on omal maal ohus? 29.01.2020. <https://www.stat.ee/kas-eestlased-on-omal-maal-ohus>

koolide vahel²³⁷. Eesti keele kui teise keele oskus on piirkonniti erinev ja seotud piirkonna eesti emakeelega rahvastiku osakaaluga ehk teisisõnu eestikeelse keelekeskkonna olemasoluga²³⁸.

Eesti keel emakeelena

- Statistikaameti andmetel on eestlaste osatähtsus rahvastikus taasiseseisvumisest (1991) alates kasvanud 61,6 protsendilt 68,5 protsendini (2019), kuid eestlaste absoluutarv kahaneb aasta-aastalt (sama perioodi jooksul u 6% võrra). Eesti keelt esimese koduse keelena rääkijate osakaal eestlastest on Eesti tööjõu-uuringu andmetel olnud püsivalt veidi üle 97%. Eesti keelt emakeelena rääkivaid inimesi elas 2016. aasta alguses Eestis 883 707, mis moodustab 68% kõigist Eesti elanikest, kelle emakeel on teada²³⁹. Eesti keelt emakeelena kõnelejaid on suhteliselt rohkem kuni 30-aastaste põlvkonnas. Suhteliselt enim ehk üle kolmandiku on vene emakeelega inimesi 50–70-aastaste seas.
- Eesti keele kui emakeele õpetamise ja õppimise tulemust mõõdetakse riiklikult põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamisel. Nii gümnaasiumi kui põhikooli lõpueksami tulemused on viimastel aastatel olnud samuti suhteliselt muutumatud (vt joonis 52). Viimasel kolmel aastal on enam-vähem püsiv olnud nende lõpetajate osakaal, kes saavutavad eesti keel emakeelena riigieksamil 80 ja rohkem punkti, ning nende osakaal, kelle tulemus on alla 20 punkti.

Joonis 52. Eesti keele kui emakeele põhikooli lõpu- ja gümnaasiumi riigieksami keskmine tulemus 2010–2019.
Allikas: HTM

- Avalik-õiguslikes ülikoolides on võimalik kõrghariduse I astmel kõigis õppekavarühmades õppida eesti keeles, 88% I astme üliõpilastest õpibki bakalaureuseõppes eesti keeles. Avalik-õiguslike ülikoolide kõrghariduse II astmel (magistriõpe ja sellega võrdsustatud haridus) seevastu on valdkondi, kus **eestikeelseid õppekavarühmi** pole (nt filosoofia ja eetika, mitmed interdistsiplinaarsed õpperühmad, andmebaaside ja võrgu disain, materjalide töötlemine) või on ingliskeelsete õppekavarühmade osakaal üle poole (nt majandusteadus, poliitikateadus ja kodanikuõpetus, elektroonika ja automaatika. Üle poole avalik-õiguslikes ülikoolides

²³⁷ Pöder, Kaire; Lauri, Triin; Rahnu, Leen (2017). Eesti koolisüsteemi väljakutsed: õpiedukuse erinevus erikeelsetes koolides ja sissevõetavate koolivalikud. Tammaru, Tiit; Eamets, Raul; Kallas, Kristina (Toim.). Estonia in the Migration Era. Human Development Report 2016/2017 (155–162). Tallinn: SA Eesti Koostöö Kogu.

²³⁸ Puur, Allan; Rahnu, Leen; Valge, Jaak (2016). Eesti keel sissevõetavate tagasivaade 1989–2011 ja edasipilk. Keel ja Kirjandus, 4, I, II, 268–280.

²³⁹ Kui palju räägitakse Eestis eesti keelt? <https://blog.stat.ee/2017/03/13/kui-palju-raagitakse-eestis-eesti-keelt/>

sotsiaalteaduste, tehnika, tootmise ja tehnoloogia ning veterinaaria õppevaldkonnas magistriõppes ja sellega võrdsustatud haridustasemel õppivatest üliõpilastest õpib ingliskeelsetel õppekavadel²⁴⁰.

- 2017. aasta keelehoiakute uuring näitas, et Eesti elanikkonnas **väärtustatakse eesti keelt** kõige enam eestikeelse kultuuri ja eestlaseks olemise osana. Eestlastele on tähtsamad inimese enda ja Eesti identiteediga seotud keelefunktsioonid, mitte-eestlastele aga eelkõige instrumentaalne – elamist, hariduse omandamist ja töötamist võimaldav – funktsioon²⁴¹. 77% venelastest leiab, et eesti keele oskus on vajalik Eestis elamiseks ja töötamiseks.

Eestlased ja eesti keel väljaspool Eestit

- Eesti paistab Euroopa riikide seas silma **välismaal elanud ja elavate rahvuskaaslaste suure osakaalu poolest**. 2018. aasta Euroopa sotsiaaluuringu andmetel oli kümnendik Eesti 15-aastastest ja vanematest töötanud vähemalt kuus kuud välismaal, mis on üks kõrgemaid näitajaid Euroopas²⁴². 2004. aastaga võrreldes on nende osakaal kasvanud (vrd 6,9%)²⁴³.
- Statistikaameti andmetel on Eestist Euroopa Liiduga liitumise järel (2004–2018) välja rännanud üle 105 000 inimese (sh 82 629 Eesti kodanikku), kellest üle 65 000 rändas välja Euroopa Liitu. **Võõrsil elavate eestlaste arv jääb hinnanguliselt 150 000–200 000 vahele**, st väljaspool Eestit elavad eestlased moodustavad umbes 15% kõikidest eestlastest; väljarännanute hulgas on kõige enam tööealisi mehi, seejärel noori ja lastega peresid²⁴⁴. Nooremate vanusegruppide e kuni 19-aastaste väljaränne on püsinud samal tasemel, viimasel viiel aastal on Eestist välja rännanud ca 1300–1400 selles vanuses last või noort aastas. Arvukamalt on väljarännanud 5–9-aastaste vanuserühmas, aga see vanuserühm on eelnevast ja järgnevatest arvukam ka Eesti elanikkonnas (joonis 53).
- Alates ELiga ühinemisest on **peamine väljarände sihtkoht olnud Soome**, kuhu 2018. aastal rändas välja 2197 isikut ja kust saabus Eestisse 2854 isikut. 2017.–2018. aastal oli rändesaldo Soomega esmakordselt positiivne, st koos rändepöördega on Soomest saanud sisserände lähtekoht.
- Ulgueestlaste täpset arvu ei ole võimalik määrata, sest paljud ei registreeri oma elukohta välismaal ja paljud riigid ei nõua seda. Peale selle võib end eestlasena identifitseeriv välismaal elav inimene olla loobunud Eesti kodakondsusest. Tõenäoliselt on ulgueestlaste hulgas järjest enam väljaspool Eestit sündinud isikuid, pendelrändajaid ja hargmaiseid. Sihtrühma positsioneerimise keerukus teeb raskeks ka nende keelekasutuse ja -õppe toetamise.

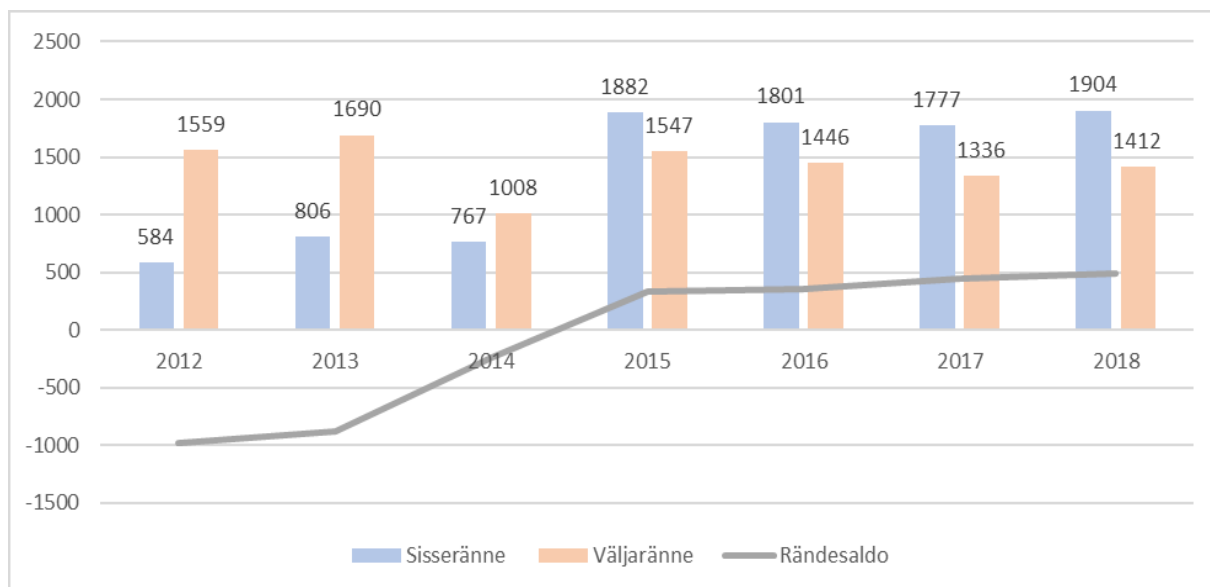
²⁴⁰ HTM, EHISE andmed, 2017.

²⁴¹ Turu-uuringute AS (2017). Keelehoiakute uuring – küsitlus 15–74-aastaste elanike hulgas. <https://www.hm.ee/sites/default/files/aruanne.pdf>

²⁴² Näiteks Poolas ja Tšehhis on see näitaja vastavalt 10,4% ja 9,7%, seevastu Soomes 4,2%. Allikas: ESS Round 9: European Social Survey Round 9 Data (2018). Data file edition 1.1. NSD - Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC. doi:10.21338/NSD-ESS9-2018.

²⁴³ ESS Round 2: European Social Survey Round 2 Data (2004). Data file edition 3.6. NSD - Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC. doi:10.21338/NSD-ESS2-2004.

²⁴⁴ Kumer-Haukanõmm, K., Telve, K., - Eestlased maailmas, Eesti inimarengu aruanne 2016/2017 Eesti rändeajastul, <https://inimareng.ee/valjapoole-avatud-estli/estlased-maailmas/>

Joonis 53. 0–19-aastaste laste sisse- ja väljaränne ning rändesaldo.

Allikas: Statistikaamet

Keeleõppe toetamine välismaal

- Välismaal elavate eestlaste keeleõpet ja kultuurielu on Eesti riik süstemaatiliselt toetanud rahvuskaaslaste programmi (2004–2008, 2009–2013 ja 2014–2020) kaudu. Programmi fookuses on peamiselt hariduse, kultuuri, arhiivinduse, tagasipöördumise ja vähemal määral ka kirikutega seotud küsimused. Programmi eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium ning seda rakendatakse koostöös Kultuuriministeeriumi ja Välisministeeriumiga. Programm on ainuke välismaal elavatele eestlastele suunatud keskselt koordineeritud riigi tasandi tegevus.
- Valdava osa rahvuskaaslaste programmi tegevustest moodustab laste eesti keele ja kultuuri õpe ning osalemine Eesti koolides ning keele- ja kultuurilaagrites, sh keeleõppe korraldajate ja eesti keele õpetajate toetamine. **Eesti keelt õppivate laste arv on viimase seitsme aastaga peaaegu kahekordistunud** ning välismaal eesti keelt õpetavate üldharidus- ja pühapäevakoolide, seltside, lasteadeade, mudilasringide ja keelekursuste arv samuti jõudsalt kasvanud (vt tabel 14). On raske hinnata, kui suure osani välismaal elavatest Eesti päritolu lastest eesti keele õpe jõuab. Ehkki rändepöörde järel saabub Eestisse rohkem lapsi ja noori, kui siit lahkub, on välismaal elavate Eesti/eesti laste arv kumulatiivselt kasvanud, lisaks on välismaal palju eesti või segaperekondadesse sündinud lapsi.

Tabel 14. Eesti keele õppurid väljaspool Eestit 2010/2011.–2019/20. õppeaastal.

	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	2017/18	2018/19	2019/20
Välismaal eesti keelt õpetavate üldharidus- ja pühapäevakoolide, seltside, lasteadeade, mudilasringide ning keelekursuste arv	35	52	54	59	63	70	80	80	80	80
Välismaal eesti keelt õppivate laste arv	1600	2050	2700	3200	3250	3300	3500	3500	3700	3700
Eesti keelt õpetavate väliskõrgkoolide arv	36	34	34	29	29	30	30	30	30	30
Väliskõrgkoolides eesti keelt õppivate üliõpilaste arv		760	860	950	950	950	950	950	950	950

Allikas: HTM

- Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuringu põhjal on sihtrühma jaoks **kõige olulisemad need tegevused, mis võimaldavad inimestel füüsiliselt Eestis viibida** (õppimine, praktika ettevõtetes, keelelaagrid).
- HTM on avanud eesti keele lektoraadid nendes välisriikide kõrgkoolides, kus Eesti huvid seda nõuavad ja on olemas kohapealne valmisolek. Eesti keele ja kultuuri õpet toetatakse 30 erinevas kõrgkoolis, sh kümne Eestist saadetud lektoriga. Välisriikide kõrgkoolides toimuva eesti keele õppe eesmärk on suurendada eesti keele oskajate arvu välisriikide üliõpilaste seas ning siduda neid tulevikus võimalike õpingute või töö kaudu Eestiga.

Tagasipöördumise toetamine

- Pärast Eesti taasiseseisvumist välismaale asunud inimeste enamik on noored, sh lühiajaliselt välismaale tööle ja õppima asunud inimesed ning nende lapsed, kes on sündinud Eestis või juba välismaal. Tegu on Eesti arengu ja tuleviku ning eesti keele kestlikkuse seisukohalt kõige olulisema sihtrühmaga, kellel on suurim potentsiaal Eestisse tagasi tulla.
- Statistikaameti andmetel on Eesti rändesaldo alates 2015. aastast positiivne, st sisserändajaid on rohkem kui väljarändajaid ning see kehtib ka laste ja noorte kohta.
- Eesti kodakondsusega sisserändajate osakaal kõigist sisserändajatest on kasvanud järjekindlalt – kui 2000. aastate alguses moodustasid Eesti kodakondsusega sisserändajad 30% sisserändajatest, siis viimastel aastatel ⅓. Kokku on alates EL laienemisest (2004) Eestisse sisse rännanud üle 48 000 Eesti kodakondsusega isikut, sh üle 31 000 rändepöörde järel e aastatel 2015–2018.
- Aastatel 2015–2018 oli sisserändajaid Statistikaameti andmetel kokku 7346, neist üle poole (4285) olid Eesti kodakondsusega. Samal perioodil on väljarännanute hulgas 4739 Eesti kodakondsusega 0–19-aastast. Nii välja- kui sisserändavad lapsed ja noored ning nende vanemad vajavad eritählepanu ennekõike seoses keeleõppega, aga neid puudutavad ka teised keelekorraldusvaldkonnad (nt mainekorraldus).
- Rahvuskaaslaste programmi mõju-uuringu järgi mõjutab Eestisse tagasipöördumise otsust kõige enam perekonna ja sugulaste olemasolu Eestis, eelistus elada Eestis ning soov, et lapsed käiksid Eestis koolis, tahe teha Eestis elu paremaks ja arendada Eesti riiki.
- Peale Eestisse naasmiseks ja siin elu sisseelamiseks vajamineva rahalise toetuse võivad tagasipöördumisotsust ja edukat sisseelamist mõjutada mitmed asjaolud. Lisaks uuele elu- ja töökohale on lastega perede jaoks kriitiline lasteaia- ja koolikoha olemasolu ning laste kiire ja sujuv kohanemine Eesti koolieelses lasteasutuses või koolis.
- 2017. a uuring tõid esile, et tagasipöördunud perede ja laste kõige suuremad probleemid nii nende endi kui üldhariduskoolide juhtide, õpetajate ja tugispetsialistide hinnangul on seotud laste eesti keele oskusega²⁴⁵. Üldhariduskoolide jaoks on keelega seotud probleemid ainsad, mis takistavad laste kohanemist. Vanemate jaoks on probleemne (soovitud) lastaia ja koolikoha leidmine, aga ka koolikatsete vormiline ja sisuline pool. Uuringu tulemused kinnitasid mõneti rahvuskaaslaste programmi mõju-uuringu tulemusi – ei saada kohta soovitud õppeasutusse, esineb probleeme laste kohanemisel uue koolikeskkonnaga, tuntakse puudust ühtsest infot koondavast veebikeskkonnast. Kuigi õppeasutused soovivad tagasipöördujatega tegelda, jääb tagasipöörduvate laste lõimimiseks vajaka nii (kogenud) õpetajatest ja koolipersonalist kui rahast.

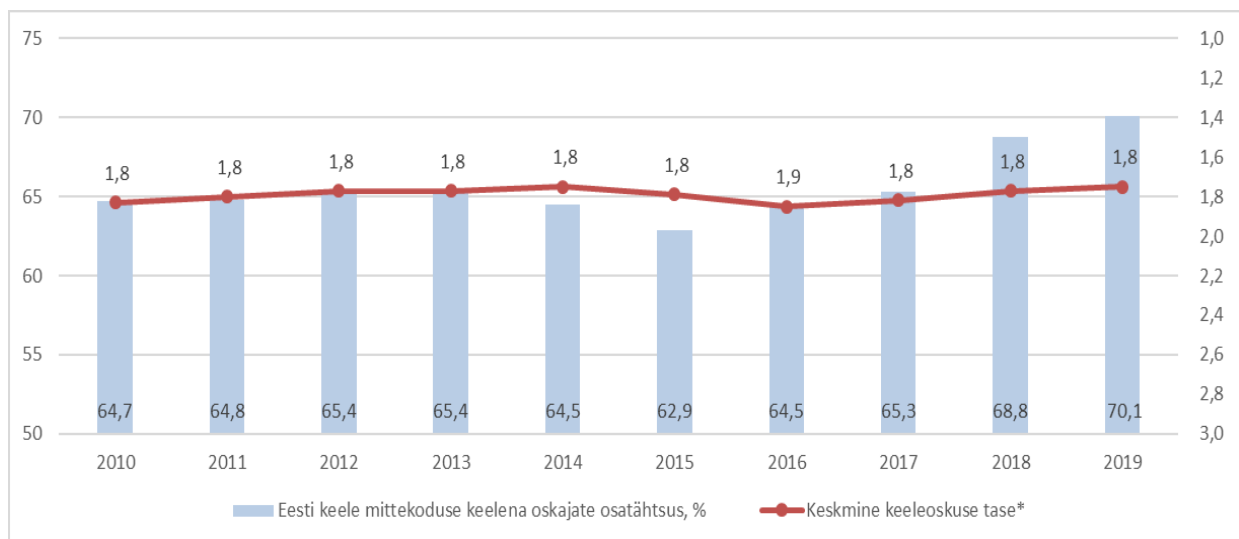
Eesti keel teise keelena Eestis

- **Eesti keelt oskavate mitte-eestlaste osakaal on järk-järgult kasvanud.** Eesti tööjõu-uuringu andmetel on nende eesti keelt oskavate mitte-eestlaste osakaal, kelle kodune keel pole eesti keel, 70% (joonis 54). Ainult kodukeele oskusega on 18,5% ehk ca 59 000 mitte-eestlastest. Kultuuriministeeriumi ja Sotsiaalministeeriumi uuringu (2018) järgi on nende inimeste arv, kes

²⁴⁵ Civitta (2017). Eestisse tagasipöörduvate perede laste õppima asumine. Tartu: Civitta, HTMhttps://www.hm.ee/sites/default/files/aruanne_0.pdf

ei oska üldse eesti keelt, arvestuslikult 11 000–21 000 inimest. 50 000–65 000 inimest saavad aru, aga ei räägi, ning 72 000–89 000 inimest saavad aru ja räägivad veidi eesti keelt²⁴⁶.

- **Eesti tööturul edukaks toimetulekuks on vaja väga head eesti keele oskust.** Kui eestlastest ja hea keeleoskusega mitte-eestlastest töötab juhi või tippspetsialistina ligi 40%, siis keskmise keeleoskusega mitte-eestlastest umbes 15% ning eesti keele oskuseta mitte-eestlastest veidi üle kümnendiku²⁴⁷. PIAACi tulemused näitavad, et kodune keel on oluline tegur (kohandamata) palgalõhes: vene kodukeelega inimeste palk oli eesti kodukeelega 16-65-aastaste inimeste omast 13,2–19,8% väiksem²⁴⁸. Eesti keelt koduse keelena rääkijate ja väga hea eesti keele oskusega mitte-eestlaste vahel palgalõhet pole, kuid viimaseid oli kokku vähe (15%). 2018. aasta keeleõppe uuringu andmetel tunnetavad töötud, et eesti keele oskuse puudumine on olulisim tööturul edenemise takistus. Keeleõppefirmade esindajad toonitavad, et eesti keele õppimise peamine motivatsioon on seotud tööturuga ja seda kinnitavad ka elanikkonna küsitluse tulemused.

Joonis 54. Mitte-eestlaste eesti keele oskus.

Allikas: Statistikaamet. ETU

* Keeleoskuse tase: 1 – oskab rääkida ja kirjutada; 2 – oskab igapäevase suhtlemise piires rääkida; 3 – saab igapäevase suhtlemise piires aru.

- 2019. aastal käis eesti keele tasemeeksamit tegemas 5480 täiskasvanut. Eksami sooritas edukalt 3145 isikut ehk 57,4% kõigist eksamit teinud täiskasvanutest (joonis 55). Võrreldes 2018. aastaga jäi 2019. aastal eksami sooritanute osakaal peaaegu kõigil tasemetel enam-vähem samaks ja langes vaid C1-tasemel.

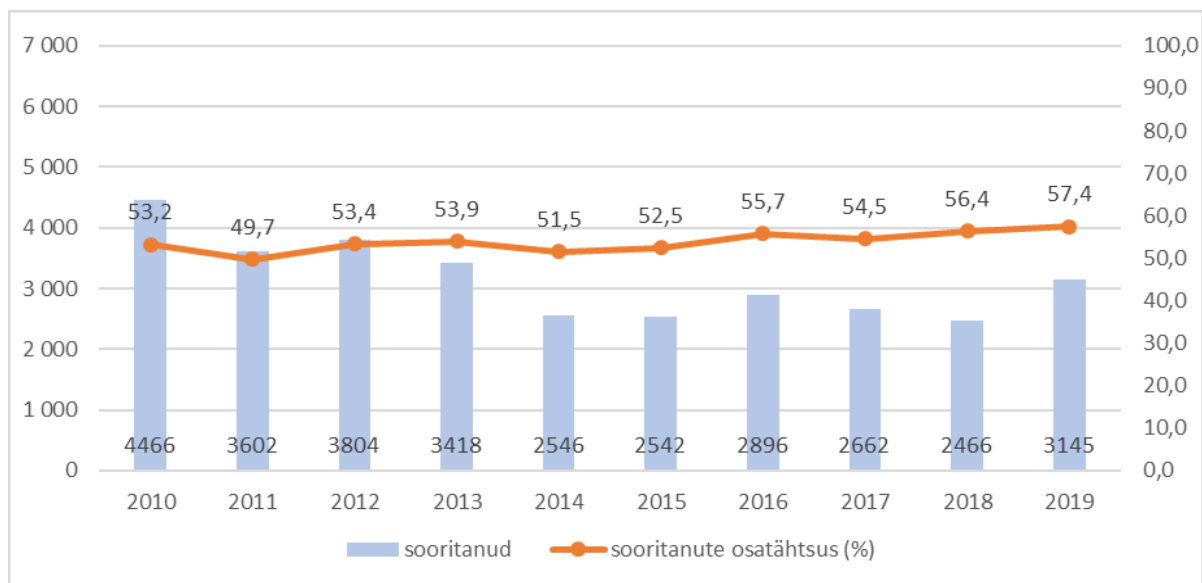
²⁴⁶ Eesti keelest erineva emakeelega täiskasvanute eesti keele õpe lõimumis- ja tööhõivepoliitikas: kvaliteet, mõju ja korraldus, 1. osa – ülevaade uuringust ja tulemuste kokkuvõte

https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/1_osa_sissejuhatus_ja_suntees_0.pdf

²⁴⁷ Krusell, S. (2017). Etnilised lõhed tööturul ja majanduskriisi mõjud. Sotsiaaltrendid 7, lk 36–52.

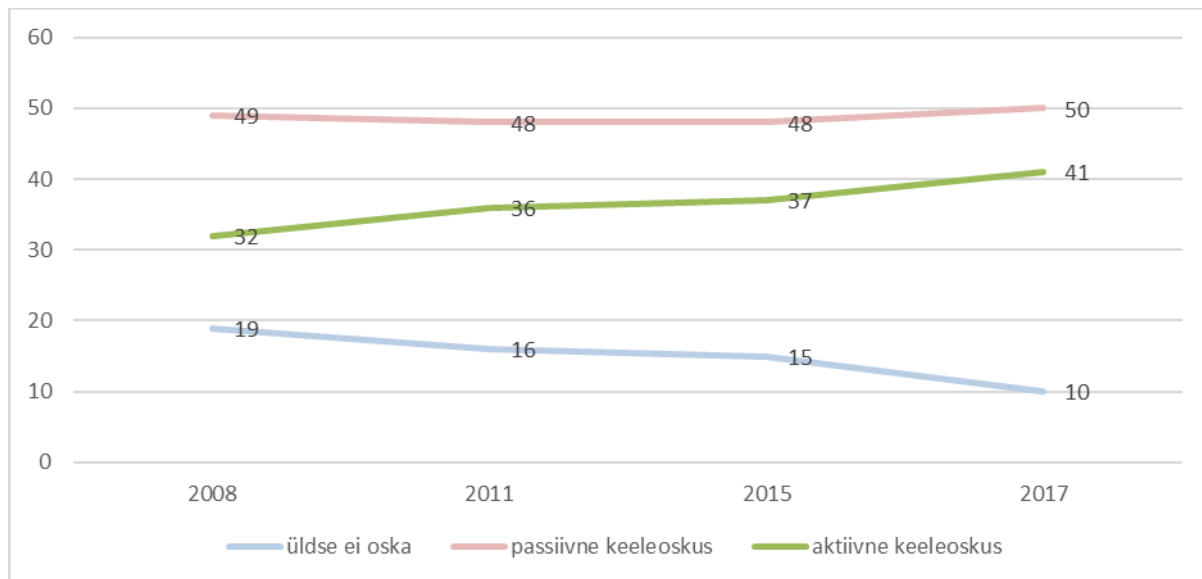
²⁴⁸ Halapuu, V. (2015). Infotöötlusoskuste roll soolise ja keelelise palgalõhe selgitamisel Eestis: PIAAC uuringu temaatiline aruanne nr 4. Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.

<http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/46964/PALGALOHED.pdf?sequence=1>

Joonis 55. Eesti keele tasemeeksami sooritanute arv ja eksami sooritanute osatähtsus kõigist eksamil käinutest.
Allikas: Innove

- Muust rahvusest Eesti elanike enesehinnanguline eesti keele oskus on ka integratsiooni monitooringu järgi viimastel aastatel vähehaaval paranenud (joonis 56). Kui 2008. aastal ei osanud eesti keelt üldse ü viiendik muust rahvusest elanikest, siis 2017. aastaks vähenes nende osakaal kümnendikuni. Passiivse (retseptiivse) keeleoskusega isikute osakaal on viimase kümne aasta jooksul jäänud enam-vähem samaks. Aktiivse keeleoskusega inimeste osakaal on võrreldes 2008. aastaga kasvanud (vt joonis 56).

Joonis 56. Muust rahvusest isikute enesehinnanguline eesti keele oskus.
Allikas: Integratsiooni monitooringud (2008, 2011, 2015, 2017)

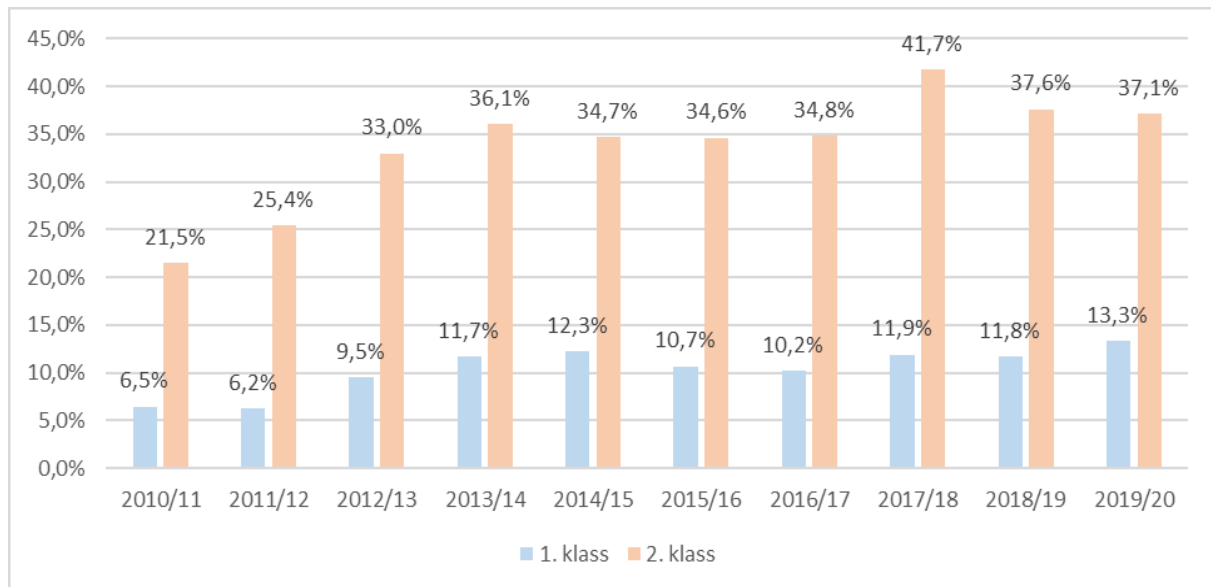
- Nii Keeleinspektsiooni järelevalve tulemused kui ka EHISE andmed ja mitmed uuringud näitavad, et on haridustöötajaid, sh õpetajaid ja koolijuhte, kelle emakeel ei ole eesti keel ja kes ei täida keeleoskuse nõudeid²⁴⁹. 2019/20. õppeaastal töötab Eesti üldhariduskoolides 15 843 õpetajat, kellest 93% keeleoskus vastab nõuetele. Nõuetele vastava keeleoskusega õpetajate

²⁴⁹ Eesti õppekeeles või eesti keelt õpetavad õpetajad – vähemalt C1, kõik muud õpetajad – vähemalt B2 (KeeleS, VV määrus 17.02.2018).

osakaal on kutseõppeasutustes 97% (1963 õpetajast) ja koolieelsetes lasteasutustes 91% (7997 õpetajast). Kõigis neis asutustes on nõutava eesti keele oskuse tasemega õpetajate osakaal käesoleval õppeaastal samal tasemel kui eelmisel õppeaastal. 2019/20. õppeaastal on **üldhariduskoolides, kutseõppeasutustes ja koolieelsetes lasteasutustes kokku 1060 õpetajat, kelle eesti keele oskus ei vasta nõuetele**²⁵⁰.

Võõrkeeleskus ja mitmekeelsus Eestis

- Esimese ehk A-võõrkeele õppimisega alustatakse esimeses kooliastmes hiljemalt kolmandas klassis. Mõnedes koolides algab võõrkeeleõpe tulenevalt kooli võimalustest ja lastevanemate soovist varem, kas esimeses või teises klassis. 2019/20. õppeaastal õpib 13,3% 1. klassi ja 37,1% 2. klassi õpilastest vähemalt ühte võõrkeelt. Viimastel aastatel on nende osakaal vähe muutunud (joonis 57).

Joonis 57. Esimest võõrkeelt õppivate õpilaste osatähtsus kõigist sama klassi õpilastest.

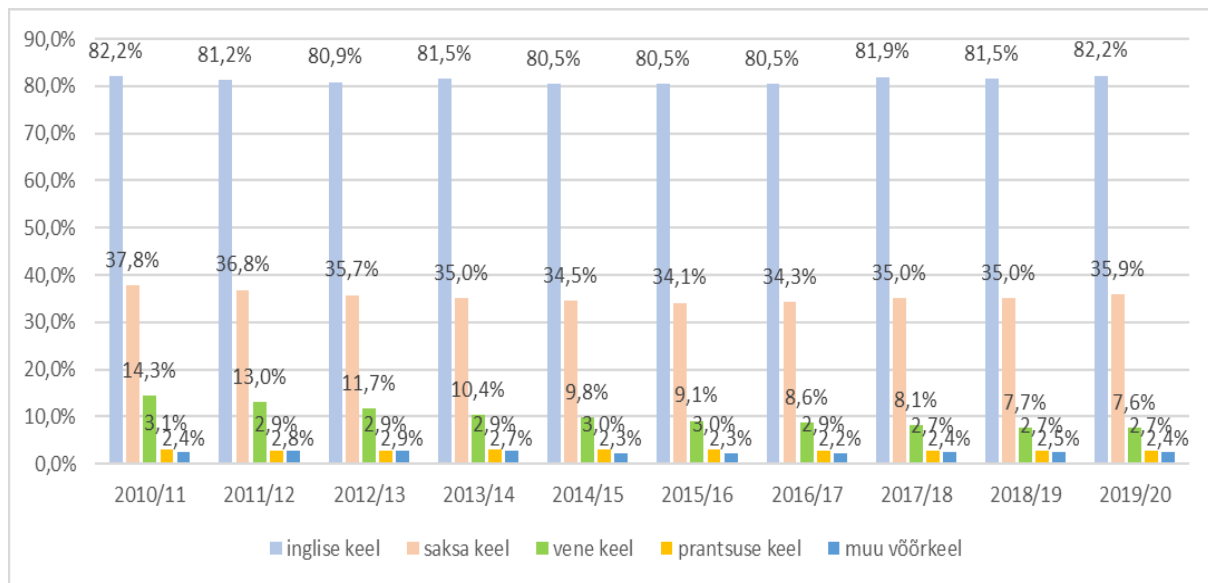
Allikas: EHIS

- Nagu mujalgi Euroopas on Eesti koolides **domineeriv inglise keele õppimine**²⁵¹. Inglise keelt õpib kokku üle kahe korra enam õpilasi kui populaarsuselt järgmist võõrkeelt – vene keelt. 2019/20. õppeaastal õpib inglise keelt A-võõrkeelena 95,8% statsionaarse õppe õpilastest (EHIS). Et võõrkeelteoskus ei peaks piirduma inglise keele oskusega, on oluline laiendada õpitavate keelte valikut, tõhustada õpet, koostada õppematerjale ja koolitada õpetajaid, lisaks teavitada nii üksikindiviide kui ka ühiskonda laiemalt mitmekeelsuse eelistest.
- Eesti üldhariduskoolides õpitakse lisaks inglise keelele A- ja B-võõrkeelena peamiselt vene, saksa ja prantsuse keelt (vt joonis 58), kuid ka teisi võõrkeeli. Muid keeli õpitakse enamasti C-võõrkeelena või valikainena. Näiteks 2019/20. õppeaastal õpib 1327 ja 1222 õpilast vastavalt hispaania ja soome keelt; rootsi, hiina ja heebrea keele õppijate arvud jäävad 200 ja 500 vahele, lisaks õpitakse jaapani, ladina ja itaalia keelt. A-võõrkeelte õppijate arv on enamasti püsiv, suurima muutuse on läbi teinud saksa keel, kus aastatetaguse seisuga võrreldes on õppijate arv oluliselt vähenenud (vt joonis 58). Samas on viimastel aastatel langus pidurdunud ja saksa keel hoiab endiselt kindlalt populaarsuselt kolmanda võõrkeele kohta.
- Kutsehariduses on enim õpitavaks võõrkeeleks samuti inglise keel: 2019/20. õppeaastal õpivad seda 68,8% kutseõppuritest. Vene keelt õpib 15,9%, teisi keeli juba märkimisväärselt vähem

²⁵⁰ Kui õpetaja töötab rohkem kui ühes õppeasutuses, mis võivad tüübilt erineda (näit kutseõppeasutuses ja üldhariduskoolis), siis kajastub see õpetaja õpetajate üldarvus ühekordselt.

²⁵¹ Nt 2017. aastal õppis inglise keelt 94,7%, hispaania keelt pisut üle ja prantsuse keelt alla viiendiku EU-28 gümnasistidest. Allikas: Foreign language learning statistics. Statistics Explained. Eurostat. 19.12.2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/pdfscache/1151.pdf>

õppureid: saksa ja soome keelt 1–2%. Võõrkeeleeõpe on kohustuslik vaid kutsekeskhariduses õppijatele.

Joonis 58. Võõrkeelte õpisündmuste osakaal kõigist üldhariduskoolide statsionaarse õppe õpilastest õppeaastatel 2010/11–2019/20.

Allikas: EHIS

Võõrkeeleeõpetajatest on vaadeldaval perioodil koolitatud enim inglise keele õpetajaid, kellest üle poole on tööle asunud (vt Tabel 15). Samas on keeruline saada ülevaadet ühe või teise võõrkeele õpetajakoolituse kohta peeriala lõikes (nt TÜs inglise keele õpetaja, saksa keele õpetaja, vene keele õpetaja, prantsuse keele õpetaja, hispaania keele õpetaja), sest ülikoolid on eri keelte õpetajaid ettevalmistavad õppekavad kokku koondanud.

Tabel 15. 2008/09.–2018/19. õppeaastal (kui pole näidatud teisiti) kõrgkooli lõpetanud ja nendest üldhariduskoolis õpetajana töötavaid isikuid

	Lõpetas	Õpetab 2019/20. õa-l	
		N	%
inglise keele õpetaja*	103	60	57,3%
saksa keele õpetaja*	41	15	31,7%
prantsuse keele õpetaja*	16	8	56,3%
vene keele õpetaja (sh vene keel ja kirjandus)**	86	43	50,0%
mitme aine õpetaja***	73	41	56,2%
põhikooli mitme aine õpetaja***	100	63	63,0%
Võõrkeeleeõpetaja	55	41	74,5%

Allikas: EHIS

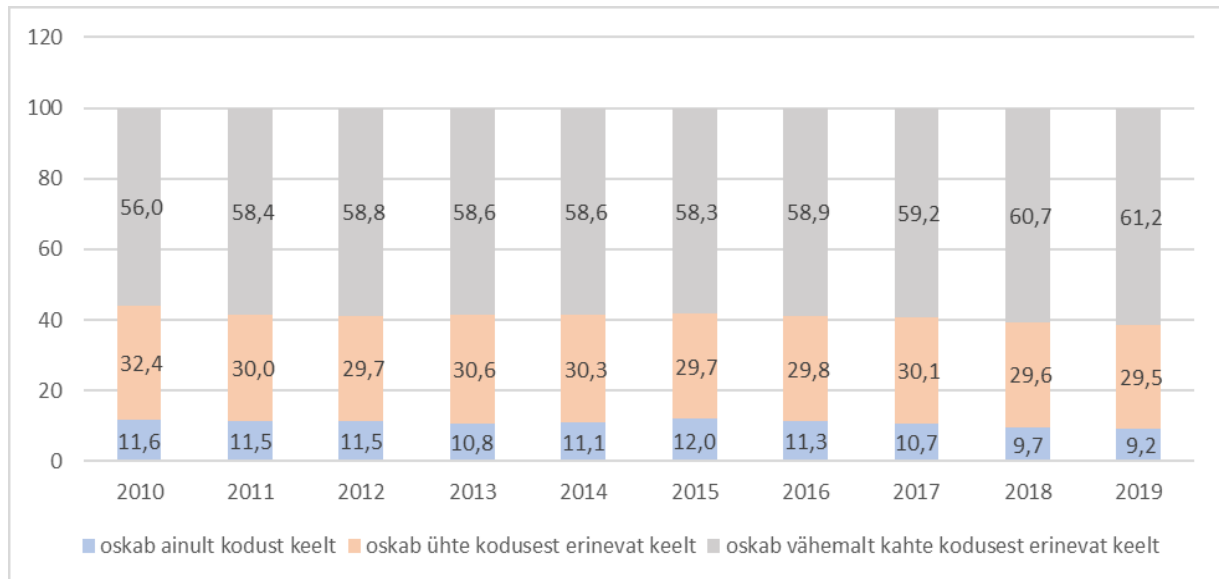
*vastavad magistritaseme õppekavad kuni 2017/18. õa-ni lõpetanud

** vene keele ja kirjanduse õpetaja magistritaseme õppekava kuni 2018/19. õa-ni lõpetanud, vene keele kui võõrkeele õpetaja magistritaseme õppekava kuni 2014/15. õa-ni lõpetanud

*** võimalusega spetsialiseeruda võõrkeele õpetajaks

- Võõrkeelteoskus on 15–74-aastaste Eesti elanike hulgas viimase kümne aastaga paranenud (vt joonis 59). Vähemalt kahte kodukeelest erinevat keelt oskavate inimeste osakaal on kasvanud ning ainult kodust või vaid ühte võõrkeelt oskavate inimeste osakaal on pisut vähenenud. Märkimisväärne erinevus tuleb tööjõu-uuringu järgi esile eestlaste ja mitte-eestlaste keeleoskuses: vähemalt kahte kodukeelest erinevat keelt väidab oskavat 76,1% eestlastest ja umbes pooled mitte-eestlased. Kui eestlaste hulgas on noorimas, 16–24-aastaste vanusegrupis inglise keele mitteoskajaid vaid 4%, siis teiste seas on neid rohkem kui iga neljas (27%). Kui

liita kokku vabalt valdajad ja hästi toimetulijad, on eestlaste hulgas neid 16–24-aastaste vanusegrupis 80% ja 25–34-aastaste hulgas – 70%. Muukeelse elanikkonna hulgas on vastavad osakaalud vaid 46% ja 30%.

Joonis 59. 15–74-aastaste Eesti alaliste elanike kodukeele ja teiste keelte oskuse jaotus (%) tööjõu-uuringu (ETU) andmetel.

Allikas: Statistikaamet

- 2017. aastal uuriti võõrkeelteoskuse rolli tööturul: kas ja kuidas keelteoskus avaldab mõju palgale, kui võtta arvesse muud palka kujundavad tegurid (haridus, vanus, elukoht jne) ²⁵². Uuringu põhijäreldused on järgmised:
 - Mitmekeelsus on ressurss: kahe võõrkeele oskus annab Eesti tööturul olulise eelise, st annab hõivatule kõrgema töötasu kui ühe võõrkeele oskus.
 - Inglise keele oskusel on enamikus valdkondades oluline tööturuväärtus. Inglise keele oskusest on enim kasu juhtidel, tippspetsialistidel ja ametnikel ning majutuse ja toitlustuse, info ja side, kinnisvaraalse tegevuse, kutse-, teadus- ja tehnikaalse tegevuse, halduse ja abitegevuste, tervishoiu ja sotsiaalhoolekande, kunsti, meelelahutuse ja vaba aja valdkondades hõivatutel.
 - Kitsendades analüüsi Eestis maksustatud tulule (EMTA andmed), ilmneb vaid inglise keele oskuse tähtsus. Vene ja soome keele oskus on oluline tegur spetsiifilistes valdkondades ja ametirühmades, nt vene keele oskus mõjutab üksnes teenindus- ja müügitöötajate sissetulekut. Siiski annab vene keele keskpäranegi oskus eesti keelt emakeelena kõnelevale inimesele kuni kaks korda suurema võimaluse tööd saada.
 - Soome tööturul toob soome keele oskus suurema töötasu kui inglise keele oskus. Üksikutes tegevusvaldkondades, näiteks töötlev tööstus, hulgi- ja jaekaubandus, mootorsõidukite ja mootorrataste remont ning majutus ja toitlustus, suurendab soome keele oskus palganumbreid ka Eesti tööturul.
 - Mitme võõrkeele oskusest saadav palgalisa on muukeelse elanikkonna hulgas kõrgem kui eesti emakeelega inimestel, ehkki muukeelse elanikkonna võõrkeelte oskus on kehvem kui eesti emakeelega inimestel.
 - Kuigi saksa keel on inglise, vene ja soome keele järel sageduselt neljas võõrkeel Eestis, oskab saksa keelt mingil tasemel vaid kümnendik elanikkonnast.

²⁵² Simmul (2018). Võõrkeelte oskuse roll tööturul. Haridus- ja Teadusministeerium. https://www.hm.ee/sites/default/files/uuringud/keelteoskuse_roll_tooturul_veebr2018.pdf

2. Ülevaade programmi meetmete elluviimisest

Meede 1. Eesti keele jätkusuutlikkuse tagamine

Meetme eesmärk: toetada eesti keele jätkusuutlikku arengut eesti keelt emakeelena kasutajate seas.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
				siht	tegelik				
Gümnaasiumihariduse omandanud noorte eesti keele kui emakeele:									
...lõpueksami keskmine tulemus punktides (maksimaalne 100)	64	64,9	63,5	≥64	63,7	≥64	≥64	≥64	≥64
...lõpueksamil 80 või enam punkti saanud õpilaste osakaal (%)	18,8	19,8	19,6	20	20,9	20	20	20	20
...lõpueksamil 20 või vähem punkti saanud õpilaste osakaal (%)	0,57	0,37	0,14	0,26	0,19	0,26	0,26	0,26	0,26
Elektrooniliste keele- ja keelehooldeallikate tundus ja kasutatus laieneb (keelenõuandepöördumiste arv)	-	8516	8024		7659				

Allikas: EHS

2019. aasta eesti keele riigieksami põhieksamil osales 6679 eksaminandi. Põhieksamil osalenud eksaminandide keskmine tulemus oli 62 punkti (62%) 100-st. Eesti keele riigieksami keskmine tulemus on viimase viie aasta jooksul olnud stabiilselt 62 punkti juures. Madalaid tulemusi oli vähe: vaid 11 eksaminandi said tulemuse alla 10 punkti. 80-punktiline või kõrgem tulemus oli 1173 eksaminandil. Vähemalt 90 punkti sai 275 eksaminandi, neist seitse said maksimumtulemuse (100 punkti) (EIS).

Olulisemad tegevused

- Keeleportaali Sõnaveeb (www.sonaveeb.ee) loomine. Portaali lisad on “Õpi eesti keelt” (sisaldab õigekirjareegleid, ametlike kirjade näidiseid jm) ja “Keelemängud” (neli mängu). Portaali on integreeritud kõnesüntees ja kõnetuvastus.
- Avaldati veebipõhine „Eesti õigekeelsuskäsiraamat“, mis on mõeldud kasutamiseks õigekeelsussõnaraamatu ehk ÕSi paarilisena. Käsiraamat annab ÕSi kasutajale soovitude korral pikemaidselgitusi.
- Telefonitsi anti keelenõu 4441 küsijale, vastati 3215 meilile ja 4 kirjale, kokku seega 7659 pöördumisele. Keelenõu andmebaasis on 181 041 kirjet, neist u 7500 avalikud. Keelenõuande veebilehel ilmus 13 lühiaartiklit, keelenõusoovitusi jagati meediakanalite vahendusel ja sotsiaalmeedias.
- Jätkusid õpetajate teabepäevad iga-aastaste konverentsidega oktoobris 2019 Tartus ja Tallinnas, lisaks korraldati üks koolitus üldhariduskoolide õpetajatele.
- Koostati sarja „Eesti keele varamu“ neljas köide „Eesti keele sõnamuutmine“.
- Korraldati seminare ja koolitusi keeleteoimetajatele ning selge keele koolitusi ametiasutustele. Korraldati ettevõtetele ja riigiasutustele suunatud kampaania „Kutsu keeleteoimetaja külla!“, kus keeleteoimetajate liidu liikmed andsid konsultatsioonidel nõu, kuidas ametiteste selgemalt sõnastada.
- Korraldati keeleüritusi õpilastele ja õpetajatele: 2019. aastal on peetud 48 eesti keele päeva koolides, millest võttis osa nii põhikooli- kui ka gümnaasiumiõpilasi ja õpetajaid (osalejaid 2600). Lisaks korraldati eesti keele aasta tähistamiseks maakondlikke keelepäevi, viidi läbi keelekoolitused ja LAK-õppe koolitused õpetajatele, koolitusseminar lasteaiaõpetajatele, üleriigilised õpilasuüritused, keelelaager, olümpiaadid jm.
- Üliõpilastele, õppejõududele, teadlastele ja spetsialistidele korraldati teaduskeele ning terminoloogia teemalisi seminare ja infopäevi.

Õnnestumised

- Valmis Sõnaveeb – keeleportaal, kuhu on koondatud sõnakogud ja andmebaasid, et kasutajad saaks vajaliku keeleinfo leida ühest kohast.
- Valmis uus terminihalduskeskkond Ekilex, mis hõlbustab professionaalset terminitööd, terminoloogide, ekspertide ja terminikomisjonide koostööd, terminipäringute esitamist ja neile vastamist. Varem Termekisse sisestatud terminibaasid on üle kantud Ekilexi.
- Selge keele põhimõtteid levitati väljaspool keelevaldkonda.
- Viidi läbi esimene ametlik keeleteoimetaja kutseksam. Alates 2019. aastast on võimalik taotleda kutselise keeleteoimetaja tunnistust.
- Valmis „Eesti-soome veebisõnaraamat“, mille andmebaas loodi Eesti Keele Instituudis automaatselt, taaskasutades mitme sõnakogu andmeid. Sõnaraamatu koostamisel on arvestatud sõnade kasutussagedust eesti keeles. Eraldi on tähelepanu pööratud uutele sõnadele, väljenditele, lühenditele, samuti kohanimedele ja teistele pärisnimedele.

Tähelepanu vajab

Et uue terminihalduskeskkonna kasutuselevõtt tõi kaasa muudatusi terminitöös, vajab tähelepanu terminikomisjonide töö hõlbustamine uues ühises keskkonnas. Eesti keele alane informatsioon on hajutatud erinevatele veebilehtedele ja raskesti leitav, puudub keskne kasutajasõbralik keelekorraldussoovitust koondav veebiportaal.

Meetme 1 eelarve oli 2019. a 3,3 mln eurot, tekkepõhised kulud 3,3 mln eurot.

Meede 2. Eesti keele õppe võimaluste loomine väliseesti kogukondades ja välismaa kõrgkoolides

Meetme eesmärk: eesti keele õppimise võimalused välismaal on paranenud, eestlaste huvi eesti keele õppimise vastu püsib.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
				siht	tegelik				
Väliseestlaste osalus eesti keele õppes ja eesti keele päevadel Eestis ja välismaal (inimeste arv aastas)*	3736	3819	3823	-	4046	4400	-	-	-

* Näitaja sisse on arvestatud nii välismaal HTM toel keelt õppivad lapsed kui ka väliskeelepäevadel osalenud. Sihttasemed alates 2018 muudeti rahvusaaslaste programmi vahearuande ja uue perioodi (2018-2020) kinnitamisega valitsuses.

Indikaatori väärtust ei ole suudetud saavutada. Osaliselt on see seotud tagasipöördumise hoogustumisega, teisalt on hajaeestlasi keeruline keeleõppesse kaasata. Sihttasest korrigeeriti keeleprogrammis ja rahvusaaslaste programmi rakendusplaanis.

Olulisemad tegevused

- Valmis eesti keele B1-taseme e-õppe kursus „Keeletee“ ning laiendatud on Üleilmakooli tegevust, sh pakutavate kursuste arvu (23), ning alustatud Skype'i tundide pakkumist. Üleilmakoolis õpib 2019/20. õppeaastal 240 õpilast.
- Rahvusaaslaste programmi haridusprojektide konkursile esitati aasta jooksul 91 taotlust, millest toetati 80 välismaal eesti keele õpetamisega seotud projekti. Eestikeelset õppevara saadeti 63 õpetuskohale välismaal.
- Helsingis toimunud üleilmsel eesti keele ja kultuuri õpetajate kohtumisel osales 85 õpetajat 11 riigist.
- Eestis toimunud suvistest eesti keele ja meele laagritest võttis osa 90 väliseesti last vanuses 12–17. 18–26-aastastele korraldatud noortevahetus tõi Eestisse 40 väliseesti noort.
- Anti välja seitse stipendiumi Eesti kõrgkoolides ja kutseõppeasutustes õppimiseks.
- Eesti keele päevad toimusid Berliinis, Espoos, Kotkas, Turus, Kuopios, Porvoos, Helsingis, Tampere, Amsterdamis ja Peterburis.

Õnnestumised

- Välismaal eesti keelt õppivate laste arv on kasvanud 3700-ni. On oluline, et keeleõppetugi jõuaks võimalikult paljude Eesti lasteni välismaal.
- Üleilmakool laieneb: kasvas nii õpilaste arv kui pakutavate e-kursuste arv.

Tähelepanu vajab

- Nii 2015. aastal valminud rahvuskaaslase programmi mõju-uuring kui ka HTMis 2017. a valminud tagasipöördujate hariduse probleemide kaardistus tõid välja, et Eestisse naasnud perede lastel esineb raskusi haridussüsteemis kohanemisega ning peamiselt on raskused seotud laste eesti keele oskusega. Haridusasutuste juhtide hinnangul on keelega seotud probleemid ainsad, mis takistavad kohanemist.
- Paljude välismaal elavate lasteni ei jõua eesti keele õppe võimalused. Seetõttu on oluline laiendada eesti keeles ja eesti keele õppimise võimalusi välismaal (sh e-õppe võimalusi) ning toetada senisest rohkem ka keelekeskkonnas toimuvaid tegevusi, mis annavad kõige paremaid tulemusi (nt eesti keele ja meele laagrid ja noortevahetused).
- Edaspidigi on vaja Eesti riigi tuge õpetuskohtade õppematerjalidega varustamisel, õpetajate tasustamisel ja koolitamisel. Lapse mitmekeelses kultuuriruumis kasvatamise toetamiseks on olemasolevatele tegevustele lisaks vaja usaldusväärseid ja kõigile lihtsalt kättesaadavaid juhendmaterjale (kuidas lapsega emakeeles suhelda, kuidas keelele kasutust leida, identiteet jms) ning lühiajaliselt välismaal viibijatele koostööd Eesti koolide ja õpetajatega.

Meetme 2 eelarve oli 2019. a 1,3 mln eurot, tekkepõhised kulud olid 1,3 mln eurot.

Meede 3. Eesti keele kui teise keele õpetamise tagamine ja õppe toetamine

Meetme eesmärk: parandada ja laiendada Eesti muukeelse elanikkonna eesti keele oskust.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
				siht	tegelik				
Eesti keele tasemeeksami sooritanute osakaal eksamil käinutest (%)	55,7	54,5	56,4	55	57,4	55	55	55	55
B1-tasemel eesti keele eksami sooritanute osakaal eksamil käinutest (%)	67,6	67,2	67,2	62,5	69,2	63	63	63	63
B2-tasemel eesti keele eksami sooritanute osakaal eksamil käinutest (%)	39,7	43,8	44,3	38,6	41,5	38,6	38,6	38,6	38,6
C1-tasemel eesti keele eksami sooritanute osakaal eksamil käinutest (%)	35,6	31,1	32,6	30,5	26,2	33	33	33	33

Allikas: Innove

2019. aasta sihttasest mõnevõrra ületati. Tõenäoliselt aitas sellele kaasa tasuta keelekursuste ja mitteformaalsete keeleõppevõimaluste avarumise. Sihttasest esialgu tõstma ei peaks, sest eksami sooritanute protsent osalejatest kõigub aastati ja sõltub erinevatest teguritest. Näiteks KuM pakutavad keelekohvikud pole orienteeritud tasemeeksameile, samuti ei nõuta tulemuslikkust töötute koolituspaketi keelekomponendi osas. Eksamile võivad oma teadmisi testima minna ka vähese või puuduliku ettevalmistusega inimesed.

Olulisemad tegevused

Riigikontrolli 2019. a audit „Täiskasvanute eesti keele õppe korraldus ja riiklik rahastamine“ toob välja, et täiskasvanutele mõeldud riiklikult rahastatud eesti keele õppe korraldus on killustatud, koolituste hulk ei vasta vajadusele, terav puudus on kvalifitseeritud õpetajatest ja koolituste rahastamine sõltub oluliselt välisvahenditest.

HTM esitas 2019. a lõpus riigikeele nõukojas Riigikontrolli soovitudest lähtudes järgmised ettepanekud valdkonna arendamiseks:

1. Seada täiskasvanute eesti keele kui teise keele õppe teema ka üheks Eesti keelevaldkonna arengukava 2021–2035 prioriteediks ning leppida valdkonna eesmärgid, tegevused ja indikaatorid kokku ühisprogrammis.
 2. Taotleda keeletegevusteks raha viie ministeeriumi ühistaotlusega ning planeerida ühisprogrammi keeletegevused ja teha rahastusotsuste ettepanekud (v. a töötukassa) riigikeele nõukojas. Leppida igal aastal viie ministeeriumi vahel eelarve kokku nii järgneva eelarveaastaks kui ka pikemas perspektiivis.
 3. Eristada selgelt keeleoskustaseme saavutamisele suunatud tegevused (eesti keele täienduskoolitused) ja teistel eesmärkidel läbi viidavad keeletegevused.
 4. HTM on valmis olema täiskasvanute eesti keele kui teise keele õppe valdkonna juhtministeerium.
- Lisaks on HTM võimaldanud Ida-Virumaa haridustöötajatel täiendavalt eesti keelt õppida B2- ja C1-tasemel. 2019. a jaanuarist alates õpib kokku 120 õpetajat, sh:
 - Narvas 24 õpetajat eesti keele C1-taseme kursusel;
 - Sillamäel 12 õpetajat eesti keele B2-taseme kursusel;
 - Kohtla-Järvel 48 õpetajat eesti keele B2-taseme kursusel;
 - Jõhvis 12 õpetajat eesti keele B2-taseme kursusel.
 - Eesti keele kursust Ida-Virumaa õpetajatele pakub Eterna Koolituskeskus OÜ. Kursuse pikkus on 250 akadeemilist tundi, sh 210 auditoorset tundi ja 40 tundi mitteformaalset õpet. Õpetajate keeletunnid toimuvad tööpäeviti keskmiselt kaks korda nädalas, ühes nädalas toimub kuni kuus akadeemilist tundi. Õpe hõlmab viis koolituspäeva kordamiseks ja kinnistamiseks ning õppekäikudeks, mida on korraldatud Avinurmele, Tagaväljale, Rakverre jm. Keeleõppeprogrammi ülesanded on kavandatud selliselt, et õpetajad saaksid oma keeleoskust mitmekülgselt (sh kuulamine, rääkimine, kirjutamine) arendada.
 - Koolitused sellele grupile toimusid 2018. a septembrist 2019. aasta maini. Kõik keeleõppes osalejad peavad kursuse lõpus sooritama kesk- või kõrgtaseme keeleeksami.
 - KOVide taotluste põhjal on võimalik toetada erinevaid täiskasvanute keeleprojekte. Seda võimalust on kasutanud Narva, Paldiski, Pärnu, Valga jm linnavalitsused, et oma töötajatele keeleõpet pakkuda.
 - Riigikeele nõukoda (eesti keele kui teise keelega tegelevate asutuste koostöövõrgustik) tegutseb regulaarselt ja vajaduspõhiselt. 2019. aastal sai riigikeele nõukoda kokku kord kvartalis. Arutatavad teemad on endiselt olnud eesti keele kui teise keele õppimise ja õpetamise toetamine ning asutustevahelise info jagamine. Eesti keele kui teise keelega tegelevate asutuste koostöövõrgustik toimib hästi ka igapäevatoos.
 - Alates 2017. aastast toimuvad eesti keele tasameeksamid regulaarselt ka välismaal – Helsingis saab kaks korda aastas (ühel korral B1- ja teisel korral B2-tasemel) eksamit sooritada.
 - Brüsselis toimunud eesti keele päeval on eesti keele tasameeksami sooritamise võimalust välismaal tutvustatud kõikidele Euroopas töötavatele eesti keele õpetajatele.

Probleemiks on olnud PRÕMi keeletegevuste rakendamine, mis on olnud häiritud SA Innove keelekoordinaatori mitmekordse vahetuse tõttu. Viimane muutus toimus septembris, mis esialgu lubab loota olukorra paranemist edaspidi.

Õnnestumiseks võib pidada eesti keele tasameeksamite regulaarset korraldamist Helsingis ning ministeeriumide ülese eesti keele kui teise keele koostöövõrgustiku head toimimist. Täiendav eesti keele õpe Ida-Viru haridustöötajatele on tõestanud, et selle võimaluse pakkumine on väga vajalik ning edasine rõhuasetus pole mitte sihtgrupi suurendamisel, vaid õppe kvaliteedi parandamisel.

Meetme 3 eelarve oli 2019. a-l 0,28 mln eurot, kulud moodustasid 0,33 mln eurot.

Meede 4. Võõrkeeleoskuse ja mitmekeelsuse toetamine (Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2017)

Meetme eesmärk: tõsta Eesti elanike motivatsiooni õppida erinevaid keeli, mitmekesistada võõrkeelte õpiviise, õpikohti ja keelte valikut, parandada keeleõppe kvaliteeti nii formaalses kui ka mitteformaalses õppes.

Mõõdik	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
				siht	tegelik				
Võõrkeele riigieksami sooritanud noorte osakaal (%), kes on saavutanud võõrkeele riigieksamil vähemalt B2-keeleoskustaseme*	49,0	63,8	67	72	63,8	72	73	73	73

*kõik võõrkeele riigieksami tegijad

2019. aastal jäi võõrkeele riigieksami vähemalt B2-keeleoskustasemele sooritanud noorte osakaal alla püstitatud sihttaseme – 63,8% (statsionaarses õppes 67,8%).

- Inglise keele riigieksamil saavutas õppekavas eesmärgiks seatud B-keeleoskustaseme 88,7%, vene keeles 96,6%, saksa keeles 81,4% ja prantsuse keeles 92,6% gümnaasiumi statsionaarse õppe lõpetajatest. Vähemalt B2-keeleoskustaseme saavutas vene, saksa ja prantsuse keeles vastavalt 82,9%, 55,3% ja 35,5% statsionaarse õppe lõpetajatest.
- Aastate jooksul on tõusnud nende õpilaste arv, kes esitavad inglise keele riigieksami asendusena rahvusvaheliselt tunnustatud keeleeksami sertifikaadi (2014. aastal – 2,4%, 2019. aastal – 23,8%). Alates 2019. aastast on gümnaasiumiõpilastel võimalik tasuta sooritada Cambridge C1 Advanced eksamit. 2019. aastal osales kahel eksamisesseioonil kokku 2431 õpilast, kellest 82,8% saavutas C1- või C2-keeleoskustaseme ja 16,7% B2-keeleoskustaseme.

Olulisemad tegevused

- 2019. aastal jätkati Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2017²⁵³ olulisemate tegevuste elluviimist keeleprogrammis. Strateegia lõpparuandes anti soovitusi võõrkeeleõppe arendamiseks (sh varajase võõrkeeleõppe edendamine, võõrkeelte valiku laiendamine, keeleõppe kvaliteedi tõstmine ja keeleoskuse tunnustamine).
- 2018. aasta mais esitleti Strasbourgis Euroopa keeleõppe raamdokumendi sõsarväljaannet²⁵⁴. 2001. aasta dokumendi täiendav versioon lisab raamdokumendi mh vahendamise ja mitmekeelse suhtluse teemad, samuti on kajastatud internetisuhtluse, loovtekstide lugemise, viipekeele jm teemad. Sõsarväljaanne on oluline lisandus senisele dokumendile ning Eestis rakendamiseks on vaja see eesti keelde tõlkida. Tõlkimist on alustatud.
- Eesti elanike eri keelt õppimise motivatsiooni tõstmiseks jätkati CertiLingua programmi rakendamist Eesti koolides. 2019. aastal liitus Eesti CertiLingua koolide võrgustikuga neljas kool, programm on endiselt avatud uutele huvilistele. Programm väärtustab B2-keeleoskustasemele jõudmist kahe võõrkeelega, selle kõrval lõimitud aine- ja keeleõppes osalemist ning kultuuridevahelise suhtluse oskuse arendamist. 2019. aasta kevadel said CertiLingua sertifikaadi kolm Eesti õpilast. Eesti on 2018. aastast alates võrgustiku rahvusvahelise juhtrühma liige. Korraldati Euroopa keeleõppe tunnuskirja konkurss. Tunnuskirja pälvis Pelgulinna Gümnaasiumi ja Tallinna Ühisgümnaasiumi projekt „Keeledušš“, milles osales 63 kooli enam kui 5000 õpilast.
- Võõrkeelte õpiviiside, õpikohtade ja keelte valikute mitmekesistamiseks jätkati saksa ja prantsuse keele õppe toetamist ringitundides. Saksa keele varajane õpe on heal järjel ja huvi selle vastu suureneb. Oluline on Goethe Instituudi juhtiv ja nõustav roll. Prantsuse keele puhul on Prantsuse Instituudi rõhuasetus viimastel aastatel olnud digivahendite kasutamisel keeleõppes ja õpetajate omavahelise koostöö toetamisel.

²⁵³ „Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2017“ lõpparuanne.

https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_voorkeelte_strateegia_2009-2017_lopparuanne.pdf

²⁵⁴ Euroopa keeleõppe raamdokumendi sõsarväljaanne (2018), <https://rm.coe.int/cefr-companion-volume-with-new-descriptors-2018/1680787989>

Jätkati soome keele kui B-võõrkeele õppe toetamist, mh jätkati õpilastele A2-keeleoskustaseme tasemetesti (SA Innove koordineerimisel) pakkumist. 2017. aastast on Tallinna Ülikoolis olnud võimalik teha soome keele testi YKI (Yleist kielitutkinnot) nii kesk- kui ka kõrgtasemel. Soome Instituudi kaudu on soome keele õpetajatele pakutud testi tegemise kulude osalist hüvitamist. Soome keele õppijate arv oli 2017/2018. õppeaastal 1114, 2018/2019. õppeaastal 1318 ja on 2019/20. õppeaastal 1222. Soome keele kui vähe levinud B-võõrkeele õpet pidurdab osaliselt õpilaste ja lapsevanemate õigustatud ettevaatlikkus (põhikoolis valitud soome keelt ei pruugi olla lihtne gümnaasiumis edasi õppida).

- Keeleõppe kvaliteedi parandamiseks nii formaalses kui ka mitteformaalses õppes algas 2017. aastal ESF-i vahenditest rahastatav projekt, mille raames hüvitatakse võõrkeeleõpetajatele ja võõrkeeleõpetajateks õppivatele üliõpilastele inglise, vene, saksa või prantsuse keele rahvusvaheliste keeleeksamite sooritamise kulud (ellu viib Eesti Võõrkeeleõpetajate Liit). Koolijuhid ja õpetajad ei ole varem piisavalt teadvustanud tunnistuste vajalikkust. Selle muutmiseks on liit korraldanud infopäevi ja seminare, et tutvustada sihtrühmale projekti võimalusi. 2020. aasta alguse seisuga on hüvitatud 27 keeleeksami sooritamise kulud.
- Jätkati Eesti Võõrkeeleõpetajate Liidu ja erialaorganisatsioonide tegevuse toetamist, sh liidu järjekorras kümnes sügiskonverents ning inglise, saksa, soome, vene ja rootsi keele õpetajate seltside suveseminarid. Soome ja prantsuse keele õpetajate enesetäiendust on lisaks toetatud koostöös Soome Instituudi ja Prantsuse Instituudiga. Jätkati koostööd Euroopa Nõukogu Euroopa Nüüdiskeelte Keskusega. Eesti on 2018. aastast alates keskuse juhtnõukogu vähendatud koosseisu (*Bureau*) liige. Nimetati uus keskuse kontaktisik Eestis (Eesti Võõrkeeleõpetajate Liidu juhatuse liige), et tõhustada keskuse info levitamist Eestis. 2019. aasta aprillis toimus Eestis keskuse ja Euroopa Komisjoni koostöös pakutav koolitus *Supporting MultiLingual Classrooms*.

Probleemiks on teiste võõrkeelte vähene tähtsustamine inglise keele kõrval. Tööturul on väärtustatud mitme võõrkeele oskus, kuid noored saavad koolist sageli kaasa vaid hea inglise keele oskuse. Enamik õpilasi valib inglise keele järel teiseks võõrkeeleks vene keele, riigi tasandil oleks aga kasulik suurem variatiivsus, et Eesti ühiskonnas oleks esindatud eri võõrkeelte oskajad. Vähem levinud võõrkeelte pakkumine aga on proovikivi koolidele ja võib olla risk õpilastele, kui nad näiteks soovivad põhikooli järel kooli vahetada ja sama keele õppimist jätkata.

Õnnestumisteks võib lugeda koostööd võõrkeeleõpetajaid koondavate seltsidega, samuti varajase saksa keele õppe tegevusi ja laiemalt koostööd kultuuriinstituutidega Eestis, kellel on oluline roll sihtkultuuride tutvustamisel ja võõrkeelte õppe toetamisel. Eesti koolides on heal järjel inglise keele õpe – paljud õpilased on gümnaasiumis valmis edukalt sooritama C-keeleoskustaseme eksameid.

Meetme 4 eelarve oli 2019. a 127 tuhat eurot, tekkepõhised kulud 124 tuhat eurot.

3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Eesti keele arengukava (2011–2017) pikendati valitsuses kuni 2020. aastani ning koos Eesti keelenõukoguga alustati uue eesti keele arengukava ettevalmistamist perioodiks 2021–2035. Keelevaldkonna näitajate sihttasemete täitmine on veidi paranenud, sh eesti keele kui emakeele riigieksami tulemused, eesti keele tasemeeksamite sooritusprotsent ning aastate lõikes võõrkeele riigieksamil B2-keeleoskustaseme saavutajate osakaal. Rohkem **tähelepanu vajab eesti keele kui teise keele õpe: B1-taseme saavutamine põhikooli lõpus pole paranenud**, samuti pole viimastel aastatel oluliselt muutunud mitte-eestlaste enesehinnanguline eesti keele oskus. Eesti tööturg nõuab aga väga heal tasemel eesti keele oskust. 2017. a uuring võõrkeelteoskuse rollist tööturul näitas, et **mitmekeelsus on väärtus**, sest mitme võõrkeele oskus annab Eesti tööturul hõivatule kõrgema töötasu kui ühe võõrkeele oskus. Eraldi tähelepanu vajab mitte-eestlastest noorte oluliselt kehvem inglise keele oskus, võrreldes eestlastega.

Kasvava (nii sisse-, välja- kui tagasi)rände tingimustes tuleb hästi läbi mõelda, kuidas investeerida piisavalt ennekõike laste ja noorte eesti keele õppesse nii Eestis kui välismaal.

Tulemusvaldkond: riigivalitsemine (Rahvusarhiiv)

Programmi eesmärk: ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine

1. Programmi eesmärkide täitmine

Mõõdik	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019		2020	2021	2022
							siht	tege-lik			
Arhiivimoodustajate (asutuste) arv, kes on Rahvusarhiivile üle andnud digitaalarhivaale	4	5	5	5	8	9	10	15	täpsustub 2021		
Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal Rahvusarhiivis, % Koguhulk 9 700 592 arhivaali	55	58	58	79	85	89	89	89	89	89	89
Arhivaalide kättesaadavus veebis, miljonit kujutist*	10,6	13,4	15,1	15,7	18,5	19,5	20,5	20,9	21	21,5	21,5

*Arvestatud on kõiki kujutisi, mis pole filmid, helid, fotod ega kaardid

- Digitaalarhivaalide üleandmine Rahvusarhiivi mõnevõrra hoogustus, kuid murrangut selles osas pole veel saabunud. See takistab ka mõõdiku edaspidiste prognooside täpsemat esitamist.
- Nõuetekohastes hoidlates säilitatavate arhivaalide osakaal tõusis hüppeliselt juba 2016. aasta lõpus tänu Rahvusarhiivi uue peahoone Noora kasutuselevõtule. Arhivaalide ümberpaigutamisega on mõõdiku näitaja veidi kasvanud. Prognooside kohaselt jääb see samaks kuni Rahvusarhiivi Tallinna keskuse kasutuselevõtuni.
- Arhivaalide kättesaadavus veebis oli prognoosidega kooskõlas. Edaspidiste plaanide osas on Rahvusarhiiv endiselt tagasihoidlikum, kuna perioodi jäävad (ja hetkel juba on käigus) kultuuripärandi massdigiteerimise projektid, mis vajavad teostamiseks vahendeid.

2. Ülevaade programmi meetme elluviimisest

Meede 1. Ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine

Meetme eesmärk: arhiiviväärtusega (püsiva väärtusega) teabe väljaselgitamine, selle riiklikule säilitamisele vastuvõtmine, nõuetekohane säilitamine ning dokumentaalse kultuuripärandi kasutamise võimaldamine.

Mõõdik	2017	2018	2019		2020	2021	2022	2023
			siht	tegelik				
Arhiivipedagoogilistes tegevustes osalenute arv (inimest aastas)*	1202	1758	2000	5789	5000	5000	5000	5000
Rahvusarhiivi virtuaalse uurimissaali külastuste arv (mln korda)	1,15	1,2	1,2	1,5	1,2	1,2	1,2	1,2

Rahvusarhiivi teadus-publikatsioonide arv (tk. aastas)	6	9	7	8	7	7	7	7
--	---	---	---	---	---	---	---	---

Mõõdik „arhiivipedagoogilistes tegevustes osalenute arv“ on uus, ning seda pole pikemalt mõõdetud. Sellest tulenevalt on näha ka alaprognoosimine. 2019. aasta tulemus andis põhjust järgnevate aastate prognoose 2000-lt 5000-le kohendada.

Rahvusarhiivi virtuaalse uurimissaali külastuste planeeritud arv oli 2019. aastal 1,2 mln külastust. Seatud eesmärk on veidi ületatud, külastuste arv oli 1,5 miljonit. Virtuaalse uurimissaali külastuste arv tulevikus on prognoositud 1,2 mln külastust aastas.

Rahvusarhiivi teaduspublikatsioonide arvuks (tk aastas) oli 2019. aasta lõpu seisuga 8 planeeritud 7 publikatsiooni asemel. Edaspidi on otstarbekas planeerida 7 publikatsiooni aastas.

Olulisemad tegevused

- Perioodi tähtsaima ülesandena oli Rahvusarhiivi tegevuskavas esile toodud digitaalse teabe kogumise ja arhiivianekside juurdepääsu avardamise mahukas teema. 2019. aastal olid need valdkonnad väga edukad. Digitaalarhiivi hoidlamaht kasvas 60%, jõudes peaaegu pooleteist petabaidini. Tõsi, endiselt on kasvu taga peamiselt digiteerimine, aga ka digitaalselt sündinud ainet võeti läinud aastal vastu rekordmääral. Rahvusarhiivi veebikülastuste arvu loendava Google Analytics'i järgi kasvas ka arhiivi kasutamine, ulatudes 1,5 miljoni külastuskorran, kusjuures veebikülastused moodustasid külastuskordade üldarvust koguni 99,5%.
- 2019. aasta muudes esmatähtsates ülesannetes liiguti samuti jõudsalt edasi. Kultuuriministeeriumi kureerimisel kulgevais massdigiteerimise projektides on Rahvusarhiivi juhtimisel töö alanud 14 mäluasutuse dokumendipärandi digiteerimisel. Teostamisel on riigihanked kroonikafilmi ja fotonegatiivide digiteerimisprojektide elluviimiseks.
- Augustis 2019 kirjutati alla Rahvusraamatukogu hoone rekonstrueerimise projekteerimislepingule. Märtsis 2021 lõpule jõudva projekteerimistöö raames on Rahvusarhiivil raamatukogu partnerina vastutus kavandada kolme Tallinnas paikneva üksuse ümberasumine hoone Endla tänava poolsesse tiiba.
- Lisaks saab nimetada veel mõned tavapärasest erinevad saavutused või muutused. Üks neist on märtsis 2019 töösse rakendatud elektrooniline koostöökeskkond Astra, mis lihtsustab arhiivimoodustajaist asutuste tööd arhiveerimisel, vähendab nende halduskoormust ja bürokraatiat. Teiseks tasub välja tuua kogumise valdkonda, kus lisaks ülalmainitud digiainese vastuvõtule oli senisest palju mahukam ka paberdokumentide vastuvõtmine. Kolmandaks võib esile tõsta rekordnumbreid arhivaalide digiteerimisel – aasta jooksul lisandus umbes 2 miljonit kujutist ja sadakond filmi ehk veebis kättesaadav arhiivianekside suurenus umbes kümnendiku võrra. Seetõttu on olnud rekordilised majandustegevusest laekunud summad. Neljandaks väärivad märkimist kaks eredat saavutust teadusvaldkonnas. Koostöös Riigikantseleiga ilmus K. Aru kaheköiteline monograafia riigivanem Jaan Tõnissonist ning mitme Eesti ja Taani partneri toel avati väljapanek „Dannebrog 800“, mida võib pidada üheks nõudlikumaks näituseprojektiks Rahvusarhiivi ajaloos.

Arhiivinduse programmi eelarve oli 2019. a kokku (sh ületulevad vahendid) 8,7 mln eurot ja tekkepõhised kulud 9 mln eurot.

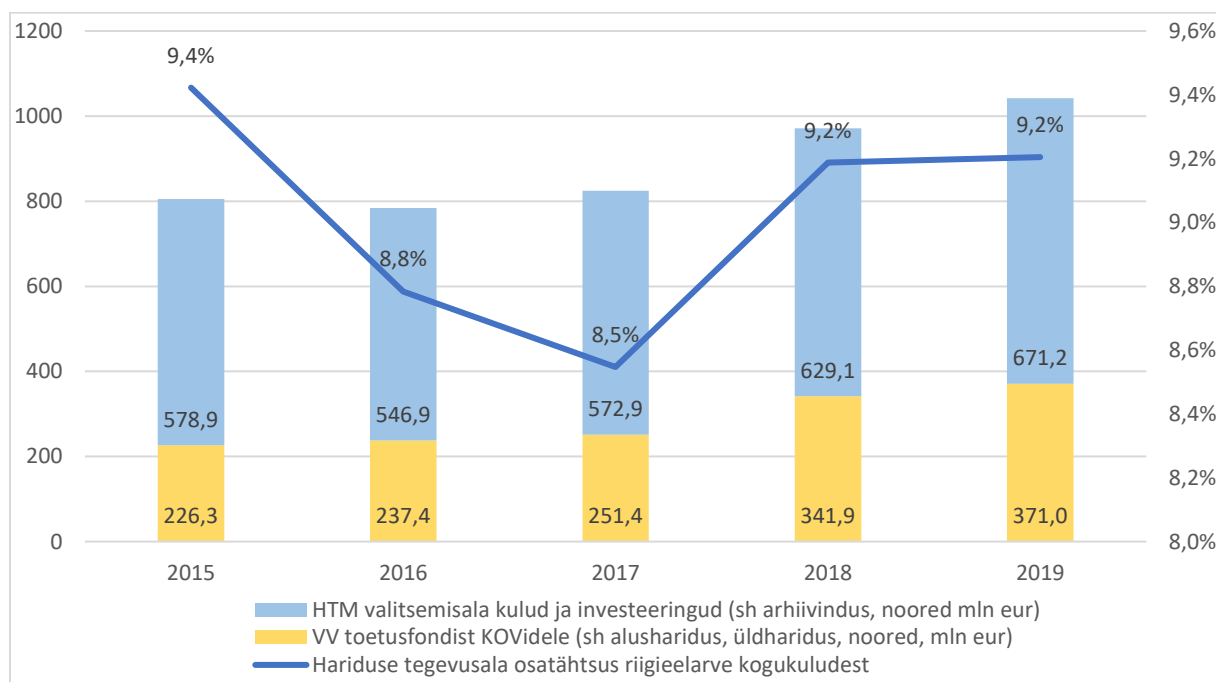
3. Hinnang programmi tegevuste tulemuslikkusele

Rahvusarhiiv alustab oma 100. juubeliaastat väga heas olukorras. Arhiivi kasutatakse enam kui kunagi varem, arhiiv säilitab rohkem kui iial enne ja kogub jõudsamalt kui varem. Rahvusarhiivi tehniline ja intellektuaalne võimekus digiühiskonnas mõjusalt kaasa lüüa on eriti jõudsalt arenenud kolme viimase aasta vältel, näiteks filmiskannerite ja neid toetava tehnika soetamist saab pidada pöördeliseks sammuks Eesti arhiivinduses. Arhiivinduse väljakutsed ei lõpe ja iga edusamm toob esile järgmise sihtmärgi.

Valitsemisala rahastamine ning valitsussektori kulutused haridusele ja teadusele

2019. aastal oli riigieelarves kuludeks ja investeeringuteks planeeritud 11 322 mln eurot. Võrreldes eelneva aastaga kasvasid riigieelarve kogukulud 7,0% ehk 735,1 mln euro võrra.²⁵⁵ HTM valitsemisala eelarveks oli 2019. aastal planeeritud 666,7 mln eurot²⁵⁶. Täiendavalt olid hariduse valdkonna jaoks mõeldud summad planeeritud Vabariigi Valitsuse toetusfondis üldhariduskoolide ja alushariduse õpetajate palgakasvuks ning huviharidusele kokku 371 mln eurot. Hariduse valdkonna kuludeks plaaniti 2019. aasta riigieelarvest 1037,7 mln eurot, mis ulatub 3,7%ni SKPst.

Hariduse tegevusalale planeeritud summa moodustas riigieelarvest 9,2% ja see osatähtsus jäi võrreldes eelmise aasta riigieelarvega samale tasemele. Samas kasvas planeeritud kulutuste maht kokku võrreldes eelmise aastaga 6,9%. Kulude kasv tuleneb õpetajate palga, koolivõrgu programmi ja kohalikele omavalitsustele hariduskuludeks ettenähtud toetusfondi kasvust (vt joonis 60).

Joonis 60. Ülevaade valitsemisala eelarvelistest kuludest ja investeeringutest perioodil 2015–2019.

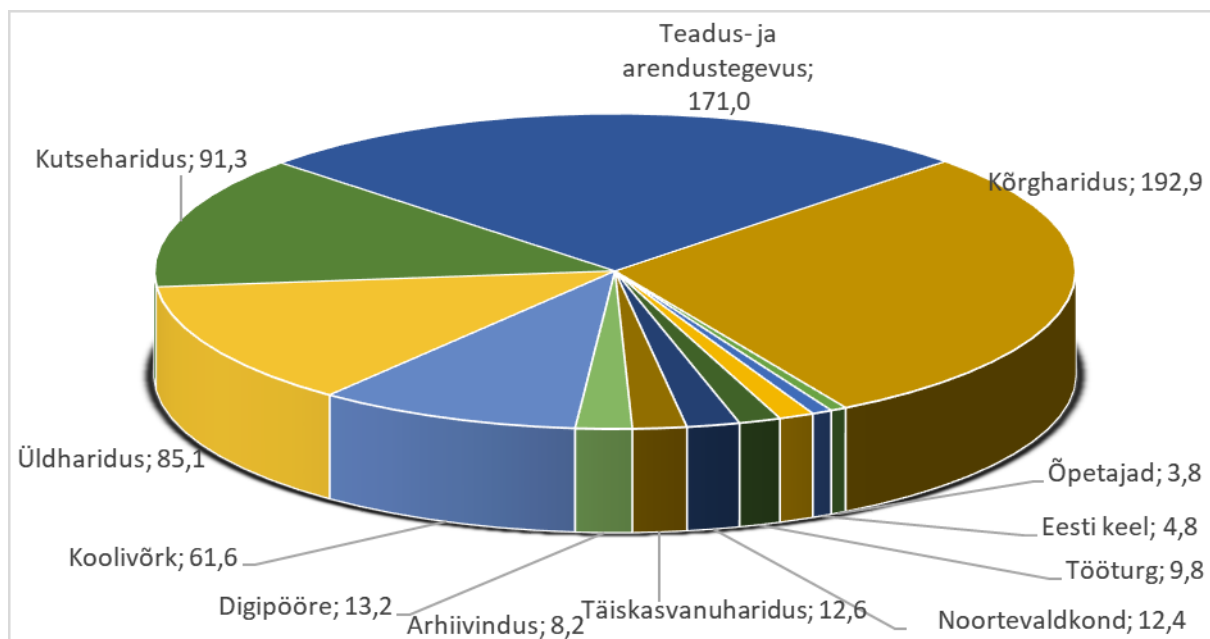
2019. aasta eelarvesse olid planeeritud vahendid, et siduda haridust tööturu arenguvajadustega, parandada tugiteenuste kättesaadavust ja erivajadustega laste õppekorraldust, korrastada koolivõrku, rakendada nüüdisaegset õpikäsitust, tõsta õpetajaameti mainet ja õpetajate kvalifikatsiooni, vähendada eri- ja kutsealase haridusega täiskasvanute osakaalu, aidata kaasa digipädevuste ja digivara arendamisele ning suurendada ettevõtlussektori teadustegevuse taset.

Haridus- ja Teadusministeeriumi valitsemisala kogukulud jagunevad kokku 12 programmi vahel (vt joonis 61). Suurima osa valitsemisala kuludest ja investeeringutest kokku moodustas 2019. aastal kõrgharidusprogramm (29%), järgnevad teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm (26%) ning kutseharidusprogramm (14%). Ülejäänud üheksa programmi mahud on tunduvalt väiksemad ja kokku moodustavad nad 32% kogu valitsemisala eelarvest.

²⁵⁵ Allikas: 2019. aasta riigieelarve seadus (<https://www.riigiteataja.ee/akt/128122018045>)

²⁵⁶ Allikas: 2019. aasta riigieelarve seaduse seletuskiri

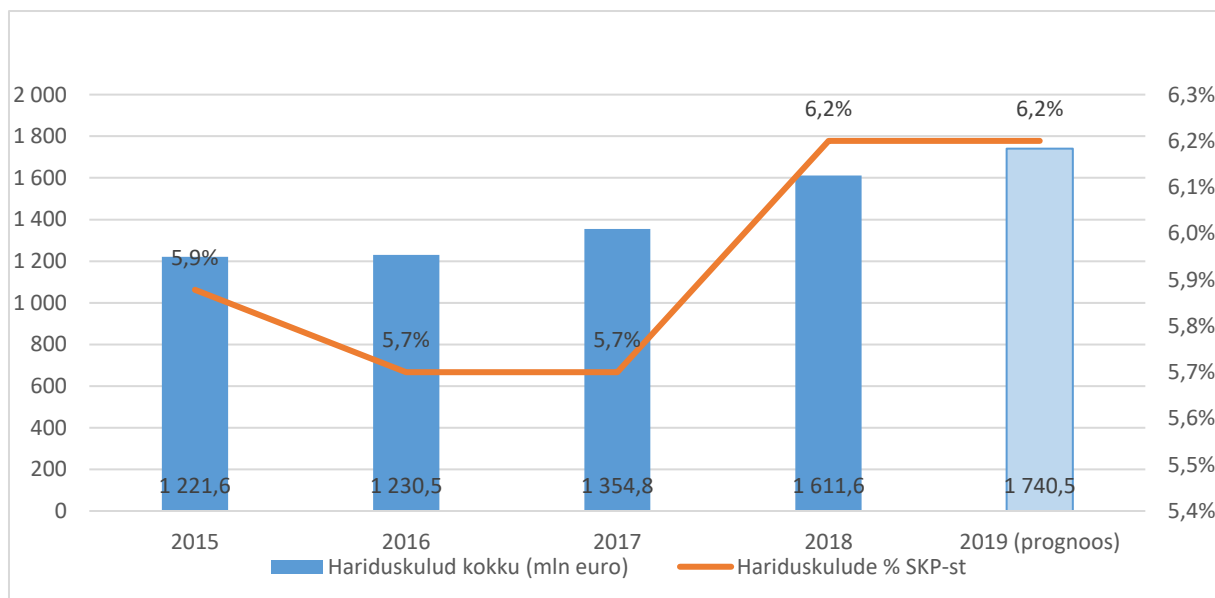
(<https://www.rahandusministeerium.ee/et/eesmargidtegevused/riigieelarve-ja-majandus/riigieelarve-ja-majandusulevaated>)

Joonis 61. Ülevaade valitsemisala kulude jagunemisest 2019. aasta riigieelarves (mln eurot).

Valitsussektori kulutused haridusele ning teadus- ja arendustegevusele

Prognoosi kohaselt moodustasid 2019. aastal valitsussektori hariduskulutused 6,2% SKP-st.²⁵⁷ Võrreldes 2018. aastaga on tõusnud nii hariduskulutuste maht kui ka SKP ning seetõttu on osatähtsus SKPst võrreldes eelmise aastaga jäänud samaks (vt joonis 62). Viimase viie aasta lõikes on näha, et valitsussektori hariduskulud on kasvanud ja osatähtsus SKPst on suurenenud.²⁵⁸

Joonis 62. Valitsussektori hariduskulud aastatel 2016–2019 (mln eurot).

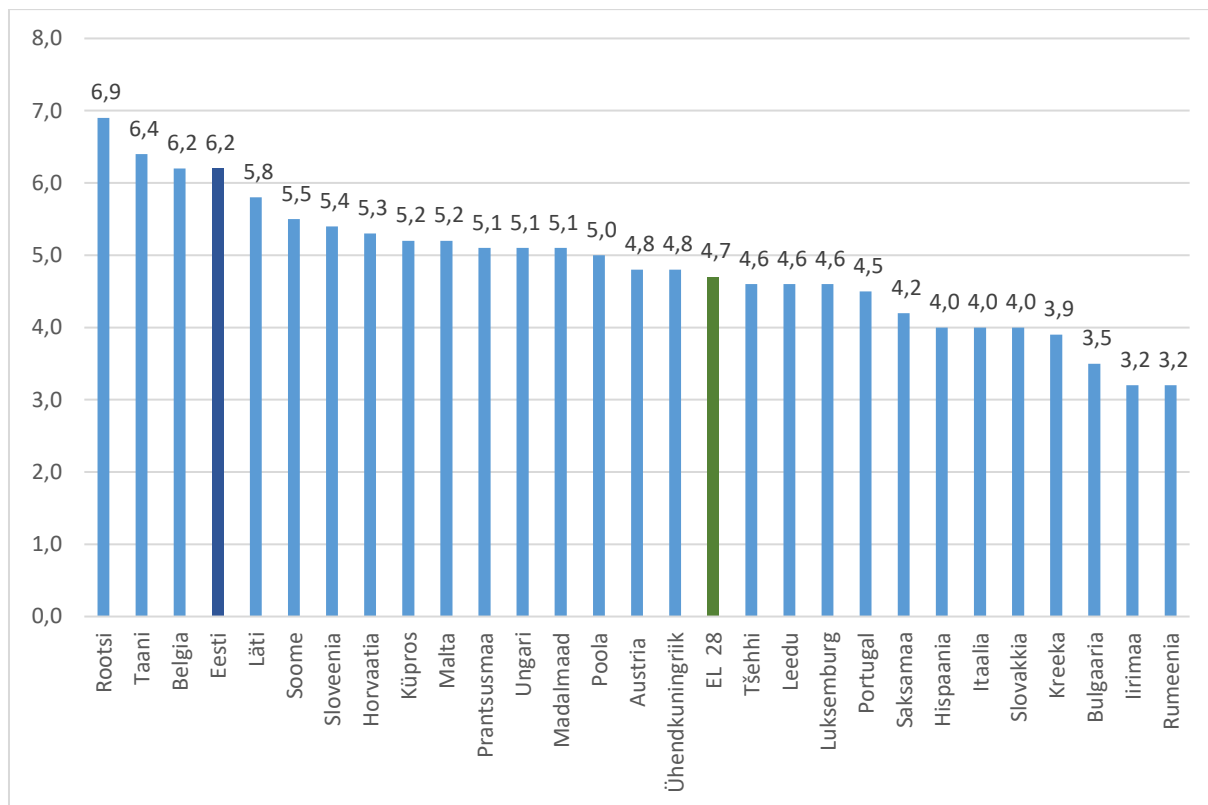
Valitsussektori hariduskulude muutust mõjutavad kõige enam struktuurivahendite kasutamine, Riigi Kinnisvara AS investeeringud ehitusse, avalik-õiguslike ülikoolide koolitustegevusest laekuvad tulud ja KOV-ide panus hariduskulutustesse.

²⁵⁷ 2019. aasta valitsussektori tegelikud hariduskulutused avalikustab Statistikaamet detsembris 2020.

²⁵⁸ Allikas: Statistikaameti andmebaas R056: Valitsemissektori kulud valitsemisfunktsiooni ja sektori järgi (konsolideeritud).

2019. aasta prognoosi kohaselt moodustavad valitsussektori hariduskuludest 64% keskvalitsuse panus ja 36% kohalike omavalitsuste panus (keskvalitsuse antud toetusteta). Kohalike omavalitsuste kulud haridusele kokku on suuremad kui Vabariigi Valitsuse haridustoetusfondist laekuv summa.

Kui võrrelda Eestit teiste Euroopa Liidu liikmesriikidega, siis paistab silma, et Eestis on valitsussektori hariduskulutuste osatähtsus SKPst suurem kui Euroopa Liidus keskmiselt. 2018. aastal on Eesti valitsussektori hariduskulude osatähtsus SKPst EL liikmesriikidest kolmandal kohal (koos Belgiaga). 2018. a moodustasid valitsussektori hariduskulutused Euroopa Liidus keskmiselt 4,7% SKPst ja Eestis 6,2%.²⁵⁹

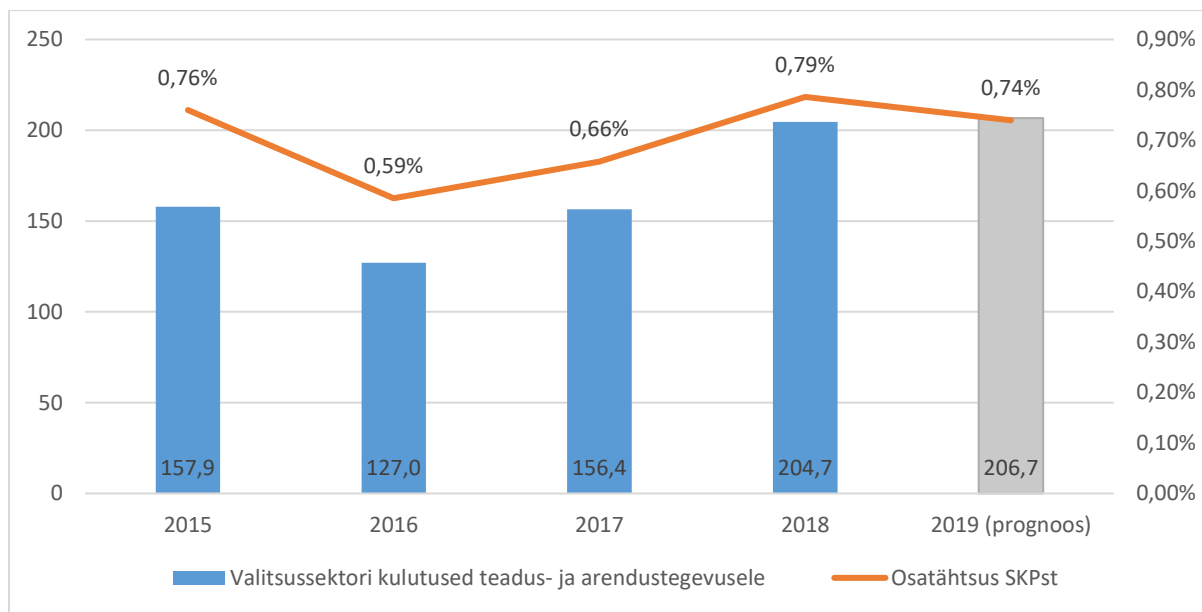

Joonis 63. Valitsussektori hariduskulude osatähtsus SKPst Euroopa Liidus 2018. a.

Valitsussektori kulutused teadus- ja arendustegevusele moodustasid 2019. aastal prognoosi kohaselt 0,74%.²⁶⁰ Valitsussektori kulutused teadus- ja arendustegevusele on aasta-aastalt kasvanud. Võrreldes 2015. aastaga on kulutused 2019. aastal suurenenud 31%.

²⁵⁹ Eurostat andmebaas: General government expenditure by function (COFOG) [gov_10a_exp]

²⁶⁰ 2019. aasta valitsussektori tegelikud TA kulud avalikustab Statistikaamet 26.06.2020.

Joonis 64. Valitsussektori kulutused teadus- ja arendustegevusele 2016–2019 (mln eurot).

LISA 1. STRATEEGIA PROGRAMMIDE EELARVETE TÄITMINE 2019. AASTAL				
Programm	Meede	2019. a eelarve tuhat eurot*	2019. a täitmine, tuhat eurot**	Täitmise % ***
Pädevad ja motiveeritud õpetajad ning haridusasutuste juhid	Meede 1. Õpetajate ja haridusasutuste juhtide täiendusõppesüsteemi kujundamine sh kompetentsikeskuste väljaarendamine õpetajakoolituse ning kasvatusteaduste arengu eest vastutavate Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli juures	3 270	3 913	120%
	Meede 2. Õpetaja ja haridusasutuse juhi ameti atraktiivsuse suurendamine/väärtustamine	600	347	58%
	Kokku	3 870	4 260	110%
Digipöörde programm	Meede 1. Digikultuuri integreerimine õppeprotsessi	2 063	1 501	73%
	Meede 2. Eelduste loomine digikultuuri integreerimiseks õppetöösse	11 552	11 282	98%
	Kokku	13 615	12 783	94%
Tööturu ja õppe tihedama seostamise programm	Meede 1. Õppe seostamine tööturu vajadustega	9 814	12 260	125%
	Kokku	9 814	12 260	125%
Koolivõrgu programm	Meede 1. Koolivõrgu korrastamine	66 039	53 354	81%
	Kokku	66 039	53 354	81%
Üldharidusprogramm	Meede 1. Üldharidusõppe kvaliteedi tagamine	9 826	9 616	98%
	Meede 2. Võrdsete võimaluste tagamine ja väljalangevuse vähendamine üldhariduses	16 527	15 167	92%
	Meede 3. Ligipääsu tagamine üldharidusele	416 143	417 195	100%
	Kokku	442 496	441 978	100%
Kutseharidusprogramm	Meede 1. Õppes osaluse kasv ning lõpetajate parem vastavus tööturu vajadustele	93 913	94 431	101%
	Kokku	93 913	94 431	101%
Kõrgharidusprogramm	Meede 1. Võrdsed võimalused kõrgharidusõppeks ja muutunud õpikäsituse põhimõtete juurutamine	187 323	184 740	99%
	Meede 2. Kõrgharidusõppe vastavusse viimine nüüdisaegse tööturu vajadustega	4 031	4 031	100%
	Meede 3. Kõrghariduse rahvusvahelise konkurentsivõime edendamine	3 185	3 532	111%
	Kokku	194 539	192 303	99%
Täiskasvanuharidusprogramm	Meede 1. Haridustee katkestanud täiskasvanute tagasitoomine formaalharidusse ja eelduste loomine nende õppes püsimiseks ja tasemehariduse omandamiseks.	2 589	1 929	75%
	Meede 2. Mitteformaalsele koolitusele ligipääsu suurendamine ja koolituse kvaliteedi tõstmine	8 614	7 347	85%
	Meede 3. Kutsesüsteemi arendamine ning elukestva õppe visiooni ellu viivate koostöövormide loomine ja toetamine täiskasvanuhariduses	1 448	1 217	84%
	Kokku	12 651	10 493	83%
Noortevaldkonna programm	Meede 1. Võimaluste suurendamine noorte loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks	2 282	2 487	109%
	Meede 2. Noorte kaasamise suurendamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine	21 301	19 926	94%
	Meede 3. Noorte aktiivse osaluse toetamine kogukonnas ja otsustes	862	862	100%
	Meede 4. Kvaliteetse noortepoliitika ja noorsootöö arengu tagamine	2 228	2 368	106%
	Kokku	26 673	25 643	96%
Teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni programm	Meede 1. Teaduse kõrge taseme ja mitmekesisuse kindlustamine	134 909	132 955	99%
	Meede 2. TAI ühiskondliku ja majandusliku kasu suurendamine	9 271	9 227	100%
	Meede 3. Majandusstruktuuri muutev TAI lähtub nutikast spetsialiseerumisest	16 441	10 587	64%
	Meede 4. Eesti osaluse ja nähtavuse suurendamine rahvusvahelises TAI alases koostöös	10 749	11 761	109%
	Kokku	171 370	164 530	96%
Keeleprogramm	Meede 1. Eesti keele jätkusuutlikkuse tagamine	3 279	3 281	100%
	Meede 2. Eesti keele õppe võimaluste loomine väliseesti kogukondades ja välismaa kõrgkoolides	1 261	1 272	101%
	Meede 3. Eesti keele kui teise keele õpetamise tagamine ja õppe toetamine	279	329	118%
	Meede 4. Võõrkeeleoskuse ja mitmekeelsuse toetamine	127	124	98%
	Kokku	4 946	5 006	101%
Arhiivindusprogramm	Meede 1. Ühiskonna dokumentaalse mälu kestlik säilitamine, kasutamine ning kodanike õiguste tõendamine	8 746	9 073	104%
	Kokku	8 746	9 073	104%

* 2019 RE koos muudatusega, 2018 üle kantud ja Vabariigi Valitsuse reservist saadid vahendid. Riigieelarve seaduses on KOV haridustoetused kajastatud Vabariigi Valitsuse eelarves, siinses tabelis aga näidatud programmide eelarvete koosseisus.

** Tekkepõhised kulud. Tekkepõhise kuluna kajastatakse kõiki majandustehinguid nende toimumise perioodis, sõltumata sellest, millal tehingu eest tasutakse.

*** 2019 a täitmine üle 100% tähendab, et see on tingitud struktuurvahendite ja omatulude ületäitmisest.